

ივრა კარტასი

კალიში ანდამდეულ განმანათლებელი

თარგმნა
ციალა კალმაცელიძე

გამომცემლობა ინტელექტი
თბილისი

ნოზელის პრემიის ლაურეატები

საგამომცემლო პროექტის ავტორი

ქახეზა კუდავა

ISSN 1512-4568

ISBN 978-9941-402-70-8

© Suhrkamp Verlag Frankfurt am Main

© Rowohlt Berlin Verlag GmbH

© თარგმანი, ც. კალმახელიძე, 2009

© გამომცემლობა „ინტელექტი“, 2009

ნოზელიანტი საკონცენტრაციო ბანაკიდან

იმრე კერტესი – 2002 წლის ნობელის პრემიის ლაურეატი ლიტერატურის დარგში, თანამედროვე უნგრული ლიტერატურის წარმომადგენელია. მწერალს ნობელის პრემია მიენიჭა „ისტორიის ბარბაროსული თვითნებობის წინააღმდეგ ადამიანის თავგანწირული ბრძოლის აღწერისათვის.“

ის ერთ-ერთი პირველთაგანი იყო საბჭოეთის კონტროლის ქვეშ მყოფ უნგრეთში, ვინც ბედავდა და წერდა ტაბუდებული პოლოკოსტზე, წერდა სრულიად განსხვავებული სახით.

კერტესის შეხედულებები ნაციტური პოლოკოსტის შესახებ არ არის ევროპის ისტორიის შემთხვევითი ან წარმოუდგენელი განადგურების ფაქტი, არამედ ის წარმოაჩენს იმ ტოტალიტარული რეჟიმების ჯაჭვს, რომელსაც, სამწუხაროდ, იცავდა განათლებული და ერუდირებული ევროპელების ერთი ნაწილი.

იმრე კერტესი დაიბადა 1929 წლის 9 ნოემბერს, ბუდაპეშტში, ასიმილირებულ, საშუალო კლასის ებრაულ ოჯახში. მამამისი ხე-ტყის კომერსანტი იყო, დედა მდივნად მუშაობდა. მომავალი ნოზელიანტის დაბადების შემდეგ, მშობლები მალე განქორწინდნენ, შვილი სკოლა-ინტერნატში მიაბარეს. შემდგომში იმრე გიმნაზიის ასლად ჩამოყალიბებულ „ებრაულ კლასში“ ჩაეწერა, ...შემდეგ კი იყო დეპორტაცია – საკონცენტრაციო ბანაკი...

უნგრეთში მხოლოდ 1945 წელს დაბრუნდა. ბუდაპეშტში მალე იწყებს ჟურნალისტურ საქმიანობას. თანამშრომლობს ჟურნალ „სციკრა“-ში. უმაღლესი სასწავლებლის დასრულების შემდეგ რეგულარულად აქვეყნებს მასალებს ჟურნალ „ვილაგოსაგში“.

ოფიციალურ სამსახურს გარეშე დარჩენილი არც კალამს ღალატობს და არც საკუთარ შეხედულებებს. წერს ბუდაპეშტის თეატრებისთვის მუსიკალური კომედიების სცენარებს, რომლებშიც უფრო ეძლევა საშუალება ტოტალიტარული რეჟიმისათვის მიუღებელი და შეუთავსებელი, პროგრესული აზრების „გაპარებისა“. მას უკვე ისე კარგად უხდია რომ ფინანსურად დამოუკიდებელი ხდება და ოჯახსაც ეკიდება. ვაჟიც შეეძინა.

მოგვიანებით იმრე კერტესი იწყებს მთარგმნელობით მოღვაწეობას, თარგმნის ლიტერატურულ და თეორიულ შრომებს, რა თქმა უნდა უნგრულად.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ მთელ მის სამწერლო მოღვაწეობას წითელ საზად გასდევს ზრუნვა უნგრული ენის განვითარებისა და ხშირ შემთხვევაში დანერგვისათვის. მაგალითად, უნგრელებისთვის, რომლებსაც საზღვარგარეთ უწევდათ ცხოვრება. ბევრს კითხულობს, ეცნობა მსოფლიო ლიტერატურულ შედეგებს, ფილოსოფოსთა შრომებს. მთარგმნელობითი მოღვაწეობა მნიშვნელოვან ადგილს იკავებს მის შემოქმედებაში. თარგმნის ზიგმუნდ ფროიდს, ფრიდრიხ ნიცშეს, ლუდვიგ უისტენშტაინს...

იმრე კერტესი შეიძლება თვითნასწავლ მწერლად ჩაითვალოს. შეიძლება ითქვას, რომ კალამი სწორედ კითხვამ ააღებინა ხელში, ისიც უდავოა, რომ მის შემოქმედებაზე გარკვეული ზეგავლენა იქონია ისეთი მწერლების ნაწარმოებებმა, როგორებიც არიან ალბერ კამიუ და ფრანც კაფკა, იოჰან ვოლფანგ გოეთე, რაინერ მარია რილკე, თომას მანი... ეწაფებოდა: ელიოტს, ფლობერს, ჯოისს, ბეკეტს, ბროდსკის და ცდილობდა მათი ოსტატობის საიდუმლოებას ჩაწვდომოდა. ასე ყალიბდებოდა მომავალი ლაურეატის სტილი, მკაცრი და ლაკონური, მთელ მსოფლიოში აღიარებული.

იმრე კერტესი განსაკუთრებული ინტერესით ეკიდება იმ მწერლებს, ვინც შეისწავლის პოლოკოსტს. კითხულობს პრომისე – ცელანის, ჟან ამერის, თადეეშ ბოროვსკისა და ბრიმო ივის ნაშრომებს. (სხვათა შორის, 1986 წელს ნობელის პრემია მშვიდობის დარგში მიენიჭა ელი ვიზელს „იმ ერების პრობლემების წარმოჩენისათვის, რომლებიც განიცდიან შევიწროვებასა და დევნას“. ნობელიანტი რუმინელი ებრაელი იყო, იგი და მისი მთელი ოჯახი საკონცენტრაციო ბანაკში აღმოჩნდა. მამა შიმშილით გარდაიცვალა, დედა და უმცროსი და გაზის კამერებში გამოასალმეს სიცოცხლეს).

იმრე კერტესს ეს პრობლემა პირადად ეხებოდა. იგი სულ მთლად ბავშვი მოხვდა საკონცენტრაციო ბანაკში. მაშასადამე, პირადი გამოცდილებითაც ბევრი რამ იცოდა. მაგრამ მწერალს სურდა უბრალოდ კი არ აღეწერა, გადმოეცა პოლოკოსტთან დაკავშირებული ფაქტები და მოვლენები, არამედ უფრო ღრმად ჩასწვდომოდა მის გამომწვევ მიზეზებს, ვითარებებს, შემთხვევებსა და იდეებს, სურდა რამენაირად აეხსნა, რატომ გახდა ეს შესაძლებელი ცივილიზებულ ევროპაში. სწავლობდა პოლოკოსტის შესახებ დოკუმენტებს, რუკებს, ფოტოსურათებს. მას საკმარისზე მეტი მასალა ჰქონდა, რომ დიდი ნაწარმოები შეექმნა და არა მხოლოდ ერთი. თუმცა, აუცილებელია იმის აღნიშვნა, რომ იგი ამ მასალების გარეშეც დიდი ინფორმაციის მატარებელია. მან ხომ თავის თავზე იწვნია პოლოკოსტის მთელი სისასტიკე, თანაც იმ ასაკში, როდესაც ყველაზე უფრო მძაფრია ემოციები.

თვითონ მწერალი ბევრგან აღნიშნავს, რომ მას არ სურდა ეწერა სიკვდილის ბანაკებში გატარებული მხოლოდ პირადი გამოცდილების შესახებ. სურდა პოლოკოსტის, როგორც მოვლენის განზოგადებული სახით აღწერა, გადმოცემა, გამოაშკარავება, იმ ტოტალიტარული რეჟიმის ჩვენება, რომლის წიაღშიც იშვა ეს მოვლენა.

და აი, დაიწერა მისი პირველი მოთხრობა „უიღბლო“. იგი სამოციან წლებში შეიქმნა, მაგრამ დაბეჭდვაზე ყველგან უარს ეუბნებოდნენ, მიზეზი ცხადი იყო — წიგნში თითქმის დოკუმენტურად იყო აღწერილი სინამდვილე. იმდროინდელ, კომუნისტურ უნგრეთში პოლოკოსტი მკაცრად ტაბუდირებულ თემად მიიჩნეოდა, მასზე საუბარი იკრძალებოდა. ადამიანს, კერძოდ მწერალს, უსაზღვრო კაცთმოყვარეობა, ჰუმანურობა, მტკიცე ანტიფაშისტური რწმენა და სიმამაცე უნდა ჰქონოდა, რომ ამ თემაზე წერა გაეებდა. თანაც გაეებდა ისეთი გამორჩეული სტილითა და ენით, რომელიც განსაკუთრებულია და მხოლოდ და მხოლოდ მისთვის შეიქმნა.

პოლოკოსტი თითქმის მხოლოდ ისტორიის წარსული ფურცელი იყო, თანაც აწმყოსაგან პერმეტულად დაცული და გამიჯნული. კერტესის იდიოსინკრეტული, თანდათანობით განვითარებადი თხრობა, რომანის გმირის ობიექტურობა ამხელდა ანტისემიტობასა და წიგნს ფრიად საინტერესოსა და სასარგებლოს ხდიდა.

მსგავსი ნაწარმოებები იმ დროის უნგრეთში, რბილად რომ ვთქვათ, არასასურველად ითვლებოდა. მწერალს იმედი გადაეწურა — მაგრამ წლების შემდეგ ქვეყანაში გამოჩნდა ერთი მოწინავე ლიტერატურული გამოცემლობა, რომელმაც ეს მოთხრობა 1975 წელს პირველად გამოსცა.

ამ პირველ ნაწარმოებს მალე სხვებიც მოჰყვა. ნობელიანტის კალამს ეკუთვნის მრავალი მოთხრობა, ესე, სტატია — მის შემოქმედებაში გამორჩეული ადგილი უკავია მოთხრობას, „კადიში არდაბადებულ ბავშვზე“, რომელიც აგრეთვე განმსჭვალულია ტოტალიტარული, კომუნისტური რეჟიმის პირობებში ცხოვრების შეუძლებლობის სულისკვეთებით. მამა უარს ამბობს შვილის ყოლაზე, რადგანაც არ სურს მასაც განაცდევინოს, გადაატანინოს, მიაყენოს ის ტანჯვა-წამება, ის ტკივილიანი განცდები, რაც გარდაუვალია სემიტობით გამსჭვალული ეპოქის პირობებში.

გოდება არდაბადებულ ბავშვზე, ეს არის მოთხრობა-ტკივილი, მოთხრობა-სასოწარკვეთა, მოთხრობა-ამოძახილი. — „არა!“ — წამოიძახებს მოთხრობის მთავარი გმირი უმაღლეს და უყოყმანოდ, როგორც კი ცოლი გაანდობს თავის გულისნადებს — მას სურს ღეღობა, მას უნდა გააჩინოს შვილი.

ეს მოკლე „არა!“ გაცილებით უფრო მტკივნეულია, გაცილებით უფრო სასტიკი, ვიდრე კლასიკური ავანგარდის ყოველი, ნებისმიერი უარყოფა, რადგანაც, როცა ადამიანი საკუთარი ინსტინქტის — მართლაცდა ძირეული ინსტინქტის წინააღმდეგ ილაშქრებს, ინსტინქტისა, რომელიც საფუძვლად უძევს არა მართო ერთი კონკრეტული ადამიანის სიცოცხლეს, არამედ ზოგადად სიცოცხლის, ადამიანთა მოდემის გაგრძელებას, უდავოა, რომ იგი მართლაც უყიდურეს მდგომარეობამდე მიყვანილი, და თითქოს ამ ადამიანის წინაშე კონკრეტულ პერსპექტივად მხოლოდ აპოკალიფსი, ანდა ყოველგვარი პერსპექტივის უქონლობა, უფსკრული, წყვილი ისახება.

თანამედროვე ისტორიის ასეთი ცხოვრებისეული ხედვა იმრე კერტესთან ერთად სხვა მრავალ მწერალსაც გაუჩნდა, ხალხთა სხვადასხვა ჯგუფის მიერ ერთმანეთის განადგურებამ XX საუკუნეში ისეთ გრანდიოზულ მასშტაბებს მიაღწია, რომ ბევრ მოაზროვნე ადამიანს მწარე და პესიმისტური დასკვნები გააკეთებინა. ამ მიმართულებით ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი, შეიძლება ითქვას, საკვანძო როლი სიკვდილის ბანაკებმა ითამაშა. მწერლის ცხოვრებაში ნობელის პრემიის მიღებას თითქმის არაფერი შეუცვლია. როგორც მისი შემოქმედების ინგლისურ ენაზე ცნობილი მთარგმნელი ქალი, ჯორჯიას უნივერსიტეტის თანამედროვე ლიტერატურის პროფესორი კატერინა უილსონი წერს, ნობელიანტი მწერალი კვლავ ჩვეულ მუყაით შრომას განაგრძობს, ყოველ დღე დილის 8 საათზე დგება და მიეშურება სამუშაოდ მოწყობილ ბინაში, სადაც უცხო კი არა, საკუთარ ცოლსაც არ უშვებს და მუშაობს ოთხ-ხუთ საათამდე. ასე რომ, სახელი და დიდება მას იმდენად სიამოვნებს, რომ იმედი ეძლევა, მისი ნაწარმოებები მეტ პოპულარობას შეიძენენ, მის წიგნებს უფრო მეტი ახალგაზრდა წაიკითხავს...

მეოცე საუკუნე უკვე წარსულს ჩაბარდა, წარსულს ჩაბარდა იმ საუკუნის პერიპეტიებში მრავალი სამეცნიერო თუ კულტურული მიღწევა, და მათთან ერთად სისხლისმღვრელი, ადამიანთა მოდემის ფიზიკურად თუ სულიერად გამანადგურებელი ომები. მაგრამ მათი დავიწყება, მათი არ გახსენება, შეუფასებლობა ნამდვილად არ შეიძლება, არ შეიძლება თუნდაც იმიტომ. რომ თუ ღრმად არ ჩაეწვდებით წარსულს, არ გაგაანალიზეთ იგი, ისე შეუძლებელი გახდება ფიქრი მომავალზე.

„...მე ასე წარმომიდგენია, რომ ოსვენციმის ტრაემაზე ფიქრით ვუახლოვდები თანამედროვე ადამიანის სიცოცხლისუნარიანობისა და შემოქმედებითი შესაძლებლობის ფუნდამენტურ საკითხებს. სწორედ ასე რომ ვფიქრობ ოსვენციმზე — დაე, პარადოქსულად ჟღერდეს! — მე ვფიქრობ არა წარსულზე, არამედ მომავალზე“. ეს მწერლის სიტყვებია.

ოსვენციმის შემდეგ ექვემდებარება თვით რელიგიის არსებობაც. როგორც კერტესი წერს: „... ღმერთი თუ არსებობს, თუ იგი არ მომკვდარა, — როგორც ამტკიცებდა ნიცეში, მაშ, გამოდის, რომ იგი სადღაც დაიშალა. შეუძლებელია არ რცხვენოდეს ყოველივე იმის გამო, რაც ამ ავბედით დღეებში მოახდინა“.

იმრე კერტესი ათასობით, მილიონობით სხვა ებრაელთან ერთად ჯერ სულ მთლად ბავშვი მოხვდა საკონცენტრაციო ბანაკში, იგი დანარჩენ ებრაელებთან ერთად ჰოლოკოსტის მსხვერპლად იქცა. მაგრამ მისი დამოკიდებულება სამყაროსადმი, მისი შეხედულება კაცობრიობის ხედვრზე მხოლოდ ნაციონალური თვითშეგნების ჩარჩოებში როდი ექცევა: კერტესი ყოველთვის საზგასმით აღნიშნავდა, რომ თავს გრძნობს პიროვნებად, გაცილებით უფრო ფართო გაგებით, ვიდრე ებრაელობა და ილაშქრებს ნებისმიერი ცდის წინააღმდეგ — მოაქციონ იგი ებრაული მენტალობის საზღვრებში.

სასოწარკვეთილი „არა!“, რომელსაც წარმოათქმევენებს თავის გმირს იმ აზრის წინააღმდეგ, რომ შეიძლება გახდეს მამა მეორე, სხვა ადამიანისა, დაკავშირებულია იმასთან, რომ არავითარ შემთხვევაში არა სურს საკუთარ შვილს თავს მოახვიოს „დაბალი კასტის“ დამამცირებელი ხედვრი. კერტესისათვის შეუძლებელია იმის დაფიქება, რომ მთელი ცხოვრება თანამედროვე საზოგადოებაში ორგანიზებულია ტოტალიტარული კანონებით. მისი აზრით, ამავე კანონებით არის გამსჭვალული აღზრდის სისტემაც. ეს კანონები ადამიანს ამყოფებს თავისი უღლის ქვეშ, ყველგან და ყოველთვის, თუნდაც ისე მიჭიჭიოს მას, რომ ვეღარც კი ამჩნევდეს.

იმრე კერტესის სამყაროსადმი დამოკიდებულებას იზიარებს ბევრი სხვა მწერალიც, სულ სხვადასხვა ქვეყნისა და ეროვნების, სხვადასხვა კულტურის მოღვაწე.

ნობელიანტი მწერალი-პროზაიკოსია, მაგრამ თავის მოთხრობა-აღსარებისთვის — „კადიში“ მან აირჩია ფორმა, რომელსაც ბევრი აქვს საერთო პოეზიასთან, ან მუსიკალურ ნაწარმოებთან. შემთხვევით არ მომხდარა, რომ ამ მოთხრობას ეპიგრაფად უმძღვარებს სიტყვებს ავსტრიელი პოეტის პაულ ცელანის „სიკვდილის ფუგიდან“ — ეს ნაწარმოებიც თავისებური ფუგაა, ემოციური, განწირული, ზოგჯერ გაუსაძლისი ტკივილით გამოწვეული წამოძახილი, რითაც ადამიანი ეთხოვება მომავალს, ყველაფერ იმას, რაც მისთვის ძვირფასი და მნიშვნელოვანია დაბადებიდან ვიდრე სიკვდილამდე, სულერთია, ეს სიკვდილი ბუნებრივი იქნება თუ ძალადობრივი.

ამ „ფუგაში“, უსასოების ფუგაში, ერთადერთი მოტივი შეიძლება ჩაითვალოს სიცოცხლის დამამკვიდრებლად. ეს მოტივი შრომის მოტივია, შემოქმედებითი შრომის მოტივი. თუმცაღა კერტესისათვის შრომა სხვა არაფერია, თუ არა მექანიკური ჩვევა, რასაც ჭეიდება როგორც წყალწალეხული — ხაფის.

და მაინც შრომა, როგორც შემოქმედებითი მოღვაწეობა, შრომა, როგორც ადამიანის არსებითი უნარის კონკრეტული, ხელშესახები გამოვლინება, მყარი საყრდენია, საფუძველია იმისა, რომ გაძლო, იცოცხლო, თავი არ გეზიზღებოდეს ... და იგრძნო თავისუფლება, თუმცა თავისუფლება კერტესს მეტად თავისებურად ესმის – „თავისუფლება ის ილუზიაა, რომლისკენაც უნდა მივისწრაფოდეთ“ და რომლის მიღწევაც შეუძლებელია. „მე უკვე ვიცი, რა არის თავისუფლება: თავისუფლება არის ის, რაც არ არის. ოხვრა, იდეა, აბსოლუტი“, – ეს მწერლის სიტყვებია.

იმრე კერტესის რომანის – „თვითმკვლელობა“ – მოქმედება იწყება იქ, სადაც მთავრდება „კადიში არდაბადებულ ბავშვზე“.

დიდი ხანი გავიდა კომუნიზმის დამხობის შემდეგ. რომანის გმირი, მწერალი ბ., პოლოკოსტის დროს ოსვენციმს გადარჩენილი, სიცოცხლეს თვითმკვლელობით ამთავრებს. მისი მეგობარი კეშერიუ, – „კადიშის“ მთავარი პერსონაჟი – მწერალ ბ-ის დანატოვარ ქაღალდებს შორის აღმოაჩენს პიესას – „თვითმკვლელობა“, რომელიც „კადიშის“ თავისებური გაგრძელებაა. მასში ნაწინასწარმეტყველებაა კრიზისი, რომელშიც აღმოჩნდებიან ბ. –ს მეგობრები, როდესაც ბერლინის კედლის დანგრევასთან დაკავშირებული იმედები ქაოსით შეიცვლება.

თანდათანობით კეშერიუს წინაშე ისახება ბ. –ს საბოლოო გადაწყვეტილების – თვითლიკვიდაციის – თვითმხილველების საიდუმლო. რომანის მთავარი გმირისა და მისი მეგობრების, მთელი საზოგადოების ბედი წინასწარგანსაზღვრულია იმ სასტიკი, არაადამიანური დიქტატურის პირობებით, რომელშიც ცხოვრება და არსებობა უზღვრათ იმრე კერტესის ორი მთავარი ნაწარმოების – მოთხრობა „კადიშისა“ და რომან – „თვითმკვლელობის“ გმირებს..

ნიშანდობლივია, რომ იმრე კერტესი ნობელის პრემიაზე გერმანელებმა წარადგინეს.

იმრე კერტესი პირველად გამოდის ქართულ ენაზე.

ციალა კალმახელიძე

P.S. წინამდებარე წიგნში შესულია, აგრეთვე, ნობელიანტი მწერლის მიერ სტოკჰოლმში, წაკითხული ლექცია – „ვერიკა“.

**ქალბიში აწდებდებულ
გაგზავნი**

... თქვენი ვიოლინოს ხმაზე მნუხარე ხმა
მკერივ კვამლად შეერია ღრუბლებს,
შენი საფლავიც იქ გაითხრება, იქ მეტი სილადეა.

ცელანი. სიკვდილის ფუგა

„არა! — ვთქვი უმაღლეს, უყოყმანოდ და თითქმის ინსტინქტურად, განა როგორღაც სავსებით ბუნებრივი არ გახდა, რომ ჩვენი ინსტინქტები თვით ჩვენივე ინსტინქტების სანინააღმდეგოდ მოქმედებენ, და რომ, შეიძლება ითქვას, ჩვენში ცხოვრობენ რაღაც ანტიინსტინქტები, რომლებიც ინსტინქტების ნაცვლად ან თუნდაც მათი სახით მოქმედებენ — ვამბობ გონებამახვილობაზე აშკარა პრეტენზიით, თუ, რა თქმა უნდა, შეიძლება ამას გონებამახვილობა ეწოდოს, მაშასადამე, თუ შიშველი, სავალალო ჭეშმარიტება საერთოდ შეიძლება გონებამახვილობად განვიხილოთ, ვამბობ მე და მიემართავ ფილოსოფოსს, მას მერე, რაც მე და მან ხანმოკლე შეჩერების შემდეგ ისევ წინ გავწიეთ, გავუყევით ბილიქს, რომელიც კვეთს ამ გამეჩხერებულ, აშკარად რაღაც დაავადების (იქნებ ჭლექის) გამო სულთმობრძავ ცაცხვნარსა თუ მუხნარს, — ეშმაკმა იცის; ალაღად ვიტყვი, ხის ჯიშებში ვერ ვერკვევი, ერთადერთი ნაძვის ამოცნობას ვახერხებ მაშინვე, ისიც წინვები მეხმარებიან, და კიდევ ჭადრისა, იმიტომ, რომ ჭადარი მიყვარს, და თუ რამე მიყვარს, მისი ცნობა შემიძლია დღესაც, თვით ჩემი ანტიინსტინქტების ჯიბრითაც, თუნდაც ეს არ იყოს შოკისმომგვრელი, მუცელზე მარწუხების შემომჭერი, მამობილიზებული, დამაელექტროებული, თითქმის შთაგონებული შეცნობა, როგორაღაც შევიცნობ იმას, რაც მძულს. არ ვიცი, მე ყველაფერი და ყოველივე ისე როდი მაქვს, როგორც სხვებს; მაშასადამე, შეიძლება ვიცი კიდევ, ოღონდ უფრო მეადვილება ჩავთვალო, რომ არ ვიცი. იმიტომ, რომ ეს თითქოსდა თავიდან მაცილებს უსასრულო ახსნა-განმარტებებს. მაგრამ ახსნას, ჩანს, მაინც ვერსად გაექცევი; ჩვენ მხოლოდ იმას ვაკეთებთ, რომ ვხსნით და განვმარტავთ, ჩვენგან ახსნა-განმარტებას მოითხოვს თვით ცხოვრება, ყოველგვარ ახსნა-განმარტებას დაუმორჩილებელ მოვლენათა და შეგრძნებათა გორგალს, ახსნა-განმარტებას მოითხოვს გარემო, თუმცა გარემოზე რაღა ითქმის: ჩვენ თვითონ, საკუთარი თავისგან მოვითხოვთ ახსნა-განმარტებას, და ჩვენც ვხსნით და განვმარტავთ, სანამ ბოლოს და ბოლოს ყველაფერს არ

ავხსნით ჩვენს ირგვლივ, ჩვენივე თავის ჩათვლით, იმ წერტილამდე, იქამდე, რომ ქვა ქვაზე აღარ დარჩეს-მეთქი, ვუხსნი ფილოსოფოსს და ვგრძნობ, რომ კვლავ ჩემთვის ასერიგად საძულველი, მაგრამ სავსებით დაუძლეველი მოთხოვნილებების — ლაპარაკის მოთხოვნილების ტყვეობაში ვექცევი, მოთხოვნილებისა, რომელიც მაცდურად მეუფლება იმ წუთებში, როცა სათქმელიც არაფერი მაქვს, და რომელიც, ვშიშობ, იმავე ფესვზე ხარობს, რომელზეც ჩემს მიერ უხვად დარიგებული წერილმანი გასამრჯელო რესტორანში, ტაქსიში, ოფიციალურ თუ ნახევრად ოფიციალურ პირთა მოსათაფლად და ასე შემდეგ. ანდა ჩემი ჰიპერტროფირებული, თვითდამცირებამდე გაზვიადებული თავაზიანობა, თითქოსდა ვილაცას გამუდმებით ვევედრებოდე — არ წამართვას სიცოცხლე — აი, ეს სიცოცხლე! უფალო ღმერთო!... მოკლედ რომ ვთქვა, უბრალოდ, გასასეირნებლად წავედი — თუნდაც ამ უდღეურ მუხნარში, — სუფთა ჰაერის ჩასასუნთქად — დაე, ეს ჰაერი არც ისე სუფთა იყოს, — თუნდაც გონების გასანიაველად, ასე ვთქვათ, იმიტომ, რომ ცუდად როდი ჟღერს, თუ სიტყვების აზრს არ ჩავეძიებით; თორემ, თუ ღრმად ჩავეძიებით, მაშინ, ღმერთმანი, ამ სიტყვებს არანაირი აზრი არ აღმოაჩნდებათ, რადგანაც ჩემს ტვინს სულაც არ ესაჭიროება განიავება, უფრო პირიქით, რადგანაც განსაკუთრებით ვუფრთხი გამჭოლ ქარს; მე ხომ აქ, უნგრული შუა მთიანეთის წიაღში ვატარებ — ვატარებდი — ორიოდ კვირას, დროებით (აქ თავს ნებას მივცემ, არ მივმართო გადახვევას, რომელიც ძალაუწებურად ჩნდება ამ სიტყვის კვალდაკვალ) ვცხოვრობდი სახლში, ვუნოდოთ მას დასასვენებელი სახლი, თუმცა იგი სავსებით მოხერხებულია მუშაობისთვის (საქმე ისაა, რომ მე ვმუშაობ ყოველთვის, და ამას მაიძულებს არა მხოლოდ ლუკმა-პურის მოპოვების აუცილებლობა: რომ არ ვმუშაობდე, ვიარსებებდი, და თუ ვიარსებებდი, მაშინ არც კი ვიცი, ეს რას მაიძულებდა, და უკეთესიცაა, არ ვიცოდე, თუმცა ჩემი უჯრედები, კანი, მთელი ჩემი შინაგანი ორგანოები უთუოდ ხვდებიან, საკუთრივ რის გამო ვმუშაობ ასე თავნახრილი: სანამ ვმუშაობ, ვცოცხლობ, როგორც კი მუშაობას შევწყვეტ, ვინ იცის, კიდევ ვიცოცხლებ თუ არა; ასე რომ, ამას სერიოზულად ვეკიდები, სერიოზულად უნდა ვეკიდებოდე კიდევ, რადგანაც აქ, ჩემს სიცოცხლესა და შრომას შორის მეტად სერიოზული ურთიერთკავშირი მყარდება, და ეს სავსებით ცხადია, — ერთი სიტყვით, დასასვენებელ სახლში, რომ-

ლის საგზურის შოვნის უფლება როგორღაც მოვიპოვე, და რომელიც მაგონებს პატარა ზოოპარკს, ჩემი მსგავსი გონებრივი შრომის პროლეტარებით დასახლებულს, რომლებთანაც შეხვედრებსა და ურთიერთობებს ვერანაირად ვერ გავექცევი, თუმცაღა ოთახში თავკივით გასუსული ვზივარ და ჩემი თავშესაფრის საიდუმლოს მხოლოდ საბეჭდი მანქანის მოგუდული კაკუნით ვამხელ; ამოდ ვცდილობ, გამოსვლისას, ფეხის წვერებზე გავსხლტე დერეფანში: სასადილოში მისვლა, მინდა თუ არა, საჭიროა, იქ კი უბოდიშო უშუალობით თავიანთ მარნუხებში მაქცევენ თანასუფრელები; გასეირნებაც მიწევს, და აი, მაშინ მთელი თავისი სიჩქარითა და უადგილობით, კრემისფერ და ყავისფერ უჯრედებიანი ბრტყელი კეპით, ფართო რეგლანით, წვრილი, უფერული ჭუჭრუტანა თვალებითა და საფუვრიანი ცომივით გაფუებული, — შუაგულ ტყეში მხვდება დოქტორი ობლატი, ფილოსოფოსი, ფილოსოფოსობა — მისი ნორმალური სამოქალაქო სახის საქმიანობაა, რაც, სხვათა შორის, მტკიცდება პირადობის მონმობაში შესაბამისი გრაფით, სადაც თეთრზე შავით წერია, რომ დ-რი ობლატი ფილოსოფოსია, როგორც ემანუელ კანტი, ბარუხ სპინოზა ან ჰერაკლიტე ეფესელი, იმნაირადვე, როგორც მე მიწერია, რომ მწერალი და მთარგმნელი ვარ; მართალია, თვითონ იმიტომაც ვარიდებ თავს სასაცილოდ გახდომას — როცა ჩემს გვარს იმ გოლიათების რიგში ვაყენებ, რომელთა გვერდით დაყენება შესაძლებელია, ჩემი პროფესიის იმედად, და რომელშიც იყვნენ ჭეშმარიტი მწერლები — ზოგჯერ ნამდვილი მთარგმნელები, რომ მე ჩემი პროფესიით ისედაც საკმაოდ სასაცილო ვარ, და კიდევ იმიტომ, რომ მთარგმნელობითი მოღვაწეობა, ასე თუ ისე, მაინც მანიჭებს ობიექტური სტატუსის გარკვეულ სახეს, ბევრის თვალში — განსაკუთრებით ხელისუფლების თვალში და (რა თქმა უნდა, სხვა მიზეზით) ჩემს საკუთარ თვალში — რეალური ხელობისადმი დადასტურებული მიკუთვნებულობის დოკუმენტურ მტკიცებას.

„არა!“ — აღრიალდა, აღმუვლდა რაღაც ჩემში, უმაღლვე, როცა ჩემმა ცოლმა (ვინც, საერთოდ, დიდი ხანია ჩემი ცოლი აღარ არის) პირველად ახსენა იგი, — გახსენა შენ, — და ეს განწირული გოდება მხოლოდ თანდათანობით, ნელ-ნელა, დიახ, მხოლოდ მრავალი, მრავალი წლის შემდეგ მიმინავლდა, და რაღაცნაირ მელანქოლიად, მსოფლიო სევდად იქცა, იმის მსგავსად, როგორც შენდო-

ბის ცნობილ სცენაში წყნარდება და გულისმომწყვლელ სევდად იქცევა ვოტანის* ქარიშხალი, — სანამ ჩემში, თითქმის ვიოლინოს მიმქრალი აკორდების დაბინდული გახმიანებიდან დაბადებულმა, ნელა და ვერაგულად, თითქოს რომელიღაც დუნედ მდინარე სენმა სულ უფრო მკვეთრი კონტურები არ შეიძინა ერთმა კითხვამ, და ეს კითხვა იყავი შენ, უფრო ზუსტად, ეს კითხვა ვიყავი მე, მხოლოდ მე, შენ მიერ კითხვად დასმული, კიდევ უფრო ზუსტად კი (საერთოდ, ამას დაეთანხმა დოქტორი ობლატიც), ეს კითხვა იყო ჩემი სიცოცხლე შენი სიცოცხლის შესაძლებლობის თვალთახედვიდან, ესე იგი, ეს იყო კითხვა ჩემზე, როგორც მკვლელზე, თუკი სიზუსტეს უკიდურესობამდე, აბსურდამდე მივიყვანთ, რაც, თუკი გარკვეულ თვითგვემას დავუშვებთ, სრულიად დასაშვები რამაა: ახლა ხომ, მადლობა ღმერთს, ამაზე ლაპარაკიცა და ფიქრიც დაგვიანებულია და ამიერიდან სამარადუამოდ გვიანი იქნება, რადგანაც შენ არ არსებობ, მე კი თავი სრულიად უსაფრთხოდ მხოლოდ მას შემდეგ შემოძლია ვიგრძნო, რაც ამ „არა“-თი ნანგრევებად ვაქციე, ფერფლად ვაქციე ყველაფერი, პირველ რიგში — საკუთარი ხანმოკლე, საკუთარი უიღბლო ქორწინება-მეთქი, ვყვებოდი — ვუყვებოდი — დოქტორ ობლატს, ფილოსოფიის მეცნიერებათა დოქტორს, ვუყვებოდი იმ გულგრილობით, რომელიც ცხოვრებამ ვერასოდეს მასწავლა, მაგრამ, რომელსაც, როცა დაჟინებული აუცილებლობა ჩნდება, მე მაინც საკმაოდ მარჯვედ განვასახიერებ. ამჯერადაც მსგავსი დაჟინებული აუცილებლობა წარმოიშვა, რადგანაც ფილოსოფოსი მიახლოვდებოდა ფიქრისა და ოცნების განწყობით, ამას უმაღლვე მივხვდი, მივხვდი გვერდზე ოდნავ გადახრილი თავის მიხედვით, რომელზეც დაეტყუებინა ბიჭური კეპი; მიახლოვდებოდა როგორც შარაგზის ყაჩაღი, ხუმრობისა და ოინბაზობის მოყვარული, რომელსაც ის-ისაა რამდენიმე თლაშო გადაეკრა და ახლა ფიქრობდა, სული გაეფრთხოვინებინა ჩემთვის თუ გარკვეულ გამოსასყიდზე დამთანხმებოდა; მაგრამ, რასაკვირველია (კინალამ წამომცდა სამნუხაროდ-მეთქი), დოქტორი ობლატი ამაზე სულაც არ ფიქრობდა, საერთოდ, ფილოსოფოსებს არ ახასიათებთ განადგურებაზე ფიქრი, გარდა ალბათ, იმ შემთხვევებისა, როცა განადგურება მათ წინაშე ისახება როგორც ფუნდამენტური ფილოსოფიური პრობლემა. რაც

* ძვ. გერმანულ მითოლოგიაში ქარისა და ქარიშხლის, აგრეთვე ომისა და ვაჭრობის, ზღვაოსნობის უმაღლესი ქალღმერთი.

შეეხება შავ სამუშაოს, დაე, ის აღასრულონ შავი სამუშაოს სპეციალისტებმა, ბოლოს და ბოლოს ასეთი რამეც გვიხილავს; თუმცა, უნდა შევნიშნო, რომ დოქტორ ობლატთან დაკავშირებით მსგავსი აზრების გაჩენა წმინდა წყლის თავხედობაა, თითქმის ცილისწამებაა, მე ხომ არ ვიცნობ მის წარსულს — და, იმედი მაქვს, იგი არც მიაგნობს რამეს. არა, თავისი წარსულის მოყოლა, მადლობა ღმერთს, არც უცდია, სამაგიეროდ, შემაცბუნა კითხვით, რომელიც იმაზე უფრო ტაქტიანად როდი ჟღერდა, ვიდრე, ვთქვათ, შარაგზის ყაჩაღის კითხვა, რომელსაც თავში აზრად მოუვიდოდა, დაინტერესებულის იმით, თუ რამდენი ფული მედო ჯიბეში, — მოკლედ, დოქტორმა ობლატმა დამიწყო ჩემი ოჯახის ამბების გამოკითხვა; მართალია, მან წინასწარვე მომანოდა ინფორმაცია (რაც თავისებური ავანსი იყო) საკუთარი ოჯახის შესახებ და ამით იმის პოსტულირება გააკეთა, რომ მე ყველაფერს შევატყობინებდი ჩემსაზე, ისიც, თუნდაც სულ არ მაინტერესებდეს, მაინც უფლებას იძენდა ჩემი გულახდილობის იმედიც ჰქონოდა... მაგრამ უმჯობესია, შევწყვიტო ეს მსჯელობა, რადგანაც ვგრძნობ: ასოებს, სიტყვებს სადღაც მივყავარ, მივყავარ მცდარი მიმართულებით, რალაცნაირი პარანოიდული მორალიზატორობის მიმართულებით, რაშიც, ვაი რომ, ამჟამად საკმაოდ ხშირად ვიჭერ თავს, და ამის მიზეზი (მართომა, იზოლაცია, ნებაყოფლობითი გადასახლება) მეტისმეტად ცხადია, უნდა მაშფოთებდეს: ბოლოს და ბოლოს, ისინი ხომ მე თვითონ შევეუქმენი თავს, ისინი თითქოს ბარის პირველი მოქნევა იყო. უნდა მეთხარა და მეთხარა, რათა მქონოდა რალაც, რაც, დრო რომ დადგებოდა, ჩამნთქავდა (თუმცა, შესაძლოა, ამ ორმოს მე სულაც მინაში კი არა, ჰაერში ვთხრიდი, იქ ადგილები თავზესაყრელია), — დოქტორმა ობლატმა ხომ სულ რალაც აბსოლუტურად უწყინარი კითხვა დამისვა იმაზე, მყავს თუ არა შვილები: დაე, ფილოსოფოსებისთვის დამახასიათებელი უხეში პირდაპირობით, ესე იგი უტაქტოდ, და დაე, ყველაზე უფრო შეუფერებელ მომენტში, მაგრამ საიდან უნდა სცოდნოდა, რომ ეს კითხვა ცოტათი ამაფორიაქებდა, და რომ მის ამ უწყინარ კითხვაზე ვირიაგირებდი დაუოკებელი, ჩემი ჰიპერტროფირებული, თვითდამცირებამდე გაზვიადებული თავაზიანობიდან გამომდინარე — სიტყვების ნაკადით, ამ დროს საკუთარი თავისადმი უდიდესი ზიზღის განცდით; ამისდა მიუხედავად, დაბეჯითებით ავუხსენი, რომ:

„არა!“ — ვთქვი მე უმაღლეს, უყოყმანოდ და თითქმის ინსტინქტურად, რადგან თითქოს სრულიად ბუნებრივად იქცა, რომ ჩვენი ინსტინქტები მოქმედებენ ჩვენივე ინსტინქტების წინააღმდეგ, რომ ჩვენში ცხოვრობენ, შეიძლება ითქვას, რალაც ანტიინსტინქტები, რომლებიც მოქმედებენ ინსტინქტების ნაცვლად, მათი სახითაც კი; დიახ, აი, ამ სულელური უხვსიტყვაობის გამო, ჩემი ნებაყოფლობითი, უმიზეზო (თუმცა მიზეზი ბევრი მაქვს, ზოგი მათგანი, თუ არ მეშლება, უკვე დავასახელე) დამცირების გამო მინდოდა პასუხი მეგებიანებინა დოქტორ ობლატისათვის, ესე იგი ფილოსოფიის მეცნიერებათა დოქტორისათვის, როცა იგი აღწერე სულთმობრძავ წიფლის (გინდათ ცაცხვის) ტყეში ისე, როგორც აღწერე. თუმცა ბლინივით დატყეპებული კეპი და ფართო რეგლანი, ისევე, როგორც წვრილი, უფერული, ჭუჭრუტანა თვალები და დიდი, გაფუჭებული სახე, რომელიც ამოსულ ცომს მიაგავს — ყოველივე ეს მთელი ასი პროცენტით შეესაბამება სინამდვილეს, აქ უკან დახევას არც ვაპირებ. საქმე მხოლოდ ისაა, რომ ყოველივე ამის აღწერა შეიძლება ბოდა სხვანაირადაც, უფრო მშვიდად, უფრო დანდობით, მეტსაც ვიტყვი: შესაძლებელია სიყვარულითაც კი, ვშიშობ, ახლა უკვე ველარაფრის აღწერას ველარ შევძლებ ისე, თუ კალამი სარკაზმში არ ამოვავლე, ირონიაში არ ჩავანე, რაც, შესაძლოა ჩემს ტექსტებს გარკვეულ იუმორისტულ შეფერილობას ანიჭებდეს (ამაზე იმათ იმსჯელონ, ვინც მათ კითხულობს), მაგრამ მაინც, გარკვეული თვალსაზრისით, მაბრკოლებს: როგორც კი რამდენიმე სიტყვის დანერას დავაპირებ, ჩემი კალამი თითქოს გადაულახავ წინააღმდეგობას აწყდება, და მას სულ სხვა სიტყვები გამოჰყავს, სიტყვები, რომლებიც ზედმინევებით გამორიცხავენ ყოველნაირ სათნოებას — უბრალოდ, შეიძლება იმიტომ, რომ, როგორც ვფიქრობ, არანაირი მოყვასის სიყვარული ჩემში არ არსებობს. მაგრამ — უფალო ღმერთო! — ვინ შევიყვარო მოყვასთაგან? რისთვის? რაც შეეხება დოქტორ ობლატს, იგი სავსებით კეთილგანწყობილი მესაუბრებოდა, იმდენად კეთილგანწყობილი, რომ ზოგი მისი შენიშვნა, განსაკუთრებით ნათელი, — რაკილა ჩემი ყურადღება მიიქცის — დავიმახსოვრე და მემახსოვრება დიდხანს (კინაღამ ვთქვი: კუბოს კარამდე-მეთქი). მან მითხრა, რომ შვილები არა ჰყავს, და საერთოდ, არც ერთი მახლობელი ადამიანი, გარდა სწრაფ სიბერეს მიცემული ცოლისა,

რომელსაც ასაკობრივი პრობლემები სტანჯავს; ყოველ შემთხვევაში, მე ასე გავიგე, რადგანაც თვითონ ფილოსოფოსი გაცილებით უფრო შეფარულად გამოხატავდა სათქმელს, ანდა, მე ვიტყვოდი, გაცილებით უფრო ტაქტიანად, და მე მანდობდა გამეგო ის, რისი გაგებაც მსურდა; მეც, თუმცა ეს სულაც არ მინდოდა, რასაკვირველია, გაუგე; და რაც აღსანიშნავია, განაგრძობდა დოქტორი ობლატი, ამ გარემოებამ, ესე იგი უშვილობამ, იგი კერძოდ, მხოლოდ უკანასკნელ ხანებში შეაწუხა, თუმცა სამაგიეროდ — უფრო მძაფრად; აი, ახლაც, ამ ნახევრად დამძალ ტყეში სეირნობისას, ისევ იმაზე ფიქრობდა და თავი ვერ შეიკავა, რომ ფიქრი ხმამაღლა არ გამოეხატა, ხომ ყველა საფუძველი არსებობს იმის სავარაუდოდ, რომ რაკილა თვითონაც ბერდება, ზოგი შესაძლებლობა, მათ შორის მამად გახდომის შესაძლებლობა ნელ-ნელა წმინდა ჰიპოთეტიკურ შესაძლებლობად იქცევა, ანდა საერთოდ წყვეტს შესაძლებლობად ყოფნას, და აი, იგი სწორედ ამაზე ფიქრობს, ფიქრობს ბოლო ხანებში ასე ხშირად, თანაც, — თქვა მან, — ფიქრობს „როგორც დაუდევრობაზე“. აქ დოქტორი ობლატი შედგა კიდეც; საქმე ისაა, რომ მე და ის რაღაც ხნის განმავლობაში აუჩქარებლად მივაბიჯებდით ბილიკზე, ჩვენ — ორი საზოგადოებრივი არსება, ორი მობაასე მამაკაცი უღიმღამო ტყისა და ჩამოცვენილი ფოთლების ფონზე, ორი ნაღვლიანი ლაქა პეიზაჟისტის ტილოზე, ორი ლაქა, რომლებიც საფუძველშივე არღვევენ ბუნების (შეიძლება არასდროს არსებულ) ჰარმონიას; მხოლოდ არ მახსოვს, მე ავეტორლიალე ობლატს თუ იგი — მე, მაგრამ მოდით, ამით პრობლემას ნუ შევექმნით, რომელიც რომელიმეს პატივმოყვარეობას შეეხება: დიახ, დიახ, რა თქმა უნდა, ეს მე ავეტორლიალე დოქტორ ობლატს, რათა, ალბათ, უფრო სწრაფად დამეხსნა მისგან თავი, ასე ხომ ნებისმიერ სასურველ მომენტში შემეძლო უკან დაბრუნება, მაშ, დოქტორი ობლატი შუა ბილიკზე შეჩერდა, და მისმა მელანქოლიურად სათნო სახემ, რომელიც აფუებულ, აქა-იქ გობიდან უკვე გადმოდინებდა დაწყებულ ცოშს მოგაგონებდათ, რაღაც უცნაური მეტამორფოზა განიცადა; იგი თითქმის დაიძაბა, ბიჭურად გვერდზე მოქცეული, ანცი კეპიანი თავი უკან გადაუვარდა. მზერა ბილიკის თავზე წამომართულ ხის ტოტს მიაპყრო, და ამ ტოტს წამოედებული, ერთი-ორი წუთი ზედ ეკიდა, როგორც ვინმე საცოდავი, ჩამოძონძილი, თუმცა ამ ჩამოძონძილობაშიც პატრონის სამსახურისათვის მზადყოფი სამოსის რამ

საგანი. და სანამ ასე ვიდევით და ვდუმდით, მე — ობლატის მიზიდულობის ველში, ობლატი — ხის მიზიდულობის ველში, ისეთი გრძნობა დამეუფლა, რომ ცოტაც და მე გაგხდებოდი რალაცნაირი, როგორც შეიძლებოდა მევარაუდა, კონფიდენციალური ალიარების მონმე; ასეც მოხდა: დოქტორმა ობლატმა ბოლოს პირი აღაღო და წარმოთქვა: თუკი ამბობს, რომ იმას, რაც მოხდა, ან, უფრო სწორად, რაც არ მოხდა, იგი შეიგრძნობს როგორც დაუდევრობას, მას მხედველობაში აქვს არა თავისი თავის გაგრძელება, მაინც ძალზე ეფექტური საშუალება თვითდამშვიდებისა, რამდენადაც იგი გულისხმობს იმას, რომ შენ თითქოს აღასრულე — მაშასადამე, საქმეც ესაა, ვერ აღასრულე — შენი პირადი და ზედაპირული ვალი დედამიწაზე, ესე იგი თვითგადარჩენის მიზნის მიღწევის დამატებით, უზრუნველყავი მოცემული ყოფის გაგრძელებაც, რაც მაინც შენი საკუთარი თავის გაგრძელებას ნიშნავს, გაგრძელებას, რომელიც განხორციელებულია და გამრავლებულია თაობებში, სწორედაც გაგრძელებას, რომელიც (თვითგადარჩენაზე დამატებით) არის, შეიძლება ითქვას, ტრანსცენდენტული, თუმცა იმავდროულად, დიახაც, ძალზე პრაქტიკული მოვალეობა თითოეული ადამიანისა სიცოცხლის წინაშე, რათა თავი არ იგრძნოს არასრულყოფილად, არასაჭიროდ, საბოლოოდ კი იმპოტენტად; მას მხედველობაში არა აქვს მარტოხელა, საყრდენგამოცლილი სიბერის მოსალოდნელი პერსპექტივა; არა, სინამდვილეში მას სხვა რამის ეშინია: „ემოციური განუსახიერებლობისა“; აი, ასე, ზუსტად ამ სიტყვებით გამოხატა პრობლემაზე თავისი შეხედულება დოქტორმა ობლატმა, სანამ კვლავ ჩვენი ბაზისკენ, დასასვენებელი სახლისაკენ მიმავალ ბილიკს (როგორც შეიძლებოდა ვინმეს ჩვენებოდა), სინამდვილეში კი — ახლა ეს უკვე ვიცოდი — ემოციური განუსახიერებლობისაკენ მიმავალ მწუხარე გზაზე შევეუერთდი მას, მის ერთგულ თანამგზავრად ვიქეცი, სათანადოდ შეძრული მისი შემძვრელი ფორმულირებით, თუმცა ნაკლებად ვიზიარებდი მის შიშს, რომელიც, ვშიშობ (უფრო სწორია, ითქვას, ვიმედოვნებ: მეტიც — ზუსტად დარწმუნებული ვარ), წარმავალია, თუმცა რომელიც — იმავე ხარისხით — წმიდათანმიდა შიშია, ამიტომ თითქოს დავალებულია ამოველოს მარადიულობაში, როგორც ნაკურთხწყლიან ფიალაში, რადგანაც როცა იგი, ემოციური განუსახიერებლობა დადგება, ჩვენ ხომ აღარ შეგვეშინდება მისი, აღარც გაგვახსენდება, რომ ის რალაცა ისეთი

იყო, რისაც ოდესღაც გვეშინოდა: მან ხომ უკვე დაგვძლია, ყელამდე ვართ მასში ჩაფლული, ის ჩვენ გვეკუთვნის, ჩვენ კი მას, რადგანაც ისიც ხომ მხოლოდ ბარის მოქნევაა საფლავის ორმოს თხრის პროცესში (იმიტომ, რომ იქ უფრო ლალად ჩანვებს, და ალბათ ამიტომ, — ვამბობ მე, — (ვამბობ არა ფილოსოფოსის გასაგონად, არამედ ისე, ჩემთვის), ემოციურ განუსახიერებლობას არ უნდა შევეუბინდეთ — იგი უნდა მივიღოთ, ანდა სულაც მივესალმოთ მას, როგორც საიდანლაც გამოწვდილ დახმარების ხელს, რომელიც, მართალია, გვეხმარება მიუუახლოვდეთ ზუსტად იმ ორმოს, მაგრამ მთავარი ისაა, რომ — გვეხმარება; რადგანაც „ბატონ“ კაპუს, ეს სამყარო თქვენდამი მტრულად როდია განწყობილი, და თუ მასში ხიფათსაც დალანდავთ, საჭიროა სცადოთ და შეიყვაროთ; თუმცა, ისევ ვამბობ მე, და არც ახლა მივმართავ ფილოსოფოსს, და არც ბატონ კაპუსს, ამ ბედის ნებიერს, რომელსაც, ალბათ, იმდენი წერილი აქვს მიღებული რაინერ მარია რილკესაგან, არა, ამასაც ისევ ჩემთვის ვამბობ, — თუმცა მე უკვე გამორჩევით მიყვარს ეს ხიფათი, მაგრამ, ვფიქრობ, ეს მაინც და მაინც სულ მთლად ნორმალური არ უნდა იყოს, ამაშიც არსებობს რაღაც სიყალბე, რომელიც უკვე ყურსა მჭრის: ასე, ზოგი დირიჟორი უმაღლეს დიქტორს ორკესტრის ჟღერაში გაპარულ სიყალბეს, თუ ვთქვათ, ინგლისური საყვირი ნოტებში დაშვებული შეცდომის გამო საჭიროზე ნახევარი ტონით მაღალ ბგერას გამოსცემს; ეს სიყალბე გამუდმებით მესმის არა მარტო ჩემში, არამედ ჩემს ირგვლივაც, ჩემს ვინრო და ჩემს ფართო, ჩემს, შეიძლება ითქვას, კოსმიურ გარემოცვაში, ისევე, როგორც, მაგალითად, აქ, დიდ ნდობას რომ იმსახურებს, ამ ბუნების წიაღში, დაავადებულ მუხებს (ანდა შეიძლება წიფლებს) შორის, მყრალი ნაკადულის გვერდით, ჭუჭყიან-ნაცრისფერი ცის ქვეშ, რომელიც ჭლექიან ვარჯებში გამოსჭვივის — აი, ამ გარემოცვაში, სადაც, ძვირფასო ბატონო კაპუს, სადაც ძალიანაც რომ მინდოდეს, ვერ ვახერხებ დავიჭირო შთაგონებული ძახილი დიადი აზრისა: „იყო შემოქმედი, დამეთანხმეთ, არაფერია გარდა ამ აზრის განუწყვეტელი დიადი მტკიცებისა და განხორციელებისა დედამიწაზე, არაფერია ათასი „დიახ“-ის გარეშე, რაც ისმის ყველა ცხოველისა და ცოცხალი ქმნილებისაგან... დიახ, რადგანაც, როგორც არ უნდა გვიხმობდნენ ამის სურვილს (თემის შეხებისას ასეთი რბილი კონსტრუქციით შემოვიფარგლები) მაინც, საიდუმლოდ — თუკი უხ-

მოდ, ყურადღებით ვაკვირდებით ჩვენს სისხლის მიმოქცევას, ჩვენს ღამეულ კოშმარებს, ეს ხომ საკუთრივ საიდუმლოს ნიშნავს (მე კი მხოლოდ ასე ძალმიძს შევიგრძნო ათასხმიანი, ყველაფრისა და ყველასგან აღმომხდარი ჰარმონია), — ჩვენ ყველას თანაბრად, განუზრელად, ურყევად გენადია სიცოცხლე, თუნდაც ასეთ გაბიჟინებულებს, ასეთ ავადმყოფებს, დიახ, ასეთებსაც, მაშინაც კი, თუ ესოდენ არ ძალგვიძს და ესოდენ შეუძლებელია სიცოცხლე, აი, რატომ და ასევე ამიტომაც, რომ უნებლიეთ არ მივეცეთ სენტიმენტალურ გრძნობას, რომელშიც (სხვათა შორის, ისევე, როგორც თითქმის ყველაფერ დანარჩენში, უკიდურეს შემთხვევაში, ყველაფერში, რაშიც მეც ვმონანილეობ) კვლავ ნათლად მესმოდა ინგლისური საყვირის ყალბი ნოტი, — აი, რატომ დავეუსვი ფილოსოფოსს მისი სპეციალობისათვის ძალზე შესაფერისი, ესე იგი ფილოსოფიური, თუმცა, ამასთან, მგონი, ფილოსოფიური სიბრძნისგან მთლად დაცლილი კითხვები: რატომ მოხდა ასე? საიდან მოდის მთელი ეს სიძაბუნე? საბოლოოდ სად და როდის „ამოვავლეთ ლაფში ჩვენი უფლებები?“. რატომაა, რომ ესოდენ უმონყალოდ და გადაჭრით შეუძლებელი გახდა — აღარ ვიცოდეთ ის, რაც ვიცით? და, ისე, თითქოს არ ვიცოდი, რაც ვიცი, ვლაპარაკობდი და ვლაპარაკობდი, თითქოს ლაპარაკის დაუძლეველი მოთხოვნილება მიბიძგებდა, თითქოს რაღაც შიში, რაღაც *horror vacui** მიმერეკებოდა, და დოქტორ ობლატს სახეზე კვლავ აღებეჭდა ფილოსოფოსის პროფესიული გამომეტყველება. პროფესიული გამომეტყველება შუა მთიანეთის უნგრელი საშუალო ინტელიგენტისა, ინტელიგენტისა — საშუალო შემოსავლით, საშუალო სიმაღლითა და საშუალო პერსპექტივებით, რომელსაც ცინიკურ, ბედნიერი ღიმილისაგან გადმოღვრილ ნაოჭებში მთლიანად ჩაეძირა თვალთა ფოსოები, მის ხმაშიც კი, ამ კარგად დაპოხილ, ქარაგმებს შეჩვეულ, და მართლაც, საკმაოდ თავდაჯერებულ ხმაში, რომელიც ამის წინ მხოლოდ ერთი წამით, ცინცხალი სიცოცხლით გაჟღენთილი საგნების სიახლოვის მუქარის ზემოქმედებით, ამოვარდა გაცვეთილი კალაპოტიდან და მაშინვე ხელახლა გამოააშკარავა მიუკერძოებლობა, ობიექტურობაც კი; ასე მივაბიჯებდით შინისაკენ მე და ის, საშუალო ასაკის ორი ინტელიგენტი, საშუალო შეხედულებების მაღიარებლები, სხვათაშორის, არც ისე ცუდად ჩაცმულები, ნორმალურად გამოკვე-

* *horror vacui* (ლათ.) — სიკარელის შიში.

ბილი, კარგად შენახული ორი ინტელიგენტი, რომლებიც გადაურჩნენ (თუნდაც თითოეული თავისებურად) უამრავ კატასტროფას; ორი ადამიანი, რომლებიც ისევ ცოცხლობენ, ორი ნახევრადცოცხალი ადამიანი და ვლასპარაკობდით იმაზე, რაზეც კიდევ შეიძლება ილაპარაკო — თუმცა ეს ლაპარაკი სავსებით ზედმეტია. მშვიდად და მოწყენით ვილაპარაკეთ იმაზე, თუ რატომ არის შეუძლებელი ამ სამყაროში ცხოვრება, იმაზე, რომ, სიმართლე ითქვას, თვით სიცოცხლის არსებობა არის უმეცრება: თუ სიცოცხლეს განვიხილავთ მაღალი გაგებით, თუ მას მაღალი თვალთახედვით შევხედავთ, მაშინ ის, სიცოცხლე, საერთოდ არ უნდა არსებობდეს, უბრალოდ, თუნდაც იმიტომ, რომ გარკვეული რაღაცები მოხდა და მომხდარი რაღაცები კვლავ და კვლავ ხდება, და ჯერჯერობით ამით შეიძლება დაკმაყოფილება, მიზეზისთვის ეს საკმარისზე მეტია, რომ აღარაფერი ვთქვათ იმაზე, რომ სამყაროს დიდმა მოაზროვნეებმა უკვე დიდი ხანია არსებობას ყოფნა აუკრძალებს. აქ წამოტივტივდა კიდევ ერთი პრობლემა (ყველაფრის დახსოვნება, რა თქმა უნდა, არ ძალმიძს, ჩვენს იმ საუბრებში, რომელიც წმინდა სახით დაბადა დაბნეულობამ და მოვლენათა შემთხვევითმა თანხვედრამ, ჟღერდა ან, უფრო წკრიალებდა, ასობით და ასობით მსგავსი საუბარი, ისევე, როგორც მხოლოდ ერთ შემოქმედებით აზრში ცოცხლდება სიყვარულის ათასობით დავინწყებული ღამე და ამ აზრს ამაღლებულსა და დიადს ხდის, — ერთი სიტყვით, ყველაფრის გახსენება, ღმერთი, რჯული, არ შემოიძლია, მაგრამ იქ, მგონი, კიდევ ერთი პრობლემა წამოტივტივდა): ხომ არ დავუშვათ შესაძლებლობა, რომ ყოფის გოტალური, თითქოს გაუცნობიერებელი მცდელობა, მიმართული იმისკენ, რომ ყოფა სულაც არ არის ნიშანი რაღაც მიუკერძოებელი მიამიტობისა (მსგავსი მტკიცება ამჟამად მაინც გადაჭარბებული იქნებოდა, და საერთოდ, კერძოდ, შეუძლებელიც), — პირიქით, ეს უფრო იმის სიმპტომად გამოდგება, რომ იგი, ყოფა, მხოლოდ ასე, ესე იგი გაუცნობიერებლად შეიძლება გაგრძელდეს თუკი მას, რაღაც არ უნდა დაუჯდეს, გაგრძელება ესაჭიროება, და იმ შემთხვევაში, თუ ყოფის გაგრძელება ხერხდება, როგორი წარმატების მიღწევაც შესაძლებელია, რასაკვირველია, ყოფის მხოლოდ რომელიღაც უფრო მაღალ საფეხურზე (დოქტორი ობლატი), რაზეც, თუმცა (მე და ის, დუეტში) არა თუ არ მიუთითებენ არანაირი, თუნ-

დაც ყველაზე ირიბი ნიშნები, არამედ, პირიქით, ვლინდება სწორედ-
დაც რომ საპირისპირო ტენდენცია, კერძოდ: ვარდნა შეუცნობად-
ში... და შემდგომ: გაცნობიერებულ გაუცნობიერებლობას აშკარაა,
შიზოფრენიის სინდრომები მოსდევს... და შემდგომ: ნათქვამის,
განცდილის (მე) და რეალიზაციის (დოქტორი ობლატი) შუქზე სამ-
ყაროს რალაც მდგომარეობას, რისკენაც, კერძოდ, რწმენის, კულ-
ტურისა და სხვა ამო საშუალებათა უქონლობის დროს, მუდამ მი-
ისწრაფვის სამყაროს ნებისმიერი მდგომარეობა, დღეს, ალბათ
მხოლოდ კატასტროფა უწყობს ხელს... და ასე შემდეგ და ასე შემ-
დეგ, ვუბერავდით და ვუბერავდით, ინგლისური საყვირის ყალბი
ხმებით; ამასობაში უძრავი, თითქოს გათანგული ხეების ვარჯებს
მსუბუქი, ლურჯი დაისისწინა ბინდი მოეფინა, რომლის სიღრმეშიც,
როგორც მუქი რამ ბირთვი, მიმალულიყო დასასვენებელი სახლის
მკერივი მასა, სადაც სავახშმოდ გაშლილი სუფრები, სუფრის მონ-
ყობილობითა და ბოთლების წკრიალით წინასწარ ტკბობა, სუ-
ფრებთან გამართული საუბრის მზარდი გუგუნი გველოდა, მაგრამ
ამ შიშველ ფაქტშიც შეიძლებოდა გაგეგონა სევდიანი და ყალბი
ჟღერა ინგლისური საყვირისა; ამასთან, ვერანაირად ვერ ვახერხ-
ებდი თავიდან მომეშორებინა აზრი, რომ ბოლოს და ბოლოს, მე
მაინც არ გამოვბრუნდი უკან, რათა თავიდან მომეშორებინა დოქ-
ტორი ობლატი, და ბოლომდე მონუსხულივით მასთან ვრჩებოდი,
იძულებული, შესაძლოა, საკუთარი სიცარიელით, რის დაფარვასაც
ლაპარაკის აკვიატებული მოთხოვნილებით ვცდილობდი და კიდევ
იძულებული ვიყავი, ღმერთმა იცის, რითი, უთუოდ სინდისის ქენ-
ჯნით (საკუთარი თავისადმი ზიზღით) ამ სიცარიელის გამო, მასთან
ვრჩებოდი, რათა არ გამეგონა, არ დამენახა, არ მეთქვა ის, რაც
უნდა მეთქვა და შეიძლება დამენერა კიდევ, ვინ იცის, დიახ, ყოვე-
ლივე ამის გამო დამდგარმა ღამემ დამსაჯა — ან თუ დამაჯილდო-
ვა? — როცა თავს დამატებს ატმოსფერული ფრონტი უეცრად ამო-
ვარდნილი შტორმული ქარით, გამაყრუებელი ჭექა-ქუხილით და
დაუოკებელი, მჭახე, თვალისმომჭრელი ელვით, რომელიც კიდით
კიდემდე კვეთდა ცას, მერე ფეთქდებოდა და ნელ-ნელა ქრებოდა
მას შემდეგ, რაც უცნაური იეროგლიფები, ხან კი მშრალი, მოკლე,
მკაფიოდ — ყოველ შემთხვევაში ჩემთვის მკაფიოდ საკითხავი
ასოები გამოჰყავდა, ყველა მათგანი ერთნაირად იკითხებოდა.

„არა!“ — და ყველა მათგანი წარმოვთქვი მე, რადგანაც თითქოს

სავსებით ბუნებრივი გახდა, რომ ჩვენი ინსტინქტები ჩვენივე ინსტინქტების სანინალმდეგოდ მოქმედებენ, და რომ ჩვენში ცოცხლობენ, ასე ვთქვათ, რაღაც ანტიინსტინქტები, რომლებიც მოქმედებენ ინსტინქტების ნაცვლად, მათი სახითაც კი.

„არა!“ — აღრიალდა, აღმუვლდა რაღაც ჩემში და ეს განწირული გოდება მხოლოდ მრავალი, მრავალი წლის შემდეგ მიწყნარდა და რაღაც ყრუ, მაგრამ ჯიუტ, მანიაკალურ ტკივილად იქცა, სანამ ჩემში, ნელ-ნელა და ვერაგულად სულ უფრო მკაფიო კონტურებს იღებდა კითხვა: ვინ გახდებოდი შენ — შავთვალა გოგონა, ჭორფლის ფერმკრთალი ლაქებით თუ ჯიუტი ბიჭუნა მოცისფრო-მონაცრისფრო კენჭების მსგავსი მხიარული და მკაცრი თვალებით, ანდა ამ კენჭებით გარშემორტყმული ცხვირით? არა, რა თქმა უნდა, არ დამვიწყნია: იმ პირობით, რომ ჩემი სიცოცხლე განიხილება, როგორც შენი სიცოცხლის შესაძლებლობა. მთელი ეს უცნაური ღამე აღსავსე იყო იმით, რომ სულ ამ კითხვას ვუტრიალებდი, ხან ელვის თვალისმომჭრელ შუქზე, ხანაც წყვდიადში, როცა ჩემს თვალებში ფერად-ფერადი ნაპერწკლები დაცურავდნენ; ატმოსფერული ამბოხის შეტევებს შორის ჭირვეულ პაუზებში, ეს კითხვა თითქოს უხილავ კედლებზე ენთო, ასე რომ, ფრაზები, რომელთაც ახლა ამ ქალაქზე ვწერ, ისე უნდა აღვიქვათ, თითქოს მათ იმ ღამით ვწერდი, თუმცა იმ ღამით უფრო ვცოცხლობდი, ვიდრე ვწერდი, ვცოცხლობდი, მაშასადამე, მტანჯავდა ნაირნაირი ტკივილები, უმეტესწილად მოგონებებით გამოწვეული (ნახევარლიტრიანი კონიაკიც აღმომაჩნდა), მაშინ უბის წიგნაკებში, რვეულების ფურცლებზე (ისინი ყოველთვის უხვად მაქვს) ჩავეწერე სულ რამდენიმე ურთიერთდაუკავშირებელი სიტყვა, რომელთა ამოკითხვა შემდეგში გამიჭირდა. რისი ამოკითხვაც შეეძელი, იქიდან ვერაფერიც ვერ გავიგე, მერე კი საერთოდ მიმავინწყდა და მხოლოდ რამდენიმე წლის შემდეგ ჩემში კვლავ გაცოცხლდა ის ღამე, თუმცა კიდევ მრავალი წელი უნდა გასულიყო, სანამ ბოლოს, ვცდიდი აღმენერა ის, რაც უნდა აღმენერა იმ ღამით, მაშინ წერა რომ შემძლებოდა, და თუ ერთი ღამე მოკლე, მეტისმეტად მოკლე არ იყო იმისათვის, რომ შემძლებოდა იმის ჩანერა, რაც უნდა ჩამენერა, მაგრამ როგორ უნდა შემძლებოდა ყველაფრის ჩანერა, მთელი ის ღამე მხოლოდ დასაწყისი იყო, თუნდაც, ცხადია, არც მთლად პირველი, მაგრამ, ყოველ შემთხვევაში, ჯერჯერობით ერთ-ერთი პირველი ნაბიჯი

ქვემარტივი ხილვის გზაზე, ესე იგი, საკუთარ თავთან გაცნობიერებული ანგარიშსწორებისკენ ხანგრძლივი და კიდევ, ვინ იცის, გაგრძელების რამდენად მოვალე გზისა, იყო ერთ-ერთი, თავდაპირველი ბარის მოქნევა საფლავის თხრის პროცესში, რომელსაც — ახლა ამაში აღარაფერია საეჭვო — რომელსაც საკუთარ თავს ღრუბლებში ვუთხრი. და ეს კითხვაც — კითხვა ჩემი სიცოცხლის შესახებ, თუკი მას განვიხილავთ როგორც შენი სიცოცხლის შესაძლებლობას ის კარგ მეგზურად გამოდგება, ჰო, ჰო, შენ, თითქოს შენს პატარა, ნაზ ხელს ხელზე მკიდებ და მიმიძღვი, მიმექაჩები გზაზე, რომელსაც საბოლოოდ არსად მივყავართ თუ არა სავსებით ავადმყოფურ და კორექციას დაუმორჩილებელ თვითშემეცნებასთან. გზაზე, რომელზეც შეიძლება, — დიახ, რა? „შეიძლება“? აქ „საჭიროა“-ც ვერაფერს გამოხატავს, — შეიძლება იარო, მხოლოდ თუ თავიდან მოიცილებ მის ჩამხერგავ წინაღობებსა და ზეგავებს, პირველ რიგში მოიცილებ საკუთარ ინტელიგენტურ სტატუსს, ან, მოიცილებ კი არა, მე ვიტყვოდი, ძირფესვიანად ამოაგდებ, და მართლა, ასეთი პოზიციით მე, კაცმა რომ თქვას, ვსარგებლობ როგორც მხოლოდ პრეზერვატივით, თითქოსდა ერთი ვინმე ფრთხილი მრუში ვიყო, შიდსშეყრილ გარემოში მოხვედრილი, უფრო ზუსტად, მე გახლდით ასეთი ფრთხილი მრუში, რამდენადაც დიდზე დიდი ხანია, უკვე აღარ წარმოვადგენ საშუალო ინტელიგენტს, და საერთოდ, ინტელიგენტს, და საერთოდ არაფერსაც აღარ წარმოვადგენ: მე დავიბადე პრივატულ ადამიანად, როგორც ი. ვ. გ.-მ თქვა, და პრივატულად დავრჩი, რომელმაც მოახერხა ადამიანად გადარჩენა, ამას ვამბობ მე, და შეიძლება ცოტათი მთარგმნელადაც, რაკილა მე ვარსებობ და რამე სტატუსი უნდა მქონდეს. აი, ბოლოს და ბოლოს ჩემს სიცოცხლეს დამუქრებული გარემოებების მიუხედავად, მე მოვიცილე, ძირფესვიანად ამოვავდე ჩემი გზიდან მწერლის სამარცხვინო სტატუსი, რომელიც უნგრეთში წარმატებით სარგებლობდა, თუმცა როგორც ჩემი ცოლი (დიდი ხანია უკვე სხვა კაცის ცოლი) ამბობდა, ამისათვის ყველა მონაცემი მქონდა (მახსოვს, მაშინ ამან თითქმის თავზარი დამცა), იმის თქმა სულაც არ მინდოდაო, დასძინა ჩემმა ცოლმა, რომ უარყო შენი მხატვრული ან რაღაც მაგისტანა პრინციპები, მე მხოლოდ იმას ვამბობო, თქვა ჩემმა ცოლმა, რომ არ უნდა იყო მცირედმრწმენი და რომ რაც უფრო მეტად, მაშასადამე, რაც უფრო ნაკლებად უარყოფ მათ (მხატვრულ

თუ რაღაც მსგავს პრინციპებს), მით უფრო დაგჭირდება ძლიერ ისწრაფვოდე ამ პრინციპების რეალიზაციისაკენ, ესე იგი, საბოლოოდ საკუთარი თავის რეალიზაციისაკენ, მაშასადამე, წარმატებისაკენ, თქვა ჩემმა ცოლმა, განა ამისკენ არ მიისწრაფვის ყველა, მსოფლიოს უდიდესი მწერალიც კი, და თუ შეიძლება, თავს ნუ მოიტყუებ, — თქვა ჩემმა ცოლმა, — თუ არ გინდა წარმატების მიღწევა, მაშინ, საერთოდ რატომ წერო? მკითხა მან და ეს კითხვა უეჭველია, უბრალო კითხვა არ ყოფილა, ჯიქური კითხვა იყო. მაგრამ ჯერ არ მოსულა იმის დრო, რომ ამაზე შევჩერდე; ყველაზე სავალალო ისაა, რომ იგი, უეჭველად, მოხარშულს მიცნობს, და სავსებით მართალი იყო, იმიტომ, რომ მე უთუოდ, არა, ნამდვილად მაქვს — მქონდა — ყველა მონაცემი მწერლის სამარცხვინო სტატუსისათვის, რაც წარმატებით სარგებლობს უნგრეთში: მე ხომ ასე კარგად ვხედავდი ამ სტატუსის ყველა *refinement*-ს, ყოველ შემთხვევაში, რისი დანახვაც შეიძლებოდა, და მე მქონდა ყველა აუცილებელი თვისება, რომ ისეთი წესით მეცხოვრა, რაც ამ სტატუსს შეეფერებოდა, და თუ არ გამაჩნდა, მშვენივრად შემეძლო — შემეძლებოდა — შემეძინა, თუ მთელ ჩემს თავდაჯერებულობას, სიცოცხლისადმი მთელ ჩემს შიშს გარდავექმნიდი, გადავაქცევდი პრიმიტიულ, ბრმა, უსაზღვრო, ამაღელვებელ და უკვე სულისშემძვრელ, უკეთეს შემთხვევაში, შთამბეჭდავ თვითთაყვანისცემაში, თუკი მათ მორალიზატორულ პარანოიასა და სხვათა წინააღმდეგ უწყვეტ მბრალდებელ საბრალმდებლო პროცესში გადავიყვანდი, უფრო მეტიც, და ეს უფრო საშიშიცაა: მე გაცილებით უფრო მეტად ვიყავი შექმნილი მწერლის ასევე სამარცხვინო სტატუსისათვის, რომელიც უნგრეთში სარგებლობს საშუალო წარმატებით, ანდა საერთოდ არ სარგებლობს წარმატებით, და აქ მე ისევ და ისევ ვაწყდები ჩემს ცოლს, რომელიც ისევ მართალი აღმოჩნდებოდა: თუ შენ დაადგები წარმატების დასაწევ გზას, მაშინ ამ გზაზე ან წარმატება გელის, ან წარუმატებლობა, მესამე არ არსებობს, და პატიოსნად ვიტყვი, ორივე ვარიანტი, თუნდაც სხვადასხვანაირად, მაინც თანაბრად სამარცხვინოა, რასთან დაკავშირებითაც მე გარკვეული დროით, ისე როგორც ალკოჰოლიზმში, მთელი არსებით გადავეში თარგმანის ობიექტურ ნირვანაში... ასე რომ, შემდგომში, როცა ჩემი ცოლის სიტყვები მახსენდებოდა, დიახ, თვითონ ის არ მაგონდებოდა, მაშინაც

* *refinement* — (ფრანგ.) აქ — ზრიკი, ფანდი.

კი, როცა ათასში ერთხელ, წინასწარდათქმით ან წინასწარდათქმის გარეშე ერთმანეთს ვხვდებოდით — უფრო მეტად ალბათ, წინასწარდათქმით, და თითქმის ყოველთვის ჩემი (ყოფილი) ცოლის ინიციატივით, რომელიც, ვფიქრობ, ჩემდამი, როგორც ვამჩნევ, თუ ვამჩნევ, რალაც ბუნდოვან ნოსტალგიას განიცდის, შერეულს სრულიად უმიზეზო დანაშაულის გრძნობასთან, და ამ შემთხვევებში მე ვფიქრობ იმაზე, რომ იგი, როგორც ჩანს, ნოსტალგიას განიცდის, თუ განიცდის, ახალგაზრდობისადმი, ჩემზე ფუჭად დაკარგული სწრაფად ჩავლილი წლებისადმი. დანაშაულის უმიზეზო გრძნობა კი უჩნდება, უფრო, უეჭველი, თუმცა არასოდეს დასაეჭვებელი, და ამიტომ როგორღაც მეტისმეტად იოლად მიღებული საკუთარი სიმართლის შეგნებისადმი სათანადო წინააღმდეგობის გაუწევლობის გამო, ესე იგი იმის გამო, რომ მე ის არასოდეს არაფერში არ დამიდანაშაულებია; მაგრამ — უფალო ღმერთო! — რაში უნდა დამედანაშაულებინა; იქნებ იმაში, რომ უბრალოდ სიცოცხლე უნდოდა? საერთოდ, მოგვიანებით, როცა მისი სიტყვები მახსენდებოდა, თვითონ ისიც მახსენდებოდა, მახსენდებოდა მთელი ჩემი უიღბლო და ხანმოკლე ქორწინება; და უბრალოდ როდი მახსენდებოდა: თვალწინ მედგა, ისე როგორც პროზექტორის მაგიდაზე და როცა ვუყურებ, ვუყურებ სათუთად, სიყვარულით, მაგრამ იმავდროულად პათოლოგანატომის ცივი გულგრილობით, როგორც ვცდილობ ვუყურო საერთოდ ყველაფერს, — ერთი სიტყვით, როცა შეეცქერი ჩემი ქორწინების დიდი ხნის გაციებულ ცხედარს, იძულებული ვხდები ყოველნაირად შევიკავო თავი, რათა ჩემი ცოლის ზემოთ მოყვანილი სიტყვებიდან არ ამოვქაჩო რამე იაფფასიანი, ბინძური, პანია გამარჯვებები, სიტყვებიდან, რომლებსაც, მის ქმრად ყოფნისას, რაც უნდა ითქვას, წყენით ვისმენდი; და მაინც ამ, კაშკაშა ნათლით გაშუქებულ ღამეს, როცა ჩემს ქორწინებას ასე შორიდან ვუმზერ და იმდენად ვერა გამიგია რა, რომ ეს გაუგებრობა მას ბოლოს და ბოლოს სავსებით მარტივსა და აბსოლუტურად გასაგებს ხდის, — საერთოდ, ამ ღამით, რომელიც ასე ნათლად და დაუნდობლად აშუქებს ყველაფერს, მინდა თუ არ მინდა, მიწევს იმის გაცნობიერება, რომ ეს სიტყვები ჩემს ცოლს მისმა ცხოვრებისეულმა ინსტინქტებმა ათქმევინა, და რომ მის ცხოვრებისეულ ინსტინქტს აუცილებლად ესაჭიროებოდა ჩემი მწერლური წარმატება, ესაჭიროებოდა იმისათვის, რომ დახმარებოდა იმ უზარმაზარი უბე-

დურების დავინყებით, რაც თავს დაატყდა დაბადების მომენტში; რათა დაევიწყებინა ის სიძულვილი, გონებით მიუწვდომელი, ნებისმიერ პირობებში მიუღებელი უაზრო ხვედრი, რომლის დაღი თვითონ მეც, უმაღლვე და თითქმის უნებლიეთ შევამჩნიე მას (მართალია, არა როგორც უბედურების ნიშანი, არამედ პირიქით, თითქმის რაღაც შარავანდედი, თუმცა, ეს მგონი, მეტისმეტია — აჯობებდა მეთქვა, მხოლოდ სადაფისნაირი ელვარების მქონე სიფრიფანა ნიჟარა, როგორც მისი სხეულებრივი სახის გულისამაჩუყებელი თავისებურება) ჩვენი ნაცნობობის პირველსავე წუთებში, იმ წუთებში, როცა სადღაც, რომელიღაც ბინაში, რომელიღაც ეგრეთ ნოდებულ წრეში იგი უეცრად გამოეყო საუბრით გართული სტუმრების ჯგუფს, როგორც რაღაც ამორფულ, ამებისნაირ სუბსტანციას, რომელიც არასასიამოვნო, მაგრამ მაინც, ალბათ, მშობლიურად ახლობელი იყო, რადგანაც სუნთქავდა, როგორც ცოცხალი არსება, რომელიც თითქოს მშობიარობის ტკივილებით ტალღისებურად ხან ფართოვდებოდა, ხანაც გაშმაგებით იკუმშებოდა, — ერთი სიტყვით, როცა ჩემი ცოლი (მომავალი) თითქოს მოსწყდა დანარჩენებს და ჩემსკენ მომავალმა მოცისფრო-მწვანე ხალიჩაზე თითქოს ზღვაზე დაადგა ფეხი, და უკან მოიტოვა მუცელგაპობილი დელფინი თუმცა გაუბედავად, იგი ჩემსკენ მოაბიჯებდა გამარჯვებული, მე კი, ვიმეორებ, უმაღლვე და თითქმის უნებლიეთ გავიფიქრე: „ოჰ, რა ლამაზი ებრაელი ქალია!“-მეთქი... დღესაც მემართება ხოლმე, როცა ჩვენ ძალზე იშვიათად, და თითქმის ყოველთვის ჩემი (ან უკვე ყოფილი) ცოლის ინიციატივით სადმე ვხვდებით ერთმანეთს, და როცა შევყურებ მის დახრილ თავს, ლოყებზე ჩამოშლილ ხშირ, მბზინავ თმას, როცა კაფეში მაგიდასთან ზის და რეცეპტს რეცეპტზე მიწერს მომადუნებელი, ძილისმომგვრელი, გამაყრუებელი, გამაბრუებელი აბებისას, რათა გავუძლო, რამდენადაც შეიძლება გავუძლო, და თუკი საჭიროა ყოველივე ამას გავუძლო, ბოლოს და ბოლოს, გულთან ახლოს მაინც არ მივიტანო ყველაფერი, რაც უნდა დავინახო, მოვისმინო ან ვიგრძნო, — საქმე ისაა, და ამაზე მე ჯერ არაფერი მითქვამს, ან კი რა საჭიროა რამის თქმა, თუ ისედაც ვიცი, რატომ წარმოვადგენ ისე, თითქოს ეს შენიშვნები, ჩემ გარდა კიდევ ვინმე სხვას ეხებოდეს, თუმცა, რასაკვირველია, ეხება, ჩვენ ხომ ამიტომ ვწერთ, რომ უნდა ვწეროთ და თუ ვწერთ, ეს ნიშნავს, რომ ვმართავთ დიალოგს. ეს სადღაც ამოვიკითხე, და სანამ არსებობდა

ღმერთი, ჩვენ, ჩანს, დიალოგს ვმართავდით მასთან, ღმერთთან, ახლა კი, როცა ის აღარ არის, ჩვენ, როგორც ჩანს, დიალოგს ვმართავთ სხვა ადამიანებთან, უკეთეს შემთხვევაში, საკუთარ თავთან, ესე იგი, თითქოსდა ჩვენთვის ვლაპარაკობთ, ან რაღაცას ვბუტბუტებთ, როგორც გენებოთ — ერთი სიტყვით, მე ჯერ არ მითქვამს, რომ ჩემი ცოლი (დიდი ხანია უკვე სხვისი ცოლი) ექიმი, — არა, სულ მთლად ექიმი არა, რადგან ამას ვერანაირად ვერ ავიტანდი, დროებითაც კი — არა, ის მხოლოდ და მხოლოდ დერმატოლოგია, თუმცა ამ თავის სპეციალობას დაუჯერებელი სერიოზულობით ეკიდება, როგორც საერთოდ ყველაფერს დანარჩენს, — მოკლედ, როცა რეცეპტებს მიწერს (აი, რა ანგარებით, რა უსინდისოდ ვსარგებლობ ჩვენი იშვიათი და სავსებით უმანკო შეხვედრებით), მე ზოგჯერ ახლაც ვფიქრობ ხოლმე, „ოჰ, რა ლამაზი ებრაელი ქალია!“ — მეთქი. მაგრამ ახლა როგორ ვფიქრობ: დუნედ, საკუთარი თავიც მებრალება და ისიც, ყველაფერი მებრალება, ვამბობ თითქმის აცრემლებული და არა ისე, როგორც გავიფიქრე მაშინ: „ოჰ, რა ლამაზი ებრაელი ქალია!“ — მეთქი. დიახ, მაშინ ამაზე სულ სხვანაირად ვფიქრობდი, ისე ბუნებრივად და ურცხვად, თითქოს არა მარტო თავით, არამედ ასოთიც ვიფიქრე, როგორც მსგავს რამეზე ფიქრობს ვინმე არამზადა მამრი, ვინმე მაჩო, ვინმე მოძალადე, როგორც ფიქრობენ თვითკმაყოფილი თაღლითები, როცა თავისთვის ან სულაც ხმამაღლა ამბობენ: „ოჰო, რა დეკეულია, აფსუს, რომ ებრაელია... ოჰო, მე ამ ბოშა ქალს... ოჰ, აი, კლასი ზანგი ქალი, ოჰო, ეს ფრანგი ბებიები... ოჰ, აი, ქალი, შე ძველო, ... მერე რა, რომ სათვალე ადგას, ოჰო, აი, ნამდვილი ბუფერი... ოო, აი, უკანალი, ო, აი, მესმის ქალი, ძუძუები პატარა აქვს, მაგრამ უკანალი...“ და ასე შემდეგ და ასე შემდეგ. უფრო მეტიც: თვითონ რომ არ მცოდნოდა, უთუოდ გამანათლებდნენ, რომ მარტო თაღლითი მამრები კი არა! როგორ გეკადრებათ! თაღლითი მდედრებიც ზუსტად ასე ფიქრობენ, სავსებით ასე, ზუსტად ასე, ოღონდ შექცევით, რაც საბოლოოდ აბსოლუტურად ერთი და იგივეა, როგორც ორიოდ წლის წინ დავრწმუნდი ასე დაბეჯითებით, ერთ კაფეში, სადაც დაბინდული და გაფანტული შუქი იდგა, ისე როგორც აკვარიუმში; იქ სწორედ ჩემს ყოფილ ცოლს ველოდებოდი, მეზობელ მაგიდასთან კი ორი ქალი საუბრობდა, ორი ლამაზი, ახალგაზრდა ქალი, და უცბად სამყარო ჩემთან ერთად ადგა და გადაყირავდა, ამ სიტყვების პირდაპირი გაგებით: და ერთ

მშვენიერ მომენტში ისე მისროლა — ისეთი სისწრაფით, რომ კინა-
 ღამ გულ-მუცელი ამომიბრუნდა, თითქოს სიმაღლიდან ჩამოვ-
 ვარდი, — და შორეულ ბავშვობაში, ერთ მაშინდელ კომმარის სათა-
 ვეებთან დავენარცხე, რომელიც წლების განმავლობაში არ მასვენ-
 ებდა. კომმარი უკავშირდებოდა, ასე ვთქვათ, ერთ სანახაობას,
 რომელმაც იმდენად შემძრა, რომ შემდგომში მისი უბრალო გახსენ-
 ებაც კი გამაოგნებლად მოქმედებდა ჩემზე, სწორედ ამ სანახაობას,
 ღმერთმა იცის, რატომ (ვინ დაიკვეხნის სულის გამჭვირვალე საიდ-
 უმლოთა ცოდნას, და თუ ვინმეს ჰგონია, რომ იცის, განა არ ცდი-
 ლობს, გათავისუფლდეს მისგან, თავიდან მოიშოროს, რადგანაც ის
 არა მარტო საზიზღარი, არამედ მოსაბეზრებელიცაა?), — მოკლედ,
 შემდგომში, ზოგჯერ ამ სანახაობას ვუიგივებდი თავს და ეს
 გაიგივება იმდენად ძლიერი იყო, მე, თუნდაც არა აბსოლუტურად
 რეალურად — თავს ნებას მივცემ, გამოვიყენო ეს არაფრის მთქმელი
 სიტყვა, — მაგრამ მაინც საკმაოდ ცხადად ვგრძნობდი, რომ თითქოს
 მე თვითონ გარდავისახებოდი ამ სანახაობად, და რომ თავად ვიყავი
 ეს სანახაობა, ისეთი, როგორიც წარმომიდგა ერთ მტკრიან და დახ-
 უთულ ალფედურ სოფელში, სადაც ზაფხულის არდადეგებზე გამგ-
 ზავნეს. და აი, პირველად იქ აღმოვჩნდი ებრაელთა შორის, აქ იგუ-
 ლისხმება ნამდვილი ებრაელობა, არა ისეთები, როგორებიც ვი-
 ყავით ჩვენ, ჩვენ კი — ქალაქელი ებრაელები, ბუდაპეშტელი
 ებრაელები ვიყავით და, მაშასადამე, არანაირი ებრაელები, თუმცა,
 რასაკვირველია, არც ქრისტიანები, თავისებური ებრაელები — არა
 ებრაელები, რომლებიც, მართალია, განკითხვის დღეს მკაცრად
 იცავენ მარხვას, ყოველ შემთხვევაში შუადღემდე აუცილებლად;
 არა, ცოლ-ქმარი, ჩვენი ნათესავეები (ალარ მახსოვს მერამდენე თაო-
 ბის, ან რისთვის უნდა მახსოვდეს: მათ შორეულ წარსულში, ჰაერში
 გაუთხარეს სამარე, სადაც კვამლად აიკრიფნენ), ჭეშმარიტი
 ებრაელები იყვნენ: დილით — ლოცვა, საღამოს — ლოცვა, ჭამის
 წინ — ლოცვა, ღვინის წინ — ლოცვა, და საერთოდაც ისინი კეთილი
 და საამური ადამიანები იყვნენ, თუმცა ბუდაპეშტელი ბიჭუნას
 თვალში, რა თქმა უნდა, აუტანლად მოსაწყენნი; ყუათიანი, უხვი
 სუფრა, ძროხის ხორცი, ლობიოს ციმერი, ფლუდენი — მგონი, ომი
 უკვე დაწყებული იყო, ჩვენ კი ისევ მშვიდად და უდარდელად ვცხოვ-
 რობდით, მხოლოდ და მხოლოდ ჩაბნელება შემოიღეს. უნგრეთი მშ-
 ვიდობის კუნძულია ცეცხლის ალში გახვეულ ევროპაში, აქ არ შეი-

ძლება მოხდეს ის, რაც, ვთქვათ, მოხდა გერმანიაში ან პოლონეთში, ან ნორვეგიაში, ან სლოვაკეთში, ერთი სიტყვით, რაც მოხდა და განუწყვეტილად ხდებოდა ყველგან ჩვენს ირგვლივ, არა, არა, აქ, ჩვენთან?! რას ამბობთ! და აი, ერთხელ ანაზღად შევედი საძინებელში — და მაშინვე, შეიძლება არა ხმამაღლა, არამედ მხოლოდ ჩემთვის რალაც წამოვიყვირე და შურდულივით გამოვევარდი იქიდან, რადგანაც დავინახე რალაც საშინელი, რამაც ისე გამაკვირვა, გინდაც ყოვლად აღმაშფოთებელი უხამსობისთვის შემეხედოს, რისთვისაც თუნდაც ჩემი ასაკის მიხედვით თავს მზად არ ვგრძნობდი: **სარკის წინ, წითელი ხალათით, იჯდა მელოტი ქალი.** უთუოდ რალაც დროს უნდა გაეგლო, სანამ შემერთალი, შეცბუნებული ტვინი ამ ქალს სახლის დიასახლისთან, ჩვენს შორეულ ნათესავთან გააიგივებდა, ქალთან, რომელსაც მე საერთოდ — როგორც ამ შემთხვევის შემდეგაც — ჩვეულებრივ ვნახულობდი ნორმალურ, თუმცა უცნაურად ფაქიზ, წმინდა, უძრავ, მუდამ დაწყობილ კულულებიან, ჟღალფერდაკრულ მუქი თმის ვარცხნილობით; ამ შემთხვევის შემდეგ, მიკითხვ-მოკითხვას კი არა, ხმის ამოღებასაც ვერ ვბედავდი, და მთელი გულით ვიმედოვნებდი, რომ შეიძლებოდა ვერ გაეგო, მე რომ დავინახე; ასე ვცხოვრობდი სამარცხვინო საიდუმლოს გაუმჭვირვალე, პირქუშ ატმოსფეროში; ნათესავი ვიტრინის მანეკენივით უბალნო, კრიალა თავით ჩემს წარმოდგენაში ასოცირდებოდა ან ცხედართან, ან თუ რომელიღაც ბიბლიურ სიძვის დიაცთან, როგორადაც იგი იქცეოდა ღამლამობით თავის საძინებელში; მხოლოდ კარგა ხნის შემდეგ, და, რასაკვირველია, უკვე მას შემდეგ, რაც შინ დავბრუნდი, გამბედაობა მოვიკრიბე და მამასთან საუბარში ფრთხილად შევეხე ამ თემას — მინდოდა გამეგო, ნამდვილად დავინახე თუ არა ის, რაც დავინახე, რადგანაც თვითონვე ეჭვი მეპარებოდა; სრულებითაც ვერ დამამშვიდა მამაჩემის მოღიმარმა სახემ; არ ვიცი, რატომ, მაგრამ მისი სიცილი ქარაფშუტულად და დამამცირებლად მეჩვენა; მართალია, იმ დროს მსგავსი ცნებები — მე ხომ ჯერ ბავშვი ვიყავი — ჩემთვის უცხო იყო, ასე რომ, ეს სიცილი, უბრალოდ, სიბრყველედ ჩავთვალე: მამამ ჯერ ვერ გაიგო ჩემი ძრწოლევა, ვერ მიხვდა, თუ რამ დამცა თავზარი ჩემს სიცოცხლეში ამ პირველ და ასეთ წარმოუდგენელ მეტამორფოზაში: ნათესავი ქალის ნაცვლად, მის ადგილზე სარკის წინ იჯდა მელოტი ქალი წითელი ხალათით; არა, მამაჩემმა ამაში ვერანაირი კომპარია ვერ

დაინახა, ამის ნაცვლად ტვინი ამირია სხვა კომშარებით. მართალია, ეს ჩაიდინა მხოლოდ და მხოლოდ გულკეთილობით, მაგრამ ისე ამიხსნა, რომ ამ ახსნიდან ვერაფერი გავიგე, გარდა ფაქტების წარმოუდგენელი სიმბახინჯისა, ან, უფრო სწორად, მათი შიშველი, იდე-მალღი, ჩაუნვდომელი გარეგნული მხარისა; მამამ ამიხსნა, რომ ცოლ-ქმარი — ჩვენი ნათესავეები, ვის სახლშიც მე ვცხოვრობდი, არიან პოლონელი ებრაელები, მათი ქალები კი, როგორც მათი რელიგია მოითხოვს, თმას იპარსავენ და პარიკს ატარებენ; დროთა განმავლობაში, როცა სულ უფრო და უფრო მეტ მნიშვნელობას იძენდა ის, რომ მეც ებრაელი ვარ, განსაკუთრებით კი, როცა თანდათანობით გაირკვა, რომ ეს გარემოება სიკვდილით დასჯადი იყო, მე, ცხადია, მხოლოდ იმის გულისათვის, რომ ეს წარმოუდგენელი და უცნაური ფაქტი, ესე იგი ის, რომ მე ებრაელი ვარ, მისთვის დამახასიათებელი მთელი უცნაურობით, ან უკიდურეს შემთხვევაში, მეტ-ნაკლებად ნაცნობ შუქში მეხილა — უეცრად თავი დავიჭირე იმაში, რომ მესმოდა ვინ ვიყავი: — მე ვიყავი მელოტი ქალი წითელი ხალათით სარკის წინ. სიტუაცია ნათელი იყო; დიახ, უსიამოვნო და, რაც მთავარია, არც ისე გასაგები, მაგრამ ხომ ცოდვა იქნება იმის უარყოფა, რომ იგი შესანიშნავ დეფინაციას წარმოადგენდა ჩემი უსიამოვნო და, რაც მთავარია, არც ისე გასაგები მდგომარეობისა, ჩემი, ისევე იმ სიტყვით უნდა ვისარგებლო, სტატუსისა ამ სამყაროში. შემდეგ დადგა მომენტი, როცა ამ მოგონების აუცილებლობა გამიქრა, — იმ უბრალო მიზეზით, რომ შევეგუე აზრს ჩემი ებრაელობის შესახებ, ისევე, როგორც, როცა სხვა გადაწყვეტილებას ვერ ვპოულობ, თანდათანობით ვეგუები ხან ერთ, ხან მეორე უსიამოვნებას და, რაც მთავარია, არც ისე გასაგებ აზრს, ვეგუები, რასაკვირველია, დაისისწინა მორჩილებით და კარგად მესმის, რომ ეს უსიამოვნო და რაც მთავარია, არც ისე გასაგები აზრები უკლებლივ შეწყვეტენ არსებობას, როგორც კი შევწყვეტ არსებობას მე, ჯერჯერობით კი მშვენიერად შეიძლება ვისარგებლო ამ აზრებით, მათ შორის, და კინაღამ პირველ რიგში, შეიძლება ვისარგებლო აზრით ჩემი ებრაელობის შესახებ, — როცა მას მოვექცევი, როგორც, რასაკვირველია, მხოლოდ და მხოლოდ უსიამოვნო და, რაც მთავარია, არც ისე გასაგებ ფაქტს, რომელიც იმავე დროს დროდადრო რამდენადმე სახიფათო ხდება სიცოცხლისათვის, ყოველ შემთხვევაში ჩემთვის (და იმედი მაქვს, მწამს კიდევ, რომ ყველა

როდი დამეთანხმება, მჯერა, იქნებთან ისეთებიც, ვინც გამი-
ბრაზდება, უფრო მეტიც, გულწრფელად ვიმედოვნებ, რომ ისინი
სწორედაც რომ შემოძულდნენ, განსაკუთრებით იუდოფილები და
იუდოფობები ებრაელებიდან და არაებრაელებიდან), საერთოდ კი,
ამ აზრის სარგებლიანობა ჩემთვის სწორედ ამაშია დაფარული, მისი
გამოყენებაც მხოლოდ ასე შემოიძლია და არა სხვაგვარად: ესე იგი,
როგორც უსიამოვნო და, რაც მთავარია, არც ისე გასაგები, ამას-
თან, ზოგჯერ სიცოცხლისთვის სახიფათო ფაქტისა, რომელიც,
უთუოდ, როგორც ვიცი, მხოლოდ და მხოლოდ სიცოცხლისთვის
სახიფათოობის გამო, უნდა ვცადოთ და შევიყვაროთ; თუმცა, პირა-
დად მე ამისათვის ვერანაირ მიზეზს ვერ ვხედავ: იქნებ იმიტომ, რომ
დიდი ხანია აღარ ვესწრაფვი, როგორც იტყვიან, ჰარმონიაში ცხ-
ოვრებას ადამიანებთან, ბუნებასთან, თუნდაც საკუთარ თავთან;
უფრო მეტიც, მსგავს მისწრაფებებში მე ვხედავ რაღაც ზნეობრივი
სიმახინჯის გამოვლინებას, რაღაც საზიზღარ უხამსობას, მსგავსს
ოიდიპოსის ქორწინებისა საკუთარ დედასთან ან სისხლის აღმრევი
სიყვარულისა უგვან დასა და ძმას შორის. დიახ, აი, ასე ვიჯექი და
ველოდი ჩემს ყოფილ ცოლს კაფეში, სადაც შუქი იყო მერყევი და
წყალწყალა, როგორც აკვარიუმში, ველოდი, იმედი მქონდა უამრავი
ახალი რეცეპტის მიღებისა და არც კი ვფიქრობდი ჩემს უსიამოვნო
და, რაც მთავარია, არც ისე გასაგებ, ამასთანავე, დროდადრო სასი-
კვდილოდ სახიფათო სტატუსზე, გვერდით მაგიდასთან კი ენას
ატარტარებდა ორი ქალი, და მე თითქმის ავტომატურად ყური მი-
ევუგდე მათ ლაპარაკს, რაკილა ისინი ლამაზი ქალები იყვნენ; ერთი
უფრო ქერა, მეორე უფრო შავგვრემანი, მე კი, მართალია, ამაზე
ხშირად და მაგრად დავმწვარვარ (ამ თემაზე უფრო დანვრილებით
არ შევჩერდები) და მართალია, ჩუმად და ყურადღებით, განუწყვეტ-
ლივ თვალყურს ვადევნებ ჩემს სისხლის მიმოქცევას, და ჩემს ლა-
მეულ კომპარებს, იდუმალ, სწორედ რომ ვთქვათ, კაცმა რომ თქვას,
ჯერ კიდევ მიყვარს ლამაზი ქალები, და მათ მიმართ რაღაც ჯიუტ,
ურყევ, მე ვიტყოდი, ბუნებრივ ლტოლვას განვიცდი, რაც მთლიან-
ობაში თუნდაც ბანალობამდე გასაგები ჩანდეს, არსებითად მაინც
იდუმალებით რომ არის მოცული, რადგანაც ჩემგან დამოუკიდებ-
ლად, ამ გაგებით ჩემში აღმფოთებასაც კი ინევეს, — ყოველ შე-
მთხვევაში, იგი, ეს ლტოლვა, არ შეიძლება მხოლოდ ცნობად მიიღო,
ისე, როგორც, ვთქვათ, შეიძლება ცნობად მიიღო ჩემი სიყვარული

ჭადრებისადმი, რომლებსაც ვალმერთებ მათი ღონიერი, ლაქებიანი ტანებისა, ფანტასტიკურად ლამაზი, ფართოდ გაშლილი ტოტებისა და დიდი, ძარღვიანი ფოთლებისათვის, რომლებიც სეზონის ბოლოს უიმედოდ ჩამოყრილი ხელებივით ჰკიდიათ. და როგორც კი თუნდაც პასიურ მონაწილედ ვერთვები მათს, განდობილი, წყნარი ტონით, თითქმის ჩურჩულით მიმდინარე საუბარში, რაც ცხადყოფს განსახილველი თემის მნიშვნელობას, ჩემამდე აღწევს შემდეგი სიტყვები: „... არც კი ვიცი, მე, ალბათ, ვერ შევძლებდი ვინმე უცხოსთან... ზანგთან, ბოშასთან, არაბთან...“ აქ ჩურჩული შეწყდა, მაგრამ ვგრძნობდი, რომ ყოყმანობდა, ამას მკარნახობდა რიტმის ჩემეული შეგრძნება, ფრაზა ჯერ კიდევ არ იყო დამთავრებული, ამას რაღაც უნდა მოჰყოლოდა, და უკვე სკამზე ცქმუტვა დავიწყე, რადგანაც, ვფიქრობდი, მე ხომ კარგად ვიცი, რაც უნდა მოჰყვეს, რაკი ამდენხანს თავს იმტვრევს-მეთქი, და მზად ვიყავი მეკარნახა საჭირო სიტყვა, როცა ბოლოს და ბოლოს, ძლივს ამოლერდა: „... ებრაელთან“; და აქ, უცბად, სავსებით მოულოდნელად — მე ხომ ველოდი ამ სიტყვას, ხომ გამოვთვალე, თითქმის პირიდან ამოვგლიჯეო — სამყარო მაინც გადაყირავდა და მეც თან გადამიყოლა, მუცელი შემეკუმშა, როგორც სწრაფი ვარდნისას, და გავიფიქრე, თუ ახლა ამ ქალმა შემომხედა, მე გადავიტყევი მელოტ ქალად, წითელი ხალათით, სარკის წინ რომ ზის, ამ კრულვისაგან, — ვფიქრობდი მე, — ხსნა არ არსებობს, და არა, — ვფიქრობდი მე, არსებობს ერთი, ერთადერთი გამოსავალი: მაგიდიდან წამოვხტე და ეს ქალი, — ვფიქრობდი მე, გავასილაქო ანდა ვიხმარო. განა თქმა უნდა, რომ არც ერთი მიქნია, არც მეორე, ისევე როგორც იმდენი რამ არ ჩამიდენია, რის გაკეთებაც საჭიროდ მიმაჩნდა და ხშირად არცთუ უსაფუძვლოდ, და ეს არც ეხებოდა იმ კატეგორიულ იმპერატივებს, რომელთა შეუსრულებლობის გამო კიდევ უფრო მეტი საფუძვლიანობით შემეძლო საყვედურით გამექნია თავი; სიბრაზემ გაღვივება ვერ მოასწრო, უკვე ჩამიქრა, და ადგილი დაუთმო რამდენიმე უხამს, მაგრამ ჩვეულებრივ, შინაურ აზრებს, რომლებიც ისე მიახლოვდებოდნენ, როგორც გზადაკარგული ლანდები: რისთვის უნდა დავარწმუნო რამეში ან ის ქალი, ან საკუთარი თავი, მე ხომ უკვე დიდი ხანია დარწმუნებული ვარ, უნდა გავაკეთო ის, რასაც უნდა ვაკეთებდე, თუმცაღა არ ვიცი, ეს რატომ მევალება, მაგრამ მაინც ვაკეთებ, იმის იმედით და რწმენით, რომ ოდესმე არაფერი ეს აღარ

იქნება საჭირო, და მაშინ შესაძლებელი გახდება ლაღად გავიშხლართო მოხერხებულ და რბილ სარეცელზე, მანამდე კი, მართალია, მე მაიძულებენ მოცემულ მომენტში გვარიანად ვიპრომო ბარითა თუ კალმით, საკუთარი საფლავის გასათხრელად, თუმცა უკვე ამდენი დრო გავიდა — უფალო ღმერთო! — ისევ თხრას განვაგრძობ. მერე ჩემი ცოლი მოვიდა, და მე გრძნობებით გულაჩუყებულმა უმაღლეს, შეიძლება ითქვას, უნებურად, გავიფიქრე: „ოჰ, რა ლამაზი ებრაელი ქალია-მეთქი!“; და ისევ გამახსენდა, როგორ მოვიდა იგი, გამოემართა ჩემსკენ მოცისფრო-მწვანე ხალიჩით, თუმცა ჯერ კიდევ გაუზედავად: ის ჩემთან ლაპარაკს აპირებდა, რადგანაც შეიტყო, რომ მე ვარ მე, ბ., მწერალი და მთარგმნელი; იმას ნაეკითხა „ერთი რაღაც“, რომელიც მე დავწერე, და აუცილებლად უნდოდა ჩემთან საუბარი, განაცხადა ჩემმა (მაშინ ჯერ კიდევ მომავალმა, ამჟამად უკვე ყოფილმა) ცოლმა; იგი ჯერ მთლად ახალგაზრდა იყო, ჩემზე თხუთმეტი წლით უმცროსი, მართალია, ჯერ არც მე ვიყავი მთლად ბებერი, თუმცა იმ დროისათვის — საკმაოდ ბებერი, სხვათა შორის, ისე როგორც ყოველთვის. დიახ, აი, ასეთს ვხედავ მას ამჟამად, ამ ღამით, ელვის თვალისმომჭრელ კაშკაშში, ჩემს დიად ღამეში, და მერეც, ჩემს ბნელ ღამეში, დიდი ხნის შემდეგ რომ დამიდგა, დიახ, I wonder why I spend my lonely nights dreaming of the song... and I am again with you,* ვსტვენ მე და თვითონვე მიკვირს: სტვენით ხომ ვსტვენ, მაგრამ ვსტვენ არა რაღაცას, არამედ „Stardusty Melody“***-ს, რასაც მუდამ ერთად ვუსტვენდით, თუმცა ახლა მხოლოდ გუსტავ მილერს ვუსტვენ, მხოლოდ და მხოლოდ გუსტავ მილერს, მეცხრე სიმფონიას. მაგრამ ვგრძნობ, რომ ეს დაზუსტება სრულებითაც არ არის არსებითი. შესაძლოა, არსებითი იყოს მათთვის, ვინც შემთხვევით იცნობს გუსტავ მილერის მეცხრე სიმფონიას, და ვისაც, ამ ფაქტზე დაყრდნობით, სრული უფლებით შეეძლებოდა განესაჯა ჩემი სულიერი მდგომარეობა, თუკი, რა თქმა უნდა, ეს აინტერესებს, და თუკი არ ყოფნის უშუალოდ ჩემგან მიღებული შეტყობინება, რომელიც ისეთივე წარმატებით იძლევა საშუალებას გაკეთდეს აუცილებელი დასკვნები: When our life was new and each Kiss a revelation...***

„არა!“ — ღრიალებს, ღმუის რაღაც ჩემში, არ მინდა გახსენება,

* ნეტავ ჩემს ღამეულ სიმარტოვეში რატომ ვოცნებობ სიმღერაზე... მე ისევ შენთან ვარ (ინგლ.).

** „ჟარსკელაური მტერის გელოდია“ (ინგლ.).

*** როცა ის-ის იყო ვიწყებდით ცხოვრებას და ყოველი კოცნა იყო გულწრფელი.. (ინგლ.).

არ მინდა ვიგემო — ნამცხვარ „მადლენეს“ ნაცვლად, რომლებიც ჩვენს მწირ მხარეში დეფიციტადაც კი არ არის ცნობილი, — ვთქვათ, ნამცხვარი „ოჯახური“ და პაკეტის ჩაი „არსონ ფილტერ“; თუმცა იმავე დროს, რასაკვირველია, მინდა გავიხსენო, მაგრამ მინდა თუ არ მინდა, გამოსავალი არა მაქვს: თუ ვწერ, ვიხსენებ კიდეც, უნდა გავიხსენო, თუმცა არც კი ვიცი, რატომ უნდა გავიხსენო: უთუოდ ცოდნისათვის, გახსენება ხომ ცოდნაა, ჩვენც ხომ იმისთვის ვცოცხლობთ, რათა გვახსოვდეს ის, რაც ვიცით, იმიტომ, რომ არ შეიძლება იმის დავიწყება, რაც გავიგეთ, და ნუ შეშინდებით, ახალგაზრდებო, ეს რაღაც „მორალური ვალი“ ნუ გეგონებათ, კმარა; უბრალოდ უნარი არ შეგვწევს, არ შეგვიძლია დავიწყება, რას იზამ, ასე ვართ შექმნილი, ჩვენ ვცოცხლობთ იმისათვის, რომ ვიცოდეთ და გვახსოვდეს, და შესაძლოა (აღბათ, უპირველეს ყოვლისა, უთუოდაც კი), ვიცით და გვახსოვს იმისათვის, რათა ვილაცხას, რაკილა ასეთებად შეგვქმნა, ჩვენს გამო შერცხვეს; დიახ, დიახ, გვახსოვს მისი გულისთვის, ვინც ან არსებობს, ან არ არსებობს, რა განსხვავებაა, რადგანაც იგი არის თუ არ არის, ეს საბოლოოდ სულერთია, არსი ისაა, რომ გვახსოვდეს, ვიცოდეთ, ვიცოდეთ და გვახსოვდეს, რათა ვილაცხას — მნიშვნელობა არა აქვს ვის — ოდესმე შერცხვეს, ჩვენს გამო და (შესაძლოა) ჩვენს ნაცვლად, ვთქვათ თუნდაც ჩემზე: თუ გახსენებას შევუდგები, მაშინ ფასდაუდებელი, ჩემი საზეიმო, ჩემი კინალამ ვთქვი, წმიდათაწმიდა-მეთქი, მოკლედ, თუ მაღალფარდოვან სიტყვებს გამოვიყენებ, მაშინ ასე ვთქვათ: ჩემი, კაცობრიობის შავ მესაზე ნაკურთხი მოგონებებიდან გამოჟონვას დაიწყებს გაზი, აგუგუნდება მკაცრი, ხორხისმიერი ხმები: *Der springt nach auf* და ვარშავას* გადარჩენილი ამოიხრიალებს უკანასკნელ „Sma israel“, შემდეგ გაისმის სამყაროს აღსასრულის გუგუნნი და გრუხუნნი... ამის მერე სულში ჩუმ წვიმად იწყებს ჟინჟღვლას ყოველდღე განახლებადი, მორცხვად გამოვლენილი გაოცება: დახე ამას, დახე ამას, მაინც წამოვხტი, *ich spring doch auf*, ისევ აქა ვარ, თუმც კი არ ვიცი, რატომ, უთუოდ, შემთხვევით, ისევე, როგორც შემთხვევით გავჩნდი ამ ქვეყანაზე; ასე რომ, ჩემს გადარჩენაში დაახლოებით ისეთივე როლი მაქვს, როგორც ჩემს ამქვეყნად მოვლე-

* ისევ აქა ვარ — გერ. 1944 წელს დაღუპული უნგრელი პოეტის — მიკლოშ რადნოტის ლექსიდან „რაზგელნიკა 4“.

** მხედველობაშია ა. შენბერგის ნაწარმოები ორკესტრთან ერთად კითხვისათვის. რომელიც ეძღვნება ვარშავის გეტოს მსხვერპლთა ხსოვნას. „შმა ისრაელ“, „ისმინე, ისრაელ“, (ივრითი) — ლოცვის დასაწყისი.

ნაში; კეთილი, დავუშვებ, რომ გადარჩენაში ოდნავ მეტი შერცხვენა და დამცირებაა, მით უმეტეს, თუ გადარჩენისათვის ყველაფერი გააკეთე, რაც შენზე იყო დამოკიდებული. ოღონდ სულ ესაა და მეტი არაფერი: მე სრულიადაც არ ვაპირებდი, ბრიყვივით, გადარჩენის საყოველთაო სენტიმენტალურ ვნებას დავყოლოდი, მკერდზე მუშტებს არ ვიბაგუნებდი, ხმას არ ვიხლეჩდი, უფალო ღმერთო! ადამიანი ნებისმიერ შემთხვევაში თუნდაც ცოტათი, მაინც დამნაშავეა, ასეა ეს, გადავრჩი, მაშასადამე, ვარსებობ-მეთქი, ვფიქრობდი, თუმცა არა, არაფერსაც არ ვფიქრობდი, უბრალოდ ვარსებობდი, უნებლიეთ, როგორც ვინმე გადარჩენილი ვარშავიდან, როგორც ვინმე ცოცხლად დარჩენილი ბუდაპეშტელი, რომელიც ცოცხალი რომ დარჩა, ამით პრობლემას არ ქმნის, არ გრძნობს მოთხოვნილებას, გაამართლოს ეს ფაქტი, მიაწიგნოს რაღაც მიზნის იდეა; დიახ, დიახ, რათა აქციოს იგი თავის ტრიუმფად, დაე, მთლად ჩუმ, სრულიად მოკრძალებულ, ინტიმურ, მაგრამ არსებითად მაინც ერთადერთ ნამდვილ შესაძლო ტრიუმფად, როგორიც გახდება, — გახდებოდა, — ალბათ თაობებში — თაობაში — შენში — დაცული და გამრავლებული გაგრძელება საკუთარი სიცოცხლისა, ესე იგი ჩემი გაგრძელება; არა, მე არ მიფიქრია ამაზე, არ მიფიქრია ამ თავსდატყეხილ ღამემდე, ამ ყოვლისგამაშუქებელ და მაინც ბნელ, უკუნეთ ღამემდე, არ მიფიქრია, სანამ ჩემს წინაშე არ წამოიჭრა კითხვა (უფრო ზუსტად, ჩემს წინაშე კი არა, ჩემს შემდეგ, ჩემი დიდი ხნის წინათ გავლილი ცხოვრების შემდეგ, მადლობა ღმერთს, ჩემი ძრწოლვა — დაგვიანებული ძრწოლვაა, სამარადისოდ დაგვიანებული), დიახ, დიახ, კითხვა იმის შესახებ, თუ ვინ შეიძლება ყოფილიყავი შენ: ჯიუტი ბიჭუნა მოციისფრო-ნაცრისფერი კენჭივით მხიარული და მკაცრი თვალებით, თუ შავთვალა გოგონა ცხვირის გარშემო დაყრილი ჭორფლის მკრთალი ლაქებით? — დიახ, ეს იყო კითხვა ჩემს ცხოვრებაზე, რომელიც განიხილებოდა როგორც შენი ყოფის შესაძლებლობა, ესე იგი საერთოდ განიხილებოდა — მკაცრად, სევდიანად, რისხვისა და იმედის გარეშე, როგორც განიხილავენ რაიმე საგანს, ვიმეორებ, ამ ღამემდე მე არაფერზე არ მიფიქრია, თუმცა ფიქრი არაფერს დამიშავებდა, რადგანაც ფარულად რაღაც ქმედება მაინც მიმდინარეობდა, ვილაც რაღაცას თხრიდა, როგორც თხუნელა, ვილაც ვილაცას ძირს უთხრიდა, მე კი ამის თაობაზე უნდა მცოდნოდა, თუმცა უნდა ითქვას, რომ ვიცოდი კიდეც, ოღონდ ვლე-

ბუღოზი რაღაც სხვად და არა იმად, რაც სინამდვილეში იყო; რად? არ ვიცი, მაგრამ ვეჭვობ, რომ რაღაც კონსტრუქციულ, დამაიმედებელ საქმიანობად, — ასე, ბრმა მოხუცი, ბარის დარტყმის ხმას რომ გაიგონებს, ხარობს, რაკილა ჰგონია, მელიორატორებს არხი გაჰყავთ, რათა ახალი სახნავები შექმნანო, მაშინ, როცა იქ თხრიან საფლავს, თანაც ზუსტად მისთვის. ერთი სიტყვით, თავი დავიჭირე — ვნერდი იმიტომ, რომ მჭირდებოდა წერა, თუმცა ის კი არ ვუნყოფდი, რისთვის იყო ეს საჭირო; და აი, რა აღმოვაჩინე: ვმუშაობ დაუღალავად, არაჩვეულებრივი, თითქმის მანიაკური გულმოდგინებით, ვმუშაობ მუდამ, ამას მაიძულებს არა მარტო ლუკმა-პურის შოვნის აუცილებლობა: რომ არ ვმუშაობდე, რამენაირად ხომ მაინც ვიარსებებდი, და თუ ვიარსებებდი, არ ვიცი, მაშინ არ ვიცი, რას მაიძულებდა, თანაც უმჯობესია ეს არ ვიცოდე, თუმცა ჩემი სხეული, ჩემი უჯრედები უთუოდ გრძნობენ ამას, მე ხომ ამიტომაც ვმუშაობ დაუღალავად: სანამ ვმუშაობ, ვარსებობ კიდევ, და რომ არ ვმუშაობდე, ვინ იცის, ვიარსებებდი თუ არა, ასე რომ, ეს სერიოზულ მიდგომას მოითხოვს, რადგანაც აქ ვლინდება ძალიან სერიოზული ურთიერთკავშირები ჩემს ცხოვრებასა და მუშაობას შორის, ეს აბსოლუტურად ცხადი და აბსოლუტურად არანორმალური რამაა, მაშინაც კი, თუ აღმოჩნდებიან სხვა ადამიანები, თანაც არც ისე ცოტა, რომლებიც ზუსტად ასევე წერენ, იმიტომ, რომ უნდა წერონ, თუმცა წერა სულაც არ ესაჭიროება ყველას, ვინც წერს; ფაქტია, რომ ჩემთვის წერა აუცილებელი იყო, არ ვიცი რატომ, მაგრამ ისე ჩანს, რომ სხვაგვარი გადანყვეტილება არ არსებობდა, დაე, ეს გადანყვეტილება არაფერს ნყვეტდეს, იმის საშუალებას მაინც მაძლევს, რომ არ გავიტანჯო, როგორ ვთქვა, ყოყმანის მდგომარეობით, მდგომარეობით, რომელსაც მე ისე, როგორც ყოყმანს ვგრძნობდე ყოყმანად, არასაბოლოოდ, და შესაბამისად, მე, ყოყმანის გარდა გამტანჯავდა ყოყმანის დაუსრულებლობა და ამ მდგომარეობით უკმაყოფილება. ახლა, უკანა რიცხვით, უფრო იმისკენ ვიხრები, რომ მუშაობაში უთუოდ ვხედავდი თავისებურ ხერხს გაქცევისა (და ეს არც ისე უსაფუძვლო იყო; ოღონდ მე არ გავრბოდი იმ მიმართულებით, იმ მიზნისაკენ, რისკენაც მეგონა: სინამდვილეში გავრბოდი და ახლაც გავრბივარ, სულ სხვა მხარეს), ვხედავდი ხერხს გაქცევისა, ხერხს გადარჩენისაც, საკუთარი თავის გადარჩენისა და ჩემში არსებული ყველაზე საგნობრივი და მეტიც, თუკი მაღალფარდოვანი

სიტყვებით ვისარგებლებ, ჩემი სულიერი სამყაროს გადარჩენისა, ხერხს — ხელიდან არ გამეშვა შესაძლებლობა ეს სამყარო მეჩვენებინა მისთვის — სულერთია ვისთვის — ვისთვისაც გნებავთ, ვისაც მერე შერცხვება ჩვენს გამო — და (შესაძლოა) ჩვენს ნაცვლად; და ეს ღამე უნდა დამდგარიყო, რათა მის სიბნელეში საბოლოოდ ამხელოდა თვალი, რათა გამეგო, სხვათა შორის, რა არის ჩემი მუშაობა, გამეგო, რომ არსებითად ის მეტი არაფერია, თუ არა თხრა, თხრა ისევ იმ საფლავისა, რომლის გათხრაც ჩემთვის სხვებმა უკვე დაიწყეს ჰაერში, მერე კი უბრალოდ, იმიტომ, რომ ვერ მოასწრეს დამთავრება, აჩქარებით და რალაც სატანისეული დაცინვით, დაუდევრად, ირგვლივ მიმოუხედავად, ბარი ხელში მომაჩერეს და მიმატოვეს, აქაოდა ჩვენი დანყებული საქმე თვითონ დაამთავრე, როგორც შეგიძლიათ. ასე რომ, ყველა ჩემი ვარაუდი, თუ მიგნება ამ აზრამდე მისაყვანი მხოლოდ ვარაუდი და მიგნება იყო, და რაც არ უნდა მეკეთებინა, ყველაფერი ჩემში ვარაუდად ან მიგნებად იქცეოდა, რასაც ისევ იქით მივყავდი, და ჩემი ქორწინება, — ზუსტად ისე, როგორც „არა!“ — ვთქვი მე უმაღვე, უყოყმანოდ და თითქმის ინსტინქტურად, დიახ, ჯერჯერობით ინსტინქტები სწორედაც ჩემი ბუნებრივი ინსტინქტების წინააღმდეგ მოქმედებდნენ: ეს მოქმედი ინსტინქტები, მართალია, თანდათანობით იქცეოდნენ — გადაიქცნენ — ჩემს ბუნებრივ ინსტინქტებად, ანდა თვით ჩემს ბუნებად, მაშასადამე, ეს ჩემი „არა!“ არ იყო გადანყვეტილება, რომელსაც მივიღებდი მე, რომ, ვთქვით, „დიახ“-სა და „არა!“-ს შორის შეიძლებოდა თავისუფალი არჩევანის გაკეთება; არა, ეს „არა“ იყო ვარაუდი, მიგნება ან თუნდაც გადანყვეტილება, მაგრამ არა გადანყვეტილება, რომელსაც მე მივიღებდი, ან შეიძლებოდა მიმელო, არამედ გადანყვეტილება ჩემზე, ესე იგი არა გადანყვეტილება, არამედ ვარაუდი ჩემთვის გამოტანილი განაჩენის შესახებ; როგორც გადანყვეტილება, ის შეიძლება განვიხილოთ, იმდენად, მხოლოდ იმდენად, რომ მე არ მიმიღია გადანყვეტილება ამ გადანყვეტილების წინააღმდეგ, და რომც მიმელო, მაშინ, ყოველგვარი ეჭვის გარეშე, ეს იქნებოდა მცდარი გადანყვეტილება: როგორ შეიძლება მიიღო გადანყვეტილება, რომელიც ეწინააღმდეგება შენს ბედ-ილბალს, დაე, ნება მომეცეს გამოვიყენო ეს მაღალფარდოვანი სიტყვა, ესე იგი — ილბალი — რომელშიც ჩვენ ყველაზე უფრო ხშირად ვგულისხმობთ იმას, რაც ყველაზე ნაკლებად გვესმის, — ჩვენსავე

თავს, ესე იგი იმ მაცდუნებელ, იმ უცნობ, იმ განუწყვეტლივ ჩვენს წინააღმდეგ მოქმედ ფაქტორს, რომელსაც ჩვენ, ვხედავთ რა მთელ მის უცხოობასა და გაუცხოებას, მისი ძალის წინაშე თავს ზიზლით ვხრით, რაკილა იძულებული ვართ, — რადგანაც უფრო ადვილია — ვუნოდოთ მას იღბალი, და თუ მინდა ჩემი ცხოვრება ვიხილო არა უბრალოდ ნებისმიერ შემთხვევითობათა რიგად, ჩემი დაბადების ნებისმიერ შემთხვევითობას რომ მოსდევს, — ცხოვრების მსგავსი წარმოდგენა მაინც, როგორ ვთქვა, — მისი რანგისთვის საკმაოდ უღირსი იქნებოდა უფრო ვარაუდებისა და მიგნებების რიგს დამსგავსებოდა (მსგავსი წარმოდგენა ჩემს პატივმოყვარეობას მაინც მოეფონება), მაშინ დოქტორ ობლატის დასწრებით, მე ვიტყოდი — დოქტორ ობლატთან, როგორც ასისტენტთან — მკაფიო კონტურები შეიძინა შემდეგმა დასკვნამ: წარმოდგენა ჩემს ცხოვრებაზე, განხილულზე შენი ყოფის შესაძლებლობად, ერთმანეთს მიდევნებული ვარაუდებისა თუ მიგნებების მონაცვლეობის შუქზე და წარმავალი დროის თვალსაზრისით, ახლა, ერთხელ და სამუდამოდ გარდაისახებოდა წარმოდგენად შენი არყოფნის შესახებ, რომელიც განიხილებოდა როგორც კანონზომიერი და რადიკალური გარდასახვა ჩემი ცხოვრებისა. რადგანაც მხოლოდ ამის შუქზე იძენს აზრს ყველაფერი ის, რაც მოხდა, რასაც ვაკეთებდი და რასაც მიკეთებდნენ, მხოლოდ ამის შუქზე იძენს აზრს ჩემი უაზრო ცხოვრება, აზრს იძენს ჩემი მისწრაფება — განვაგრძო ის, რაც დავიწყე, ესე იგი ცხოვრება და წერა, მნიშვნელობა არა აქვს, რა — პირველ რიგში და რა — მეორე რიგში. ერთიცა და მეორეც ერთად, ჩემი ბარი ხომ კალამია, და თუ მზერას აღვაპყრობ, ვუყურებ მხოლოდ და მხოლოდ წარსულს, თუ თვალებს ფურცლებზე დავხრი, ვხედავ მხოლოდ და მხოლოდ წარსულს, მან გამოიარა მოცისფრო-მწვანე ხალიჩაზე, ისე როგორც ზღვაზე და აპირებდა ჩემთან საუბარს, რადგან მიხვდა, რომ მე ეს მე ვარ — ბ., — მწერალი და მთარგმნელი, ის კი კითხულობდა „ერთ რაღაცას“, რაც ამ ცოტა ხნის წინ გამოვაქვეყნე, და აუცილებლად უნდა გამსაუბრებოდა მის შესახებ, მითხრა მან, და ჩვენ ვლაპარაკობდით და ვლაპარაკობდით, სანამ სანოლამდე არ მივედით — უფალო ღმერთო! — ვლაპარაკობდით მერეც, და იმ დროსაც, ვლაპარაკობდით და ველარ ვჩერდებოდით. დიახ, აი, ასე, მახსოვს, მან დაიწყო იმით, რომ მკითხა: სერიოზულად ვფიქრობ თუ არა იმას, რაც ვთქვი ის-ის არის დამთავრებული კამათით აღგზ-

ნებულმა; არ ვიცი, ასეთი რა ვთქვი-მეთქი, ვუპასუხე მე, რადგანაც არ ვიცოდი: მე იმდენი რამე ვთქვი და ის-ის იყო შეუმჩნევლად („ინგლისურად“, ამას ხომ ასე უნოდებენ) წასვლას ვაპირებდი, რადგანაც დამთავრებული კამათი მაღიზიანებდა და თავს მაბეზრებდა; ჩანს, ამ კამათის დროს ვთქვი ის, რაც ვთქვი, ჩემი ჩვეულებრივი და საძულველი, თავსმოხვეული უხვსიტყვაობით ბიძგმიცემულმა, რაც უმეტესწილად იმ შემთხვევებში მენწყება, როცა გაჩუმება მნადია, და რომელიც ასეთ მომენტებში სხვა არაფერია, თუ არა დუმილი ხმამაღლა, არტიკულირებული დუმილი. თუ უფლება მომეცემა უფრო მეტად გავამახვილო ეს უმზაკვრო პარადოქსი, — თუ შეიძლება, გამახსენეთ, რა ვთქვი-მეთქი, ვთხოვე მე და მანაც დაგუდული, ოდნავ ჩახლეჩილი ხმით, თითქმის მკაცრად, ოდნავ აგრესიულად, რალაცნაირი დაღვრემილი, შიშნარევი მღელვარებით აღნიშნა რამდენიმე ძირითადი მომენტი; ყოველივე ეს — სხვა არაფერია, თუ არა რაციონალურ სფეროში ტრანსპონირებული, ან სუბლიმირებული, ან უბრალოდ, რაციონალური სფეროთი შენიღბული სექსუალური მუხტი-მეთქი, გავიფიქრე აგდებულად, შეუმცდარობის იმ შეგნებით, რომლითაც ჩვეულებრივ ვუშვებთ ხოლმე ყველაზე დიდ შეცდომებს, და იმ თავდაჯერებული სიბრძნით, რომელიც ნებას არ გვაძლევს წამში ამოვიცნოთ — გაგრძელება, შემთხვევითობაში — გარდუვალობა, შეხვედრაში — შეტაკება, რის შემდეგაც, მონანილეთაგან, უკიდურეს შემთხვევაში ერთი მაინც იძულებული გახდება გზა განაგრძოს დასახიჩრებულმა; სექსუალური მუხტი-მეთქი, ვფიქრობდი ბუნებრივად და სამარცხვინოდ, ისე, როგორც ჩვეულებრივად ტრანსპონირებას, ან სუბლიმირებას ვუკეთებთ, ან უბრალოდ ვნიღბავთ ხოლმე სექსუალურ მუხტს. დიახ, ამჟამადაც, განსაკუთრებით კი ამჟამად, ამ ჩემს ღრმა, მრუმე ღამეში, უფრო ვხედავ მელანქოლიურ სახეებს, ოლონდ ვხედავ, როგორც თეატრალურ ნიღბებს; ტრაგიკულ ნიღბებსა და მოლიმარ ნიღბებს, მგლების ნიღბებს, და კრავთა ნიღბებს, ნიღბებს მაიმუნებისას, დათვებისა და კურდღლებისას, და მთელი ეს ზოოპარკი ხმადაბლა დრტვინავს, თითქოს უზარმაზარი წინარეისტორიული ქაობი იყოს, რომლის ბინადარნი ეზოპეს იგავ-არაკებში, ან, უფრო საზარელ ზღაპრებში ერთმანეთს ეცილებიან ჩამოაყალიბონ ზნეობრივი მორალი; ვილაცას აზრად მოუვიდა საკმაოდ მელანქოლიური იდეა, თითოეულს ეთქვა, თუ სად მოუხდა ყოფნა, და მაშინ დადლილ წვეთებად, თი-

თქოს მიმავალი ღრუბლიდან, უკვე ღონემიხდილი ღრუბლიდან, ცვენა დაიწყეს სახელწოდებებმა: მაუთჰაუზენი, დონის კლანილი, რეჩკი, ციმიბირი, ცენტრალური ციხე, რავენსბრიუკი, ფიოს ქუჩა, ანდრაშის პროსპექტი 60*, სოფელი, სადაც გამოსასწორებლად ასახლებდნენ კლასობრივად უცხო ელემენტებს, საპყრობილები 56-ის აჯანყებულთათვის, ბუხენვალდი, კიშტარჩა.** და ვშიშობდი, რომ ცოტაც და ჩემი რიგიც დადგებოდა, მაგრამ, საბედნიეროდ, მე დამასწრეს: „ოსვენციმი“, წარმოთქვა ვილაცამ თავმდაბალი, თუმცა გამარჯვებულის თავდაჯერებული ტონით, და კომპანიამ მეგობრულად დაუკრა თავი. „სათქმელი აღარაფერია“, — შეაჯამა, ცოტათი შურიანი, ოდნავ ნაწყენი, მაგრამ საბოლოოდ მაინც პატივსაცემი ღიმილით სახლის პატრონმა, მერე წამოტივტივდა იმდროინდელი ერთი მოდური წიგნის სათაური, გაიჟღერა ერთმა ფრაზამ, რომელიც იმ დროს მოდამი იყო და დღესაც მოდურად ითვლება, და უთუოდ მუდამ მოდური იქნება, დრამა, რომელსაც ავტორი თითქოსდა წინ უმძღვარებს მრავალმნიშვნელოვან ჩახველებას, რომელიც მაინც ამოდ რჩება, რადგანაც ხმა თითქოს ოდნავ ჩახლეჩილი აქვს და მღელვარებისგან უწყდება: „ოსვენციმს ახსნა არა აქვს“ — აი, ასე ლაკონიურად და მღელვარედ ჟღერს ეს ფრაზა ამ წიგნში; კარგად მახსოვს ჩემი გაოცება, როცა დავინახე, თუ ამ კომპანიამ, უმრავლესად ცხოვრებაგამოვლილმა და მისგან ნაგვემმა, როგორ მიიღო ეს ტუტუცური ფრაზა, როგორ აგემოვნებდა, განიხილავდა, როგორ ჭუტავდა თვალებს ნიღბებიდან, — მზაკვრულად ან დაბნეულად, ან გაოგნებულად. შეიძლებოდა გეფიქრათ, რომ ეს გამოთქმა, ჩანასახშივე რომ გამორიცხავს ყოველგვარი შემდგომი გამონათქვამის შესაძლებლობას, მოიცავს რაღაც შინაარსს, მაშინ, როცა სულაც არ არის საჭირო იყო ვიტგენშტეინი, რომ შეამჩნიო: მხოლოდ ერთი ენობრივი ლოგიკით თუ ვიხელმძღვანელებთ, ეს ფრაზა მცდარია, მასში აისახება მხოლოდ რაღაც იდუმალი ზრახვები, ყალბი თუ გულწრფელი ინფანტილური მორა-

* დონის კლანილში 1942 წლის ზამთარში თითქმის მთელი შემადგენლობით დაიღუპა მოკავშირე გერმანელების მიერ გარდევებაში მიტოვებული მე-2 უნგრული არმია.

რეჩკი კიშტარჩა — დასახლებული პუნქტები უნგრეთში, სადაც კომუნისტების ხელისუფლების დროს მღებარებოდა ბანაკები პოლიტპატიმრებისთვის.

ფიოს მთაყარ ქუჩაზე ბუდამი მღებარეობს საგამოძიებო საპყრობილე.

** ანდრიშის პროსპექტზე, 60-ში მღებარებოდა სახელმწიფო უშიშროების სამმართველო (უნგრული ლუბლიანკა).

ლიზება და სხვადასხვანაირი დათრგუნული კომპლექსები, თუ ამას უარყოფთ, მაშინ მასში ვერანაირ ინფორმაციულ ღირებულებას ვერ დავინახავთ. მგონი, ეს ყველაფერი ხმამაღლა წარმოვთქვი. მერე კი ვერ იქნა და თავი ველარ შევიკავე, ეს თითქმის ლოგორეია იყო, ვლაპარაკობდი და ვლაპარაკობდი, დროდადრო ვამჩნევდი ჩემზე მოპყრობილ ქალის მზერას, რომელსაც თითქოს ჩემგან წვენი გამონურვა სურდა, ისე, როგორც მოსემ აღინა წყალი კლდეს: ლაპარაკის დროს აი, ასეთი შედარება მომივიდა თავში, რომელიც მხოლოდ ფარულ ზრახვებსა და სხვადასხვაგვარ დათრგუნულ კომპლექსებს ასახავდა; ეს ის იყო, შემდგომში ჩემი ცოლი, მანამდე კი — საყვარელი, რომელიც, სხვათაშორის, მხოლოდ ამ საუბრის შემდეგ გავიცანი, როცა დაღლილი და დამორცხვებული ვაპირებდი ყველაფერი დამევიწყებინა და შეუმჩნევლად (ინგლისურად — ამას ხომ ასე ჰქვია) გავპარულიყავი, აი, მაშინ წამოვიდა, ჩემსკენ გამოემართა, მოდიოდა მოცისფრო-მწვანე ხალიჩით, თითქოს ზღვაზე მოაბიჯებდა. და მე აღარ მახსენდება, რა ვთქვი: ალბათ, გამოვთქვი აზრი, რაც, მას შემდეგაც არც ისე შეცვლილა, თუ საერთოდაც შეიცვალა, რისიც სრულებით არ მჯერა, ოღონდ, ამჟამად მე აღარც თუ გამოვთქვამ ხოლმე ჩემს აზრს, — შეიძლება აქედან მოდის ზოგი ჩემი ეჭვი იმის თაობაზე, საერთოდ გამაჩნია თუ არა რაიმე აზრი, ანკი ვისთან გამოვთქვა ეს ჩემი აზრი: მე მუდამ იმ რაღაც დასასვენებელ სახლებში ხომ არ დავყიალებ, სადღაც შუა მთიანეთში, რომ დოქტორ ობლატისა და მის მსგავს მაღალშუბლიან ინტელიგენტთა საზოგადოებრივი აზრის გამოთქმით მოვკლა ისედაც ზოზინით მიმავალი დრო; ამას როგორ შევძლებ, თუკი გამოუსვლელად ვზივარ ოთახნახევრიან (კინალამ წამომცდა: ბინაში-მეთქი) ხვრელში, პანელეზიანი სახლის მეთხუთმეტე სართულზე, ამ, ღმერთო, მაპატიე და ბინაში, ხან ქარი რომ დათარეშობს, ხანაც მზე ავარვარებს (ზოგჯერ კი ორივე ერთმანეთს ემთხვევა), ვზივარ და ზოგჯერ თუ ვხედავ განათებულ ზეცას ან ღრუბლებს, რომელშიც საკუთარი ავტოკალმით ვითხრი საფლავს, გულმოდგინედ, ისე, როგორც კატორღელი, რომელსაც ყოველდღე უბიძგებენ სასტვენით, რათა უფრო ღრმად ჩაასოს ბარი, რათა უფრო სევდიან, უფრო ტკბილხმოვან ნოტებზე გამოსცეს სიკედილის მელოდია; ან თუ აზრი გამოვთქვი მყვირალა წყალგაყვანილობის მილებთან, გათბობის მოზრიალე ბატარეებთან და კედლის მიღმა ხმაურიან მეზობლებთან.

აქ, იოჟეფვაროშის შუაგულში წამომართულ ამ პანელებიან სახლში, თუმცა რა შუაგულში, უფრო სწორ ნაწლავში, — სახლში, ამ მინასთან განრთხმულ კვარტლებში სრულიადაც უადგილოა, უაზროა, როგორც ხელისა თუ ფეხის შეუსაბამოდ დიდი პროთეზი, მაგრამ აქედან, ჩემი ფანჯრიდან, უკიდურეს შემთხვევაში, შემოძლია გადავიხედო — რა დაუჯერებელიც არ უნდა ჩანდეს, — ჯერ კიდევ ცოცხალი ფარღალალა ღობის იქით და დავინახო ღარიბული ბალის ღარიბული საიდუმლო, საიდუმლო, რომელიც დიდხანს მაინტერესებდა და მალეღებდა ბავშვობაში, ახლა კი არათუ აღარ მალეღებებს, პირიქით, მხოლოდ მოწყენილობას მგერის ისე, როგორც კერძოდ ის აზრი, რომ რიგ გარემოებათა შედეგად (განქორწინება, ჩემი მოკრძალება ყველაზე წარმატებული გადანყვებილებებისადმი, რომლებიც მუდამ როდია ყველაზე მარტივი, და კიდევ ის ფაქტი, რომ ფული, საერთოდ არასოდეს მომიხვეტია ნიჩბით), ერთი სიტყვით, რიგ გარემოებათა დამთხვევის გამო, მე ხელახლა აღმოვჩნდი იქ, სადაც ბავშვობაში გატარებული მქონდა რამდენიმე ზაფხულის თუ ზამთრის სევედიანი არდადეგები და სადაც შევიძინე რალაცნაირი ნალვლიანი გამოცდილება, — ასე რომ, აზრი იმის თაობაზე, რომ მე ისევ ვცოცხლობ, და როგორც ჩანს, ვიცოცხლებ, სანამ ცოცხალი ვარ, აქ, ჩემს ბავშვობაზე წამომართულ თხუთმეტი სართულის სიმაღლეზე და მაშასადამე, აუცილებლად და ახლა უკვე განსაკუთრებით იმისათვის, რომ გუნება გამიფუჭოს, ზოგჯერ მენვევა ბავშვობის, სრულიად გამოუსადეგარი მოგონებები, — ამ მოგონებებმა ხომ დიდი ხანია აღასრულეს ის, რაც უნდა აღესრულებინათ, ესე იგი აღასრულეს თავისი მზაკერული, ვირთხის ყოვლისდამანგრეველი, ყოვლისგამომხვერელი სამუშაო, — ისე რომ, ამ მოგონებებს დავუბრუნდები — რას? — აჰა, საკუთარ აზრს: უფალო ღმერთო! ჩანს, მაინც რალაცამ მათქმევინა, რომ ეს ფრაზა — „ოსვენციმს ახსნა არა აქვს“ — მცდარია თუნდაც ფორმალური ლოგიკის თვალსაზრისით: აბა, რას ნიშნავს — „ოსვენციმს ახსნა არა აქვს?“ ყველაფერს, რაც კი არსებობს, ყოველთვის აქვს რამენაირი ახსნა, გაუშვი, როგორიც გინდა იყოს ეს ახსნა — თვითნებური, მცდარი, ასეთი თუ ისეთი, მაგრამ ახსნა მაინც აქვს; ხომ ფაქტია, რომ ყოველ ფაქტს, სულ ცოტა, ორი სიცოცხლე აქვს: საკუთრივ ფაქტის სიცოცხლე, მისი ასე ვთქვათ, „ფაქტობრივი“ სიცოცხლე, და მისი, ასე ვთქვათ, სულიერი სიცოცხლე, ყოფის სულიერი ფორმა, ეს კი სხვა არაფე-

რია, თუ არა ახსნა ან ახსნები, ან სულაც ახსნათა მოზღვაება, რომლებიც ფაქტებს ახსნათა დაუნდობელ ცხრილში ატარებს, რითაც საბოლოოდ ფაქტებისგან ქვას ქვაზე აღარ ტოვებს, ან უკიდურეს შემთხვევაში, აბუნდოვნებს მათ; აი, ეს ტუტუცური ფრაზა „ოსვენციმს ახსნა არა აქვს“, უკვე არის ახსნა: ტუტუცი ავტორი ამ ფრაზის საშუალებით ხსნის, რომ ოსვენციმზე საჭიროა დუმილი, რომ ოსვენციმი არ არის, ესე იგი არ ყოფილა, რადგანაც ახსნა მხოლოდ იმას არა აქვს, რაც არ არის, ან არ ყოფილა, განა ასე არ არის? მაგრამ, ჩანს, ვთქვი მე, ოსვენციმი იყო, ესე იგი არის, რაც ნიშნავს, რომ მას აქვს ახსნაც; ახსნა არა აქვს სწორედ მტკიცებას, თითქოს ოსვენციმი არ ყოფილიყოს, ესე იგი, ფაქტში სახელად „ოსვენციმი“ რეალურად არ ასახულა სამყაროს მდგომარეობა (აქ თავს უფლებას მივცემ პიეტეტით მოვიხსენიო დოქტორი ობლატი); დიახ, სწორედ ოსვენციიმის არარსებობისთვის არ შეიძლებოდა მონახულიყო ახსნა, აქედან გამომდინარე კი, ოსვენციმი ძალზე დიდი ხანია, ვინ იცის, იქნებ ასწლეულობით, ჰაერში ჰკიდია, როგორც რაღაც ავბედიითი ნაყოფი, რომელიც მწიფდება უსაზღვრო და უსასრულო უღირსობის მბრწყინავ სხივებში, ჰკიდია და ელის შესაძლებლობას, ბოლოს და ბოლოს თავს დაატყდეს ხალხს: ბოლოს და ბოლოს, რაც არის, არის, და თუ არის, მაშინ იგი კანონზომიერია, რადგანაც არის. მსოფლიო ისტორია გონების სახე და ქმედებაა (ციტატა გ.-დან), რადგანაც მე სამყაროს ვუმზერ, როგორც ნებისმიერ შემთხვევითობათა რიგს, ეს ასე ვთქვათ, სამყაროს საკმაოდ უღირსი ხედვაა (ციტატა ჩემგან), ასე რომ, ნუ დაგვაფიქნებთ: ვინც გონივრულად უყურებს სამყაროს, სამყაროც გონივრულად უყურებს მას, ისინი ურთიერთს განსაზღვრავენ, თქვა ისევ გ.-მ, არა იმ გ.-მ, ბელადი და კანცლერი რომაა, არამედ სხვა გ.-მ, დიდებულმა წინასწარმეტყველმა, ფილოსოფოსმა, კარის მასხარამ და ყველა ბელადის, ყველა კანცლერისა და სხვა წარჩინებულ უზურპატორთა მეტრდოტელმა, მათ სუფრებს რომ დახვენილი ნუგბარებით ამარაგებს, გ.-მ, რომელიც, ვშიშობ, ამასთანავე, აბსოლუტურად მართალია, და ჩვენ ისლა დაგვრჩენია, რომ ძირფესვიანად შევისწავლოთ კერძო საკითხი: რა არის გონება, რომლის სახე და ქმედება წარმოადგენს მსოფლიო ისტორიას, ან ვის ან რის გონებას უყურებს სამყარო გონივრულად, რათა მერე ურთიერთგანსაზღვრონ — ისე, როგორც ვაი რომ, განსაზღვრავენ — ერთიმეორეს; და ჩანს, ამას თვითონვე ვუ-

პასუხე: ოსვენციმს, აი, რას უმზერს სამყარო გონებით, რადგან ასეთი იყო და აქამდე ასეთად დარჩა ჩემი აზრი; მე მგონია, ახსნა დაფარულია ცალკეულ სიცოცხლეებში, მათში და მხოლოდ მათში, და არაფერ სხვაში. ოსვენციმი, ჩემი აზრით, არის სახე და ქმედება ცალკეულ სიცოცხლეთა, თუკი მას განვიხილავთ რალაც ორგანიზებულობის ნიშნით. კაცობრიობას, როგორც რალაც მთლიანობას, რომ შეეძლოს სიზმრების ნახვა, უთუოდ წარმოჩნდებოდა მოოსბრუგერი, მომხიბლავი მანიაკი-მკვლელი, როგორც შეიძლება ნავიკითხვით მუზილის ნიგნში „ადამიანი თვისებათა გარეშე“, ალბათ, ვთქვი მე. დიახ. ცალკეული სიცოცხლეები, როგორც რალაც მთლიანობა და კიდევ შესრულების ტექნიკა — აი, მთელი ახსნა, არც მეტი და არც ნაკლები; ყველაფერი, რაც შესაძლებელია, ხდება, შესაძლებელია მხოლოდ ის, რაც ხდება, ამბობს კ., დიდი და სევდიანი მოაზროვნე, რომელმაც ცალკეულ სიცოცხლეებზე დაკვირვების შედეგად, უკვე ზუსტად უნყოდა, რა მოხდებოდა, თუ დამნაშავენი და უგუნურნი გონივრულად შეხედავენ სამყაროს, და სამყაროც გონივრულად, ესე იგი მორჩილად შეხედავდა მათ; ოღონდ ნუ იტყვი, როგორც ჩანს, ვთქვი მე, თითქოს ეს ახსნა მხოლოდ ფაქტების ფაქტებით ტავტოლოგიური ახსნა იყოს, რადგანაც სწორედ ეს არის ახსნა; დაე, თქვენ, როგორც ვიცი, გაგიჭირდეთ შეეგუოთ აზრს, რომ მსოფლიოზე ძალაუფლება ეკუთვნით ჩვეულებრივ ბოროტმოქმედთ, დიახ, გაგიჭირდებათ, თუკი საერთოდ მათ უნოდებთ და მიიჩნევთ ჩვეულებრივ ბოროტმოქმედებად, — მიუხედავად იმისა, თუ რომელიმე დამნაშავე ან შეშლილი სიცოცხლეს ასრულებს არა საგიჟეთში და არა საპყრობილეში, არამედ კანცელარიის სავარძელში ან რომელიმე სხვა მაღალ თანამდებობაზე, უმაღვე იწყებთ მასში რალაც საინტერესოს, განსაკუთრებულის (თუმცა ვერ ბედავთ ამის ხმამაღლა თქმას, ჩუმად კი, თქვენთვის სწორედ ასე ფიქრობთ), დიადის ძებნას — რათა თქვენსავე თავში არ მოგიხდეთ ჯუჯებისა და არარაობების დანახვა, თქვენს მსოფლიო ისტორიაში კი — აბსურდისა და უაზრობის, ვთქვი, როგორც ჩანს მე, დიახ, შემდგომშიც რომ გონივრულად უყუროთ სამყაროს, და რომ სამყარომაც შემდგომშიც გონივრულად გიყუროთ თქვენ, ეს სავსებით გასაგებია, უფრო მეტიც, სავსებით იმსახურებს პატივისცემას, თუნდაც თქვენი მიდგომა არც „მეცნიერული“ და არც „ობიექტური“ იყოს, როგორც გენდომებოდათ გეფიქრათ, არა, რას ამბობთ,

ეს წმინდა ლირიკა და მორალიზატორობაა, რადგანაც ეს თქვენეული მიდგომა ისწრაფვის აღადგინოს რაციონალური, ესე იგი ცხოვრებისათვის ხელსაყრელი მსოფლნესრიგი, რის შემდეგაც მოკვეთილნიც ისარგებლებენ ამ ალაყაფითა თუ ჭიშკრით, რათა ნელ-ნელა დაუბრუნდნენ სამყაროს, ესე იგი, მათგან ისინი მაინც, ვისაც ამის სურვილი გაუჩნდება და ვისაც სჯერა, რომ სამყარო ამიერიდან იქცევა ადამიანისათვის ვარგის ადგილად, თუმცა ეს უკვე სხვა საკითხია, ვთქვი, როგორც ჩანს მე; უბედურება მხოლოდ ისაა, რომ აი, ასე იბადება ლეგენდები, აი, ასეთი „ობიექტური“ ლირიკული შედეგებიდან, სწორედ აი, ასეთი სამეცნიერო რომან-საფრთხობელისგან ვიგებთ ჩვენ, რომ დიდი ადამიანი, ჩანს, ფლობდა, მაგალითად, დიდებულ ტაქტიკურ ალღოს, ვითომ ნებისმიერი პარანოიკი და მანიაკი ასეთი დიდებული ტაქტიკური ალღოთი როდი ატყუებს და სასონარკვეთილებაში აგდებს მის გარემოსა და ექიმებს; ჰოდა, მერე ვიგებთ, რომ საზოგადოებრივი სიტუაცია იყო ასეთი და ასეთი, საერთაშორისო მდგომარეობა კი სულაც ისეთი და ისეთი; ჩვენ იმასაც გავიგებთ, რომ ამ ფილოსოფიამ, მუსიკამ და სხვა გადპრანჭულმა ლაპარაკმა, რომლებსაც ხელოვნებას უწოდებენ დაამახინჯა ადამიანის აზროვნება; რაც მთავარია, გავიგებთ, რომ დიდი ადამიანი, ბოლოს და ბოლოს, რაც არ უნდა თავი ვიმტვრიოთ, იყო კიდევაც დიდი ადამიანი, მასში იყო რაღაც ისეთი, რაც გიზიდავდა, რაღაც ისეთი, რაც გნუსხავდა, ერთი სიტყვით, რაღაც დემონური, დიახ, დიახ, სწორედ რაღაცნაირი დემონური ნიშანი, რომლის გამკლავებაც შეუძლებელია, განსაკუთრებით თუ არც გვინდა გავუმკლავდეთ, რადგანაც ჩვენ სწორედაც იმაზე ვფიქრობდით, ხომ არ მოგვეძებნა ახლომახლო რამე დემონური: ჩვენი საზიზღარი საქმეებისათვის, ჩვენი საზიზღარი ვნებებისათვის უკვე დიდი ხანია გვჭირდებოდა რაღაც დემონი, ისეთი დემონი, რასაკვირველია, რომლისთვისაც შეიძლებოდა შთაგვეგონებინა, რომ ის სწორედ ის დემონია, რომელიც თავის მხრებზე ატარებს ყველაფერს, რაც კი რამ ჩვენში დემონურია, ისე როგორც ანტიქრისტე — რკინის ჯვარს, და რომელიც თათებიდან მზაკვრულად ვერ დაგვისხლტდება, დროზე ადრე, სტავროგინივით თავს არ ჩამოიხრჩობს. დიახ, დიახ, დაე, თქვენ მასში ჩვეულებრივ სისხლისსამართლებრივ დამნაშავესა და შეშლილს ხედავდეთ, — მაინც სწორედ იმ წუთიდან, როცა მან შეძლო ხელში ჩაეგდო კვერთხი და სამეფო, იწყებთ მის გაღმერთე-

ბას, გაღმერთებას თუნდაც ფიციითა და ძაგებით, პოულობთ უამრავ ობიექტურ გარემოებას, ხსნით, რაში იყო იგი ობიექტურად მართალი, და რაში არ იყო მართალი სუბიექტურად, მის ქმედებაში რისი გაგება შეიძლება ობიექტურად, და რისი არა — სუბიექტურად, და რა ბნელი ინტრიგები იხლართებოდა კულისებში, და რა ინტერესები იყო იქ ჩართული, ხსნით და ხსნით დაუღალავად და ველარ ჩერდებით, რადგანაც გასურთ გული მოიოხოთ და იხსნათ ის, რისი ხსნაც საერთოდ კიდევ შეიძლება, რათა ჩვეულებრივი ძარცვა, მკვლელობა, სულიერი დაკნინება და ანგარება, რისი მონანილენიც ვართ ან ვიცავით, ასე თუ ისე, ირიბად თუ არც ისე ირიბად, წარმოვადგინოთ კამკაშა საოპერო შუქზე, როგორც მსოფლიო ისტორიის ნაწილი, ვამბობდი, როგორც ჩანს, მე, და რომ ჩვენ ყველანი, აქ მსხდომნი, დიახ, დიახ, ყველანი ვცდილობთ გემის უზარმაზარი მარცხიდან, „როცა ყველაფერი, რაც კი მთელი იყო, ნაწილებად დაშლილი,“ მოვიპოვოთ კერძო, წვრილმანი ნახევარჭეშმარიტებანი, ოღონდ თქვენს წინაშე, თქვენს უკან, თქვენს ქვეშ, ყველგან არ დაინახოთ პირდაღებული უფსკრული, არ იხილოთ არაფერი, სიცარიელე, ესე იგი ჩვენი ჭეშმარიტი მდგომარეობა, არ დაინახოთ, რას ემსახურებით, არ დაინახოთ ძალაუფლების მარადიული ბუნება, იმ ძალაუფლებისა, რომელიც არც აუცილებელია, არც არააუცილებელი, რომელიც მხოლოდ გადანყვეტილების საკითხია, გადანყვეტილებისა, რომელიც მიღებულია ან არ არის მიღებული ცალკეულ სიცოცხლეებში, გადანყვეტილებისა, რომელიც არც სატანურია, არც ჩაუნვდომელი, და მომაჯადოებლად დახვეწილი, არც თავისი მასშტაბურობით მიმზიდველი, — არა, ის, უბრალოდ, ბანალურია, საძაგელი, უღმობელი, სულელური და პირფერული, ის, თავის უდიდეს მიღწევებშიც კი, უკეთეს შემთხვევაში მხოლოდ კარგად ორგანიზებულია, ვამბობდი, როგორც ჩანს, მე; დიახ, და რაც ყველაზე უფრო მთავარია, ეს გადანყვეტილება, არასერიოზულია, რადგან მას შემდეგ, რაც აქაც და იქაც, და კიდევ მრავალ ადგილზე საყოველთაო სახილველად გაიხსნა მთელი ქარხნები, ადამიანთა განადგურების მთელი კონვეიერები, ახლა, გარკვეული და არცთუ ცოტა ხნით ბოლო მოეღო ყოველგვარი სერიოზულობის სერიოზულობით აღქმას, ყოველ შემთხვევაში, ისეთი სერიოზულობით, რომელიც შეიძლება დაუკავშირო ძალაუფლების იდეას, რა სახის ძალაუფლე-

* სტრიქონი უნგრული პოეტის ენდრე ადის ლექსიდან „საზიადარი ღამეში“.

ბაც უნდა იყოს იგი. და ბოლოს და ბოლოს თავი დაანებეთ მტკიცე-
 ბას, ვთქვი, როგორც ჩანს მე, რომ ოსვენციმს ახსნა არა აქვს, რომ
 ოსვენციმი ნაყოფია ირაციონალური, გონებისთვის მიუწვდომელი
 ძალებისა, რადგანაც ბოროტებისათვის ყოველთვის მოინახება რა-
 ციონალური ახსნა; შესაძლოა, თვით სატანა, როგორც იაგო, ირა-
 ციონალურია, თუმცა მისი შენაქმნი დიახ, დიახ, — ისინი რაციონა-
 ლური არსებებია, მათი ნებისმიერი ქცევა შეიძლება ამოიხსნას,
 როგორც მათემატიკური ფორმულა, ამოიხსნას გამომდინარე რა-
 ლაც ინტერესებიდან, ანგარებიდან, სიზანტიდან, ძალაუფლების-
 მოყვარეობიდან, ავხორცობიდან, სიმბდალიდან, აუცილებლობი-
 დან — დაიკმაყოფილოს ესა თუ ის ინსტინქტი, და თუ ის ყველაფე-
 რი არ გამოდგა, მაშინ საბოლოოდ რომელიღაც ფსიქიკური გა-
 დახრიდან, პარანოიიდან, დეპრესიული მანიიდან, პირომანიიდან,
 სადიზმიდან, სექსუალური შეპყრობილობიდან, მაზოხიზმიდან, დე-
 მიურგიული ან სხვა მეგალომანიიდან, ნეკროფილიიდან, დაღმერთ-
 მა იცის, კიდევ როგორი გაუკულმართებიდან, უამრავი გაუკულმარ-
 თებიდან, უამრავიდან, ან, შეიძლება, ერთად ყველა მათგანიდან
 გამომდინარე, ახლა კი, როგორც ჩანს, ვთქვი მე, მისმინეთ ყურა-
 დლებით: თუ რამე ნამდვილად ირაციონალურია, თუკი რამესთვის
 სინამდვილეში არ არსებობს ახსნა, მაშასადამე, ეს ბოროტება კი
 არა, პირიქით, სიკეთეა. ამიტომაცაა, რომ დიდი ხანია მაინტერესე-
 ბს არა ბელადები, კანცლერები და სხვა წარჩინებული უზურპატო-
 რები, რა საინტერესო რამეც არ უნდა მიაშობთ მათ სულიერ სამყა-
 როზე: არა, დიქტატორთა ცხოვრების გარდა მე უკვე დიდი ხანია
 გამორჩევით მაინტერესებს წმინდანთა ცხოვრება, რადგანაც ეს მი-
 მაჩნია საინტერესოდ და მიუწვდომლად, მისთვის ვერ ვპოულობ
 წმინდა რაციონალურ ახსნას; და ოსვენციმი, რა ნაღვლიან ხუმრო-
 ბადაც არ უნდა ჟღერდეს, ოსვენციმი ამ მხრივაც, ამ თვალსაზრი-
 სითაც, იძლევა ნოყიერ მასალას ამისათვის, ასე რომ, რა მოსაწყე-
 ნიც არ უნდა იყოს მისი მოსმენა, მაინც გიამბობთ ერთ ამბავს და
 შემდეგ თქვენ ამიხსენით თუ შეძლებთ. მოკლედ ვიტყვი, რადგანაც
 აქ, ჩემს ირგვლივ — სულ ისეთი ადამიანები არიან, რომლებსაც სი-
 ცოცხლეში ბევრი უნახავთ, ცხოვრებას უბურთავებიათ, ასე რომ,
 თუ ვიტყვი: ბანაკი, ზამთარი, ავადმყოფთა ტრანსპორტირება სა-
 ქონლის ვაგონებში, ერთჯერადი მშრალი ულუფა, თუმცა ვინ იცის
 რამდენდღიანი გამოდგება სავალი, ულუფები კი გამოიყოფა ათ

სულზე, და მე ფიცრებით შეკრულ რაღაცაზე ვწევარ, რასაც ჯალამბარს უწოდებენ, ძალღერს მზერას არ ვაცილებ ადამიანს, უფრო ზუსტად, ჩონჩხს, რომელსაც არავინ იცის რატომ, მაგრამ ყველა ბატონ მასწავლებელს უწოდებს და ვისაც აქვს ჩემი ულუფა; განაწილება ვაგონების მიხედვით, როგორც ხდება ხოლმე, კვლავ არ ემთხვევა სიობრივ შემადგენლობას, ამის გამოა ყვირილი, ალიაქოთი, ნიხლისცემა, მერე კი ვგრძნობ, რომ მე ავყავარ და სხვა ვაგონში გადავყავარ, და უკვე ვეღარ ვხედავ ვერც ბატონ მასწავლებელს, ვეღარც ჩემს ულუფას — ასე რომ, ვფიქრობ, ეს საკმარისია, რათა შეძლოთ წარმოიდგინოთ სიტუაცია. და წარმოიდგინოთ, რას განვიცდიდი მე: ჯერ ერთი, ვერაფრით ვერ ვიკლავდი შიმშილს, ჩემს მუდმივ მტანჯველს, ამ ველურ, მომთხოვნ ნადირს, რომელიც დიდი ხანია თავისი, განსაკუთრებული, ჩემგან დამოუკიდებელი ცხოვრებით ცხოვრობს; მეორე, აქ თავი წამოყო და ბოროტი ღრენა დაიწყო მეორე მტაცებელმა, იმედმა, რომელიც აქამდე თუმცა ყრუდ, ოღნავ გასაგონად, მაგრამ განუწყვეტლივ კრუტუნებდა, აქაო და ყველაფრის მიუხედავად, მუდამ არსებობს გადარჩენის რაღაც შანსიო. ოღონდ ულუფის დაკარგვით ეს შანსი უკიდურესად საეჭვო ხდებოდა; მეორე მხრივ — ამას კონსტანტირებას ვუკეთებდი რაღაცნაირი ცივი გულგრილობით, — ჩემი ულუფა ზუსტად ორჯერ ზრდის ბატონი მასწავლებლის შანსებს; ესლა შემეძლო მეფიქრა ჩემს ულუფაზე, მეფიქრა, როგორ გითხრათ, არც ისე დიდი ხალისით, სამაგიეროდ, სავსებით რაციონალურად. და — რას ვხედავ ორიოდ ნუთის შემდეგ? ყვირილითა და თვალების აქეთ-იქით ცეცებით, არამყარი ნაბიჯებით მიახლოვდებოდა ბატონი მასწავლებელი, ხელში ჩემი ერთჯერადი მშრალი ულუფა ეჭირა, ჯალამბარზე დანოლილი რომ დამინახა, პაკეტი სწრაფად დამადო მუცელზე, შეიძლება რაღაცის თქმა მინდოდა, მაგრამ თვალებში ისეთი დაუფარავი გაოცება ჩამიდგა, რომ უკვე უკან გასაქცევად მიბრუნებულმა — იქ რომ ენახათ, სადაც მისი ყოფნა არ შეიძლებოდა, ულაპარაკოდ ცემით მიასაუათებდნენ, — ერთი სიტყვით, მან აღმფოთებით, რაც მკაფიოდ აისახა გამომშრალ, უკვე სიკვდილის დამლით დადალულ სახეზე, დამიყვირა: „როგორ ბედავ და ამას ფიქრობ?!“ აი, მთელი ამბავი, და თუ მართალია, რომ ჩემი სიცოცხლე მინდოდა განმეხილა არა უბრალოდ ნებისმიერ შემთხვევითობათა მონაცვლეობა, რომელიც თან სდევდა ჩემი დაბადების ნებისმიერ შე-

მთხვევითობას, — რამდენადაც, პატიოსან სიტყვას ვიძლევი, ეს იქნებოდა, სიცოცხლის რანგზე საკმაოდ უღირსი შეხედულება, — და კიდევ უფრო ნაკლებად მინდოდა მომხდარის შეფასება იმ გაგებით, თითქოს ყველაფერი ეს მოხდა მხოლოდ იმისათვის, რომ ცოცხალი გადავრჩენილიყავი, რადგანაც ეს ალბათ კიდევ უფრო უღირსი შეხედულება იქნებოდა ამ სიცოცხლეზე: თუმცა უეჭველია, რომ, მაგალითად, ბატონმა მასწავლებელმა გააკეთა ის, რაც გააკეთა, რათა ცოცხალი დავრჩენილიყავი, მაგრამ ეს ასე გამოიყურება მხოლოდ ჩემი თვალსაზრისით. მას კი, საკმაოდ ცხადია, რაღაც სხვა ამოძრავებდა: სავსებით ცხადია, ის, რაც მან — ამასთან ერთად — გააკეთა იმისათვის, რომ ცოცხალი დავრჩენილიყავი, პირველ რიგში, მაინც მას ესაჭიროებოდა, რათა თვითონ გადარჩენილიყო. საკითხავი აქ ისაა — აი, რა უნდა ამიხსნათ თუ შეძლებთ, — რატომ გააკეთა მან ეს. ოღონდ რაღაც დამაჯერებელი სიტყვების ძებნა არ დაიწყეთ: თვითონაც ხომ უწყით, რომ გარკვეულ ვითარებაში, მხატვრულად თუ ვიტყვით, მგზნებარების გარკვეულ ხარისხზე, სიტყვები კარგავენ კონსისტენციას, შინაარსს, მნიშვნელობას, ისინი უბრალოდ ნადგურდებიან და ასეთ აირისმაგვარ მდგომარეობაში მხოლოდ ქცევები, მხოლოდ წმინდა ქცევები ავლენენ რაღაც მიდრეკილებას სტაბილობისადმი, მხოლოდ ქცევათა ხელში ალება და შესწავლა შეგვიძლია, როგორც მდუმარე მინერალის ნატეხისა, თითქოს კრისტალისა და თუ დავიწყებთ იმით, რომ — აქ, აშკარად ჩანს, რომ სხვით ვერაფრით დავიწყებთ, — თუ იმით დავიწყებთ, რომ ექსტრემალურ პირობებში, როგორიც არის საკონცენტრაციო ბანაკი, განსაკუთრებით კი სრული ფიზიკური და სულიერი გამოფიტვის გათვალისწინებით, რომლის შედეგად ისადგურებს ადეკვატური მსჯელობის უნარის თითქმის პათოლოგიური ატროფია და ადამიანს, როგორც წესი, მხოლოდ გადარჩენის სურვილი ამოძრავებს, შემდეგ, თუ ვიფიქრებთ, რომ მასწავლებელს უორმაგდებოდა გადარჩენის შანსი, ან თუ სულ მთლად ზუსტად ვიტყვით, ეს დამატებითი შანსი, საკუთარზე დამატებად რომ გამოუჩნდა, შანსი, რომელიც ვიღაც სხვას ეკუთვნოდა, უბრალოდ უარყო, — ყოველივე ეს იმაზე მიუთითებს, რომ სწორედ ეს, თუ, შეიძლება ასე ითქვას, ამ დამატებითი, სხვისი შანსის მითვისება ბოლოს მოუღებდა მის საკუთარ, ერთადერთ შანსს, რაც ჯერ კიდევ აძლევდა სიცოცხლის საშუალებას; და თუ ასეა, მაშინ გამოდის: არის რაღაც — და კვლავინ-

დებურად გთხოვთ ნუ ეცდებით სახელი მოუწახოთ მას, — არსებობს რაღაც კრისტალურად წმინდა, არანაირი სხვაგვარი სუბსტანციით დაბინძურებული: ჩვენი ხორცი, ჩვენი სული, ჩვენში ველურ ცხოველებად რომ ცოცხლობენ — ცნება, რაღაც იდეა, რომელიც ყველა ჩვენგანის შეგნებაში ცოცხლობს, როგორც ერთნაირი წარმოდგენა, დიახ, რაღაც იდეა, რომლის, როგორც ვთქვა, ქალწულებრივი მთლიანობა, დაცულობა, ან თუ გნებავთ, მისთვის, ბატონი მასწავლებლისათვის, იყო ერთადერთი ჭეშმარიტი შანსი გადარჩენისა, უამისოდ გადარჩენის შანსი მისთვის საერთოდ აღარ იქნებოდა შანსი, უბრალოდ იმიტომ, რომ ამ წარმოდგენის მთლიანობაში დაცვის გარეშე, იმის შესაძლებლობის გარეშე, რომ ახლა იგი კრისტალურად წმინდა, აუმღვრეველი სახით მას არ სურდა, უფრო მეტიც, უთუოდ არც შეეძლებოდა სიცოცხლე. დიახ, და ჩემი აზრით, ამას ახსნა არა აქვს, რამდენადაც ეს ფაქტი არ არის რაციონალური, განსაკუთრებით თუ მას შეეადარებთ მის ცხად, შეუიარაღებელი თვალთ დანახული ულუფის რაციონალობას, რომელიც საკონცენტრაციო ბანაკის ზემოთ ნახსენებ ექსტრემალურ პირობებში იქნებოდა საშუალება თითქმის გარდუვალი ფინალის თავიდან აცილებისა, თუკი ეს საშუალება არ შეეჯახებოდა რაღაც არამატერიალური ცნების წინააღმდეგობას, რომელიც ცხოვრების ინსტინქტსაც კი გადასწონიდა და ეს, ჩემი აზრით, ძალიან მნიშვნელოვანი საბუთია, შეიძლება ითქვას, ჭეშმარიტების მომენტი ბედობადაა იმ ორომტრიალში, რომელიც, კერძოდ, არის კიდევ სიცოცხლე, — საბუთი გაცილებით უფრო მნიშვნელოვანი, ვიდრე ყველა ის ტრივიალური გამონათქვამი და რაციონალური ბოროტმოქმედებანი, რომლებსაც გვთავაზობდნენ და კიდევ შემოგვთავაზებენ ნებისმიერი ბელადები, კანცლერები და სხვა წარჩინებული უზურპატორები, ვთქვი, როგორც ჩანს, მე... მაგრამ თავი მომაბეზრა ჩემმა ისტორიებმა, თუმცა მათზე უარის თქმა, მათზე გაჩუმებაც არ შემიძლია, რადგანაც მათი მოყოლა ჩემი საქმეა, თუმცა წარმოდგენა არა მაქვს, რატომ არის ეს ჩემი საქმე, უფრო სწორად, რატომ ვგრძნობ, თითქოს სწორედ ეს იყოს ჩემი საქმე: მე ხომ არანაირი საქმე არა მაქვს მას შემდეგ, რაც მთელი ჩემი საქმეები ამქვეყნად დასრულდა და დარჩა მხოლოდ ერთადერთი საქმე, ყველამ ვიცით, რა საქმეა ეს; აი, ახლაც, თითქოსდა წარსულს ჩაბარებულ ამბებს შორიდან რომ ვუმზერ, ვუმზერ მელანქოლიურად, ისე, თი-

თქოს ჩემი სიგარეტიდან ამომავალ ბოლს ვაკვირდებოდე, ვხედავ
 ჩემსკენ მომართულ ქალის მზერას, რომელიც თითქოს აპირებს
 წყალი გამომადინოს, როგორც მოსემ კლდეს, და ამ მზერის დაუნ-
 დობელ შუქში უცბად ვხვდები, ვხვდები და თითქმის ვხედავ, რო-
 გორ ირთვება ჩემი ისტორიები ძაფის ხვეულად, რომელიც რბილ,
 ნაირფერ ყულფებს აკეთებს, მათ ვახვევ ნელზე, მკერდზე, ჩემი (მა-
 შინ ჯერ კიდევ მომავალი, ან უკვე ყოფილი) ცოლის ყელზე, თავი-
 დან საყვარლისა, ჩემს სანოლში რომ იწვა და აბრეშუმისანი თავი
 ჩემს მხარზე დაეყრდნო; ვახლართავ, ვანწავ, ზედ ვიბამ, ჩვენ
 ვტრიალებთ, ვაკეთებთ რთულ, შეთანხმებულ მოძრაობებს, რო-
 გორც ორი, ჭრელაჭრულაში ჩაცმული ცირკის მოქნილი აკრობატი,
 რომლებიც შემდეგ, ფიასკომდე, თითქოს სიკვდილისგან ფერმიხ-
 დილები, ცარიელი ხელებით თავს უკრავენ ღვარძლიანად მოლიმარ
 მაყურებლებს, მაგრამ, დიახ, — უკიდურეს შემთხვევაში, როგორც
 მეცნიერი ამბობს ბერნხარდთან, საჭიროა ისწრაფვოდე ფიასკოს-
 კენ, რადგანაც ფიასკო, მხოლოდ ფიასკო დარჩა ერთადერთ განც-
 დად, რაც ჯერ კიდევ ხელგვენიფება, ამას უკვე მე ვამბობ, ასე რომ,
 რაკილა საჭიროა რამისკენ სწრაფვა, მეც მისკენ მივისწრაფი,
 მისწრაფება კი, ვაი რომ, მიწევს, რადგანაც მე ვცოცხლობ და ვწერ,
 და ერთიცა და მეორეც მისწრაფებაა, ცხოვრება უფრო ბრმა
 მისწრაფებაა, წერა — უფრო ხილვადი მისწრაფება და ამიტომ, რა
 თქმა უნდა, სხვანაირი, ვიდრე სიცოცხლისადმი მისწრაფებები:
 წერა — ეს, ალბათ, არის მისწრაფება — დაინახო, თუ რისკენ ისწრა-
 ფვის ცხოვრება, და ამიტომ ის, ვინც წერს — მას ხომ სხვა არაფრის
 კეთება არ ძალუძს, — ცხოვრების ამბავს უყვება ცხოვრებას, იმეო-
 რებს ცხოვრებას, როგორც წერილს; წერაც ცხოვრებაა და როცა
 ასე არ არის, სავსებით არ არის ასე, ერთის მეორესთან შედარებაც
 არ შეიძლება; ასე რომ, თუ წერას ვინცებთ, წერას — ცხოვრების შე-
 სახებ, მაშინ ფიასკო იმთავითვე უზრუნველყოფილი გვაქვს. და ამ-
 ყამად, ღამით, ღრმა, შავ, მაგრამ მაინც შუქით, ხმებითა და ლა-
 მეული ტკივილით განმსჭვალული ღამით ვეძებ პასუხს საბოლოო,
 დიად კითხვებზე, თან შესანიშნავად ვიცი, რომ ყველა საბოლოო,
 დიად კითხვაზე არსებობს ერთადერთი, საბოლოო და დიადი პა-
 სუხი, ის, რაც ყველაფრის ნებას გვრთავს, რაკილა ნებისმიერ კითხ-
 ვებს სპობს და ნებისმიერ შემკითხველს აიძულებს, გაჩუმდეს,
 ჩვენთვის კი საბოლოოდ სწორედ ეს არსებობს, ეს ერთადერთი გა-

დანყვეტილება, ის არის ჩვენ მისწრაფებათა საბოლოო მიზანი, თუნდაც საერთოდ არ გვექონდეს იგი მხედველობაში, საერთოდ მისკენ არ მივისწრაფვოდეთ, სხვანაირად საერთოდ შევწყვეტდით რამისკენ სწრაფვას, თუმცა რაც მეხება, ვთქვათ, მე, რაღაც ვერ ვხედავ რანაირი მიზანილა შეიძლება ჰქონდეთ ჩვენს ფანდებს, ჩვენს მიკიბულ-მოკიბულ ლაპარაკს, — და მაინც, სანამ აქ ვიმეორებ და გადავამღერებ ჩემს ცხოვრებას, — უფალო ღმერთო! — ამ ცხოვრებას, და საკუთარ თავს ვეკითხები, რატომ ვაკეთებ ამას, თუ, რა თქმა უნდა, იმას არ მივიღებთ მხედველობაში, რომ უნდა ვმუშაობდე, რადგანაც ჩემს ნაღდ ყოფასა და ჩემს შრომას შორის არსებობს ფრიად სერიოზული ურთიერთკავშირები, — ასე რომ, სანამ მე ვიმეორებ და გადავამღერებ ჩემს ცხოვრებას, მე, როგორც ჩანს, მამოძრავებს იდუმალი მისწრაფების იდუმალი იმედი, რომლის აზრიც ისაა, რომ ამ იმედს ოდესმე შევიტყობ. და როგორც ჩანს, მე ვწერ და ვწერ, მანიაკურად, შეუსვენებლივ, გიჟური მცდელობით, მანამ, სანამ მას არ შევიტყობ. რადგანაც მას შემდეგ, რაც ამას შევიტყობ, — რისთვისღა ვწერო? და როცა ჩემმა ცოლმა (მომავალმა და ყოფილმა) მოგვიანებით, როცა ბნელი ან არც ისე ბნელი ქუჩებით რომ მივაბიჯებდით, მკითხა, მაინც რას დავარქმევდი იმ კრისტალურად ნმინდა, ყოველგვარ უცხო მინარევს მოკლებულ და არადაბინძურებულ ცნებას, რაზედაც ამას წინათ, სტუმრად ყოფნისას ვლაპარაკობდი, როცა ბატონ მასწავლებელზე ვუყვებოდი, რომელიც მან, სხვათა შორის, მოიხსენია, როგორც „მეტად გულისამაჩუყებელი ფიგურა“ და მითხრა, რომ იმედი აქვს, კვლავ შეხვდება მას ჩემს რომელიმე ნაწერში, — მისი ეს შენიშვნა, რომელსაც ნიკაპზე ამომხტარი მუნჯიკვით არ უნდა დაერღვია ჯადოქრობა, ყოველ შემთხვევაში, სანამ ჯადოქრობა ჯერ კიდევ ჯადოქრობდა, ვარჩიე არ შემემჩნია, ცალ ყურში შემეშვა და მეორედან გამეშვა, — არც დავფიქრებულვარ, ისე ვუპასუხე, რომ ეს ცნება, ჩემი აზრით, არის თავისუფლება, და პირველ რიგში, თავისუფლება, რადგანაც ბატონი მასწავლებელი არ მოიქცა ისე, როგორც უნდა მოქცეულიყო, ესე იგი არა ისე, როგორც კარნახობდა შიმშილი, თვითგადარჩენის ინსტინქტი და უგუნურება, არ გააკეთა ის, რისი გაკეთებაც საჭირო იყო იმ ძალაუფლების რაციონალური გაანგარიშების შესაბამისად, რომელიც თავის თავში მოიცავს და სისხლით ადასტურებს თანხმობას შიმშილთან, თვითგადარჩენის ინსტინქტთან და უგუნურებას-

თან, — მან ყოველივე ამის საპირისპიროდ, გააკეთა ის, რისი გაკეთებაც არ იყო საჭირო და რასაც ადამიანისაგან — თუ მას რაციონალურის პოზიციებიდან შეეხედავთ — არავინ არ მოელის. ჩემმა ცოლმა (მაშინ ჯერ კიდევ არა ცოლმა), ეს რომ მოისმინა, ცოტა ხნის დუმილის შემდეგ უცბად, — მახსოვს ღამეში გამკრთალ შუქზე ჩემსკენ მომართული მისი სახე, რომელიც რბილად და იმავდროულად როგორღაც შუშასავით იბინდებოდა და ბზინავდა, თითქოსდა ოცდაათიანი წლების ფილმების პირველი კადრი ყოფილიყოს, და მახსოვს როგორ უთრთოდა ხმა მღელვარებისა და გადამწყვეტილების გამო, ყოველ შემთხვევაში, მაშინ ასე მეჩვენა, და უთუოდ ასეც იყო, თუმცა რატომ უნდა ვიფიქრო ასე, განა რამე არსებობს ისეთი, როგორადაც ჩვენ მივიჩნევთ ან გვინდა მივიჩნიოთ, სამყარო ხომ წარმოდგენა კი არა, ფანტასმაგორიაა, ალსავესე წარმოდგენელი სიურპრიზებით, — ერთი სიტყვით, უცბად მიიხრა, რომ მე, ალბათ, მეტისმეტად მარტოხელა და სევდიანი ადამიანი ვარ; მიუხედავად იმისა, რომ უამრავი რამ გამომიციდია, მეტად გამოუცდელი ვარ და იმდენად არ მჯერა ადამიანების, რომ იძულებული ვარ მთელი თეორიები გამოვიგონო, როცა მინდა ავხსნა ბუნებრივი (დიახ, ასე თქვა, ბუნებრივი), ბუნებრივი და პატიოსანი, ადამიანური საქციელი; მახსოვს როგორ ამაფორიაქა ამ სიტყვებმა, ამ აღმაშფოთებლად და სრულიად მიუღებელმა, მაგრამ მაინც სულის შემძვრელმა შენიშვნამ; მახსოვს, დიახ, როგორც მახსოვს ისიც, მერე სახეზე რომ აღმებეჭდა თავდაპირველად მორცხვი, შემდეგ კითხვად, მერე კი სწრაფი ნდობით აღვსილად გარდასახული ღიმილი, მისი სახის გამომეტყველება, რომლის გამოხმობასაც შემდგომში ასე ხშირად ვცდილობდი ხოლმე, რადგანაც, გარკვეული აზრით, ყოველთვის აღმაფრთოვანებდა, ჯერ სიხარულს ინვევდა, მერე, როცა მის გამოხმობას ველარ ვახერხებდი, — ტკივილს, ესე იგი თავიდან აღმაფრთოვანებდა მისი რეალობა, მერე მისი არარსებობა, შემდეგ — მხოლოდ მისი ხსოვნა, როგორც ჩვეულებრივ ხდება ხოლმე, იმიტომ, რომ სხვანაირად არ შეიძლება; მახსოვს ყველა ჩემი, უცბად მკვრივ გორგლებად დახვეული, თითქმის მოყირჭებამდე აღმავსები, ბუნდოვანი გრძნობები, და უფრო მკაფიოდ მახსოვს მისი შეკითხვა: წინააღმდეგი ხომ არ ვიქნები ხელმკლავს თუ გამიკეთებს? რა თქმა უნდა, არა-მეთქი, ვუპასუხე მე, მაგრამ ამ პასუხისათვის შესაფერისი იქნება ზოგადად გიამბოთ როგორ ვცხო-

ვრობდი იმ დროს, რათა გასაგები და გარკვეული გახდეს, რისი გაგება და რაში გარკვევაც თვითონვე მჭირდება; კერძოდ, მინდა გავიგო, რით განსხვავდებოდა ეს მომენტი სხვა მსგავსი მომენტებისაგან, როდესაც, როგორც მაშინ, წყდებოდა, რომ ქალთან დაძინება მომიწევდა. ვამბობ „წყდებოდა“-მეთქი, რაც, თუმცა სავსებით შეესაბამება სინამდვილეს, და საერთოდაც, ბუნებრივია, ამაზე ბუნებრივი არაფერია, რომ მსგავს გადანყვეტილებებში მე თვითონაც საკმაოდ აქტიურ როლს ვღებულობ, ხან კი პირდაპირ ინიციატორადც გამოვდივარ — ყოველ შემთხვევაში, გარეგნულად ასე ჩანს, — და მაინც ამას თითქმის არასოდეს არ აღვიქვამ ჩემს პირად გადანყვეტილებად: პირიქით, ამას აღვიქვამ, როგორც ავანტიურას, როგორც გარემოებათა დამთხვევას, რომელიც გამოხატავს გადანყვეტილების მიღების შესაძლებლობას, როგორც ფეხქვეშ გაჩენილ მორევს, შეუკავებლად რომ მითრევს, როცა სისხლის ხმაური ჩანჩქერის გრიალივით მთლიანად ახშობს ყველა სხვა აზრს; ამავე დროს, მსგავს შემთხვევებში წინასწარ აბსოლუტურად დარწმუნებული ვარ, რომ მოცემული თავგადასავლის ფინალი სავსებით ჩვეულებრივი იქნება, ასე რომ, თუ გადანყვეტილებაზე ვილაპარაკებთ, შესაძლებლობა რომ მქონდეს, გამიჭირდებოდა გადანყვეტილების მიღება, რომ გავბედავდი მსგავს ავანტიურაზე წასვლას. თუმცა უნდა ითქვას, რომ ზუსტად ეს მიზიდავს: ეს წინააღმდეგობრიობა, ეს მორევი. არ ვიცი, არ ვიცი, რადგანაც ასეთი რამ მხოლოდ ერთხელ არ დამმართნია, ზუსტად იგივე და ზუსტად იმგვარადვე, ასე რომ, თვითონ ფაქტი რეგულარული გამეორებისა მიბიძგებს დავადგინო რაღაც კანონზომიერება, რომელიც ფარულად მამოძრავებს და წარმმართავს, ეს კანონზომიერება ვთქვათ, ასე წარმოგვიდგება: გამოჩნდება ვინმე ქალი გაუბედავი ღიმილით, რბილი, შემპარავი მოძრაობით, თითქოს არქაული ნიღბის ქვეშ მალული, ფეხშიშველა, მსახური ქალის გაშლილი თმებით, წყნარად, მორცხვად ითხოვს შემოვუშვა, ან, როგორ უნდა ვთქვა, რომ არ ვისარგებლო იმ ბანალობით, რომლითაც მაინც ვისარგებლებ — აბა სხვა რა შემიძლია, თუ ეს იაფფასიანი ხერხი უხსოვარი დროიდან ამართლებს, თანაც ამართლებს ბრწყინვალედ, — მაშ ასე, მთხოვს შემოვუშვა ჩემს ულტიმუმ მორიენს-ში, ესე იგი, ჩემს გულში; იქ იგი თავაზიანი, ცნობისმოყვარე ღიმილით მიიხედ-მოიხედავს, ყველაფერს შეავლებს თავის სიფრიფანა თითებს, რაღაცას მტკერს

მოაშორებს, უყურადღებოდ დარჩენილ კუთხეებს გაანიავენ, რა-
ღაცას გადაადგილებს, განთავისუფლებულ ადგილზე თავის ნი-
ვთებს დაალაგებს, მყუდროდ, მოხერხებულად, საფუძვლიანად
მოეწყობა, და ბოლოს და ბოლოს აღმოვაჩენ, რომ მე საერთოდ გა-
მომავდეს იქიდან და დაუპატიუებელი სტუმარივით დავხეტიალობ
საკუთარი გულის ირგვლივ, რომელიც აღიმართა ჩემს წინაშე,
შეუვალი, მაგრად ჩაკეტილი ალაყაფივით, როგორც სხვისი საცხო-
ვრისი უსახლკაროს წინაშე; უკან შესახლება უმეტესად მაშინ გა-
მომდიოდა, როცა თან ხელჩაჭიდებული სხვა ქალი მომყავდა, და
უკვე მას ვაძლევდი საშუალებას იგივე გაეკეთებინა ჩემთვის. ყოვე-
ლივე ეს ისე საფუძვლიანად და, თავს უფლებას მივცემ ვთქვა, ისე
პლასტიკურად მოვიფიქრე, როგორც ეკადრება ადამიანს, ვინც
პროფესიით მწერალი და მთარგმნელია, და ეს მას შემდეგ, რაც და-
ვასრულე ერთი ჩემი გრძელი, მტანჯველად გრძელი, თითქმის
უსასრულო რომანი, რომელმაც იმ ხანებში საფუძვლიანად ამიწენა
წერვები, — ყოველ შემთხვევაში, მე ასე ვთვლი, — და რამდენადაც
კინალამ ხიფათით დაემუქრა ჩემს თავისუფლებას, საჭირო, და რას
მიქვია საჭირო: ცხოვრებისეულად აუცილებელი შრომისათვის, ამ
შემთხვევამ მაიძულა მსგავს საქმეებში მემოქმედა მეტი სიფრთხი-
ლით და, ამასთანავე, მიბიძგა შემდგომი ფიქრისაკენ, ძირითადად
იმიტომ, რომ არ შემეძლო არ შემენიშნა: დიდი ხნის ნანატრი თავი-
სუფლების მოპოვებამ არც ისე ამიმაღლა შრომისუნარიანობა, რო-
გორც ამ გარდატეხისგან მოველოდი; უფრო მეტიც, გაოცებული და
დაბნეული, იძულებული გავხდი მეღიარებინა, რომ სანამ თავისუ-
ფლებისათვის მხოლოდ ვიბრძოდი, ზოგჯერ საქმე თითქმის განხე-
თქილებამდეც მიმყავდა, ხანაც უკან ვბრუნდებოდი, რაკი მეტი
ძალა აღარ შემწევდა, რომ საბოლოო გადაწყვეტილება მიმეღო, —
ვშრომობდი მეტი მიზანსწრაფულობით, შეიძლება ითქვას, გაშმა-
გებით, და აქედან გამომდინარე, უფრო შედეგიანადაც, ვიდრე მერე,
როცა თავისუფლება დავიბრუნე, მაგრამ ეს თავისუფლება მხო-
ლოდ სიცარიელითა და მოწყენილობით მავსებდა; ისევე, როგორც
გაცილებით გვიან სხვანაირმა მდგომარეობამ, სახელდობრ, ბედ-
ნიერებამ, რაც დაახლოების პერიოდში, მერე ჩემს ცოლთან ცოლ-
ქმრული ცხოვრების დასაწყისში განვიცადე, მასწავლა, რომ ეს
მდგომარეობაც, ესე იგი, ბედნიერება არასასიკეთოდ მოქმედებდა
ჩემს მუშაობაზე. აი, რატომ იყო, როცა ამაზე მიდგა ჯერი, უპირვე-

ლეს ყოვლისა, დაჟინებით განვიხილე ჩემი ნაღვანი: კერძოდ, რას წარმოადგენს იგი, და რატომ მიყენებს ასე დამორგუნველად მძიმე, ყოველ შემთხვევაში, მეტად დამქანცველ, ხშირად სწორედაც რომ, აღუსრულებელ მოთხოვნებს; და თუ მაშინ ჯერ კიდევ შორს ვიდექი, — უფალო ღმერთო, რა შორს! — ჩემი სამუშაოს ჭეშმარიტი ბუნების გაგების, ჭეშმარიტად ნათელი ხედვისაგან, რომელიც არსებითად, სხვა არაფერია, თუ არა თხრა, იმ საფლავის ჩაღრმავება და გაფართოება, რომლის გათხრა ჩემთვის სხვებმა დაიწყეს ჰაერში, — მაშინ, უკიდურეს შემთხვევაში, ის მაინც გავიგე: სანამ ვმუშაობ, ვარსებობ, მუშაობას თუ შევწყვეტ, ვინ იცის, ვიქნები თუ არა, შევძლებ თუ არა არსებობას; აქ კი წინა პლანზე გამოდის ურთიერთკავშირები ჩემს ცხოვრებასა და მუშაობას შორის, იმ მუშაობას ვგულისხმობ, რომლისთვისაც ერთ-ერთი წინაპირობა მგონი, — ვფიქრობდი მე რაკილა, რა სამწუხაროც არ უნდა იყოს, სხვანაირად ვერ ვიფიქრებდი, — ერთი სიტყვით, ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი წინაპირობაა ბედნიერების უქონლობა, მაგრამ, რასაკვირველია, ბედნიერების არა ისეთი უქონლობა, უბედურება რომ იყოს, რომელიც თვით მუშაობის შესაძლებლობას ნამართმევდა: მაგალითად, ავადმყოფობა, თავშესაფრის დაკარგვა, სიღატაკე, რომ აღარაფერი ვთქვათ საპყრობილესა და სხვა მსგავს რამეებზე, არამედ უფრო იმ სახის ბედნიერების უქონლობა, რისი მოცემაც შეუძლიათ მხოლოდ და მხოლოდ ქალებს. ასე რომ, მოგვიანებით, განსაკუთრებით კი, როცა წავიკითხე შოპენჰაუერის ნაშრომი „ბედში ნების ობიექტივაცია“, „პარერგა და პარალიპომენა“-ს ერთ-ერთ ტომში (ამ ტომებს გადავანყდი ბიბლიოთეკის წმენდისას, რაც მოჰყვა დიდ ნაციონალურ ჯანყს და ემიგრაციის ტალღას; თანაც ეს ოთხი სქელტანიანი შავი ტომი, რომლებიც გადარჩენოდა ყველა ცენზურულ კამპანიას, წიგნების კოცონებს, წიგნების ნედლეულად გადამუშავებას, ყოველნაირ წიგნების ოსვენციმებს, თანაც იმდენად იაფად, რომ მეც კი შევძელი მათი ყიდვა), — ერთი სიტყვით, ვაღიარებ, არ შემეძლო სავსებით გამომერიცხა შესაძლებლობა, რომ ვისარგებლებ სავსებით მოძველებული ფსიქოანალიზის მოძველებული გამოთქმით, შესაძლოა, მე გარკვეული ოიდიპოსის კომპლექსი მქონდეს, რაც საბოლოოდ, თუკი გავითვალისწინებთ არც თუ ისე ჰარმონიულ პირობებს, რომელშიც განვლო ჩემი სიჭაბუკის წლებმა, არც ისე დიდი საოცრებაა-მეთქი, ვფიქრობდი მე და თუ ასეა, მაშინ

საკითხავი მხოლოდ ისაა, ვუთხარი საკუთარ თავს, რა უფრო ძლიერ მოქმედებს ჩემზე: მამისა და ვაჟის თუ დედისა და ვაჟის ურთიერთ-დამოკიდებულება (დაე, ყოველ შემთხვევაში, არა როგორც განსაკუთრებული ფაქტორი, მაგრამ უკვე თავისთავად ასეთი თვითნაღიზის შესაძლებლობა იმედზე მეტია-მეტეი, ვფიქრობდი მე), — და თვითონვე ვუპასუხე საკუთარ თავს, რომ ჩემს ქცევაში დროდადრო ალბათ, დედისა და ვაჟიშვილის კომპლექსი გამოსჭვივის, ანუ, უფრო ზუსტად, დედის მიერ უარყოფილი ვაჟიშვილისა. იქამდე მივედი, რომ ამასთან დაკავშირებით მთელი თეორია შევიმუშავე, ამას მოწმობს ჩემი იმდროინდელი ჩანაწერებიც. ამ თეორიის თანახმად, ვაჟი — მამისგან უარყოფილი, უფრო ტრანსცენდენტურ პრობლემატიკას ეზიარება, იმ დროს, როცა დედისაგან უარყოფილი ვაჟი, მე ასეთ ვაჟთან უნდა ვახდენდე პოსტულირებას, უფრო გრძნობადი მასალისკენაა მიდრეკილი, რომელიც ექვემდებარება ძერწვას, ყალიბს, პლასტიკურობას; პირველი ტიპის მაგალითი, როგორც მეგონა მაშინვე ვიპოვე კაფკაში, მეორე — პრუსტში ან იოზეფ როტეში. მაშინაც კი, თუ ეს თეორია ალბათ უკიდურესად სუსტად უძლებს კრიტიკას და დღეს მე არა მარტო მოვერიდებოდი მის გადმოცემას, არამედ საერთოდ დუნე საუბრის თემად წამოჭრასაც, რომელიც სადღაც, შუალამისკენ მიინავლება ხოლმე, მით უმეტეს, რომ დღეს იგი საერთოდ არ მაინტერესებს. — ო, რა შორსა ვარ ამჟამად ყოველივე ამისგან! — და თუ საერთოდ კიდევ მახსოვს რამე, ისიც მხოლოდ მოკლე, გაუბედავი და განსაზღვრულობას მოკლებული, ნამდვილი ნათელი ხილვისაკენ გადადგმული ნაბიჯი, ესე იგი, როგორც არც ისე შესაძრწნევი ნაბიჯი გრძელზე უგრძეს და კიდევ, ვინ იცის, შეგნებული თვითლიკვიდაციის რა მანძილზე გაგრძელებულ გზაზე. ყოველ შემთხვევაში, ფაქტი ისაა, რომ, როგორ ვთქვა, ამ კომპლექსის სარგებლობა გადაედინებოდა სამუშაოში, ზიანი კი უკან — სამუშაოდან ჩემში, ასე რომ, თუ ვიხელმძღვანელებთ ნებით, რომელიც გამოსჭვივის თუნდაც არა ჩემს ბედში, მაგრამ, ყოველ შემთხვევაში, ჩემს მაშინდელ ქცევებში, შეიძლებოდა დამესკვნა, რომ მე ნელ-ნელა ვძერწავდი, პირდაპირ ვქმნიდი სიტუაციას და დედის მიერ უარყოფილი ვაჟის როლს, და ამას ვაკეთებდი, როგორც ახლა შემიძლია ვივარაუდო ამ კომპლექსისაგან განუშორებელი, მე ვიტყოდი (ცოტათი რომ არ მრცხვენოდეს ამის თქმის), საამური ტკივილის გულისთვის, რომელიც მეტისმეტად აუცილე-

ბელია ჩემთვის (ბუნებრივია, თავისუფლებასთან ერთად, რომელიც პირველ რიგშია აუცილებელი) ჩემი შრომის შედეგიანობის თვალსაზრისით. დიახ, დიახ, იმიტომ, რომ როგორც მეჩვენება, ბოლოს და ბოლოს, სახელდობრ, ტკივილიდან ვიძენ შემოქმედებით ძალებს, და ნამდვილად სულერთია, თუ აქ, შემოქმედებით ძალებში, შესაძლოა, ფორმას იძენდეს ყველაზე უფრო საშუალო კომპენსაცია. არსი ხომ ისაა, რომ იგი ფორმას იძენს, და რომ ტკივილის საშუალებით ვეზიარები გარკვეული სახის ჭეშმარიტებას, და თუკი მას არ ვეზიარებოდი, მაშინ ამ ჭეშმარიტებას — ვინ იცის! — შესაძლოა გულგრილი დავეტოვებინე; თუმცა, მაღლობა ღმერთს, ეს ასე არ არის, და ტკივილის სახე, სულში რომ მიფეთქავს, განუწყვეტილვ თან ეწვნის ჩემში სიცოცხლის სახეს, რამდენადაც შესაძლებელია ნამდვილ — ამაში სავსებით დარწმუნებული ვარ — სახეს სიცოცხლისას. ამ გზაზე მიმავალმა დროთა განმავლობაში მივაგენი ხსნას იმ მოვლენისა, რაზეც ადრე ვლაპარაკობდი. სრული თავისუფლების ვითარებაში რატომ ეცემა ჩემი შრომისუნარიანობა, და თავისუფლებისათვის გამძაფრებული ბრძოლის, სხვადასხვაგვარი სულიერი ტანჯვის პირობებში, პირიქით — მაღლდება. საქმე ისაა, რომ ნევროზი, ჩემი კომპლექსით ნაშობი (ან ამ კომპლექსის წარმომშობი), ჩანს, ჩემზე ისე მოქმედებს, როცა შესუსტებისას შრომითი ენთუზიაზმიც სუსტდება, მაგრამ, როცა ახალი ტრავმა მომადგება, რომელიც ჩემში მინავლებულ ნევროზს აღვივებს, ჩემი შრომისუნარიანობაც ღვივდება. ეს სავსებით ცხადი და აშკარაა, და რაკი ასეა, შეიძლება მკითხველმა იფიქროს, რომ საჭირო უნდა იყოს იმ მიზეზებზე ზრუნვა, რომლებიც განუწყვეტლივ ინვევენ ამ ნევროზს, მაშინ ეს მიზეზები უწყვეტლივ გამოკვებავენ ჩემი შრომის მაღალ მხურვალებას — ამ ფორმულირებას სწორედ იმიტომ ვამძაფრებ, რომ მტკიცების აბსურდულობა უმაღლეს თვალში მოსახვედრი გახდეს. რადგანაც როგორც კი ვამთავრებ თვითნაღიზს, იქვე ვთავისუფლდები კომპლექსისაგან, უფრო მეტიც, იქვე, ბუნებრივი სახით, მისდამი ზიზღის გრძნობა მიჩნდება, უფრო ზუსტად: არა მხოლოდ კომპლექსის, არამედ საკუთარი თავის მიმართაც, იმის მიმართ, ვინც საკუთარ თავს ეპირფერება, ემალება და ასე კვებავს, ასაზრდოებს ამ კომპლექსს, ამ სულელურ, ჩემი სულიერი უმნიშვნელობის დამადასტურებელ, დაუშვებელი გულისტკივილის წარმომჩენ, ინფანტილურ კომპლექსს, მაშინ, როდესაც არაფრის მი-

მართ არ განვიცდი ისეთ სიძულვილს, როგორსაც ინფანტილობის მიმართ. აი, ასე განვიკურნე ამ — თუნდაც ამ — კომპლექსისგან, უფრო ზუსტად, თავი განკურნებულად გამოვაცხადე — რა თქმა უნდა, არა იმდენად საკუთარი ჯანმრთელობის ინტერესით, რამდენადაც, უფრო, პატივმოყვარეობის ინტერესებით; ასე რომ, როცა, ცოტა ხნის შემდეგ, ახალი კავშირი დავამყარე სხვა ქალთან, მას წავუყენე ერთი, შეიძლება, მკაცრი ჟღერადობის, მაგრამ დიახაც პრაქტიკული პირობა: სიტყვა „სიყვარული“ და მისი სინონიმები არასოდეს არ უნდა გაუღერდეს, სანამ ერთად ვიქნებით, რაც ნიშნავს, რომ ჩვენი სიყვარული გაგრძელდება მხოლოდ იქამდე, სანამ არ შეგვიყვარდება, სულერთია, გინდ ერთმანეთი და გინდ ცალმხრივ ერთს მეორე; იმ წამს, რა წამსაც ეს უბედურება ერთ ჩვენგანს ან მით უმეტეს ორივეს ეწვევა, ჩვენი კავშირი სასწრაფოდ უნდა შეწყდეს; ჩემმა პარტნიორმა ქალმა, თავს უფლებას მივცემ, ასე მოვიხსენიო იგი, რომელიც ასევე მაშინ თავისუფლდებოდა საკმაოდ მძიმე სასიყვარულო ტრავმისაგან, ეს პირობა ყოველგვარი (ყოველ შემთხვევაში სიტყვიერად) ყოყმანის გარეშე მიიღო, თუმცა ჩვენი კავშირის უშფოთველობა, აქ არავითარი ეჭვი არა მაქვს, უთუოდ, მალე წარმოშობდა შფოთს და წყალს შეუყენებდა ჩვენს კავშირს — მე ვამბობ უთუოდ-მეთქი, რადგანაც სწორედ ამ დროს გავიცანი ჩემი მომავალი, ესე იგი, იმ მომენტში ჯერ კიდევ მომავალი ცოლი, რაც საბოლოოდ (ყოველ შემთხვევაში ჩემთვის) რადიკალური გადაწყვეტილება გახდა. იმ დროისათვის, სხვათა შორის, მე ჯერ კიდევ დაქირავებულ ოთახში ვცხოვრობდი, და ეს, რა დასამალია, იმ კონსოლიდაციის პირობებში, რომელიც თანდათანობით უკვე მეორე ათწლეულში გადადიოდა, თითქმის აბსურდულად გამოიყურებოდა: თითქმის ყველა ჩემს მეგობარს, ნაცნობს, ან რა ვიცი რა დავარქვა მათ, ამ მომენტისათვის შეძენილი ჰქონდა, უმეტეს შემთხვევაში ინფარქტის, დიაბეტის, კუჭის წყლულის, სულიერი თუ ფიზიკური კრახის, ზნეობრივი თუ მატერიალური კორუფციის ან, უკეთეს შემთხვევაში, მხოლოდ ოჯახური ცხოვრების სრული რღვევის ფასად, — ერთი სიტყვით, შეძენილი ჰქონდა საკუთარი საცხოვრისი; რაც შემეხება მე, ამაზე არც მიფიქრია, და თუ მიფიქრია, მხოლოდ იმ გაგებით, რომ ამაზე ჯერ ნაადრევი იყო ფიქრი — უბრალოდ იმიტომ, რომ ამისათვის მე სხვაგვარად უნდა მეცხოვრა, მეცხოვრა ფულის გულისათვის, პირველ რიგში, ფულის შოვნისათვის,

ეს კი ისეთ დათმობებს, ისეთ ყალბ იდეებს, ისეთ კომპრომისებს და თუ მთლიანობაში ავიღებთ, ისეთ დისკომფორტს მოითხოვდა, რომ ამის კეთებისას თავიც რომ დამემშვიდებინა, რა მოხდა, ეს ხომ დროებითია, მხოლოდ მანამდე იქნება ასე, სანამ მიზანს მივაღწევ-მეთქი: როგორ შეიძლება ცხოვრება, თუნდაც დროებით, სხვანაირად, არა ისე, როგორც ჩვენ უნდა გვეცხოვრა საერთოდ, ყოველთვის, მუდამ, და ამ დროს „დროებითი“ ცხოვრების სამწუხარო შედეგები მძიმედ არ დასტყობოდა ნორმალურ, მაშასადამე, მეტ-ნაკლებად ჩვენ მიერვე განსაზღვრულ ცხოვრებას, რომელშიც ჩვენ მაინც ბატონები და კანონმდებლები ვართ; ასე რომ, უბრალოდ, არ შემეძლო ასეთი გადაწყვეტილების მიღება, არც არავითარი სურვილი მქონდა დაეკავებულიყავი აბსურდული რამეებით, აბსურდული ფუსფუსით ბინის მისაღებად უნგრეთის პირობებში, ფუსფუსით, რომელიც, პირველ რიგში, ხიფათს შეუქმნიდა ჩემს თავისუფლებას, ჩემს სულიერ დამოუკიდებლობას, რაც არის თავისუფლება გარეშე ვითარებათაგან, — ამასთან, ეს ხიფათი ტოტალური იქნებოდა, ასე რომ, მისთვის წინააღმდეგობის განეევაც ტოტალურად, მაშასადამე, მთელი ჩემი ცხოვრებით მომინევდა, მე ნამდვილად იძულებული ვარ ვაღიარო ჩემი ცოლის სიმართლე: უტეხი შეუპოვრობით, ჩაკირკიტებული გამოკითხვის საშუალებით რომ შეიტყო ჩემი მაშინდელი ყოფის გარემოებანი, სათქმელს მიმიკას რომ აყოლებდა, რაც იმ პერიოდში თანდათანობით ნაცნობი ხდებოდა ჩემთვის, და, როგორც მაშინ ვფიქრობდი, ისე მოქმედებდა ჩემზე, როგორც ყოველთვის მოულოდნელი და საოცარი მზის ამოსვლა; ცოლმა მითხრა, გამოდის, რომ მე, ჩემი თავგადასავლების გულისათვის საპყრობილის საკანში ვიკეტავ თავს. დიახ, ამაში უეჭველად იყო ჭეშმარიტების მარცვალი. უფრო სწორად, ზუსტად ეს იყო ჭეშმარიტება. ის, რომ იმ საპყრობილეს, რადაც იქცეოდა ჩემთვის უნგრეთში ბინის შოვნა და იმ საპყრობილეს შორის, რასაც წარმოადგენდა უნგრეთში უბინაოდ ცხოვრება. მე მეორე უფრო მიხედვოდა, რადგანაც იმაში — მაშასადამე, საპყრობილეში ბინის გარეშე — ჩემთვის უფრო მეტ მისაღებს ვპოულობდი, უფრო მეტად შემეძლო მეცხოვრა ჩემთვის, თავი დაცულად მეგრძნო, უცხო თვალს და ცუდ ზეგავლენას მოვრიდებოდი, სანამ არ მოხდა ისე, რომ ეს საპყრობილე, ანუ, თუ შემდგომში შედარებებს მივმართავ, უფრო კონსერვის ქილა, უეცრად — და ყოველგვარი ეჭვის გარეშე, ჩემი ცოლის ჯა-

დოსნური შეხებით, გაიფურჩქნა და იმდროინდელი ჩემი ცხოვრება, მდგმურის ცხოვრება, უმაღლვე დაუცველი, სააშკარაოზე გამოტანილი, იმუნიტეტს მოკლებული და აქედან გამომდინარე, უსუსური წარმომიდგა. ისე, როგორც უსუსური წარმომიდგა შემდეგი და მას მერე ამჟამინდელი ცხოვრება, და, ჩემი აზრით, როგორც გამოიყურება ნებისმიერი ცხოვრება, თუ მას ვარაუდებისა და მიგნებების შუქზე შევხედავთ. განა სწორედ ჩვენი ცხოვრების უსუსურობა არ გვაიძულებს მივიღეთ ამა თუ იმ ვარაუდამდე თუ თვალის ახელამდე, რომელთა საფუძველზე ვასკენით, რომ ჩვენი ცხოვრება უსუსურია, — ხომ მართლა უსუსურია, რადგანაც მას ბოლოს და ბოლოს გვართმევნ. დიახ, ასე ვცხოვრობდი მდგმურის ცხოვრებით, ნახევარი ძალით (სერიოზულად მხოლოდ ჩემს შრომას ვეკიდებოდი), იმ ნაკლებად გაგებული, მაგრამ მტიციე, მაშასადამე, გაგება რომ არ ესაჭიროება, ისეთი გრძნობით, რომ მე მხოლოდ როგორღაც (შესაძლებლობის მიხედვით — შრომის დახმარებით) უნდა მომეკლა გაურკვეველი ხანგრძლივობის დრო, ლოდინის დრო, ორ ნამდვილად არსებით მოვლენას შორის — ამქვეყნად ჩემს გაჩენასა და ამქვეყნიდან ჩემს წასვლას შორის; თუმცა სინამდვილეში, ხომ მხოლოდ ეს დრო, ლოდინის დრო, არის ჩემი დრო, მხოლოდ ამ დროზე ვაგებ პასუხს. თუმცა წარმოდგენა არა მაქვს, თუ რატომ და ვის წინაშე უნდა ვაგო პასუხი, — იქნება, პირველ რიგში, საკუთარი თავის წინაშე, რათა გავიაზრო ის, რისი გააზრებაც კიდევ მჭირდება, და გავაკეთო ის, რისი გაკეთებაც ჯერ კიდევ შეიძლება; მერე — ყველა დანარჩენის წინაშე, მაშასადამე, არავის წინაშე, ანუ ნებისმიერი ვინმეს წინაშე, ვისაც მერე შერცხვება ჩვენს გამო და (შესაძლოა) ჩვენ მაგივრად: მე ხომ არ შემოიძლია პასუხი ვაგო დროზე — ჩემს გაჩენამდე ან ჩემი წასვლის შემდეგ, თუკი ამ მდგომარეობებს საერთოდ რაიმე კავშირი აქვთ ჩემს ერთადერთ დროსთან, რასაც — მაშასადამე იმასთან, რომ მათ შეუძლიათ ჰქონდეთ ამასთან რამე კავშირი, — დიდად არ მჯერა. და ახლა, როდესაც ჩემზე დაშვებული ღამის ციალში, თუნდაც ცივი წინდახედულებით, მაგრამ იმავედროულად არცთუ გარკვეული მიკერძოების გარეშე, მე დიდხანს ეჭვებით შეპყრობილი შევყურებ მდგმურის ჩემეულ ცხოვრებას, უცბად მეჩვენება, რომ ვცნობ ამ ცხოვრების პროტოტიპს, ამასთან, ვცნობ ჩემ ბანაკურ — არც ისე მრავალი წლის, მაგრამ იმავე დროს დღევანდულობისგან გამიჯნულ — ცხოვრებას, ან ზუსტად თუ ვი-

ტყვი, ბანაკში ჩემი ცხოვრების იმ პერიოდს, როცა იქ ცხოვრება უკვე აღარ ითვლებოდა ნამდვილ ბანაკურ ცხოვრებად, იმიტომ, რომ ესესელების ადგილზე, ბანაკს რომ იცავდნენ, მოვიდნენ განმათავისუფლებელი ჯარისკაცები, მაგრამ, ეს მაინც ბანაკში ცხოვრება იყო, იმიტომ რომ ისევ ბანაკში ვცხოვრობდი. ამ ვითარების შეცვლიდან ზუსტად მეორე დღეს, მაშასადამე, მას შემდეგ, რაც მცველები განმათავისუფლებლებმა შეცვალეს — ისე მოხდა, რომ მე გამოვედი შაალ'ა-დან, მაშასადამე, საავადმყოფოს ბარაკის პალატიდან, სადაც იმ დროს ვინექი, რადგანაც, რბილად რომ ვთქვათ, ავად ვიყავი, რაც თავისთავად, რასაკვირველია, საეჭვოა, რომ მიზეზად გამომდგარიყო საავადმყოფოს ბარაკში ყოფნისათვის, თუმცა გარკვეულ გარემოებათა თანხვედრის შედეგად, როგორმა თანხვედრამაც საბოლოოდ მიიღო წარმატების სახე, სახე მხოლოდ სულ ცოტათი უფრო გამოგნებული, ვიდრე ჩვეულებრივი და ჩვეული წარუმატებლობაა, — ერთი სიტყვით, ასე თუ ისე, მე მაინც ვიმყოფებოდი საავადმყოფოს ბარაკში და ბანაკის განთავისუფლებიდან მეორე დღეს, ბარბაცითა და კედელ-კედელ აკრული გამოვედი Saal'a-დან, მაშასადამე, პალატიდან და გავემართე ეგრეთ წოდებულ პირსაბანისკენ; კარი გავაღე, გზა უნდა გამეგრძელებინა, თუნუქის ხელის დასაბანი ლარისკენ, ან შეიძლება, ჯერ თუნუქის ლარი-პისუარისაკენ, და უცბად — ვერანაირ უფრო ზუსტ გამოთქმას ვერ ვაგნებ, როგორიცაა ეს შაბლონური კონსტრუქცია, რადგანაც ასე, თითქოს სიტყვასიტყვით ასე მოხდა — სარივით გავშეშდი: ხელსახოცის ახლოს იდგა გერმანელი ჯარისკაცი, და ჩემი შესვლისას თავი ნელა შემოაბრუნა ჩემსკენ; სანამ შიშისაგან დავეცემოდი, ან გონებას დავკარგავდი, ან ჩავისვრიდი, ან, ვინ იცის რას ვიზამდი, სასიკვდილო თავზარის მოშავო ნაცრისფერ ბურუსში შევამჩნიე უესტი, გერმანელი ჯარისკაცის ხელის მოძრაობა, რომელიც პირსაბანთან მიწვევდა და რაღაც ჩვარი, რომელიც გერმანელ ჯარისკაცს უესტის მაჩვენებელ ხელში ეჭირა, და ღიმილი გერმანელი ჯარისკაცისა და ძლივძლიობით გავიაზრე, რომ გერმანელი ჯარისკაცი მხოლოდ წმენდდა პირსაბანს, მისი ღიმილი კი მხოლოდ და მხოლოდ მატყობინებდა: ხედავ, იგი პირსაბანს წმენდს ჩემთვის, მაშასადამე, მივხვდი, რომ სამყარო გადატრიალდა, ესე იგი სამყარო თავის ადგილზე დარჩა, მაგრამ მაინც გადატრიალდა იმდენად — ამ მცირე ცვლილების არაფრად ჩაგდებაც არ შეიძლებოდა, — რომ ჯერ კი-

დედ გუშინ პატიმარი ვიყავი, დღეს კი პატიმარი არის ის, გერმანელი ჯარისკაცი, ყოველივე ამან გამიფანტა უეცარი თავზარი, მაგრამ გამიფანტა იმგვარად, რომ ეს მწვავე შეგრძნება შენელდა და მყარ დაეჭვებაში, შეიძლება ითქვას, თავისებურ მსოფლმხედველობაში გადაიზარდა, რაც მერე, ჩემს შემდგომ საბანაკო ყოფაში, რაკილა კიდევ დიდხანს ვიცხოვრე ბანაკში, თუმცაღა მის თავისუფალ ბინადრად, — ერთი სიტყვით, ჩემს ბანაკში თავისუფალ ცხოვრებას შესძინა ისეთი თავისებური გემო და არომატი, ისეთი დაუვინყარი, ნეტარი და გაუბედავი შეგრძნება ახლად მოპოვებული ცხოვრებისა, რომელსაც გამუდმებით თან ახლდა შიში, რომ გერმანელები ნებისმიერ წუთს შეიძლებოდა დაბრუნებულიყვნენ; ასე რომ, მე სრულფასოვანი ცხოვრებით მაინც ვერ ვცხოვრობდი. აი, ახლაც იძულებული ვარ ვიფიქრო, რომ (მაშინ, ჯერ კიდევ, როგორც ჩანს, გაუცნობიერებლად, და გარემოებათა, მაშასადამე, ჩემი იძულებითი მიუსაფრობის წნეხის ქვეშ), მე მდგმურის ცხოვრებაშიც კი ვუფროთხილდებოდი და ვიცავდი, საბოლოო ანგარიშში, თავისუფალი საბანაკო ცხოვრების იმავე ნეტარ და გაუბედავ შეგრძნებას, სიცოცხლის შეგრძნებას ყველა და ყველანაირი ვარაუდისა და მიგნების წინ და შემდეგ, სიცოცხლისა, რომელიც თავისუფალი იყო ყოველნაირი ცხოვრებისეული სიძნელეებისაგან, და ყველაზე უფრო თვით ცხოვრების სიმძიმისაგან, შეგრძნებას, რომ თუმცა ვცოცხლობ, მაგრამ ვცოცხლობ ისე, რომ ნებისმიერ წუთს შეიძლება დაბრუნდნენ გერმანელები, თუ მსგავს ალქმას, ან ცხოვრების წესს, ან რა ვუნოდო მას, თუ გარკვეულ სიმბოლურ აზრს მივანიჭებთ, ის უმაღლვე ნაკლებ აბსურდულად გამოჩნდება: ეს ხომ ფაქტია, სიმბოლური აზრითაც ასეა, გერმანელები შეიძლება დაბრუნდნენ ნებისმიერ დროს, *der Tod ist ein Meister aus Deutschland, sein Auge ist blau*, სიკვდილი გერმანელი მაესტროა, ცისფერი თვალებით, ის შეიძლება გამოჩნდეს ნებისმიერ დროს, მიზანში ამოგვიღოს და არ აგვაცილოს *triff dich genau*. მაშ, აი, ასე ვცხოვრობდი მდგმურის ცხოვრებით, ვცხოვრობდი არასრული ცხოვრებით, და რა დასამალია, ეს არც იყო ნამდვილი ცხოვრება, უფრო არსებობა, დიახ, თუ უფრო ზუსტად ვიტყვით, თავის გადარჩენა. ჩანს, რომ ამან ჩემს ხასიათს უფრო ღრმა კვალი დაატყო, ვიდრე მეგონა. ვფიქრობ, სწორედ მასში აქვს გადგმული ფესვები ზოგ ჩემს ნამდვილ ახირებას. ალბათ, აქ საჭირო იქნებოდა გველაპარაკა, მაგალითად, ჩემს დამოკიდებულებაზე საკუთრე-

ბისადმი, რომელიც ყველას შთააგონებს, ყველას სტიმულს აძლევს, ყველას ჭკუიდან შლის, — ამ ჩემს, სიმართლე გითხრათ, არარსებულ ან მხოლოდ რომ არსებულ ნეგატიური სახის დამოკიდებულებაზე, არა მგონია, წარმოდგენაც არ შეიძლება, რომ საკუთრებისადმი ჩემი ნეგატიური დამოკიდებულება თანდაყოლილი თვისებაა, თავისებური ნიშანია არასრულფასოვნებისა, მაშ, რით აიხსნება ჩემი ჯიუტი მიჩვევა საკუთრების ზოგ წვრილმან საგნებთან (წიგნებთან) ან, თუ საქმე ამაზე მიდგა, ჩემს ყველაზე მთავარ საკუთრებასთან, — თვითონ ჩემს საკუთარ თავთან, — რითი აიხსნება ის, რომ ამ ჩემს ნამდვილად, დიახაც, ყველაზე მთავარ საკუთრებას — ჩემს თავს — გადაჭრით და შეიძლება ითქვას, რადიკალურადაც ვიცავდი, ერთი მხრივ, თვითგანადგურების ყოველგვარი პრაქტიკული ფორმისაგან, თუკი ეს არ იყო ჩემი თავისუფალი არჩევანის შედეგი და, მეორე მხრივ, იაფფასიანი და არაბუნებრივი გატაცებისაგან, ამა თუ იმ სოციალური იდეებით გატაცებისაგან, რომელსაც მე აგრეთვე მივაკუთვნებდი პრაქტიკული თვითგანადგურების ფორმებს, — ვუფრთხილდებოდი და კვლავ ვუფრთხილდები უფრო მეტი მონდომებით, თუმცა, რა თქმა უნდა, ვიცავ მხოლოდ დალუპვის სხვაგვარი ფორმებისაგან, არა, ეჭვი არ მეპარება, რომ ეს ნეგატიური დამოკიდებულება საკუთრებისადმი განპირობებულია მხოლოდ იმ ფაქტით, რომ მე გადავრჩი, იმ თავისებური და, გარკვეული აზრით, არცთუ მთლად უნაყოფო, — თუმცა აგრეთვე, სამწუხაროდ, უსუსური საარსებო ნესით, რომელიც ჩემ — მდგმურის ცხოვრებასაც წარმოადგენდა, როგორც თავისთავად ცხადს. იმ ბინაში ცხოვრება, სადაც ჯერ კიდევ იმ შავბნელ წლებში დავსახლდი, რომლებიც ჯოჯოხეთის მახინჯი კანონების მიხედვით, მთელი ხმითა და ღალადისით ყველაზე ნათელ წლებად უნდა მელიარებიანა და სადაც თითქმის მხსნელად მიმიღეს, რაკილა ამ, სხვათა შორის, საკმაოდ სასიამოვნო, ბუდაის წყნარ ქუჩაზე მდებარე ბინაში, იმ ერთადერთ ოთახში, რომელიც შეიძლებოდა დაეკავებინათ რაიმე საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის, უბრალოდ, ჩამოერთმიათ, ვინმე თავისიანი შეესახლებინათ, ბინიდან გაეცალკეებინათ და ასე შემდეგ და ასე შემდეგ, ჩემი ცხოვრება თითქოსდა მისი დაცვის გარანტიას იძლეოდა, და ამ მიზნით, მე თითქმის სიმბოლური ბინის ქირა უნდა გადამეხადა, რომელიც შემდგომ წლებშიც მხოლოდ სიმბოლურად იზრდებოდა, მოკლედ, ამ ბინაში ან იმ ხანებში, როცა ჯერ

კიდევ არ შემეძლო ფიქრი საკუთრებაზე, არც მერე, როცა მასზე ფიქრი შემეძლო და მეტიც, როცა მე, ალბათ, უნდა მეფიქრა კიდევ საკუთრებაზე, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, — არ ვფიქრობდი, — მოკლედ არ მემუქრებოდა საკუთრებასთან დაკავშირებული არავითარი ხიფათი, მტანჯველი და უიმედო ფუსფუსი დამსკდარი მიღების, ჭერში გაჩენილი ბზარებისა და სხვათა გამო, თან არ მდევდა ფიქრი იმაზე, საკმარისი იყო თუ არა მოცემული საკუთრება ჩემთვის და საჭირო ხომ არ იყო მეცადა, შემეძინა დამატებითი ან, უკიდურეს შემთხვევაში, სხვა, ჩემი მოთხოვნილებებისათვის უფრო შესაფერისი საკუთრება — იგულისხმება, რომ ამ დროს მაქსიმალურად სასარგებლოდ უნდა გამომეყენებინა უკვე არსებული საკუთრება, რომელიც უკვე ველარ აკმაყოფილებდა ჩემს მოთხოვნილებებს. მაშასადამე, უბრალოდ რომ ითქვას, გამეყიდა იგი. არა, საბინაო პირობების შეცვლისა და გაუმჯობესების აკვიატებული აზრი, ეს აშლილი საღერლელი, რომელიც ყოველთვის წარმოსახვითი არჩევანის შესაძლებლობის წინაშე დამაყენებდა, განუწყვეტილვ ნერვებს დამანყვეტდა, მაცდუნებდა, აქ ყოფნა, ოცნებაში, სადმე სხვაგან ყოფნაზე შემეცვალა. მომეშორებინა ბინა პანელებიან სახლში და, რა თქმა უნდა, დანესებულებებში ხანგრძლივი სიარულის ფასად, ფულის დამატების, ოფიციალური გაფორმების და სხვა, ჯერ კიდევ უცნობი სირთულეების ფასად — მის მაგივრად მიმელო უფრო შესაფერისი, თუმცა წარმოდგენა არა მაქვს, უფრო რა შემეფერებოდა, რადგანაც მე ჩემი სურვილებიც კი არ ვიცი სათანადოდ; თანაც ჯერ ხომ არაფერი მითქვამს განწყობის გადაუჭრელ პრობლემებზე, რის შედეგადაც ჩემი ბინა პანელებიან სახლში ამჟამადაც კი, ამდენი ხნის შემდეგაც არ არის სათანადოდ განწყობილი; უბრალოდ არ ვიცი, როგორ უნდა გავანყო ბინა, წარმოდგენაც არა მაქვს, როგორ არის საჭირო ბინის განყოფილება, რომ ის, ზუსტად ჩემთვის იყოს შესაფერისი, წარმოდგენაც არა მაქვს, როგორი ბინა მენდომებოდა, რა ნივთების ნახვას ვისურვებდი მასში. ოთახში, რომელსაც ვქირაობდი, ავეჯიც და სხვა ყველა ნივთიც მეპატრონისა იყო, მე უბრალოდ, მოვენყვე იქ, და აქ გატარებული წლების განმავლობაში, არც ერთხელ აზრად არ მომსვლია ესა თუ ის ნივთი სხვა ადგილზე გადამედგა, და მით უმეტეს, შემეცვალა იგი სხვა რამით, ან, ღმერთმა ნუ ქნას, რაც იყო, მისთვის კიდევ დამემატებინა რამე სხვა ნივთები, უბრალოდ იმიტომ, რომ ვთქვათ, თვალს მოვკრავდი

რალაცას და მომინდებოდა მისი შეძენა (თუ არ ჩავთვლით წიგნებს, ჩემს წიგნებს, რომლებსაც კარადაში ვაწყობდი, მერე, როცა კარადა გაივსო, მაგიდაზე ვალაგებდი და როცა მაგიდაზეც აღარ დარჩა ადგილი, უბრალოდ, ვაწყობდი იატაკზე, სანამ მეპატრონეებმა დამატებით არ დამიდგეს დაბალი წიგნების თარო); არა, ვიმეორებ, მე საერთოდ არ მინდოდა, არ ვყიდულობდი, და სავსებით შესაძლებელია, ვერც ვამჩნევდი, ამ ნივთებს; არაფერი ისე არ მაშფოთებს, როგორც საქონლით სავსე ვიტრინები, ამ სიტყვის პირდაპირი მნიშვნელობით, სასოწარკვეთილებაში მაგდებს, ხასიათს მიფუჭებს, დემორალიზებას ახდენს, ასე რომ, უკვე ვთქვი, შესაძლებლობის მიხედვით არც კი ვამჩნევ, რაც, უთუოდ მონმობს, რომ მსგავსი მოთხოვნილებები მე საერთოდ არ გამაჩნია. ამ სფეროში — ნივთების სფეროში — მე, როგორც ამბობენ, ვკმაყოფილდები ყველაზე აუცილებლით და, ცხადია, ნამდვილად მაღლიერი ვარ იმ შემთხვევებში, როცა ვხვდები ნივთების ურთიერთობის უკვე მზა ქსელში, სადაც ჩემი საქმე მხოლოდ ისაა, რომ მივიღო, ვიცნო ეს ურთიერთობები და შევეგუო მათ. ვფიქრობ, რომ მე სასტუმროების საუკეთესო ბინადრად ვარ დაბადებული, მაგრამ რამდენადაც დრო შეიცვალა, ბანაკებისა და კუთხეების ბინადრად ვიქეცი, — ეს იმ წლებში ჩავინერე უბის წიგნაკში, საიდანაც ახლა, ათწლეულების შემდეგ, ჩანანერი გადმომაქვს ამ მეორე წიგნაკში, და გარკვეულად გაოცებული ვარ, რომ მაშინვე მქონია მსგავსი აზრები, რაც აშკარად მიუთითებს, რომ მე არც მაშინ ვყოფილვარ სულ ბრმა ჩემი მდგომარეობისადმი დამოკიდებულებაში, ამ მდგომარეობის უსუსურობისა და ამ ცხოვრების უსუსურობისადმი დამოკიდებულებაში. მაშინ, მახსოვს, ცოტა ტანჯვას როდი მაყენებდა გრძნობა, ან, მე ვიტყვოდი, წყენა, რასაც საკუთარი მოხმარებისათვის ვუნოდე „უცხოობის გრძნობა“. ეს გრძნობა ჯერ კიდევ ადრეულ ბავშვობაში გავიგე; იგი ცხოვრებაში, არსებითად ჩემი მუდმივი თანამგზავრი გახდა, მაგრამ იმ წლებში იგი მთრგუნავდა, როგორც რალაც მუდმივი მუქარა; დღისით მუშაობის საშუალებას არ მაძლევდა, ღამით — ძილისას, მისი ზემოქმედების გამო ერთდროულად სიმივით დაჭიმული ვიყავი და უძლურებამდე მოშვებულიც. ეს სულაც არ ყოფილა ფანტაზიის ნაყოფი, ეს იყო ნამდვილი ნერვული მოშლილობა, ღრმად ფესვგადგმული ფსიქიკაში, ყოველ შემთხვევაში, მე დარწმუნებული ვარ, რომ იგი თავისი არსით ეყრდნობა რეალობას, იმ სიტუაციის რეა-

ლობას, რომელშიც იმყოფება ადამიანი, უმეტეს შემთხვევაში იგი იწყება მტანჯველი გაუგებრობით, რომელიც სწრაფად გადაიზრდება — იმ ბავშვობის წლებში ეს ყველაზე ძლიერ მტანჯავდა — აუტანლად რეალურ შეგრძნებაში, რომ ჩემი სიცოცხლე ბენზე ჰკიდია, ოღონდ არა იმ აზრით, თითქოს სიკვდილი მემუქრებოდეს, არა სიკვდილზე არ არის საუბარი, საუბარია, სწორედ და მარტოოდენ სიცოცხლეზე, ოღონდ სიცოცხლე უცბად ჩემში იძენს სრულ და საბოლოო განუსაზღვრელობის სახესა და ფორმას — უფრო სწორად, უფორმობას. ასე რომ, სავსებით მეკარგება ორიენტირები, მეუფლება ურწმუნოება ობიექტურად გამოცხადებულ, თუმცა უკიდურესად საეჭვო მონაცემებში, რომელთაც გრძნობათა ორგანოები მიყენებენ და საერთოდ, თავად ჩემს, და ყოველივე იმ ნამდვილის არსებობაში, რაც გარს მახვევია იმ წუთებში, როცა მსგავსი გრძნობები მიპყრობს (სჯობს ამ წუთებს შეტევები ვუწოდოთ), მოკლედ, მსგავსი შეტევების დროს სიცოცხლესთან, საკუთარ სიცოცხლესთან და ყოველ იმის სიცოცხლესთან, რაც გარს მარტყია, მაკავშირებს მხოლოდ ერთადერთი ძაფი. ეს ძაფი კი მხოლოდ ჩემი გონებაა და სხვა არაფერი. არადა ჩემი გონება მხოლოდ შეცდომებისაკენ როდია მიდრეკილი, ის, რბილად რომ ვთქვათ, საერთოდ მეტისმეტად უზადო ხელსაწყო ან ორგანო როდია, სხვა რა ვუწოდო, არ ვიცი. ამასთან, იგი ფუნქციონირებს უფრო ხშირად არც აჟად, არც კარგად, — ბარბაცით, როგორც ბურუსში, ზოგჯერ კი საერთოდ ძლივძლივობით, და ჩემს მოქმედებას ისე მისდევს, როგორც, მაგალითად, გაციებული სურდოიანი ადამიანი, საწოლში მწოლიარე ძლივს რომ ახერხებს, ახერხებს მისდიოს სხვის მოძრაობებს, ვთქვათ, იმისას, ვინც ოთახს ალაგებს: ეს აჟადმყოფი თითქმის ყველაფერს აცნობიერებს და თუმცა ცდილობს დუნე რეპლიკებით მართოს სხვისი საქმიანობა, მაგრამ, ის თუ არ უჯერებს ან უბრალოდ, არ ესმის მისი, მაშინ ნალვლიანი უმადურობით უარს ამბობს შემდგომ ცდაზე. დიახ, „უცხოობის გრძნობა“ — ეს არის მტრულ გარემოში სრული ჩაძირვის მდგომარეობა, რომელიც მაინც არ შეიცავს ფანტასტიკის ნამცეცა ელემენტსაც კი — მინიშნებაც კი არ გააჩნია რაიმე აღმაფრენაზე, წარმოსახვის თავისუფლებაზე. ის გრთუვნავს მომაბეზრებელი, ყოველდღიური მოწყენილობით. დიახ, ეს არის წმინდა წყლის მიუსაფრობა, რომელმაც არც რა იცის, არც რა გაუგია რა არანაირ მიტოვებულ, ჩემს მომლოდინე სახლზე,

როგორც, მაგალითად (ასეთ მდგომარეობაში ხშირად ვეკითხებოდი ამას საკუთარ თავს), როგორი სახლიც შეიძლებოდა ჩემთვის ყოფილიყო, მაგალითად, სიკვდილი, ოღონდ — ვუპასუხებდი ხოლმე საკუთარ თავს, — მაშინ მე უნდა მერწუნა საიქიო სამყაროც, მაგრამ საქმეც ეგ არის, საიქიო სამყაროს რწმენაც არ შემიძლია, მით უმეტეს, ისეთ მდგომარეობაში, როცა იძულებული ვარ ამნაირი კითხვები დავუსვა თავს, და როცა სხვა სამყარო, მაშასადამე, საიქიო სამყარო, აბსურდულად მეჩვენება მხოლოდ იმდენად, რამდენადაც აბსურდულად მიმაჩნია, ამ სააქაო სამყაროში არსებობაც. მაშ, მე საერთოდ, არ მიმაჩნია არსებობა სხვა, ესე იგი საიქიო სამყაროსი; ოღონდ თუკი ის არსებობს, მაშინ ნამდვილად არსებობს არა ჩემთვის, იმიტომ, რომ მე ხომ აქ ვიმყოფები. მაშასადამე, — აქაც ძლიერძლივობით, როგორღაც ნახევრად ვცოცხლობ. ეს კი აღმავსებს რაღაც უსახელო ცოდვის შეგრძნებით. ხშირად მიცდია — ვცდილობ — ასეთ წუთებში, გამოვფხიზლდე, მაგრამ ამაოდ, ვფიქრობ, სიცოცხლესთან ასე მჭიდრო ურთიერთდამოკიდებულებაში მოხვედრა ჩემთვის შესაძლებელია მხოლოდ და მხოლოდ რაიმე ლოგიკური თამაშის საშუალებით; ვთქვათ, თამაშობ ჭადრაკს, ან ასრულებ გამოთვლას ფურცელზე, და აბსტრაქტული შედეგიდან როგორღაც ამოუცნობი სახით უცბად ჩნდება რაღაც რეალობა; აი, მაგალითად, ვთქვათ, — იმ დროს ეს ერთ-ერთი ჩემი საყვარელი მაგალითი იყო, უბის წიგნაჟიკი კი ჩავინიშნე და ახლა სწორედ იქიდან ვინერ, — აი, ვთქვათ, ჩავინერე — იღებ ორ სადენს, აერთებ მათ, ამაგრებ ხრახნით, მეორე ბოლოს ურჭობ ნახვრეტში კედელზე, აჭერ ლილაქს — და ინთება ნათურა; აქ ადგილი აქვს წმინდა სახის ალბათობის გათვლას, ვწერდი მე, და შედეგიც მოსალოდნელი გამოდის, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, მაინც გამაოგნებელი, და გარკვეული აზრით, გაგებისათვის მიუწვდომელია-მეთქი — ვწერდი მე. ყველაფერი, ყველაფერი ამ ქვეყანაზე — მხოლოდ დასკვნაა, პირობაა, ალბათობაა, არაფერში არ არის რაიმე დამაჯერებლობა, არაფერში არანაირი სიცხადე-მეთქი, ვწერდი მე. რა არის ჩემი ყოფა, რატომ ვარსებობ, რაშია ჩემი არსი: ყველა ამ კითხვაზე როგორც ცნობილია, ვწერდი მე, ამაოდ ვეძებ — არამცთუ პასუხებს, თუნდაც საიმედო ეტაპს; მე საკუთარი სხეულიც კი მეუცხობება, რომელიც მე მომიცავს, ბოლოს და ბოლოს კი მომაკვდინებს-მეთქი, ვწერდი მე. „შესაძლოა, ჩემს ცხოვრებაში თუნდაც ერთადერთი მომენტი რომ მო-

ნახულიყო, როცა შეთანხმებით ვიცხოვრებდი, ჩემი თირკმელებისა და ღვიძლის მოქმედებასთან თითქოსდა ერთიან სისტემაში, რომლებიც უვნებელყოფენ ტოქსიკურ ნივთიერებებს, კუჭისა და ნაწლავების პერისტალტიკასთან, ფილტვების მუშაობასთან, ჰაერს რომ ჩაისუნთქავს და ამოისუნთქავს, გულის სისტოლოგიურ და დისტოლოგიურ რიტმიკასთან, აგრეთვე იმ ნივთიერებათა ცვლასთან, რაც მიმდინარეობს ჩემს ტვინსა და გარესამყაროს შორის, განზოგადებული აზრების ფორმირებასთან, რომლებთანაც არის დაკავშირებული ჩემი სული, ყოველივე ამის, და საკუთარი თავის წმინდა გაცნობიერებით გონებაში, და ყოველივე ამაში იძულებითი — და მაინც მადლით აღვსილი — ჩემი ტრანსცენდენტური სულის თანდასწრებით, ერთადერთი მომენტი, როცა ისე დავინახავდი, შევიცნობდი, ვფლობდი საკუთარ თავს, როცა, რა თქმა უნდა, ლაპარაკიც კი არ იქნებოდა არც მფლობელზე, არც ფლობის საგანზე, უბრალოდ წარმომიდგებოდა ჩემი იგივეობა საკუთარ თავთან, იგივეობა, რომელიც არასოდეს არ შეიძლება გაჩნდეს, — ერთი სიტყვით, ერთადერთი ასეთი განუხორციელებელი მომენტი რომ განხორციელებულიყო, მას შეიძლება მოეხსნა ჩემი „უცხოობის გრძნობა“, ესწავლებინა შეცნობა, და მაშინ გავიგებდი თუ რას ნიშნავს — „ყოფა“. მაგრამ, რაკილა ასეთი რამ შეუძლებელია, ჩვენ, როგორც ცნობილია, არ ვიცით და ვერასოდეს ვერ გავიგებთ, რა ინვესს ყოფაში ჩვენს თანამონაწილეობას, არ ვიცით, რატომ უნდა გავქრეთ იქიდან, სადაც ერთხელ გამოვჩნდით-მეთქი, ვწერდი მე, არ ვიცო-მეთქი, ვწერდი მე, — რატომაა, რომ ცხოვრების ნაცვლად, რომელიც შეიძლება, სადღაც არსებობდეს, უნდა ვიცოცხლო მხოლოდ ჩემთვის გამოყოფილი ფრაგმენტით. ვიცხოვრო ამ სხეულში, ამ შეგნებით, ამ სქესობრივი მიკუთვნებით, ამ გეოგრაფიულ წერტილში, ამ ბედით, ამ ენით, ამ ისტორიით, ამ დაქირავებულ კუთხეში-მეთქი, ვწერდი მე. ახლა, როცა ვწერ იმას, რაც მაშინ დავწერე, ჩემში ცოცხლდება ერთი იმდროინდელი ღამე, ერთი სიზმარი, უფრო ზუსტად, სიფხიზლე, ან სიფხიზლე სიზმარში, არც კი ვიცო რა, — მაგრამ ეს მოგონება განსაკუთრებით დანვრილებითია, თითქოს ყველაფერი გუშინ მომხდარიყოს. უცბად გამოვფხიზლდი: თითქოს რაღაცამ წამომაგდო, გამაღვიძა უჩვეულოდ მძაფრმა, აქამდე ჯერ კიდევ განუცდელმა: „უცხოობის გრძნობამ“, ან, კი არ გამაღვიძა, არამედ, პირიქით, სიზმარში ჩამძირა, — არ ვიცო, ამას არცა აქვს რამე მნიშვნელობა. ღამე ისევ ისეთი ნათელი იყო, რო-

გორც ესაა, ახლანდელი — იგი ბრწყინავდა ხავერდოვანი შავი ნათებით და გაჟღენთილი იყო რალაც უძრავი, უხმო, მაგრამ ურყევი შეგნებით, და უცბად გონება გამინათდა; ეს ხომ სრული ნონსენსი იქნება, ამ გამჭოლმა ნათელმა, ამ მწუხარე ცოდნამ უეცრად რომ აღარ იარსებოს, რომ იგი სავსებით გაქრეს სამყაროდან. დიახ, და აი, კიდევ რა: ეს შემეცნება თითქოს საერთოდ არ იყო ჩემი შემეცნება, ის უფრო იყო შემეცნება ჩემს შესახებ, და ვიცოდი, რომ არანაირი ძალაუფლება არ გამაჩნდა მასზე, თითქოს ეს შემეცნება მხოლოდ მე არ მეკუთვნოდა და მუდამ არსებობდა, აქვე იყო, მე უბრალოდ არ შემეძლო მისი თავიდან მოშორება და იგი მე, პირადად მე მანამებდა, ყოველგვარი მიზეზისა და საბაბის გარეშე, და ცდილობდა ტანჯვით მოვეკალი. მეორე მხრივ, სავსებით მკაფიოდ ვგრძნობდი, რომ ეს მწუხარე შემეცნება სინამდვილეში სულაც არ არის მწუხარე შემეცნება და თუ მე (ოღონდ როგორც მხოლოდ ამ შემეცნების უბედური ობიექტი) მოცემულ მომენტში უბედური ვიყავი, ეს უფრო და მხოლოდ შემეცნების წინაშე უძლურების შემეცნება იყო, შემეცნება დაუნდობელი, ძველისძველი, ტკივილის მომგვრელი და ყოველივე, ამასთან, ვიმეორებ, სულაც არა უბედური, როცა არ ვიცი, კარგად გავიღვიძე, თუ ღრმად დავიძინე (ხომ ვამბობ, ეს სულერთია-მეთქი), საერთოდ, მერე — თავს ვერ ვაიძულებდი განცდილში არ დამენახა რალაც მისტერია, მაშასადამე, არ შემეძლო თავი მეიძულებინა, უკიდურეს შემთხვევაში არ მეფიქრა იმაზე, რომ ეს შემეცნება — ნაწილია რალაცის, რაც თავის თავში მომიცავს თვითონ მეც, რომ იგი არ ეკუთვნის ჩემს სხეულს, მთლიანად გონებასაც არ ეკუთვნის, თუმცა, სახელდობრ, გონება მიკეთებს მის ტრანსლირებას, აქედან გამომდინარე, ეს შემეცნება — მხოლოდ ჩემი არ არის და სინამდვილეში ეს შემეცნება შეიძლება არის ჩემი ყოფის ყველაზე ღრმა ბირთვი, ბირთვი, რომელმაც ყველაფერი ეს, მხედველობაში მაქვს ჩემი ყოფა, შექმნა და გაზარდა. არ შემეძლო თავი მეიძულებინა არ მეფიქრა იმაზე, რომ თუ ყველაფერი ასეა, მაშინ გამოდის, რომ ამ შემეცნებას აქვს ამოცანა, და დაე, ამ ამოცანის არსებობას მე მხოლოდ ვვარაუდობ, მოვალეობა, რომელსაც იგი მაკისრებს, განხილვასაც არ ექვემდებარება; უფრო ზუსტად, მე, რასაკვირველია, შემიძლია არად ჩავაგდო, ოღონდ არა სხვანაირად თუ არა იმის შეგრძნებით, რომ მე დაეარღვით ბრძანება, მაშასადამე, დანაშაულის გრძნობით; და იმავე დროს — და, რაც მე შე-

მეხება, სწორედ ეს მიმაჩნია ყველაზე უცნაურად — ეს ბრძანება არ არის მხოლოდ, როგორ ვთქვა, მორალური ბრძანება: არა, მასში მოიპოვება რაღაც მომენტი, თითქმის პირდაპირ მიმართული ჩემი უნარებისა და ნიჭისადმი, რაღაც პირობა, შეიძლება ითქვას — მოთხოვნა, რომლის არსია ის, რომ სამყარო „საჭიროა აშენდეს“, „საჭიროა მიბაძულ იქნეს“, „საჭიროა დასწავლილ იქნეს“ — და როცა დრო დადგება, შეგეძლოს დემონსტრირება გაუკეთო, მნიშვნელობა არა აქვს რისთვის, მნიშვნელობა არა აქვს ვისთვის — ვისთვისაც გნებავთ, ვისაც მერე შერცხვება ჩვენს გამო და (შეიძლება) ჩვენს მაგივრად, რომ, ამგვარად, სამყაროს შემეცნება ადამიანის წინაშე მდგომი რელიგიური ამოცანაა, რელიგიური — სულის დამამახინჯებელ რელიგიებთან და სულის დამამახინჯებელ ეკლესიებთან რელიგიური კავშირის გარეშე — დიახ, და რომ, საბოლოო ანგარიშით, ამაში და მხოლოდ ამაში, მაშასადამე, სამყაროსა და მასში საკუთარი მდგომარეობის გაგებაში, შემიძლია ვეძებო — ისევ, როგორ უნდა ითქვას, რომ არ ვთქვა ის, რაც უნდა ვთქვა? — ვეძებო ჩემი ცოდვების მონანიება — დიახ, რადგანაც, თუკი რამეს ვეძებ, სხვა რა უნდა ვეძებო, თუ არა საკუთარი ცოდვების მონანიება. თუმცა, მეორე მხრივ, ვფიქრობდი, რომ ყოველივე ეს — სულ ისეთი რამეებია, რაზედაც უნდა ფიქრობდე, და რომ ყოველივე ამას მხოლოდ იმიტომ ფიქრობ, რომ იმყოფები მოცემულ მდგომარეობაში, რამეთუ თვით მდგომარეობიდან გამომდინარეობს, რომ უნდა იფიქრო, და რამდენადაც მდგომარეობა, რომელშიც იმყოფები (ყოველ შემთხვევაში, რაღაც ურთიერთობებში ხარ) აშკარად განპირობებულია და წინასწარგანზრახულია, ამდენად, თავში არც უნდა მოგდიოდეს აშკარად წინასწარგანზრახული აზრები, ან ყოველ შემთხვევაში, შეგიძლია თავი იმტვირო, იფიქრო მხოლოდ და მხოლოდ აშკარად განპირობებულ და წინასწარ განსაზღვრულ საგნებზე, თემებსა და პრობლემებზე და რაკი ასეა, ვფიქრობდი მე, მაშ, მე უნდა მეფიქრა ისეთ რამეებზე, რაზეც არ უნდა მეფიქრა; თუმცა დღეს უკვე აღარც მახსოვს, მქონდა თუ არა ასეთი აზრები. გარდა ამისა, რა თქმა უნდა, რომ საერთოდ ვფიქრობდი — რაც არ უნდა მექნა და აგრეთვე, რომ გავხდი მწერალი და მთარგმნელი, რაც სრულიადაც არ უნდა გავმხდარიყავი და რაც გავხდი მხოლოდ ვითარებათა საპირისპიროდ, ვითარებათა მოტყუებით, ეშმაკობით, განუწყვეტლივ ვითარებათა ლაბირინთში დამალვით, ხარისთავია-

ნი ურჩხულისაგან გაქცევით რომ ვშველოდი თავს, რომლის მძიმე
 ნაბიჯები დროდადრო, თითქოს, სხვათა შორის, მაინც მთელავდა,
 — მიუხედავად ამ საზარელი, ამ დამლუპველი გარემოებებისა და,
 რომლებიც საერთოდ ვერ გუობდა აზრს, არანაირი ფორმით, გარდა
 მონური აზრისა, ბანაკის ბინადრის აზრის ფორმისა, მაშასადამე,
 არ ითმენდა არანაირად, — მიუხედავად გარემოებებისა, რომლე-
 ბიც სახელს უხვეჭდნენ, ადიდებდნენ, ხოტბას ასხამდნენ მხოლოდ
 და მხოლოდ მონურ შრომას, მიუხედავად გარემოებებისა, რომელ-
 შიც ცხოვრება და საერთოდ ყოფა, არსებობა შემეძლო, ასე ვთქვათ,
 მხოლოდ საიდუმლოდ, მაშასადამე, ხმამაღლა საკუთარი თავის
 უარყოფით და ჩემი ხავერდოვანი შავი ღამისა და ჩემი უიმედო იმე-
 დის მხოლოდ ჩუმი, შიშნარევი დაცვით, რომელიც პირიდან აღმომხ-
 და გაცილებით უფრო გვიან, მრავალი, მრავალი, მრავალი წლის
 შემდეგ, შეიძლება ზუსტად იმ საღამოს, როცა ზოგჯერ ვგრძნობდი
 ჩემსკენ მომავალ ქალის მზერას, რომელსაც თითქოს ჩემგან წყლის
 გამოდენა სურდა, როგორც მოსემ გამოადინა წყალი კლდეს, —
 ზუსტად იმ საღამოს, როცა მე ბატონ მასწავლებელზე ვლაპარაკობ-
 დი, ვლაპარაკობდი იმაზე, რომ არსებობს რაღაც კრისტალურად
 სუფთა, ნებისმიერი უცხო სუბსტანციით დაუბინძურებელი: ჩვენი
 ხორცი, ჩვენი სული, ჩვენში დაბუდებული მტაცებლებით — ოც-
 ნება, რაღაც იდეა, რომელიც ცოცხლობს თითოეული ჩვენგანის
 თავში როგორც ერთგვარი წარმოსახვა, დიახ, დიახ, რაღაც იდეა,
 რომელსაც — ეს უკვე აღარ მითქვამს, მხოლოდ ჩემთვის გავიფი-
 ქრე, — შესაძლოა, მივაკელიო, რომელთანაც სულ ახლოს მივიდე,
 რომლის გამოსხატვასაც ერთხელაც სიტყვებით შევძლებ, ქალაღ-
 ზე გადავიტან, იდეა, რომელზეც ვფიქრობდი, რომ მასზე არ უნდა
 მეფიქრა, მაგრამ, რომელზეც ვფიქრობ თითქოს ჩემდა უნებურად,
 ვფიქრობ მაშინაც, თუ იგი ჩემს წინააღმდეგაა მომართული, ვფი-
 ქრობ მაშინაც, როცა მკლავს, — ისიც შესაძლებელია, რომ სწორედ
 მაშინ ვფიქრობ მასზე ნამდვილად, რამეთუ, შესაძლოა, ამის გამოა,
 მას რომ ვიცნობ, შესაძლოა, სწორედ ეს იყოს ამ იდეის ჭეშმარიტი
 ნიშანი.... დიახ, მაშასადამე, აი, ასე ვცხოვრობდი იმ დროს, და ახლა,
 როცა ამას ყველაფერს ვყვები, დაახლოებით ვიგებ და ვაცნობიე-
 რებ იმას, რისი გაგებაცა და გაცნობიერებაც მჭირდება, იმის თაო-
 ბაზე კი განსხვავდებოდა თუ არა ეს მომენტი სხვებისაგან, მისი
 მსგავსი ან მისგან სრულიად განსხვავებული მომენტებისაგან,

როცა მე სხვა რომანებს, სხვა სიყვარულს ვაბამდი, უნდა გიპასუხოთ: დიახ, მათგან იგი ძირეულად განსხვავდებოდა, ისევე, როგორც მე თვითონ — ყოველ შემთხვევაში გარკვეული აზრით — ძირეულად განსხვავდებოდი საკუთარი თავისაგან, საქმე ისაა, რომ თუკი შევაჯამებთ ჩემს მაშინდელ მდგმურის ცხოვრებას, მაშინდელ ჩემს აზრებს, მიდრეკილებებს, გულის წადილს, მთელ ჩემს მდგმურის სულიერ განწყობას, რომელსაც საფუძვლად ედო დასკვნა: მრავალი ნიშნის მიხედვით, ჩემში ყველაფერი მაშინ მომნიფდა იმისათვის, რომ შემეცვალა სტატუსი. უთუოდ არ ვცდები, როცა ვფიქრობ, რომ სწორედ მაშინ დავინყე ფიქრი, რომ მცდარად, მაშასადამე, უსუსურად, შეუწყნარებლად ვფიქრობ ჩემს ცხოვრებაზე, და რომ სწორედ მაშინ დავინყე ფიქრი იმაზე, რომ დროა შევწყვიტო ჩემ ცხოვრებაზე ფიქრი, როგორც მხოლოდ ნებისმიერ შემთხვევითობათა სერიაზე, რომელიც თან სდევდა ჩემი დაბადების ნებისმიერ შემთხვევითობას, რამეთუ ეს არა მხოლოდ უდიდესი, მცდარი, და მაშასადამე, უსუსური, უფრო მეტიც, შეუწყნარებელი, მაგრამ, პირველ რიგში, ყოვლად უვარგისი, ყოველ შემთხვევაში ჩემთვის, აუტანელი და დამამცირებლად უსარგებლო აღქმას ცხოვრებისა, რომელზეც სიხარულით ვიტყოდი უარს, როცა გაცილებით უფრო დიდი ხალისით ვეთანხმებოდი და ვეცდებოდი, ცხოვრება დამენახა, როგორც ვარაუდებისა და გაგების მონაცვლეობა, რამეთუ ცხოვრების ასეთი დანახვა დამიკმაყოფილებდა სიამაყის — უკიდურეს შემთხვევაში, სიამაყის გრძნობას. ასე რომ, ის მომენტიც, როცა წყდებოდა, რომ მალე მომიწევდა ლოგინში დანოლა ქალთან, მაშასადამე იმასთან, რომელიც მერე ჩემი ცოლი გახდა, მერე კი შეწყვიტა ჩემი ცოლობა, — არც ეს მომენტი შეიძლებოდა ყოფილიყო შემთხვევითი მომენტი, რამეთუ განა სავსებით ნათელი არ არის, რომ ყველაფერი, რაც აქ დავწერე, ყველაფერი, რაც, როგორც ზემოთ ვთქვი, მოწმობდა, რომ მე მოვმნიფდი სტატუსის შესაცვლელად, — იმ მომენტში თითქმის შედედდა, დასკვნად იქცა, მე თუნდაც, მაშინ ჯერ კიდევ ამას ვერ ვაცნობიერებდი, და თუნდაც ჩემს მეხსიერებას არ შემორჩა ამ მომენტიდან არაფერი, გარდა მისი სახისა, ჩემსკენ რომ მოემართა ლამის მიმოფანტულ ალში, სახისა, რომელიც რბილად და თანაც შუშასავით ინისლებოდა და ბზინავდა, როგორც პირველი კადრი ოცდაათიანი წლების ფილმებში, ვინ იფიქრებდა საით და რისკენ გამიტაცებდა ეს მრავლისაღმთქმელი, გა-

ცისკროვნებული სახე. და თუ დავუმატებთ, რომ, როგორც მოგვიანებით გაირკვა, მასში — მომავალ (ან ყოფილ) ჩემს ცოლშიც ყველაფერი მზად იყო, რომ ისიც მომნიშვნეულო სტატუსის შესაცვლელად, მაშინ თამამად შემიძლია ვამტკიცო, რომ ჩვენი შეხვედრა არ იყო უბრალო შემთხვევითობა. ეს ნამდვილად საბედისწერო შეხვედრა იყო. დიახ, სულ ცოტა ხანი გავიდა, და მე და ის უკვე ჩვენს (ერთად) ცხოვრებაზე ვლაპარაკობდით, სინამდვილეში კი ორივეს გვინდოდა ბედ-ილბალი, ორივეს საკუთარი ბედ-ილბალი გენყუროდა, რაც ყოველთვის ერთადერთია, არა ჰგავს არც ერთ სხვას, და რომელიც არ შეიძლება საერთო იყოს ვინმესთან. ასე რომ, რაზეც უნდა გველაპარაკა, ყველაფერი მიკიბ-მოკიბული იყო, არაარსებითი ლაპარაკი, მთავრის ამრიდებელი, თუნდაც არაგანზრახვით ამრიდებელი მთავრისაგან, თუნდაც არაგანგებისად და არაარსებითად: მაშასადამე, ეს არ იყო სიცრუე. აბა, მაშინ საიდან მეცოდინებოდა, რაც ახლა ისე ცხადია, როგორც ორჯერ ორი ოთხი: ყველაფერი, რასაც ვაკეთებ, ყველაფერი, რაც მემართება, ყველა ჩემი სტატუსი და სტატუსის დროდადრო მიმდინარე ცვლა, საერთოდ მთელი ჩემი ცხოვრება — უფალო ღმერთო! — ჩემთვის მხოლოდ საშუალებაა დავეუფლო ახალ ვარაუდებსა და მიგნებას, ვარაუდებისა და მიგნებების ჯაჭვში. მაგალითად, ჩემი ქორწინება მხოლოდ საშუალებაა იმის გასაცნობიერებად, რომ მე არა ვარ შექმნილი ქორწინებისათვის. იმდენადვე, რამდენადც ეს ვარაუდი გადამწყვეტი იყო ჩემი ვარაუდებისა და მიგნებების ჯაჭვში, იმდენადვე, რასაკვირველია, იგი საბედისწერო იყო ჩემი ქორწინებისათვის. თუმცა, მეორე მხრივ, თუ საკითხს განყენებულად შევხედავთ, მაშინ ეს ქორწინება რომ არა, მე, რა თქმა უნდა, არასოდეს გამიჩნდებოდა ეს ვარაუდი ანდა უკეთეს შემთხვევაში, გამიჩნდებოდა მხოლოდ აბსტრაქტული დასკვნა. ასე რომ, ყოველგვარი ბრალდება თუ თვითბრალდება ამ გაგებით წარმომიდგებოდა უდავო მტკიცებად. ერთადერთი, რაც ჩემს სასარგებლოდ მეტყველებს, ემთხვევა ბრალდებას, რომელიც შეიძლება ჩემს წინააღმდეგ წამოაყენონ: ჩემი ქორწინებაა, რომელიც, როგორც ახლა ვხედავ, ყოველგვარი ეჭვის გარეშე, შედგა თვითლიკვიდაციის გულისათვის და მიზნით, იმ მომენტში, როცა ექორწინდებოდი (ყოველ შემთხვევაში, ასე მეგონა), ექორწინდებოდი მომავლისათვის, ბედნიერებისათვის, იმ ბედნიერებისათვის, რომელზეც მე და ჩემი ცოლი ამდენს და ასეთი

მოკრძალებით ვლაპარაკობდით, მოკრძალებით, თუმცა იმავედროულად ნდობითა და ერთმნიშვნელოვნად, ისე როგორც რაღაც ჩვენზე დაკისრებულ საიდუმლოზე და თითქმის მკაცრ ვალდებულებაზე, დიახ, სწორედაც რომ ასე იყო, და ამჟამად მთელ ჩვენს ცხოვრებას, მთელ მის ჟღერადობას, მოვლენებსა და ემოციებს ვხედავ რაღაცნაირ გადადღაბნილ, არეულ მთლიანობაში ან, რა საოცარიც უნდა იყოს, იმდენად არ ვხედავ, რამდენადაც ვისმენ, ვისმენ, როგორც მუსიკალური ფრაზებისა და მელოდიების რაღაც შეხმიანებას, რომელთა თანხლებით სულ უფრო და უფრო ცხადად მკვრივდება და მნიფდება, რათა შემდეგში, ამოფრქვეულმა, აფეთქების მსგავსად და ყველაფრის ჩამხშობმა, აილოს დიქტატორული, უდავო უფლებამოსილებანი, მთავარი, მძლავრი, გზად ყველაფერის წამლეკი ერთადერთი თემა: ჩემი ყოფა, როგორც შესაძლებლობა შენი ყოფისა, შემდეგ — შენი არყოფა როგორც გარდუვალი და რადიკალური ლიკვიდაცია ჩემი ყოფისა და მხოლოდ უბრალო მომიზეზება იყო, როცა მე, უკვე იმ, სულ პირველ ღამეს, ბატონ მასწავლებელზე რომ ვლაპარაკობდი, ბატონ მასწავლებელთან დაკავშირებით უფრო სწორად, მის ქცევასთან დაკავშირებულ აზრებს რომ ვავითარებდი, გამოვუტყდი და ავუხსენი ცოლს, რომელიც მაშინ ჯერ კიდევ არ იყო ჩემი ცოლი და, ამჟამად უკვე აღარ არის ჩემი ცოლი, — ერთი სიტყვით, ავუხსენი მისი პერსპექტივები ან ქცევათა უპერსპექტივობა, რომელიც შეიძლებოდა ჩაედინა ასეთ სიტუაციებში, მაშასადამე, ტოტალიტარიზმის სიტუაციებში, რამეთუ, ვუთხარი მას, ტოტალიტარიზმი — უგუნური სიტუაციაა. ასე რომ, მასში აღმოცენებული ყველა სიტუაცია, აგრეთვე მთლიანად უგუნური სიტუაციაა, თუმცა, ვუთხარი მე, ყველაზე უგუნური აქ ისაა, რომ ჩვენი ცხოვრების არსით, თუნდაც მისი დაცვით, ხელს ვუწყობთ ტოტალიტარიზმს — რა თქმა უნდა, იმ ზომით, რამდენითაც შეუპოვრობით ჩვენი ცხოვრების შენარჩუნებაში, — და ეს ყველაფერი მხოლოდ, ასე ვთქვათ, თავისთავად წამოჭრილი, მეტიც, თუ შეიძლება ასე ითქვას, პრიმიტული ეშმაკობაა, ორგანიზაციის საკითხია-მეთქი, ვუთხარი მას. ტოტალიტარიზმის ჰიპოთეზები კინალამ ბუნებრივი სახით ივანებენ ფენომენზე, რომლის სახელიცაა არაფერი, ვუთხარი მე. სელექციური შერჩევა, იზოლაცია, როგორც ცნებები, რომლებიც აღიქმება შერჩევისა და იზოლაციის კრიტიკრიუმებად, — ყველა არარსებული ცნებებია, რომლებიც ეყრდნობა

არაფერს-მეთქი, ვუთხარი მას. და მათში არ არსებობს სხვა რეალობა, გარდა წმინდა ნატურალიზმისა, — მაგალითად, როდესაც ადამიანს ხელისკვრით აგდებენ გაზის კამერაში-მეთქი, ვუთხარი მას, ვშიშობ, ყოველივე ამან მაინცდამაინც ვერ გაახალისა იგი; ახლა, როცა ვფიქრობ, ჰქონდა თუ არა მაშინდელ ჩემს ნათქვამს, რაღაც სხვა, ნათქვამის საზღვრებს მიღმა გასული მიზანი, ასეთს ვერ ვიხსენებ. როგორც მახსოვს, მე ვლაპარაკობდი იმავე აღგზნებულობით, იმავე აკვიატებულობით, ლაპარაკის მოთხოვნილების ზეგავლენით, რაც მაიძულებდა მელაპარაკა ორიოდ საათის წინ, იმავე კამპანიაში, ასევე იმ შთაბეჭდილების ზეგავლენით — რა ძნელიც არ უნდა იყოს ამის დაჯერება — რომ ამ ქალს, ჩემს გვერდით რომ მოაბიჯებს, მაღალ ქუსლებს ტროტუარზე რომ მოაკაკუნებს, ამ ქალს, რომელსაც აი ასე, გვერდული მზერით, ღამის სიბნელეში ბუნდოვნად ვხედავდი, და არც ვცდილობდი კარგად დამენახა, რამეთუ ჩემს მეხსიერებას ისევ ისე შემორჩენოდა სანახაობა, როცა, დაახლოებით ერთი საათის წინ, იგი ჩემსკენ მოაბიჯებდა მოცისფერი-მწვანე ხალიჩაზე, როგორც ზღვის ზედაპირზე. — მოკლედ ამ ქალს, ჩემს გვერდით მავალს, აინტერესებდა ის, რასაც მე ველაპარაკებოდი. ჯალათნი თუ მსხვერპლნი, ვეუბნებოდი მას, ტოტალიტარულ სისტემაში ყველანი ემორჩილებიან ტოტალურ მიზანს, ემსახურებიან ერთსა და იმავე საქმეს — ემსახურებიან იმას, რაც არის არაფერი; თუმცა, რა თქმა უნდა, ვუთხარი მას, ეს მსახურება ამათთვისაც და იმათთვისაც სრულებითაც არ არის ერთნაირი სამსახური და თუმცა ბატონი მასწავლებლის საქციელი იყო ტოტალიტარულ სისტემაში ჩადენილი საქციელი, იგი პროვოცირებული იყო ამ ტოტალიტარული სისტემით, საბოლოო ანგარიშში, ის იყო ტოტალიტარული სისტემის პროდუქტი, მაშასადამე, უგუნური პროდუქტი, თუმცა თვითონ ეს საქციელი მაინც ტოტალური გამარჯვება იყო ტოტალურ უგუნურებაზე, რამეთუ სწორედაც ამ სამყაროში, ტოტალური მკვლევანობებისა და განადგურების სამყაროში შეეძლო წარმოჩენილიყო თავისი საოცნებო არსით, გამხდარიყო აღმოჩენა, მასში, ბატონ მასწავლებელში არსებული ცოცხალი, გაუნადგურებელი იდეები, — ან, თუ გნებავთ, მანია. მაშინ ქალმა მკითხა: იმ ტანჯვაზე დამატებით, რა ტანჯვის გადატანაც მომიხდა, ვიტანჯებოდი თუ არა, ან შეიძლება ამჟამადაც ვიტანჯებოდე ჩემი ებრაელობის გამო? მე ვუპასუხე: ამაზე უნდა დავფიქრდე-მეთქი.

ის ფაქტი, რომ უკვე დიდი ხანია, იმ დროიდან, როცა ის-ის იყო აზრები გამიჩნდა, ვიცი, ვგრძნობ, რომ ჩემს სახელს ჩამოურეცხავად მიეწება რალაცნაირი უღირსობა და რომ ეს უღირსობა საიდან-ღაც თან მოვიტანე, იქიდან, სადაც არასდროს ვყოფილვარ და რომ იგი მხრებზე მანვა რალაც დანაშაულისათვის, რომელიც არის ჩემი დანაშაული, თუმცა არასოდეს არ ჩამიდენია, და ეს უღირსობა თან მდევს მთელი ცხოვრების განმავლობაში. ეს ცხოვრება, ყოველგვარი ეჭვების გარეშე, არ არის ჩემი ცხოვრება, თუმცა ამ ცხოვრებით ვცხოვრობ, ამ ცხოვრებით ვიტანჯები და ოდესმე მისგან მოვკვდები. თუმცა, ვფიქრობ, ყოველივე ეს-მეთქი ვუთხარი მას, აუცილებლად ჩემი ებრაელობიდან არ უნდა მომდინარეობდეს, ეს შეიძლება მომდინარეობდეს ჩემგან, ჩემი არსიდან, ჩემი პიროვნებიდან, ჩემი ტრანსცენდენტულობიდან, თავს ნებას მივცემ, ასე გამოვხატო სათქმელი, ან იმისგან, თუ სხვები როგორ იქცევიან ჩემთან დამოკიდებულებაში, როგორ მექცევიან ისინი მე და როგორ ვექცევი მათ მე, მაშასადამე, მარტივად რომ ვთქვათ, საზოგადოებრივი მდგომარეობიდან და ამ მდგომარეობისადმი ჩემი პირადი დამოკიდებულებიდან-მეთქი, ვუთხარი მას; განაჩენი ხომ უცბად არ გამოაქვთ, გარჩევა თანდათანობით გადადის განაჩენში, როგორც არის ნათქვამი ერთ დიად წიგნში-მეთქი, ვუთხარი. სიტყვა ჩამოვარდა ჩემ „რალაცაზე“. იმ „რალაცაზე“, რაც მას წაეკითხა, და რომელზეც, როგორც მითხრა, აუცილებლად უნდა გამსაუბრებოდა, ასე რომ, მეც იძულებული გავხდები, რალაც შევატყობინო მკითხველს ამ „რალაცაზე“, ზოგადად აღვწერო, თუ რას წარმოადგენდა იგი — ეს „რალაც“ ან, კერძოდ, საკმაოდ დიდი ნაამბობი იმ კატეგორიიდან, რომელსაც ჩვეულებრივ, ეგრეთ წოდებულ „მოთხრობას“ მიაკუთვნებენ, ზუსტად იმ დროს გამოჩნდა სქელტანიან ანთოლოგიაში, რომელიც წარმოადგინდა მოკლე და გრძელი მოთხრობების ვინეგრეტს, გამოჩნდა არა წინასწარი პუბლიკაციების, საკმაოდ დამამცირებელი პერიპეტეიების გარეშე, რომელთა აღწერისაგან თავს შევიკავებ, რამეთუ მსგავსი ისტორიები, მხოლოდ მოწყენილობასა და ზიზღს იწვევს. ამასთან, როგორც ასეთი, ხსენებას არ იმსახურებს საშუალო უნგრული ლიტერატურული ყოფის კოლორიტი, რომელიც თავიდან ბოლომდე ნაქსოვია დევნის, ინტრიგების, ზოგისთვის ბოიკოტის, სხვებისთვის პრივილეგიების, მიკერძოებისა და წინასწარშეგონების კონფიდენციალურ-ოფიციალურ და კონფიდენ-

ციალურ-კომერციული სიებით, ხარისხის მიმართ მარადიული ეჭვისა და მარადიული, გულისამაჩუყებელი თაყვანისცემით ხმამაღალი დილექტანტობის წინაშე, როგორც გენიალურობის წინაშე, მაგრამ, უპირველესად ყოვლისა, ეს ლიტერატურული ყოფა, არის ყოფა სამარცხვინო და საძრახისი. ყოფა, რომელშიც მე ვიღებდი და ვიღებ მონაწილეობას (თუკი ამას მონაწილეობა შეიძლება ეწოდოს), როგორც მხოლოდ მჭვრეტელი — ზოგჯერ შეშინებული, ზოგჯერ გაოგნებული, ზოგჯერ გულადი, მაგრამ ყოველთვის განზე მდგომი: ო, მე რა მესაქმება ლიტერატურასთან ანდა შენი ნაწნავების ოქროსთან, მარგარიტა — ავტოკალამი ხომ ჩემი სასაფლაოს ბარია — ანდა შენი თმების ფერფლთან, სულამიფ, დიახ, ასე და ამგვარად, ეს მოკლე თუ გრძელი მოთხრობა არის მონოლოგი კაცისა, რომელიც ჯერ კიდევ უფრო ახალგაზრდაა, ვიდრე მოხუცი. ეს ადამიანი, მშობლების მიერ ყველაზე მკაცრი, შეიძლება ასეც ითქვას, ერთ მშვენიერ მომენტში — ეს მშვენიერი მომენტი ემთხვევა წარღვნის დადგომას — იგებს, რომ აგლეჯილი ლუქის ჩრდილი მასაც დაანვა: ეგრეთწოდებულ კანონთა სულისკვეთების შესაბამისად, უეცრად რომ შევიდა ძალაში. იგი ებრაელი გამოდგა და სანამ გეტოში შეადგებენ, ან საქონლის გადასაყვან ვაგონში ჩატვირთავენ, ან ვინ იცის (ყველაზე ნაკლებად მან), საით წაიყვანენ, და რანაირ სიკვდილს მიუსჯიან, იგი ასწრებს ქალაღზე გადაიტანოს თავისი ისტორია, „ათწლეულის ისტორია“, აღსავსე სიმხდალითა და თვითუარყოფით, როგორც თვითონ წერს ან, უფრო როგორც მე ვწერ მის მაგივრად. და თუ ყოველივე ამაში აღსანიშნავია ერთი დეტალი: როგორც ქერის ორმოში მოხვედრილი ებრაელის მდგომარეობაში მოქცეული, ამაში ხედავს ებრაული კომპექსისგან განთავისუფლებას, და საერთოდ, პოულობს შესაძლებლობას, განთავისუფლდეს, თავი დააღწიოს მონობას. იძულებულია გაიგოს: თუკი ადამიანი თავიდან მოიშორა ერთმა საზოგადოებამ, იგი ავტომატურად როდი ხდება მეორე საზოგადოების წევრი. რა მესაქმება, — კითხულობს იგი (უფრო სწორად, მე ვაიძულებ იკითხოს) ებრაელებთანო? ახლა, როცა ისიც ებრაელია, არანაირიო, გაცნობით აცნობიერებს იგი (უფრო სწორად მე ვაიძულებ გააცნობიეროს). სანამ იგი არაებრაელის ყოფის პრივილეგიებით სარგებლობდა, იტანჯებოდა ებრაელთა გამო, ებრაული ყოფის გამო, უფრო ზუსტად, მთელი უზნეო, დამორგუნველი, მომაკვდინებელი და მკვლელობის მასტიმულირე-

ბელი, მაშასადამე, პრივილეგიებისა და დათრგუნვის თვითმკვლელური სისტემის გამო. იტანჯებოდა ზოგიერთი მეგობრის, თანამშრომლის გამო, მთელი (ამ სიტყვის ფართო გაგებით) საზოგადოების გამო, რომელზეც ფიქრობდა, რომ ეს მისი სამშობლო იყო, იტანჯებოდა მათი სიბრაზის, შეზღუდულობის, ფანტაზიის გამო, უკიდურესად თრგუნავდა გარდუვალი კამათი ანტისემიტიზმზე, განსაკუთრებით კი ამ კამათის დამთრგუნველი უნაყოფობა, რამდენადაც ანტისემიტიზმი, აცნობიერებს იგი (უფრო სწორად მე ვაიძულებ გააცნობიეროს), რწმენა კი არა, ტემპერამენტისა და ხასიათის საკითხია. ეს არის „სასონარკვეთის მორალი, თვითმოძულეთა მძვინვარება, დაღუპვის გზაზე მდგომთა ვიტალობა“-ო, ამბობს იგი (უფრო სწორად, ამას მე ვამბობ მის მაგივრად). მეორე მხრივ, იგი ებრაელებისადმი დამოკიდებულებაშიც განიცდიდა გარკვეულ სირთულეებსა და უხერხულობას, რადგანაც ცდილობდა ჰყვარებოდა ისინი, თუმცა არასოდეს სჯეროდა ასეთი მცდელობის წარმატებისა, ებრაელთა შორის ჰყავდა ნაცნობები, ასე გასინჯეთ და მეგობრებიც, რომლებიც უყვარდა ან არ უყვარდა. თუმცა, როგორ შეიძლება შეიგრძნო ცოცხალი სიმპათია ისეთი განყენებული ცნების მიმართ, როგორიცაა, მაგალითად, ებრაელობა? ანდა უცნობ ადამიანთა ბრბოს მიმართ, რომლებსაც სჩრიათ ამ განყენებულ ცნებაში და თუ მათ სიყვარულს ახერხებდა, ახერხებდა დაახლოებით ისე, როგორც ზოგს უყვარს მანანწალა ცხოველები: ასეთი არსება უნდა გამოკვებო, მაგრამ განა იცი, რა უტრიალებს თავში? ან რას უნდა ელოდე მისგან? და აი, ახლა განთავისუფლდა ამ სატანჯველისგან. მისი, თუნდაც მისგანვე გამოგონილი, პასუხისმგებლობისაგან. ახლა მშვიდი სინდისით შეუძლია შეიძულოს ის, ვინც სძულს, და არ ევალება უყვარდეს ისინი, ვინც არ უყვარს, იგი თავისუფალია, რადგანაც უკვე აღარ აქვს სამშობლო. ისლა დარჩენია გადანყვიტოს, რა ადამიანად უნდა მოკვდეს — როგორც ებრაელი თუ გმირი ქრისტიანი, როგორც გმირი თუ როგორც მსხვერპლი; ან იქნებ, როგორც მატლი, რომელიც შემთხვევით გაჭყლიტა მეტაფიზიკური აბსურდის, ახალი ქაოსის, შესაქმის ახალი ციკლის დასაწყისის ბორბალმა? რაკილა ეს ცნობები მისთვის არაფერს არ ნიშნავს, იგი წყვეტს, რომ უკიდურეს შემთხვევაში შეეცდება სიკვდილის წმინდა ფაქტი სიცრუით არ შებლალოს. მას ყველაფერი მარტივი ეჩვენება, რამეთუ მან შეიძინა უფლება საგნების ნათელი ხილვისა, „ნუ ვეძებთ აზრს

იქ, სადაც ის არ არის“. ასწლეული, როგორც დამხვერტთა ოცეული, რომელიც გულმოდგინედ ასრულებს თავის საქმეს, კვლავ ემზადება ყოველი მებათის მოსაკლავად და ბედისწერამ ისე იწება, რომ მე აღმოვჩნდი ერთი მებათე. ეს არის და ეს“. — ასე ჟღერს მისი უკანასკნელი სიტყვები — რომლებიც, რა თქმა უნდა, მე წარმოვათქმევინე. იგულისხმება, რომ თვითონ მოთხრობა, ნაკლებად ლაკონიურია, ვიდრე მისი შინაარსი, სადაც იძულებული ვარ შემოვიფარგლო არსით, გამოვტოვო დიალოგები, სიუჟეტური პერიპეტიები, გარემოს, სხვა პერსონაჟების აღწერა, აგრეთვე მისი დამოკიდებულება შეყვარებულთან, რომელიც მიატოვებს ჩემს გმირს (ეს ნიშნავს, რომ მე ვაიძულებ მიატოვოს). ფინალში მკითხველი მას მიწაზე მჯდომარეს ხედავს: მას დაუოკებელი სიცილი ანჯღრევს. სწორედ ასე მინდოდა დამესათაურებინა მოთხრობა: „სიცილი“, მაგრამ, გამომცემლობის დირექტორმა, რომელზეც (დირექტორზე) ყველამ იცოდა, რომ სამსახურშიც კი — გამომცემლობაში — ყოველთვის თან ატარებდა ტაბელურ იარაღს, თუმცა იქ მუნდირით არ დადის, — და ეს ტაბელური იარაღი — პისტოლეტის ბუდეში კი არ უდევს, არამედ შარვლის გამობერილ უკანა ჯიბეში, — ერთი სიტყვით, ამ დირექტორმა გადაჭრით უარყო სათაური „სიცილი“, როგორ „ცინიკური“ „ხსოვნის სინამდის ლაფში ამომსვრელი და ა. შ. და საერთოდ, როგორ იხილა მან დღის სინათლე, თუნდაც დამახინჯებული სახელწოდებით, აქამდე ვერ გამიგია. და არც მინდა გავიგო. წინასწარვე გული მერევა იმის გაფიქრებაზე, რომ ღმერთმა ნუ ქნას, ეს გავიგო, ჩავიხედო იდუმალ ინტერესთა და ქვენა აზრების განუჭვრეტელ, აბსურდულ გორგალში, სადაც არავის არ ინდობენ, სადაც ყველაფერს ანადგურებენ, და თუ სიცოცხლის ნებას აძლევენ, იმ განსხვავებით, რომ მოგვიანებით მოსპობენ. ასე რომ, ჩემ მიერ შექმნილი პერსონაჟის მსგავსად, მეც დავკმაყოფილდები აზრით, რომ ყოველი მათგანის დახვერტის პროცედურაში; — ან ყოველი მესამისა — რაც უფრო წააგავს სინამდვილეს, — ჩემს მოთხრობას, ვითარებათა რაღაც წარმოუდგენელი დამთხვევის გამო, ბედნიერი ნომერი ერგო. ამ ისტორიაში ჩემი ცოლი დააინტერესა იმან, რომ, როგორც თვითონ თქვა, ადამიანს თურმე თვითონ შეუძლია გადანვიტოს — არის ებრაელი თუ არ არის. აქამდე, როცა რამეს კითხულობდა ებრაელებზე, ებრაულ პრობლემაზე, ყოველთვის ებრძოდა იმის შეგრძნებას, თითქოს მას კვლავ და კვლავ სახეს ნებოვან, მყრალ

შლამში აყოფინებდნენ. ახლა კი, მითხრა ცოლმა, პირველად იგრძნო, რომ შეუძლია თავის წამოწევა. მოთხოვა რომ წაუკითხავს, როგორც მითხრა ჩემმა ცოლმა, ზუსტად ის განუცდია, რაც განიცადა ჩემმა გმირმა, რომელიც, მართალია, კვდება, მაგრამ სიკვდილის წინ ასწრებს გააცნობიეროს შინაგანი განთავისუფლება. თუნდაც ხანმოკლე დროით, მაგრამ ჩემი ცოლიც ეზიარა განთავისუფლების ამ განცდას, — მითხრა ჩემმა ცოლმა და მის სახეზე, ამ საღამოს უკვე მეორედ, დავინახე ერთმანეთს სწრაფად მონაცვლე და ურთიერთჩამხშობი ტალღების თამაში, ის — სხვა სიტყვას ვერ ვპოულობ, — ღიმილის ქრომატული გამა, რომლისგანაც, როგორც მეჩვენებოდა, სადაც იყო დავდნებოდი ან რაგინდარად გადავიქცეოდი. მალე ამ გამონათქვამთა ფონსაც გავეცანი: ჩემი ცოლის ბავშვობასა და ყმანვილქალობას. ეს ბავშვობა და სიყმანვილე, მართალია, ჩემი ცოლი ოსვენციმის შემდგომ დაიბადა, მაინც ოსვენციმის ნიშნით მიმდინარეობდა. უფრო ზუსტად, ებრაელობის ნიშნით, თუ ჩემი ცოლის ზემოთ მოყვანილი სიტყვებით ვისარგებლებთ — ნებოვანი და მყრალი შლამის ნიშნით. ოსვენციმი გამოიარეს მისმა მშობლებმა, მე მოვესწარი მამამისს, მაღალი, მელოტი, უცხოთა შორის ფრთხილი სკეპტიციზმითა და ოჯახურ წრეში გულახდილი სიმწრით მოსილი სახით. დედა ადრე დაკარგა. იგი ოსვენციმიდან გამოყოლილმა რაღაც სენმა იმსხვერპლა: ხან სივდებოდა, ხანაც საშინლად ხდებოდა, ხან ჭვლები სტანჯავდა, ხანაც მთელი სხეული ჩირქოვანი მუნუკებით ეფარებოდა. მეცნიერება ამ ავადმყოფობის წინაშე უძლური აღმოჩნდა, ისევე, როგორც ამ ავადმყოფობის მიზეზის — ოსვენციმის წინაშე. ჩემი ცოლის დედის დაავადება სინამდვილეში ოსვენციმი იყო. ოსვენციმი კი განუკურნებელია. ამ დაავადებით შეპყრობილი არც ერთი ადამიანი არასდროს განკურნებულა. სხვათა შორის, დედის ავადმყოფობამ და ნაადრევმა გარდაცვალებამ გადამწვეტი როლი იქონია იმაში, რომ ექიმი გავხდიო, — მითხრა ჩემმა ცოლმა. შემდგომში, როცა მსგავს თემებზე ვსაუბრობდით, ჩემს ცოლს მოჰყავდა ერთი-ორი ფრაზა, რომელიც, არც კი ახსოვდა სად ამოიკითხა, — მაგრამ მათი დავინწყება არ შემიძლიაო, — მეუბნებოდა ჩემი ცოლი. მაშინვე ვერა, მაგრამ, მაინც საკმაოდ მალე მივხვდი, რომ ჩემი ცოლი ამ ფრაზებს ამოიკითხავდა „არადროულ ფიქრებში“, უფრო ზუსტად იმ ტომში შესულ ერთ-ერთ ნაშრომში, რომელსაც ეწოდება „ცხოვრებისათვის ისტორიის სარ-

გებლობისა და ზიანის შესახებ“. ამან კიდევ უფრო განამტკიცა რწმენა, რომ ფრაზები, რომლებიც გვჭირდება, ადრე თუ გვიან, თვითონ გვპოვდნენ: ამ რწმენის გარეშე ვერ მივხვდებოდით, როგორ შეიძლებოდა ისინი შემორჩენოდნენ ჩემი ცოლის მეხსიერებას, რომელიც ყოველ შემთხვევაში, როგორც მე ვიცოდი, ფილოსოფიით, მით უმეტეს, ნიცშეით არასოდეს დაინტერესებულა, ეს ფრაზები, რომლებიც სწრაფად მოვძებნე ჩემს ძველ, ნითელ, ნიცშეს დაფხავებულყდიან ტომში, ოდესღაც რომელიღაც ბუკინისტური დახლის ბნელ, დამტვერილ კუთხეში რომ აღმოვაჩინე. თუნდაც არა ჩემს თარგმანში, ზუსტად ასე უღერდნენ: „არსებობს უძილობის, კევის გამუდმებული ლეჭვის ისეთი დონე, ისტორიული გრძნობის განვითარების ისეთი დონე, რომელიც უზარმაზარ ზიანს აყენებს ყველა ცოცხალ არსებას და ბოლოს და ბოლოს სიკვდილამდე მიჰყავს იგი, იქნება ეს ცალკე ადამიანი, თუ ხალხი, ან კულტურა“. მერე, ან ამის შემდეგ, ასე უცბად ვერ ვიხსენებ: „ვისაც არ ძალუძს დაყოვნდეს წამის ზღურბლზე და დაივიწყოს მთელი წარსული, ვისაც არ ძალუძს თავბრუსხვევისა და შიშის გარეშე იდგეს ერთ წერტილზე, გამარჯვების ქალღმერთის მსგავსად, — აქედან ჩემმა ცოლმა თვითონ განაგრძო, უკვე ზეპირად, — მას არასდროს არ ეცოდინება, რა არის ბედნიერება, ან, კიდევ უარესი: ის ვერასდროს ვერ შეძლებს ჩაიდინოს ის, რაც სხვებს გააბედნიერებს“. ჩემი ცოლი ადრეულ ბავშვობაში გაანათლეს მისი ებრაელობის თაობაზე, არაფერი დაუმალავთ, რაც ამას უკავშირდებოდა. მას ჰქონდა პერიოდი („ჭოროფლიანი გოგონა ვიყავიო, კეფაზე შეკრული თმით“, — მითხრა ჩემმა ცოლმა), როცა ეჩვენებოდა, რომ სხვა ბავშვებს ყოველივე ამის გამო ძალიან უნდა ჰყვარებოდათ. ახლა, ამ სიტყვების წერისას, თვალწინ დამიდგა, ეს რომ თქვა, მერე რა ხმამალა გადაიხარხარა. მოგვიანებით ებრაელობა მასში სასონარკვეთის გრძნობას გაუთანაბრდა: ტანჯვა-წამება, გულგატეხილობა, ეჭვიანობა, მიჩქმალული შიში, დედის ავადმყოფობა. უცხოებს შორის — ავბედითი საიდუმლო, შინ — ებრაული გრძნობების, ებრაული აზრების გეტო. დედის გარდაცვალების შემდეგ მათთან გადმოსახლდა მამიდა, მამის და. „ისეთი ოსვენციმური სახე აქვსო. — მაშინვე ასე გაიფიქრა ჩემმა ცოლმა, როგორც თვითონ მითხრა. თითოეულში მხოლოდ ყოფილ ან მომავალ მკვლელს ხედავდა. „არც კი ვიცი, ბოლოს და

* პ. ნიცშე. „არადრული ფიქრები“. გვ. 133.

ბოლოს მაინც როგორ გავხდი მეტ-ნაკლებად ნორმალური ქალი“. როგორც კი სადმე საუბარი ებრაელთა საქმეებს შეეხება, იგი მაშინვე ოთახიდან გადის. „ჩემში რაღაც გაქვავდა და წინააღმდეგობის განევა დაიწყო. შინ თითქმის არ რჩება. სწავლა მხოლოდ გაქცევის ხერხია; მერე, ასევე გაქცევაა მედიცინა, მერე — სიყვარული, რამდენიმე ხანმოკლე და მღელვარე რომანი, მქონდა ორი „უსაშინლესი განცდა“, — მითხრა ჩემმა ცოლმა და ორივე თექვსმეტ-ჩვიდმეტი წლის ასაკში. ერთხელ, გაცხარებულმა, საფრანგეთის რევოლუცი-აზე თქვა, რომ ეს რევოლუცია ბევრით არაფრით ჯობდა იმას, რომელიც ნაცისტებმა მოახდინეს“. მამიდამ კი უპასუხა, რომ არ ვარგა, როცა ებრაელი ასე ლაპარაკობს საფრანგეთის რევოლუცი-აზე. ეს რევოლუცია რომ არა, ებრაელები დღეს გეტოში ისხდებოდნენო. მას შემდეგ, რაც მამიდამ დატუქსა, იხსენებდა ჩემი ცოლი, რამდენიმე დღე, ან შეიძლება რამდენიმე კვირა სახლში ხმა აღარ ამოუღია. ისეთი გრძნობა ჰქონდა თითქოს საერთოდ აღარ არსებობდა. რომ საერთოდ უფლება აღარ ეძლეოდა პრეტენზია ჰქონო-და საკუთარ გრძნობებზე, საკუთარ აზრებზე და რამდენადაც იგი ებრაელად დაიბადა, მას მხოლოდ და მხოლოდ ებრაული გრძნობები, ებრაული აზრები შეიძლებოდა ჰქონოდა. სწორედ მაშინ იყო, რომ ჩამოაყალიბა და პირველად წარმოთქვა თავისთვის: მას ყოველ-დღიურად სახით ნებოვან აყროლებულ შლამში ფლავენ. მეორე შეძ-რწუნება: ზის, ხელში წიგნი უკავია, წიგნში საშინელებების აღწერა და ფოტოსურათებია, რომლებზედაც აღბეჭდილია ეს საშინელებე-ბი. ეკლებიანი მავთულხლართების მიღმა — სათვალეებიანი სახე, ბრმა გამოხედვა, ბიჭუნა ყვითელი ვარსკვლავით. ზემოთ აღმართუ-ლი ხელებით, უხეში ქუდი თვალებზე ეფხატება, ორი მხრიდან შეი-არაღებული ჯარისკაცები ყარაულობენ, ის დასცქერის ამ ფოტო-სურათებს, და გულში რაღაცნაირი ცივი, ავბედიტი გრძნობა ეპარე-ბა. რაც თვითონაც აშინებს და ისიც იმასვე ფიქრობს, რასაც ფიქრობდა ჩემი მოთხრობის „გმირი“. „რა ჩემი საქმეა? მეც ხომ ებრაელი ვარ“, — მითხრა ჩემმა ცოლმა, მაგრამ სანამ იგიამ, აგრეთვე სხვა მსგავს აზრებს არ ამოიკითხავდა ჩემს წიგნში, ყოველთვის შიშით ფიქრობდა ასეთ რამეებზე, მერე კი დანაშაულის გრძნობა აწამებდა: აი, რატომ მოხდა, რომ შენი მოთხრობის წაკითხვის შემ-დეგ შევძელი თავის აწევად, თქვა ჩემმა ცოლმა და გაიმეორა. არაერთგზის გაიმეორა, რომ მე ვასწავლი ცხოვრებას. ჩემს გვერ-

დით, როგორც მითხრა ჩემმა ცოლმა, თავს თავისუფლად გრძნობს, ახლა კი, ამ ბნელ და ყოვლისმანათობელ ღამეში, ელვასავით გამკრთალ რამდენიმე წლის გორგალიდან, რასაც წარმოადგენდა ჩემი ქორწინება, ჩემს წარმოსახვაში ცოცხლდება ეს ხმები, სახეები, მოტივები, ცოცხლდება და ქრება, და უეცრად ფანჯარაში, ჩემი ოთახის ფანჯარაში ვხედავ — ჩემს თავსა და იმას: ისევ ღამეა, უკვე აღარც ზამთრის, მაგრამ ჯერ არც გაზაფხულის ღამე, როცა ქალაქის საძაგელ სიმყრალეში, ყველაფრის მიუხედავად, თითქოს იმ სამყაროდან მოსული ამბავი, ზოგჯერ შემოიჭრება რაღაც არომატი, შეიძლება შორეულ მცენარეთა არომატი, რომლებიც თითქოს ჩვეულების მიხედვით ისევ იღვიძებენ და რომელთაც თითქოს ჩვეულების მიხედვით ისევ სურთ სიცოცხლე. ქუჩის მოპირდაპირე მხარეს, მახლობელ დუქნიდან გამოვარდნილი, შინისაკენ მიბანცალებს სამი მთვრალი, ერთს თეთრი, ფუმფულა საყელოიანი ტყაპუჭი აცვია, რომელიც სიბნელეში თითქმის ანათებს; ერთმანეთს ჩაჭიდებულნი დაბალ ხმაზე რაღაცას მღერიან. ქუჩაში სწორედ ამ დროს ჩაიქროლეს უკანასკნელმა მანქანებმა. წამით სიჩუმე მეფდება და მაშინ, თითქოს ორკესტრის პაუზაში, ჩვენამდე მკაფიოდ აღწევს მათი ხმები და გარკვევით გვესმის, რას მღერიან: „ჩვენ ოსვენციმიდან მოვედით, ბევრად მეტნი ვიდრე ვიყავით“, ისმოდა ხმები ღამის სიბნელეში, პირველად მე, სიმართლე გითხრათ, ვერც კი გავარჩიე, რაზე მღეროდნენ, მერე გავიგე; მაგრამ რა ჩემი საქმეა მეთქი, გავიფიქრე მე, ეგრეთწოდებული ანტისემიტიზმი მხოლოდ და მხოლოდ კერძო პრობლემაა, რომელსაც სხვათა შორის ნებისმიერ მომენტში შეუძლია ჩემი, პირადად ჩემი მოკვლა, გავიფიქრე მე, ეს ხომ წმინდა წყლის ანაქრონიზმი იქნებოდა, შეცდომა, რომელშიც, როგორც გ. იტყოდა, ის გ. კი არა — ბელადი და კანცლერი, არამედ გ. ფილოსოფოსი და ყველა ბელადისა და კანცლერის მეტრდოტელი, მსოფლიო სულისკვეთების კვალიც აღარსად ჩანს, და მაშასადამე, ეს სხვა არაფერია, თუ არა პროვინციალიზმი, *genius loci*, ადგილობრივი იდიოტიზმი, და თუ მოინდომებენ სროლით ან ცემით გამანადგურონ, გავიფიქრე მე, სულერთია, წინასწარ მეტყვიან, გავიფიქრე მე, როგორც აკეთებენ საერთოდ. და მხოლოდ მაშინ, აღმაცერად, ფრთხილად შევხედე ჩემს ცოლს; მეტისმეტად საეჭვოდ დუმდა და ღამეული ქუჩის ცივ ნათებაში, რომელსაც ოდნავ შერეოდა ოთახის ოდნავ უფრო თბილი შუქი, ზურგის მხრიდან

რომ იფრქვეოდა, ნათლად დავინახე, რომ სახეზე ცრემლები ჩამოსდიოდა. ნუთუ ამას ბოლო არასოდეს ექნება, ნუთუ არასოდეს არ დასრულდება ეს წყევლა, თქვა მან, და ვერსად დაემალები, ვერსად გაექცევი. ოჰ, უკიდურეს შემთხვევაში, სცოდნოდა მაინც, რა აქცევს მას ებრაელად, მას ხომ არ ძალუძს განიმსჭვალოს ამ რელიგიით. ის ხომ სიზარმაცის, სიმხდალისა და სხვა რაღაც მიდრეკილების გამო, უბრალოდ, არ იცნობს განსაკუთრებულ, ებრაულ კულტურას, ინტერესის გამოჩენაც არ შეუძლია მისდამი. იმდენად, რამდენადაც ეს უბრალოდ, არ აინტერესებს, თქვა მან, ასე რომ, მაინც რა ხდის მას ებრაელად. თუკი არც ენა, არც ცხოვრების წესი, არაფერი, არაფერი არ განაცალკევებს მას ირგვლივ მცხოვრებ ადამიანთაგან: თუ არა მხოლოდ, თქვა მან რომელიღაც უძველესი, გენებში ჩაბუდებული ყივილი, რომელიც თვითონ მას არ ესმის, და ამიტომ არც შეიძლება იცნობდეს? და მაშინ მე, გულგრილად, მკაცრად, თითქმის წინასწარგანზრახვით — როგორც ხანჯლის ზუსტი დარტყმა, ან უეცარი, გააფრთხილები გულში ჩაკერა — ვუპასუხე, რომ ამას არაფერს აზრი არა აქვს, რომ იგი ამაოდ ეძებს მცდარ მიზეზებს, ყალბ ახნას, ებრაელად მას ხდის ერთადერთი რამ, მხოლოდ ერთადერთი, და სხვა არაფერი: ის, რომ შენ არ ყოფილხარ ოსვენციმში-მეთქი, ვუთხარი ჩემს ცოლს, რის შემდეგაც ჯერ გაჩუმდა, როგორც დაბნეული ბავშვი, მაგრამ მერე, ძალიან მალე, სახეს თავისი ჩვეული იერი მისცა, ჩემი ცოლის სახის იერი, იერი, რომელსაც მე ვიცნობდი, ჩემი ცოლის სახისა და კიდევ ვიღაცის სახისა, რომელიც მხოლოდ ახლა აღმოვაჩინე კარგად ნაცნობ ცოლის სახეში, ასე რომ, აღმოჩენამ თითქმის შემძრა; და ჩვენი მაშინ უკვე არც ისე მხურვალე ღამეები, გარკვეული დროით კვლავ მგზნებარე გახდა, რამეთუ, დიახ, მაშინ უკვე ჩნდებოდა ჩვენი ქორწინების წინააღმდეგობები, და თუ უფრო ზუსტად ვიტყვი, ჩვენი ქორწინება სულ უფრო აშკარად იღებდა იმ სახეს, რაც იყო: ერთიანი წინააღმდეგობები. იმ დროს რომ ვიხსენებ, განსაკუთრებით მკაფიოდ მაგონდება ზოგი ჩემი რეფლექსი, რომლებიც მინარჩუნებდნენ გამუდმებულ დაძაბულობასა და შინაგან შფოთვას, დაახლოებით ისე, როგორც, ალბათ (ყოველ შემთხვევაში, მე ასე წარმომიდგენია), ემართებათ თავგვებს ან მღრღნელებს, ვირთხებს რომ ჰგვანან. მათ ინსტინქტი აიძულებთ განუწყვეტილად აშენონ და გააკეთონ კაშხალთა მინისქვეშა გასასვლელები და სოროები, მთელი ციხესიმაგრეების აბსურდული

სისტემა. ზუსტად მაშინ, რა თქმა უნდა, მხატვრულ თარგმანთან ერთად, რომელიც არსებობის წყარო იყო — დამიგროვდა რიგს მომლოდინე შეკვეთების გროვა — თავში მიტრიალებდა ერთი ჩანაფიქრი, დიდი ნაწარმოების, მთელი რომანის გეგმა, თუ დეტალებს არ შევხებით, რომანის თემად უნდა ქცეულიყო სულის ოდისეა, მისი რთული გზა ბნელიდან ნათლისაკენ, ბრძოლა ბედნიერების მოსაპოვებლად, და ბრძოლა განიხილებოდა როგორც ამოცანა, ბედნიერება კი როგორც მოვალეობა. მაშინ ჩვენ ძალიან ხშირად — არა, ამ ორი სიტყვით ვერაფერი ვერ ვთქვი: — მოკლედ, იმ დროს ჩვენ — მე და ჩემი ცოლი თითქმის განუწყვეტლივ ვლაპარაკობდით ჩემს გეგმაზე, რომელსაც ეს საფეხურები, და რაც მთავარია, თვით ეს გეგმა, აშკარად ნამდვილ, დიდ სიხარულს ანიჭებდა, რამეთუ მასში, ამ ჩანაფიქრში იგი, — რა თქმა უნდა, არც უსაფუძვლოდ — ხედავდა თითქოსდა ძეგლის ესკიზს, რომელსაც თვითონ ავუგებდით ჩვენს ქორწინებას; ასე რომ, რამდენიც არ უნდა მელაპარაკა მომავალ რომანზე, რამდენადაც არ უნდა ჩავღრმავებოდი სიუჟეტს, თავდაპირველად, რასაკვირველია, ჯერ კიდევ ბუნდოვანს, თუმცა დღითი დღე, სულ უფრო და უფრო სისხლსავსე რომ ხდებოდა, რამდენადაც არ უნდა განმევითარებინა, ან დამეზუსტებინა მრავლებადი, შეგროვებადი, განტოტებადი მოტივები, პერიპეტიები, ქცევები, მას მაინც არ ჰყოფნიდა; თავის სიტყვებს თან აყოლებდა სახეზე გამკრთალ, უეცრად ანთებულ და სწრაფადვე ჩამქრალ გამომეტყველებათა ქრომატულ გამას, და მორცხვად გამოთქვამდა თავის მოსაზრებებს, მათგან ზოგს — არ დავმაღავ, ამ გამების კვლავ გამოწვევის იმედით — ვლებულობდი, ვუნონებდი, ვაქებდი და ვახალისებდი: შეიძლება ითქვას, რომ ერთად ვახარებდით ამ ჩანაფიქრს, ძიძობას ვუნევდით და ვეფერებოდით, მესმის, რომ ყოველივე ეს, რაღა თქმა უნდა, შეცდომა იყო; შეცდომა იყო ჩემი ცოლის შეშვება ჩემი ცხოვრების ყველაზე იდუმალ, ყველაზე მგრძნობიარე, ყველაზე დაუცველ სფეროში. მაშასადამე, მარტივად რომ ვთქვათ, ჩემს სამუშაოში; ამ სფეროს მე, პირიქით, უნდა გავფრთხილებოდი, უნდა დამეცვა, როგორც მას შემდეგ ვაკეთებ და როგორც ვაკეთებდი მანამდე, როცა მისთვის მავთულხლართი მქონდა შემოვლებული, რომელიც ელობებოდა ნებისმიერი უცხოის შემოჭრას და ასეთი შემოჭრის შესაძლებლობის მინიშნებასაც კი არ დაუშვებდა; უეჭველია ისიც, რომ ჩემი ცოლის ამ ხარბ, შემტევ და

ამავდროულად სათუთად ნაზ ინტერესში, რაც მთელ ჩემს ცხოვრებაზე ვრცელდებოდა, მაშინვე ვიყნოსე ხიფათი; მეორე მხრივ, არ შემიძლია არ ვაღიარო, რომ არც ამ ინტერესის გადაჭრის ალკვეთა მინდოდა, ასე, გრძელი, მოსაწყენი ზამთრის შემდეგ რომ მოეფინება ოთახს. საქმე ისაა, რომ როგორც კი შევუდექი ჩემი ჩანაფიქრის განხორციელებას, მაშასადამე, რომანზე მუშაობას, აღმოჩნდა, რომ ჩანაფიქრის რეალიზება შეუძლებელი იყო; აღმოჩნდა, რომ ჩემი ბურთულიანი კალმიდან, თითქოსდა ინფექციის კერიდან, ჩემი გეგმის მთელ ქსოვილში, მის ყოველ უჯრედში იჭრებოდა რალაცა, რაც, მე ვიტყვოდი, ამ ქსოვილში, მის ყოველ უჯრედში ინვევს პათოლოგიურ ცვლილებას; აღმოჩნდა, რომ ბედნიერებაზე წერა შეუძლებელია, ან, ყოველ შემთხვევაში, მე არ შემიძლია მასზე წერა, რაც მოცემულ შემთხვევაში, იმასვე აღნიშნავს, რასაც ცნება „შეუძლებელი“, ბედნიერება, როგორც ჩანს, მეტად მარტივი რამაა იმისთვის, რომ მასზე შეიძლებოდეს ლაპარაკი-მეტქი, ჩავიწერე მაშინ ქალაქის ფურცელზე, რომელსაც ამას წინათ ნაფანყდი იმდროინდელ ჩანაწერებში, და საიდანაც ახლა აქეთ ვიწერ ამ სიტყვებს: მაშასადამე, ბედნიერად განვლილი ცხოვრება — ეს არის ღუმელში გატარებული ცხოვრება. ასე ჩავწერე მაშინ, აღმოჩნდა, რომ ცხოვრებაზე წერა იგივეა, რაც ფიქრი ცხოვრებაზე — იგივე, რომ ცხოვრება ეჭვქვეშ დააყენო, და თავის ცხოვრებას, თავისი არსებობის სტიქიას ეჭვქვეშ აყენებს მხოლოდ ის, ვისაც ეს სტიქია სუნთქვას არ ანებებს, ანდა ვისშიც იგი ცირკულირებს რალაცნაირი ბუნების სანინამდეგო სახით. აღმოჩნდა, რომ ვწერ არა იმიტომ, რომ ამაში სიამოვნება ვპოვო: პირიქით, აღმოჩნდა, რომ ჩემს სამუშაოში ვეძებ ტკივილს, რაც შეიძლება მწვავე ტკივილს, თითქმის აუტანელს: ვეძებ, ნამდვილად სავარაუდოა, იმიტომ, რომ ტკივილი არის ჭეშმარიტება, კითხვაზე კი, თუ რა არის ჭეშმარიტება პასუხი უკიდურესად მარტივია: ჭეშმარიტება არის ის, რაც გიპყრობს, რაც ერთიანად გნთქავს, ვწერდი მე. რასაკვირველია, ყოველივე ამას ცოლს ვერ ვეტყვოდი. მეორე მხრივ, არც მისი მოტყუება მინდოდა. რალა გასაკვირიდა, რომ ჩვენს ყოველდღიურ ურთიერთობაში, საუბრებში გარკვეული სირთულეები გაჩნდა, განსაკუთრებით მაშინ, როცა სიტყვა ჩემს სამუშაოზე ჩამოვარდებოდა და, მით უმეტეს, — ამ სამუშაოს მოსალოდნელ შედეგებს შეეხებოდა, როდესაც წამოიჭრებოდა ჩემთვის უცხო, უმნიშვნელო, ჩემთვის ყოველგვარ ინ-

ტერესმოკლებული საკითხი ჩემი შრომის შესახებ, ნერის, როგორც ლიტერატურის შესახებ, საკითხი იმის თაობაზე, მოსწონთ თუ არა სხვებს ის, რასაც ვწერ, საკითხი ჩემი შრომის არსის შესახებ. ყველა ეს საკითხი ბოლოს და ბოლოს, უმეტეს შემთხვევაში, აწყდებოდა სამარცხვინო, ბინძურ, დამცინავ, დამამცირებელ, წარმატებისა და წარუმატებლობის პრობლემას. რანაირად შემძლო ამეხსნა ცოლისთვის, რომ ჩემი ბურთულებიანი ავტოკალამი — ჩემი სასაფლაოს ბარია? რომ მხოლოდ იმიტომ ვწერ, რომ უნდა ვწერო, და იმიტომ უნდა ვწერო, რომ ყოველდღიურად მერეკებიან სასტვენით, რომ უფრო ღრმად ჩავასო ბარი, რომ სიკვდილის ნოტები გამოვსახო უფრო მუქი და უფრო ტკბილი ტონალობით ან როგორ შემიძლია განვახორციელო თვითლიკვიდაცია — დედამინის ზურგზე ჩემი ერთადერთი საქმე, და იმავე დროს ველოლიავო რაღაც მაცდუნებელ ქვენა აზრს, აზრს შედეგზე, ლიტერატურაზე, და ზოგჯერ, უფალო ღმერთო, შენ შემეწიე, წარმატებაზე და როგორც ჩემს გვერდით მყოფ ადამიანებს, ცოლსა თუ სხვას შეუძლიათ მისურვონ, რომ ჩემი საჯარო, ყველას თვალწინ მიმდინარე თვითლიკვიდაცია გამოვიყენო, გამოვიყენო იმისათვის, რომ მისი დახმარებით, როგორც ქურდული გასაღებით, შევიპარო რომელიმე ლიტერატურულ თუ სხვა მომავალში, რაც ჩემი დაბადების წუთიდანვე დამეხდა და საითაც მე თვითონ ავირჩიე გზა, გზა მიმავალი მომავლისაკენ, და ამ მომავალში ვიშრომო საძირკვლის ჩასაყრელად იმავე ბარის მოქნევით, რომლითაც საფლავი უნდა გავითხარო ღრუბლებში, ქარში, იმაში, რასაც სახელად ეწოდება არაფერი? კითხვა: ვხედავდი თუ არა მაშინ ჩემს მდგომარეობას ისევე მკაფიოდ, ისევე ნათლად, როგორც ახლა აღვწერ მას? ფიქრობ, რომ სრულად არა; თუმცა ჩემში უეჭველად არსებობდა კეთილი ნება, მისწრაფება, რომ მეთქვა „არა“. იმაზე, თუ როგორ ვაზროვნებდი მაშინ, რა გრძნობები მეუფლებოდა, ამას მჭევრმეტყველურად მონმობს ერთი ფრაგმენტული ჩანაწერი, რომელიც ჩემი ქორწინების ნანგრევების გაჩხრეკისას აღმოვაჩინე. ეტყობა, ვაპირებდი, რომ ეს ჩანაწერი ცოლისთვის ჩაის ფინჯნის გვერდით დამედო, როგორც ზოგჯერ ვაკეთებდი, როცა გვიან ღამემდე მუშაობის შემდეგ სასაუზმოდ ადგომას არ ვაპირებდი. აი, ეს ჩანაწერიც: „...რომ შეგვეძლოს ერთმანეთი გვიყვარდეს და მაინც თავისუფლები ვრჩებოდეთ, თუმცა შესანიშნავად ვიცო, რომ ვერც მამაკაცის ბედს და ვერც ქალის ბედს ვერც ერთი

ჩვენგანი ვერ გაექცევა. ასე რომ, შემდგომშიც მონაწილეობას მივიღებთ ამ უსასრულო ტანჯვაში, რაც რაღაც იდუმალმა, და პატიოსან სიტყვას გაძლევთ, არც ისე ბრძენმა ბუნებამ ხვედრად გვარგუნა; მაშასადამე, ყველაფერი კვლავ ასე გაგრძელდება; მე ხელს გამოგიწვდი, მენდომები და ვისურვებ, რომ შემდეგშიც ჩემი იყო; და იმავე დროს, მაშასადამე, მაშინ, როცა შენც გამომიწვდი ხელს, და ბოლოს და ბოლოს ჩემი გახდები, მაინც ხელს შეგიშლი, რომ ჩამბარდე, რათა შევინარჩუნო ის, რაც ჩემ თავისუფლებად წარმომიდგენია". აი, სულ ესაა მთელი ის ფრაგმენტი, და რამდენადაც იგი ჩემს ჩანაწერებს შორის ვიპოვე, ეს კი ნიშნავს, რომ უთუოდ გადამიფიქრებია და იგი ცოლის ფინჯანთან არ დამიდვია, სხვა ქალაქებში შემირევია. მაგრამ ისიც უეჭველია, რომ ასე ვფიქრობდი, მაშინ და ჩემი ფიქრის შესაბამისადაც ვცხოვრობდი, უფრო მეტიც, ელოცულობდი ამ აზრებით, რამდენადაც მე ყოველთვის მქონდა ჩემი იდუმალი ცხოვრება, და ეს ცხოვრება იყო მუდამ ჩემი ჭეშმარიტი ცხოვრება, დიახ, დიახ, სწორედ ამ დროს დავიწყე ჩემი საიდუმლო გასაველელების გაყვანა, ვაგებდი თავისი ციხესიმაგრის სისტემას, და ცოლის თვალს და ხელს ვუმალავდი. მისგან ვიცავდი, ისე, რომ ზოგჯერ (ექვციც არ მეპარება ამის მიზეზი იყო ჩემი ჩამხერგავი კაშხალები), თითქოს ჩემს ცოლს გარკვეულ წყენას ვამჩნევდი და ეს დაკვირვება ჩემში საპასუხო წყენას ბადებდა, მოგვიანებით — გაუყურებელ ტკივილს, რაც იმისკენ მიბიძგებდა, რომ ცოლის ნუთიერ უხასიათო განწყობაში გაცილებით მეტი წყენა დამენახა, ვიდრე სინამდვილეში იყო, — მე ხომ არც ისე დიდი ძალისხმევა დამჭირდებოდა, რომ ცოლს შევრიგებოდი: სულ რაღაც ერთადერთი, საჭირო, ზუსტი, კარგად შერჩეული სიტყვაც იკმარებდა, დიახ, ნამდვილად ერთი ჟესტიც საკმარისი იქნებოდა; მაგრამ მე ჩემს ტკივილს ვეჭიდებოდი, ალბათ იმიტომ, რომ მასში ეპოულობდი ჩემი განკიცხულობის დამატებით დასტურს, ეს აუტანელი განცდა, რამე კომპენსაციას თხოულობდა, მერე კი ეს მოთხოვნილება, ჩემს მარტოობას რომ ამძაფრებდა, ჩემში რეალიზდებოდა, როგორც შემოქმედებითი ძალის მოზღვაება. მაშასადამე, სინამდვილეში ამძაფრებდა ჩემს ნევროზს, ესე იგი, იქედნურად დევნიდა ყოველივე გარეშეს, მაგრამ მაიძულებდა მიმემართა შრომისმოყვარეობის, შრომითი ციებ-ცხელების, შრომითი მანიის ახალი და კიდევ უფრო ინტენსიური თავდაცვითი რეფლექსისათვის; ერთი სიტყვით, აქ მოქმედებას იწყებს მთელი ის სატანისეული მექანიზმი, ის ჯოჯოხე-

თური კარუსელი, რომელიც, პირველ რიგში, ტკივილის საბურველში გხვევს, რათა შემდგომში აღგამაღლოს მასზე, ოღონდ აღგამაღლოს მხოლოდ და მხოლოდ იმისთვის, რომ გარკვეული დროის შემდეგ, კიდევ უფრო ღრმად ჩაგფლას ტკივილში... უთუოდ ამანაც ითამაშა როლი იმაში, რომ ჩვენს ერთ-ერთ ხელახლა მხურვალედ ქცეულ ღამეში, ერთ-ერთ იმ მრუმედ მანათობელ ღამეში, რომელთა ხავერდოვანი შავი შუქი ასე გამოირჩეოდა ამჟამინდელი ღამის სიბნელეში ჩანთქმული შავი ცეცხლისაგან, მოკლედ, ერთ-ერთ ასეთ მგზნებარე ღამეს ცოლმა მითხრა, რომ ყველა ჩვენი კითხვასა და პასუხს, კითხვებსა და პასუხებს, რომლებიც ჩვენს ცხოვრებას ეხება, შეგვიძლია ვუპასუხოთ, მხოლოდ მთელი ჩვენი ცხოვრებით, უფრო ზუსტად, ჩვენი ერთობლივი ცხოვრებით, რადგანაც ამის შემდეგ დასმული ყველა კითხვა და ყველა პასუხი შემდგომში გაცემული, აღარ იქნებოდა საკმარისი კითხვები და საკმარისი პასუხები, და რომ ცხოვრებას შეუძლია ერთიანობის წარმოდგენა, მხოლოდ ერთადერთი სახით, რადგანაც ყოველ შემთხვევაში, მისთვის, არანაირ სხვა ერთიანობას არ ძალუძს შეცვალოს ის ერთადერთი, ამომწურავი, ნამდვილი ერთიანობა, მაშასადამე, მას სურს ჩემგან გააჩინოს შვილი, მითხრა ჩემმა ცოლმა. დიახ, და

„არა!“

უმალვე ვუპასუხე მე, უყოყმანოდ და თითქმის ინსტინქტურად, რადგან თითქოს უკვე სავსებით ბუნებრივი გახდა, რომ ჩვენი ინსტინქტები მოქმედებენ ჩვენივე ინსტინქტების წინააღმდეგ, რომ ჩვენში ცოცხლობენ, შეიძლება ითქვას, რაღაც ანტიინსტინქტები, რომლებიც მოქმედებენ ინსტინქტების ნაცვლად, მათი სახითაც კი; და თითქოს ეს

„არა!“ — გაისმა როგორც არასაკმარისად მტკიცე

„არა!“ —, ან თითქოს ჩემი ცოლი დარწმუნებული იყო ჩემს არათანმიმდევრობაში; ყოველ შემთხვევაში მან მხოლოდ გაიცინა, რათქმა უნდა, მას ჩემი ესმის, — მითხრა მერე, — იცის, რა სიღრმეებიდან შეიძლებოდა აღმომხდომოდა ეს

„არა!“ და რამდენის დაძლევა მომიხდება საკუთარ თავში, რომ ეს სიტყვა გადაიქცეს სიტყვად „დიახ!“. მე კი მივუგე, რომ, მგონი, მეც მესმის მისი და ვიცი რასაც ფიქრობს, მაგრამ ჩემი

„არა“ და არა რაღაც ებრაული არა, როგორც ის ფიქრობს, არა, ამაში სრულიად დარწმუნებული ვარ, იმდენად დარწმუნებული, როგორც — არა ვარ დარწმუნებული იმაში, თუ რა არის ეს

„არა!“ — თუმცა მაინც და ისევ

„არა!“ — ვთქვი მე, თუმცა რაც შეეხება ებრაულ არას, მისთვისაც თავზე საყრელად მოიძებნებოდა მიზეზები, ვთქვი მე, ისიც საკმარისი იქნებოდა, რომ წარმოგვედგინა, როგორ ქვითინებს, ცრემლებად იღვრება ბავშვი, ჩვენი შვილი — შენ. — ვუთხარი მე, — თუ, ვთქვათ, ბავშვმა რაღაცას მოჰყრა ყური და ახლა ფეხებს აბაკუნებს და გაჰყვირის, — ვთქვი მე, — „არ მინდა ვიყო ებრაელი!“. ხომ შეიძლება წარმოვიდგინოთ და ამის საფუძველიც საკმარისზე მეტია-მეტეი, რომ ბავშვს ნამდვილად არ უნდოდეს ებრაელობა, მაგრამ საპასუხოდ ვერაფერს ვეტყვი-მეთეი, დიახ, იმიტომ, რომ სინამდვილეში, როგორ შეიძლება ცოცხალი არსება აიძულო — იყოს ებრაელი; ასე რომ, თუ ამას ამ კუთხით შევხედავთ-მეთეი, მე მის — შენს — წინაშე თავდახრილი დგომა მომიწევს, რადგანაც არაფრის მიცემა არ შემეძლება მისთვის — შენთვის: არც გასაგები ახსნისა, არც რწმენისა, არც ხელში ავტომატისა, ჩემთვის ჩემი ებრაელობა ხომ არაფერს ნიშნავს, უფრო ზუსტად, არაფერს — როგორც ებრაელობა, ოღონდ ყველაფერს, როგორც ცხოვრებისეული გამოცდილება; ებრაელობა, როგორც ასეთი, ჩემთვის მელოტი ქალია, სარკის წინ, წითელ ხალათში მჯდომი, ებრაელობა, როგორც ცხოვრებისეული გამოცდილება — ეს მთელი ჩემი ცხოვრებაა, მაშასადამე ისიც, რომ მე გადავრჩი და განვაგრძობ ცხოვრებას, როგორც გადარჩენილი, და ეს არის ჩემი სულიერი ყოფის ფორმაც, რომლითაც მე ვცხოვრობ და რომელსაც ვინარჩუნებ, როგორც სულიერი ყოფის ფორმას, და ესეც, საკმარისია ჩემთვის, სრულიად მაკმაყოფილებს, თუმცა, კითხვა: დაკმაყოფილდება ამით ის? — დაკმაყოფილდები ამით შენ? და მაინც, ის, რაც ვთქვი, მიუხედავად ყველაფრისა, არ არის ებრაული „არა“, რადგანაც არაფერია იმაზე საძაგელი, იმაზე სამარცხვინო, დამლუპველი და თვითგამანადგურებელი, ვიდრე ასე, ვთქვათ, რაციონალური არა, ვიდრე ასეთი ებრაული არა-მეთეი. არაფერია უფრო იაფფასიანი, უფრო მხდალი-მეთეი და თავი მომაბეზრა იმან, რომ მკვლევები და ცხოვრების დამლუპველნი თავის თავს თავად ცხოვრებად აცხადებენ, ეს ძალიან ხშირად ხდება-მეთეი, რათა ჩემში გაიღვიძოს დაუმორჩილებლობისა და სიჯიუტის გრძნობამ, არაფერია იმაზე საშინელი, იმაზე სამარცხვინო, ვიდრე ცხოვრების უარყოფა ცხოვრების დამლუპველთა გულისათვის, ოსვენციმშიც ხომ იბადებოდნენ ბავშვე-

ბი-მეთქი; და თავისთავად ცხადია, ჩემს ცოლს მოენონა ჩემი არგუმენტები, თუმცა არცთუ ღრმად მჯერა, რომ გაიგო, ისევე, როგორც თვითონაც ვერაფერი გავიგე. დიახ, და მგონი, ცოტა მოგვიანებით მოხდა ისე, რომ, როცა ტრამვაიში უნდა ავსულიყავი და სადღაც ნავსულიყავი, ვინ იცის, სად, უთუოდ რაღაც საქმეებზე, თითქოს კიდევ მქონოდეს საქმეები, მას შემდეგ, რაც ჩემი საქმეები ამ სამყაროში უკლებლივ ყველა გადაკეთებულ-გადმოკეთებული იყო, და მე ვიჯექი ტრამვაიში, ფანჯრიდან ვიციქირებოდი, შევყურებდი გვერდით მიმქროლავ სახეებს, როგორც მეწყერს, უეცრად გზაზე რომ გველობებოდა და გვაჩერებდა. ზრიალით მივექროდი ავბედი-თად მოღუშული სახლებისა და მათ შორის, აქა-იქ ამოჩრილი მჭლე მცენარეულის სუსტ ნივილში: და უეცრად თითქოს სიცოცხლის ხელყოფა ყოფილიყო, ტრამვაიში ჩაჯდა ოჯახი. დამავინყდა მეთქვა, რომ კვირა დღე იყო; კარგი ამინდი იდგა. საღამოვდებოდა, ჰაერში სითბო ტრიალებდა... ისინი ხუთნი იყვნენ: დედ-მამა და სამი შვილი; ყველაზე პატარა, სულ მთლად ჩვილი, ვარდისფერებში, ცისფერებსა და თეთრებში გამოწყობილი, აქეთ-იქეთ ნერწყვებს აფრქევდა და ღრიალებდა; ალბათ, ცხელა-მეთქი, გავიფიქრე. დედას — შავგვრემანს, ჩუმსა და განამებულს იგი ხელში ეჭირა, მაღალი, ბალერინასავით ნატიფი ყელი რკალად დაეხარა ბავშვისაკენ. შუათანა გოგონა გაბუტული იდგა დედის გვერდით, რომელიც ჩვილს აწყნარებდა. უფროსი, მგონი ასე, შვიდი-რვა წლისა, თითქოს შერიგებისკენ მოუწოდებდეს, გაუბედავი ჟესტით, რომელშიც განკითხულთა სოლიდარობის მთელი უბადრუკი ენთუზიაზმი გამოსჭვიოდა დას მხარზე შეეხო, მაგრამ, იმან ჭირვეულად გაუქნია მხარი და ხელი მოიშორა, მას მხოლოდ დედა უნდოდა. თუმცაღა იცოდა, რომ საქმე ნაგებული ჰქონდა, და მაშასადამე, დედის მისაკუთრების არანაირი საშუალება აღარ დარჩენოდა, სასონარკვეთილი ტირილიც ვეღარ უშველიდა. უფროსი გოგონა მარტო დარჩა; გაზაფხულის დაისის ნაზი შუქით მოფენილ საათებში, იგი განიცდიდა უგულუბელყოფის, მარტოობისა და ეჭვიანობის სიმწარეს. ვინ იცის, რად გადაიქცევა გამწარების ეს განცდა დროთა განმავლობაში: სხვისი მწუხარებისადმი გულისხმიერებად და პატიებისათვის მზადყოფნად, თუ ნევროზად ან სწრაფვად სადმე, ნებისმიერ სოროში დაემალოს სამყაროს-მეთქი, ვფიქრობდი მე. ჯერჯერობით დედა და მამა შეძლებენ, მოაქციონ იგი ყოველდღიური ყოფის რომელიმე

უბადრუკ სტატუსში, ვფიქრობდი მე; ჯერჯერობით ისიც ბედს დაემორჩილება, შეეთვისება ამ საცოდავ ნიშას, დაირცხვენს, მაგრამ ისეთ სახეს მიიღებს, თითქოს ასეც უნდა იყოს, და თუ არ დაირცხვენს, მით უარესი, მით უფრო სამარცხვინო იქნება მისთვის, ვინაც იქ გაამწესა იგი, აიძულა დამორჩილებოდა და შეჰგუებოდა-მეთქი, ვფიქრობდი მე. მამამ, დაძარღვულმა, შავთმიანმა, სათვალთანმა, საზაფხულო ტილოს შარვლითა და შიშველ ფეხებზე წამოცმული სანდლებით, დიდი, სიმსივნესავით წამოწეული ხორხით, ჩაყვითლებული, გაძვალტყავებული ხელები გაუნოდა მას და ბოლოს ისიც — მამის წამახველ მუხლებს შორის მოქცეული ჩვილი — დამშვიდდა და მიყუჩდა; და მაშინ ყველა მათგანის — ხუთივეს სახეზე საიდანლაც, შორეული მხარეებიდან დაშვებული ტრანსცენდენტური გზავნილივით, უეცრად გაკრთა რაღაც მოუხელთებელი მსგავსება. ყველანი უშნოები იყვნენ, ნატანჯნი, გასაცოდავებულნი და... გასხივოსნებულნი, ჩემში შერეული გრძნობები იბრძოდნენ: ზიზლი და მიზიდულობა, საშინელი მოგონებები და მელანქოლიური სევდა; თითქოს მათ შუბლებზე, თითქოს ტრამვაის კედლებზე ვხედავდი ცეცხლოვანი ასოებით ამოტვიფრულ სიტყვას

„არა!“ — მე ვერასოდეს ვერ გავებდავდი ვყოფილიყავი სხვა ადამიანის მამა, ბედი, ღმერთი;

„არა!“ — სხვა ბავშვს არასოდეს არ უნდა დაემართოს ის, რაც მე დამემართა ბავშვობაში;

„არა!“ — ღრიალებდა, ღმუოდა რაღაც ჩემში, არ შეიძლება დავუშვა, რომ იგი, ეს ბავშვობა თავს დაატყდეს მას, თავს დაგვატყდეს — შენ, ან მე, ან ნებისმიერ სხვას, დიახ, და აი, მაშინ ვუამბე ჩემს ცოლს ჩემი ბავშვობის ამბავი, ცოლს — ან სიმართლე ითქვას, საკუთარ თავს, ზუსტად არც ვიცი. მაგრამ ვყვებოდი მთელი ჩემი უხვსიტყვაობით, მოსაბეზრებლად, როგორც ლოგორეებს ახასიათებთ, ვყვებოდი თავის შეუზღუდავად, დღეების, კვირეების განმავლობაში. სიმართლე გითხრა, ამ მოყოლას ვაგრძელებ დღემდე, თუმცა კარგა ხანია არა ცოლისთვის. დიახ, მარტო მოყოლა კი არა, ქუჩა-ქუჩა ხეტიალიც ზუსტად მაშინ დავიწყე, სწორედ ამ ქალაქმა, რომელსაც უკვე შედარებით გავუშინაურდი, და რომელშიც შედარებით თავდაჯერებულად ვმოძრაობდი, სწორედ მაშინ, სწორედ მაშინ ხელახლა დაიწყო მახედ ქცევა, იგი დროდადრო ჩემს ფეხქვეშ უფსკრულივით აღებდა პირს, ასე რომ, წარმოდგენაც არ მქონდა

მოქმედების რა ადგილზე — არც სახე რომ გააჩნდა, არც სახელწოდება, თუმცა გაჟღენთილი იყო ტანჯვითა და სირცხვილის გრძნობით — აღმოვჩნდებოდი ხოლმე, რომელ ხმას ვემორჩილებოდი. როცა, ვთქვათ, შემთხვევით შევუხვევდი შესახვევში, რომელიც თვლემდა, როგორც მოხუცი არისტოკრატი პატარა, ნახევრადდანგრეულ ინვალიდ საცხოვრებელ ბინებს შორის, ან მივიპარებოდი ზღაპრულ კოშკებთან, ფლუგერებთან, ხის მაქმანებიან, ნვეტიანსახურავეებიან და ამოქოლილი, ბრმა ფანჯრებიანი სახლ-ციხესიმაგრეთა შორის, უბადრუკი ბალჩების შავი გისოსების გასწვრივ, სადაც ახლა ყველაფერი გაცამტვერებული, შიშველი, გამჭოლი, იაფფასიანი და რაციონალური ჩანს, თითქოს დიდი ხნის წინათ მიტოვებული გათხრები იყოს, ანდა როცა, არა პირველად, ვხვდები ამ, არც კი ვიცი, როგორ ვთქვა, ქალაქის თორმეტგოჯა ნანლაჟში, სადაც, სხვათა შორის, ამჟამადაც მოგხვდები მუდმივ საცხოვრებლად ბედის განგებით, თუ გნებავთ, ანდა ბედის შეცდომით, თუ ასე უფრო მოგეწონებათ, მაგრამ არა, მაინც ასე ვთქვათ: ბედის განგებით, თუკი მართლა სულერთია, როგორ ვიტყვით; თანაც თუ უფრო დავაკვირდებით, შეცდომებშიც შეიძლება დავინახოთ ბედის განგება; დიახ, მაშინ, მართალი გითხრათ, ვფიქრობდი, უფრო ზუსტად, თავს ვიტყუებდი, როცა ვფიქრობდი, რომ მე აბსოლუტურად შემთხვევამ გადმომაგდო აქეთ, სწორედ აქ, ამ რაიონის მუცლის წიაღში, რომელიც იოჟეფ ვაროშის სახელს ატარებს, და სწორედ ამ ადგილზე ეკვრის ამ რაიონის მუცლის წიაღს, რომელსაც ფერენც ვაროშის სახელი ჰქვია; ერთი სიტყვით, დაახლოებით იმ ადგილზე, სადაც ახლა ვცხოვრობ, თუმცა პანელეებიანი სახლი, რომელშიც არის ჩემი პანელეებიანი ბინა, მაშინ მხოლოდ და მხოლოდ საზიზღარი კვადრატი იყო რაიონის განაშენიანების საძაგელ პროექტში. მახსოვს, ზაფხულის ბოლო იდგა, დღე ილეოდა, ქუჩა აევსო გადამნიფებულ სუნებს, ტროლეიბუსების გასწვრივ ჩამწკრივებულიყვნენ სხვადასხვა მხარეს გადაბრეცილი, მთვრალი, დაუბანელი სახლები, დაბრმავებული ფანჯრებით. ჩამავალი მზე ისე ედებოდა კედლებს, როგორც ამაჭრებული, ლორწოვანი, ყვითელი ღვინო, სალამოს ჭიშკრის ქვედა ფიცარნაგებს ისე დაეღოთ პირი, როგორც გამონაყრით დაფარულ ჭრილობებს, მე კი ფეხზე ძლივს ვიდექი და ხან რაღაც სახელურს ვეჭიდებოდი, ხან კიდევ რაღაცას, — და იმ წუთში ფრთა გამკრა მისტერიამ... ო, არა, სრულიადაც არა სიკვდილის

მისტერიაში, პირიქით, გადარჩენის მისტერიაში; დიახ, უთუოდ რალაც მსგავსს უნდა განიცდიდეს მკვლელი, ვფიქრობდი ჩემთვის, მერე კი ცოლსაც ვუამბე, და რატომ ვფიქრობდი მაინცდამაინც ასე, ეს, მგონი, თუნდაც არალოგიკური, მაგრამ სამაგიეროდ, გასაგებია-მეთქი, ალბათ, ასე ვფიქრობდი მე, ეს ყველაფერი მათ გამოა, ვინც გარდაიცვალა-მეთქი, მგონი ასე ვუყვებოდი ცოლს, ჩემი გარდაცვლილი ბავშვობის გამო და ჩემი აბსურდული — ყოველ შემთხვევაში, ჩემი გარდაცვლილი ახლობლებისა და ჩემი გარდაცვლილი ბავშვობის ხვედრის საპირისპიროდ, აბსურდულის — ერთი სიტყვით, ჩემი აბსურდული შემთხვევის გამო, იმის გამო, რომ მე მაინც გადავჩი, მაინც ცოცხალი დავრჩი. დიახ, დიახ, სწორედ ასე უნდა გრძნობდეს თავს მკვლელი, რომელსაც, ვთქვათ-მეთქი, ვფიქრობდი მე, მერე კი ცოლსაც ვუამბე, — დიდი ხნის დავინწყებულ აქვს ჩადენილი, ასეთი რამის წარმოდგენა ხომ დასაშვებია, ეს არც ისე იშვიათად ხდება-მეთქი, მოკლედ, ჩადენილის დავინწყების შემდეგ, ათწლეულების მერე, ვთქვათ, გულმავინყოფის გამო, ან, შესაძლოა ძველ ჩვევას მექანიკურად დამორჩილებული ერთხელ კიდევ შეაღებს კარს იმ შენობაში, სადაც ჩაიდინა მკვლელობა, და იქ ყველაფერი ძველებურად დახვდება; ცხედარი, რომელიც მართალია, მას შემდეგ დაიფერფლა და ჩონჩხად იქცა, იაფფასიანი ფარდის და ასევე, საკუთარი თავის წარჩენები, და დაე, ცხადი იყოს: უკვე არაფერი არაფერს და არავინ არავის არა ჰგავს, მეორე მხრივ, ზუსტად ასევე ცხადია ისიც, რომ ადამიანის სიცოცხლის წარმავალი ინტერმედიის დასრულების შემდეგ, ყველაფერი იგივე რჩება. იგივე, კვადრატში აყვანილიც კი, და მან, მკვლელმა, ახლა უკვე იცის ის, რაც უნდა იცოდეს. შემთხვევითობას არ დაუბრუნებია იგი უკან, უფრო მეტიც, მას, შეიძლება არც არასოდეს დაუტოვებია აქაურობა, რადგანც ეს ის ადგილია, სადაც მან უნდა მოინანიოს. და ნურც მკითხავ-მეთქი, ვუთხარი ჩემს ცოლს, რატომ უნდა მოინანიოს: დანაშაული და მონანიება ისეთი ცნებებია, რომელთა შორის ცოცხალ კავშირს მხოლოდ ყოფა ახორციელებს, თუკი, რა თქმა უნდა, ახორციელებს, მაშინ, როგორც ერთ წიგნში წერია, დანაშაულისათვის სავსებით საკმარისია თვითონ ყოფა, თვით დაბადების ფაქტი, *el deli to mayor del hombre es haber nacido*, — ვუთხარი ცოლს და კიდევ ცოლს ვუამბე ერთი ჩემი სიზმარი, ჩემი ძველი დროდადრო

* სტრიქონი კალდერონის ღრამიდან „ცხოვრება სიზმარია“.

გამეორებული სიზმარი, რომელიც მაშინ საკმაოდ დიდ ხანს აღარ მენახა, მაგრამ ამ დღეებში მოულოდნელად ხელახლა დამესიზმრა: მოქმედება ხდება იქ, დიახ, ყოველივე იქ, იმავე ადგილზე, იმ კუთხის სახლში. მართალია, ირგვლივ ვერაფერს ვხედავ, მაგრამ მაინც მტკიცედ მჯერა, რომ მოქმედება ხდება იქ. შესაძლოა, ამას მაფიქრებინებს კედლები, და კიდევ სანვრილმანო დუქანი, რომელში ასვლაც რამდენიმე უსწორმასწორო, დამრეცი საფეხურით შეიძლება. საფეხურებს რომ აათავებ და კარს გააღებ, თითქოს ვირთხის სოროში ხვდები: ბინდ-ბუნდია, თითქოს იატაკქვეშეთი, და დახშული, მკვდარი ჰაერი, მაგრამ მას შემდეგ დუქანი მოშორებით გადაუტანიათ, ზუსტად სახლის კუთხეში. მე არავითარი მიზეზი არ გამაჩნია იქ შესასვლელად. შევდივარ. ეს დუქანი სულაც არ არის: ნაგებობა ოდნავ უფრო ვრცელია, ოდნავ უფრო ნათელი და გაცილებით უფრო მშრალი და თბილი, ისე, როგორც სხვენი. ისინი იქ სხედან, ძველი, ძველთაძველ ტახტზე, ცემენტის იატაკზე რომ დგას, სახეები სინათლის გაურკვეველი წყაროსაქენ მიუბრუნებით (ეგებ სხვენის ფანჯრისაქენ?), რომლის სხივებში სქელი მტვერი ტრიალებს. ყველაფერი იმაზე მიუთითებს, რომ ისინი ეს-ესაა დამსხდარან, აქამდე კი იწვნენ და მოთმინებით მელოდნენ მე — მათ უდარდელ შვილიშვილს, რომელმაც იმედი ჩაუხშოთ, რომელიც ღმერთმა იცის, რა ხანია, რამდენიმე ათეული წლის წინათ, ნახვას დაჰპირდა; ორი მოხუცი ადამიანი მზის მტვრიან შუქზე. თვალებში განუზომელი საყვედური უდგათ, ისეთი სუსტები არიან, რომ ძლივს მოძრაობენ. ვაძლევ თან მოტანილ ლორს. უხარიათ, თუმცა წყენას ვერ ივიწყებენ. რაღაცას ამბობენ, მაგრამ ვერ ვიგებ. ბაბუა, ბებერ, წვერით დაფარულ სახეს ლორისაქენ ხრის, რომელიც უკვე ამოუღია ქალაღდიდან და ხელისგულებზე უკავია, ბებიას სახეზე ნათლად ეტყობა გვამის ლაქები. იგი უჩივის ყურებში ხმაურსა და მუდმივ თავის ტკივილს და მარადიულ ლოდინს; იმას, რომ ძალიან, ძალიან დიდი ხანია, მელიან. არ შეიძლება, ყურადღება არ მივაქციო იმას, თუ მათთვის რამდენად არაფერს ნიშნავს ჩემი მიტანილი ლორი. საშინლად დამშეულები და მარტოსულები არიან. რაღაც უნებლიე მოძრაობებს ვაკეთებ, თითქოს მონაფე ვიყო და თავს ვიმართლებდე, გული ლოდივით მაქვს დამძიმებული, მერე ყველაფერი ქანაობს, გამჭვირვალე ხდება და ჰაერში იფანტება, როგორც რაღაც სამარცხვინო საიდუმლო. რატომ უნდა ვცხოვრობდე რაღაც

სამარცხვინოსკენ მიბრუნებული სახით? — ჩავინერე იმ დღეებში. მაშინვე გაჩნდა ციტატების კოლექცია, რომელიც აქამდე ივსება და რომელიც ქალაქის ბარათების სახით, სამაგრიტ შეკრული ჩემს მაგიდაზე უამრავ სხვა ქალაქს შორის გდია. „ჩემო მეგობრებო, ჩვენთვის მკაცრი გამოცდა იყო სიჭაბუკე: ახალგაზრდობისაგან ისე ვიტანჯებოდით, როგორც ავი სენისაგან“, — ვკითხულობ ერთ ფურცელზე. „მძულხართ, ოჯახებო!“ — ვკითხულობ მეორეზე. „დაემორჩილდეთ ბავშვობას, როგორც სიკვდილს“, — ვკითხულობ მე. „ჯერ კიდევ ბავშვობაში ხშირად ვფიქრობდი, — ვკითხულობ შემდეგ, — ძალაუფლების ცნება ყველა შემთხვევაში აღნიშნავს ძალაუფლებას, დაფუძნებულს შიშზე“, — და შემდეგ ვკითხულობ ჩემსავე შენიშვნას ამ ციტატაზე (ტომას ბერჰარდის): „ბატონობა, დაფუძნებული შიშზე, ყველა შემთხვევაში ნიშნავს მამის ბატონობას“. შემდეგ ბარათებზე უკვე საკუთარ შენიშვნებს ვხვდები, დაახლოებით ასეთს: „აღზრდის მოვალეობა, რომელსაც მე ვერა-ნაირად ვერ შევუთავსებდი...“, „მოჩვენებასავით ძალა დაატანო ვინმეს სიზმრებს, ცხოვრებაში ითამაშო ვინმეს როლი, მამის როლი, მაშასადამე, როლი საბედისწერო, — ეს ერთ-ერთი ნადვილი კომპარია, რომლის ამაზრზენი ასპექტი..., (ბავშვობაში და მაშასადამე, მას შემდეგაც) — ყველაფერი ყოველთვის იყო დანაშაული, რაც იგივე იყო, რაც „მე“ და ყოველთვის სიკეთე, თუ ისე ვიქცეოდი, რომ ამით უარვყოფდი საკუთარ თავს და ვკლავდი მას...“, ბებიას პირიდან ყოველთვის ცუდი სუნი ამოსდიოდა. სინამდვილეში, მის სუნთქვას ნაფტალინის სუნი მოსდევდა, მონარქიის ანაქრონიკული სუნი. ოთახის წყვდიადი — როგორც ეპოქის წყვდიადი, შვილების მიერ მემკვიდრეობად მიღებული და ოცდაათიან წლებში ავადმყოფობად ქცეული მუქი ავეჯი, სახლი დაკიდული გალერეით, ერთმანეთის თვალწინ მიმდინარე ცხოვრებით, ვახშმად რძიანი ყავა, ტოლჩაში ჩაფშვნილი მაცა, ელექტრონის ჩართვა აკრძალულია, ბაბუა სიბნელებში კითხულობს გაზეთს, ბნელი ოთახი, რომლის იდუმალ კუთხეებშიც თითქოსდა მუდამ იმალება რალაც ნიშა, დაშმორებული, მომაკვდინებელი აზრი, ღამლამობით რწყილებზე ნადირობა..., „მე თანდათან შემოგარტყამდი, შემოგახვევდი მთელ ამ ისტორიას, რომელთანაც, სიმართლე ითქვას, შენ არაფერი გესაქმება, და მაინც დროთა განმავლობაში შენ ირგვლივ გადაულახავ ბარიკადებად დახვავდებოდა“..., „მაინც რა უბედურებაა ეს ბავშვობა, და რა

მოუთმენლად ვცდილობდი მალე გავზრდილიყავი, რადგანაც მჯეროდა უფროსების საიდუმლო შეთქმულებისა, მჯეროდა, რომ საღიზმით გარშემორტყმულ სამყაროში, თვითონ ისინი სრულიად უსაფრთხოდ ცხოვრობდნენ... და ასე შემდეგ, და დილა-მეთქი, ვუყვებოდი ჩემს ცოლს, წვიმიანი დილა, ოთხშაბათების წვიმიანი დილები, როცა მამას კიდევ ერთი კვირით მივყავდი ინტერნატში, თითოეული ოთხშაბათის დილა ჩემს ხსოვნაში ცოცხლობს, როგორც წვიმიანი დილა, თუმცა, ეს, რასაკვირველია, სისულელეა-მეთქი, ვუთხარი ცოლს. მახსოვს ერთ ასეთ წვიმიან დილით, ორშაბათ დილით, უცბად წამოვხტი, ყველაფერი მივატოვე, მივატოვე ჩემი სამუშაო, გავემართე ვილების რაიონისკენ, უფრო ზუსტად რომ ითქვას, წავედი იმ რაიონში, რომელიც ოდესღაც ვილების რაიონი იყო, მაშასადამე, რომელიც მე მახსოვს, როგორც ვილების რაიონი, ზღაპრულ სახლ-ციხესიმაგრეში — კოშკებით, ფლიუგერებით, ხის მაქმანებითა და წანვეტებული სახურავებით, რაიონი, სადაც ოდესღაც ერთ-ერთ ასეთ სახლ-ციხესიმაგრეში, — კოშკებით, ფლიუგერებით, ხის მაქმანებით, და წანვეტებული სახურავებით, მოთავსებული იყო ინტერნატი, დავკეცავდი ქოლგას — ჩვენი მინიერი გროტესკულობის ამ ბრწყინვალე სიმბოლოს და შევდიოდი ამ, დამჯდარ სახლში, შევდიოდი ოდნავ ჭაღარაშერეული, საკმაოდ სოლიდური გარეგნობის კაცი — კუბოკრული შლაპით, სველი ქოლგით-მეთქი, ვუამბობდი სალამოს ცოლს. რა იყო ეს: ტრიუმფი? თუ მარცხი? საინტერესოა, თვითონ მე როგორ მოვექცეოდი ამ ტიპს, — თავს ვინონებდი ცოლთან ჩემი გონებადამხვილობით, სიმართლე რომ ვთქვა, ალბათ, ვერც შევამჩნევდი, და თუ შევამჩნევდი, მაშინ, უფრო ვინმე ინსპექტორად, დირექციის, ანდა მთავრობის სხვა ორგანოს მაუწყებლად ჩავთვლიდი, — ვუამბობდი სალამოს ჩემს ცოლს, ან შეიძლება საეიოლინო მუსიკის კერპ, თავის მომაბეზრებელ მასწავლებლად-მეთქი. უფრო კი უმალ ვუპოვიდი რაღაც სასაცილოს, რაღაც უცნაურ ნიშანს, რაც უცბად ხვდება თვალს; მაგალითად, ბავშვებთან ლაპარაკის მანერას, ცოტათი ცერემონიულს, არაბუნებრივს; ბავშვებს უთუოდ ასე ელაპარაკებიან სექსუალური მანიაკები-მეთქი, ვუამბობდი ცოლს. მასში არაფერი, არაფერი არ ემთხვევა ჩემს წარმოდგენას მონიფულობაზე. სრულიად განსხვავებული იმისგან, რაც ჩემთვის მისაღებია, უაზრო ფიგურა; ოღონდ მისი სუვენერობა კი მშურდა, ვერა ვხვდებოდი, რომ ეს

მხოლოდ უფროსთა ჩვეულებრივი სუვენერობა იყო, სუვენერობა, პიროვნებას რომ არ შეესაბამება-მეთქი, ვუთხარი ცოლს. ამ მონახულებას ნახევარი უბის წიგნაკი დავუთმე, ახლა რალაც-რალაცებს იქიდან ვინერ. „ვიყავი ინტერნატი“, — ვწერდი მე, „კედელზე მემორიალური დაფაა, რამაც ძალიან გამაყვირვა. დაფაზე წერია: „ამ სახლში ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა ... და ა. შ.“ დირექტორი, იგივე „საცობი“ (ჩვენ, აღსაზრდელები ერთმანეთში ასე ვეძახდით) ვინ იფიქრებდა: ნუ იტყვით და თურმე მეცნიერი არ ყოფილა? რას ვიზამთ, ჩვენს ასწლეულში საყოველთაო დილეტანტობას ხომ მეცნიერებად აღიღებენ. ბალი დანაგვიანებულია, სიგრძე-სიგანეზე გადათხრილი, ინტერნატი საცხოვრებელ სახლად გადაუკეთებიათ. აი, საპარადო კიბე მასიური ქვის მოაჯირებით, მასზე ჩამოსრილობა დიდი სიამოვნება იყო, ამ კიბეზე იმდენი იდუმალი რალაც ხდებოდა, განსაკუთრებით საღამოობით, აღსაზრდელთა ჯგროში ჯიკავ-ჯიკავით მიდიოდი დასაძინებლად და ძილი ტყვიის სიმძიმით განვებოდა ქუთუთოებზე ისე, როგორც დიდი ხნის დადებული თოვლი, და უკვე გიხშობდა, გინელებდა, გიყრუებდა ხმებს, შეგრძნებებსა და სურვილებს (მახსოვს, ერთ საღამოს მაღალი სიცხე მომცა. სილვაშიმ, ჩემზე ათი წლით უფროსმა გლეხის ბიჭმა, ხელში ამიყვანა. კიბეზე რომ ავეყავდი, მკითხა — „რომელ სენაკში გძინავს? — მე კი ვერაფერი ვუპასუხე, რადგანაც ჯერ მხოლოდ ხუთი წლისა ვიყავი და სიტყვა „სენაკი“ არ გამეგონა). ახლა ეს კიბე საშინლად იყო დაბინძურებული. საძინებლების ანფილადა უამრავი დროებითი, ტიხარით დაეყოთ, ახლა აქ უზარმაზარი კომუნალური საცხოვრებელია... დირექტორის აპარტამენტებით. „საცობის ბინა, კუშტი, მღუმარე ოთახები ნებისმიერ აქ მოხვედრილს აჰიპნოზებდა“, ჩურჩულით ალაპარაკებდა და ფეხის წვერებზე ატარებდა, კარზე, გაპრიალებული სპილენძის რგოლის ნაცვლად, ნაცრისფერი ალუმინის სახელური ისე გამოიყურებოდა, როგორც ბოროტად მოქნეული ალუმინის წიხლი უკანალზე... საკლასო ოთახები ბელეტაჟზე. საზიზღარი წვრილფეხობა და ქედმაღალი, საყოველთაო შურით მოსილი უფროსკლასელები ინდივიდუალური მეცადინეობისათვის განკუთვნილ ნაშაუდლევის საათებში წიგნებს ჩაჰკირკიტებდნენ, მორიგე მასწავლებელი დისციპლინასა და სიბეჯითეს ადევნებდა თვალს. მისტიკური თრთოლვა, რომელიც მიპყრობოდა ალგებრული განტოლებების საიდუმლოთა წინაშე. ამ საკლასო ოთახებს ახლა

ერთად რამდენიმე ოჯახი შეეფარებინა. ფუსფუსი, ხმები, ოჯახური ცხოვრების სუნები... დაბლა, ყველა მტკიცე და მკაცრი ფორმის ლპობა, ყოველდღიურობა, როგორც დამანგრეველი ძალა, საბოლოოდ კი როგორც სიკვდილი... სარდაფი. სასადილო, ფარდული, პენობა თამაშებისთვის, მაგიდის ჩოგბურთი და პირველ რიგში, მწყობრის ადგილი. იქ შესვლა არ შეიძლება. ზედ ფირფიტაა, წარწერით: კინოკლუბი, ბილეთები და სხვა. კეთილი, მაშინ სასადილოს წარმოდგენაში უბრალო წარმოსახვა დაგვეხმარება. უკეთესიცაა, ხელს არ გვიშლის ეგრეთწოდებული რეალური სინამდვილე (მათი რეალური სინამდვილე). ზემოთ განლაგებული ფანჯრებიდან დაშვებულ შუქზე — უზარმაზარი, თითქმის თვალუწვდენელი დარბაზი; პარალელურად ჩამწკრივებული გრძელი მაგიდები თეთრი სუფრებით. საუზმე! მთელი დღის განმავლობაში ეს ერთადერთი ღირსსახსოვარი რიტუალი (თუ არ ჩავთვლით ყოველ შაბათს გამართული მწყობრის რიტუალს, მკაცრს, მაგრამ მაინც რომანტიკით აღვსილს. ჩემს მუდმივ ადგილზე დილის საგნებია რომაულ ციფრ I-ით აღნიშნული, ხელსახოცის რგოლში ჩემი ხელსახოცია, ისიც რომაული I-ით. აქ ეს იყო ჩემი ნომერი, სხვა დროს, სხვა ადგილებში სხვა ნომრები მქონდა (ზუსტად ახლა, ჩემს სახლქვეშ, სადაც უცნობი ლაბირინთების ფუტეებში, დაბორიალობს თერთმეტნიშნა ნომერი, როგორც ჩემი ჩრდილოვანი ცხოვრება, ჩემი მეორე, საიდუმლო „მე“, რომლის შესახებაც არაფერი არ ვიცი, თუმცაღა მასზე პასუხს ვაგებ საკუთარი სიცოცხლით (და რასაც არ უნდა აკეთებდეს, ან რასაც არ უნდა უკეთებდნენ მას, ჩემთვის ყველაფერი საბედისწერო აზრს იძენს). უნდა ითქვას, რომ ეს რომაული I სინამდვილეში სტილურობის სათავე იყო, რომელსაც თან მოჰყვებოდა გარიჟრაჟივით იდუმალებით მოსილი, დიდი, ძველი კულტურა, მე ხომ ინტერნატის ყველაზე უმცროსი აღსაზრდელი ვიყავი... და ასე შემდეგ. მაგიდებთან, თითოეული ჩვენ-ჩვენს ადგილზე ვიდექით, დაბნეულნი, გაბრწყინებულთვალებიანნი, მოუთმენლობით აღვსილნი, მშვიდნი (მე სულ მშვიდი ვიყავი, სულ მშვიოდა). მაგიდის თავში — მასწავლებელი; თითოეული მაგიდის თავში თითო მასწავლებელი. იგი ხმადაბლა წარმოთქვამდა ლოცვას. ლოცვას — მოკლეს, ფრთხილს, შეიძლება ითქვას, დიპლომატიურს. ხომ ყურადღება უნდა მიექცია იმისთვის, რომ იგი არ დამთხვეოდა არც ებრაულ და არც რომელიმე სხვა ქრისტიანულ კანონებს, მაშასადამე, იგივე შეიძლებოდა ყოფილიყო ებრაულიცა და ქრისტიანულიც, თითოეუ-

ლი ღმერთის საამებლად. გერმანულად ვლოცულობდით: *Müde bin ich geh zu Ruh**, გაგებით ვერც ერთ სიტყვას ვერ ვიგებდი, თუმცა სწრაფად დავისწავლე და ამ გაუგებარ ტექსტთან ერთად ავითვისე გამეორების დამამშვიდებელი მონოტონურობა, მისი ჰიპნოზური სიტყვები, მოგვეც, ღმერთო პური ჩვენი არსობისა, ან რაღაც ამგვარი (სალამოობით უკვე თავისებური ჰიგიენური ჩვევა, რომლის უნებლიე დარვევა უფრო ღრმად დამიკოდავდა გულს, ვიდრე, მაგალითად შემთხვევა, როცა კბილების გახეხვა მავიწყდებოდა. მახსენდება ჩემი ბავშვობის ყოვლისმშთანთქმელი, გადაულახავი, თავისებური რელიგიურობა, რომელიც თავდაპირველად, არსებითად ანიმიზმა იყო და მხოლოდ გვიან შეემატა უჩინარი, მაგრამ, ყოვლისმხილველი, ზეციდან ჩემკენ მომართული რენტგენის მზერა; თუმცა ეს, თუ არ მეშლება, მოხდა სადღაც ათი წლის ასაკში, როცა ჩემს აღზრდას ხელი მოჰკიდა, პირველ რიგში, მამამ, შემდეგ, კარცერი. ბნელი საკუჭნაო, სადაც ბუზებივით ირეოდნენ ათასნაირი მწერები, ერთხელ იქ ჩამკეტეს. ამას რაციონალურად მივუდექი. მარტოობის სიყვარული. ავადმყოფობის სიყვარული, სიცხე და იმით გამოწვეული დამატკბობელი ხილვები, ადრეული დეკადენტობა. ანდა მხოლოდ სარწმუნო მიზეზებს არ მოკლებული ზიზლი ადამიანთა მიმართ? უზარმაზარ პალატაში უნდილი ტკბობით მარტო წოლა და იმის ყურება, თუ როგორ ედება მზე წაბლის ხის ვარჯის ბაღში, ნაცრისფერი კატა, გამორჩეული მოძრაობით, კუდის ბოლოს რხევით იმ სახურავის დირეზე, კოშკებიანი და მილებიანი სახლციხესიმაგრის წინ რომ იდგა, იმ საიდუმლო კუთხეებითა და სამალავებით დახუნძლული სახურავის დირეზე, მიმავალი ნაცრისფერი კატა, რომელიც წარმოუდგენელ თავგადასავლებს გვპირდებოდა, საღამოს — როცა ბოლოს და ბოლოს ხდება ის, რის გამოც მთელი ნახევარი დღე გონება მემღვრეოდა, უცბად კუჭისწვა მენწყებოდა: კიბის საფეხურების ჭრილი, დერეფანში ფეხების ბაკუნი, ეს ისინი არიან, სხვები. მოდიან-მეთქი, გაფითრებული ჩემთვის ვჩურჩულებდი, ისე, თითქოს გარდუვალი კატასტროფის ამბავს ვიმეორებდი. და საერთოდ, ეს წამება, როცა კუჭი გეწვის. ეს უკავშირდებოდა სისხლნაკლებობის გამო დილაობით დანიშნულ ჭიქა რძეს (ძველებური რძის ბოთლებით მოგვრილი სიხარული, რომელიც, როგორც აღმოჩნდა, ისე მყიფე იყო და წარმავალი, როგორც სინოტივის ნამცეცა მძივები მათ დაორთქლილ, შესახედად ოდნავ

* ღაილაღე, კიბინებ (გერმ.)

ხორკლიან ნებოვან კედლებზე). მაშინვე უნდა დამელია. ამის შემდეგ კუჭი დიდხანს მტკიოდა. საყლაპავი მილი მენვოდა და ისე მოკაკეული ვიჯექი, როგორც ნოკაუტის შემდეგ... კარცერში, ბოლოს მაინც ხელი დამრია საკუთარი თავისადმი სიბრაულის გრძობამ. ამის დროც იყო. სულერთია, კლიტეში გასაღები რომ აჩხაკუნდებოდა და გამომიშვებდნენ, დატანჯულის ფიზიონომია უნდა მიმეღო; გაუშვი, დატკბნენ, იფიქრონ, რომ საშინელი ტანჯვა-წამება მომაცუნეს (როგორ ვისწავლე ეს პატარა ხრიკები: ან ინსტინქტმა მიკარნახა, ფლიდობისადმი თანდაყოლილმა მიდრეკილებამ, ან უბრალოდ, ადრეულად ავითვისე ის, როგორც წარმატებული ალზრდის ნაყოფი?)... იმ დროისთვის, უკვე კარგა ხნის დარწმუნებული ვიყავი თუ რა საზიზღარი, რა შეუფერებელი ადგილი იყო ეს სამყარო პატარა ბავშვისათვის (ოღონდ ის არ ვიცოდი, რომ ეს სიტუაცია არც შემდგომში შეიცვლებოდა — თუკი თვითონ მე არ შევიცვლებოდი...) და კიდევ თავის ტკივილი, აუცილებელია გავიხსენო, ზუსტი დასახელება შაკიკი, დიახ, ეს იყო. თავის განძრევა არ შემეძლო. შუქი გუგებიდან პირდაპირ ტვინში მხვდებოდა და გახურებული შანთივით მიხვრეტდა მას. ამაზე ვერავის ვერაფერს ვეუბნებოდი. არ მეგონა თუ დამიჯერებდნენ, ან საერთოდ ამის დაჯერება თუ შეიძლებოდა. მიმაჩნდა, რომ ესეც ჩემი საიდუმლო, მაშასადამე, გაუმხელელი ცოდვა იყო, როგორც დანარჩენი სხვა ყველაფერი. ბოლოს და ბოლოს თვითონაც აღარ მჯეროდა საკუთარი თავისა, აღარ მჯეროდა, რომ მტკიოდა. ესეც ერთი ნაყოფი ეფექტური ალზრდისა... ნეტავ როგორ შეიძლებოდა ყოველივე ამის გაძლება და გადატანა ასეთ მცირე-ხუთიდან ათ წლამდე ასაკში. წარმოდგენაც შეუძლებელია: მართლაც და როგორ? უთუოდ ისე, როგორც გაუძლეს და გადაიტანეს სხვებმა, როგორც გაუძლო და გადაიტანა თითოეულმა ჩემს რაციონალურ შეგნებაზე დაუნდობლად შემტევმა საშინელი ირაციონალური ჩაქუჩის მძიმე დარტყმების ზემოქმედებით. უგუნურების დახმარებით; იმ უგუნურებისა, რომელიც ლაქიას უგუნურებას განარჩევს ბატონის უგუნურებისაგან (ან, შეიძლება, სულაც პირიქით, აერთიანებს მათ). პირველი ირაციონალური ფაქტორი: ჩემი მშობლების ქორწინება, რაც უმთავრესად საინტერესოა შედეგის თვალსაზრისით — ინტერნატი. როცა ეცდილობდი გამეგო განქორწინების მიზეზი, მამასაც და დედასაც ერთი პასუხი ჰქონდათ: ერთმანეთისა არ გვესმოდაო. ეს როგორ?

ორივე ხომ უნგრულად ლაპარაკობს-მეთქი, ვფიქრობდი, ვერაფ-
 რით ვერ მივმხვდარიყავი, რატომ არ ესმოდათ ერთმანეთის, მაშინ,
 როცა ძალიანაც კარგად ესმოდათ, მაგრამ რას ვიზამთ: ეს იყო უკა-
 ნასკნელი სიტყვა, საბოლოო არგუმენტი, მიჯნა არაფერთან; ამ პა-
 სუხის უკან მეჩვენებოდა რაღაც მძიმე, აბსურდული და, როგორც
 წარმომედგინა, ბინძური საიდუმლო, რომელიც მეც თავს მომახ-
 ვიეს. ზუსტად ისე, როგორც ბედისწერა: უნდა მიმელო, და მიმელო
 მით უფრო მორჩილად (რამეთუ მით მეტი იყო მასში საბედისწერო),
 რაც უფრო ნაკლებად მესმოდა. კიდევ ერთი ირაციონალური ფაქ-
 ტორი — მამასთან ერთად რეგულარული მგზავრობა ტრამვით.
 სად მივდიოდით, ვისთან, რისთვის, ეს უკვე აღარ მახსოვს. მთელი
 ეს ისტორია გაცილებით უფრო ნაკლებმნიშვნელოვანი იყო, ვიდრე
 განქორწინება. და მაინც გაჩერება, სადაც ჩამოვდიოდით. მერე
 დიდხანს უნდა გვევლო ფეხით, სადღაც წინ, ტრამვაის ლიანდაგის
 გაყოლებით. ერთხელ ვთქვი, შემდეგი გაჩერებიდან სულ რამდენ-
 იმე ნაბიჯის გაელა მოგვინევდა უკან-მეთქი. პასუხად მივიღე: მე
 უკან არ წავალ. კითხვა: რატომ? პასუხი: იმიტომ, რომ უკან არ
 დავდივარ. ახალი კითხვა: კი მაგრამ, რატომ? ახალი პასუხი: აკი
 გითხარი: იმიტომ, რომ არ დავდივარ. მეჩვენებოდა, რომ ამ სიჯიუ-
 ტეში რაღაც არაჩვეულებრივად ღრმა აზრი იდო, მაგრამ რა, ამის
 ამოცნობას ვერ ვახერხებდი. ჩნდებოდა გონების აბსოლუტური,
 ყოველგვარი საყრდენის გამომცლელი უსუსურობა, თითქოს რომე-
 ლილაც ზებუნებრივი გულწრფელობის წინაშე, საბოლოოდ მე აღა-
 რა მრჩებოდა რა, გარდა იმისა, რომ დასკვნა გამეკეთებინა ჩემთვის
 მიუწვდომელი, ეჭვმიუტანელი კანონზომიერების შესახებ, მამისა
 და იმ ძალაუფლების სახით, რაც მას გააჩნდა ჩემზე. ნევროზი და
 ძალადობა, როგორც ადამიანურ ურთიერთობათა ყველგან მოქმე-
 დი სისტემა, შეგუება, როგორც გადარჩენის ერთადერთი შესაძლე-
 ბლობა, მორჩილება, როგორც პრაქტიკა, სიგიჟე, როგორც საბო-
 ლოო შედეგი — ვწერდი მე. „წინარე კულტურა გარდაიქმნება ნან-
 გრევეების გროვად, ბოლოს — ფერფლად, მაგრამ ფერფლს თავს
 დასტრიალებენ სულები“. — ესეც ერთ-ერთი მაშინდელი ჩემი
 ჩანაწერია (ვიტკენშტიინი), „... და როცა იქ ვიდექი, ქოლგას შეფარე-
 ბული და ვგრძნობდი ამ სოლიდური კერძო დაწესებულების, ამ
 დიდი სახელმწიფო ინტერნატის საიდუმლოს, რომელიც დღესაც
 დაფარფატებს შემოდგომის ნოტიო ჰაერში, იმის მსგავსად,

როგორც ავბედითი მდუმარება მოსავს ძველთაძველ საფლავთა აკლდამებს — უცბად, როგორ ვთქვა, მე გავიჟღინთე თითქოს გამჭოლი, ყველგან არსებული სინესტით, ამ წინარე კულტურით, ამ მამისეული კულტურით, ამ, მსოფლიო მასშტაბებამდე გაზრდილი მამის კომპლექსით“, — ვნერდი მე, მოგვიანებით ათასწაირი წიგნის კითხვისას, მათში ათასგვარი სემინარების, სასულიერო სასწავლებლების, სამხედრო სკოლების აღწერას რომ ეხვდებოდი, ზოგჯერ მეგონა, რომ „ჩემს ინტერნატს ვცნობდი, — თუმცა იგი მაინც განსხვავებული იყო: უფრო ალერსიანი, უფრო აბსურდული, და თუ მთლიანობაში ვიტყვი, უფრო გახწვნილი, — თუმცა ეს დანამდვილებით მხოლოდ მრავალი წლის შემდეგ გავიაზრე, ყოვლისმშთანთქმელი სარცხვილის ანარეკლში-მეთქი, ვუთხარი ჩემს ცოლს, სინამდვილეში იგი ეფუძნებოდა მარტივ პრინციპებს, უმთავრესად — მამის ავტორიტეტის პრინციპს-მეთქი, ვუთხარი ცოლს, იგი უბრალოდ, იმეორებდა, ბაძავდა ამ პრინციპებს, რომლებიც გაბატონებული იყო გარესამყაროში, და ამ პრინციპებს, არ ვიცი, ჩვეულების, სულელური გაუგებრობის თუ დაბნეულობად ქცეული ჩვევის გამო განიხილავდა, როგორც ძალაუფლების სამართლებრივ საფუძველს-მეთქი, ვუთხარი ცოლს, ყოველ საკლასო ოთახში კედელზე თავს იწონებდა მორიგი ენერგიული მამა-უზურპატორის პორტრეტი: იმ დროს — არა მეფისა და იმპერატორის უდიდებულესობის, არა პირველი გენერალური მდივნისა, არამედ ადამიანისა, რომელსაც ადიდებდნენ, როგორც მის უმაღლესობა, ბატონ რეგენტს, ადმირალის თავსაბურავითა და უცნაურ საპარადო ეპოლეტებიანი მუნდირით-მეთქი, ვუთხარი ცოლს, ახლა, დღევანდელი გადასახედიდან, — ვუთხარი ცოლს, — ჩემში იღვიძებს ეჭვი, რომ ინტერნატის ხელმძღვანელობის სტილზე გავლენა უნდა ჰქონოდა მართვისა და აღზრდის ანგლოსაქსონურ იდეალებს, — ავსტრიულ-გერმანულის გარკვეული ელფერით, ან არა ავსტრიულ-უნგრული-სა, ან არა, გერმანულ-ავსტრიულ-ებრაული ასიმილანტური უმცირესობისა (genins loci-ს ნიშანი), და მერე რა, — ვუთხარი ცოლს, — ყოველ შემთხვევაში იმ განსხვავებით, რომ აქ გამოეზარდა არა ერთ-ერთი მსოფლიო იმპერიის ელიტა, არამედ ბუდაპეშტის საშუალო, წვრილი და კიდევ უფრო წვრილი ბურჟუები. აქ სპარტანული პრინციპი უფრო კვების ნაკლებობაში ვლინდებოდა: მეცნიერულ პრინციპებს ნაზიარები ადმინისტრაცია ანგლოსაქსონური იდეალებ-

ის გავლენით ბავშვებს, უბრალოდ და მარტივად, ჰპარავდა საკვებ პროდუქტებს — უნდა ვიფიქროთ, რომ ესეც გენიუს ლოცის-ს გამოვლინება იყო-მეთქი, ვუთხარი ცოლს, მერე მემორიალური დაფაც ვახსენე და ჩემი გაოცების შესახებაც ვუთხარი, რასაკვირველია-მეთქი, ვუთხარი ცოლს, სურვილი რომ მქონოდა, მეტსაც შევიტყობდი ამის შესახებ, მაშასადამე, დაფაზეც და იმაზეც, თუ რამ გამოიწვია მისი დაყენება და კიდევ სხვაზეც; ოღონდაც არანაირი მსგავსი სურვილი არ გამაჩნდა. ფაქტია, რომ ჩვენი ინტერნატის დირექტორი, იმავდროულად მისი მფლობელი, უზარმაზარი ავტორიტეტით სარგებლობდა, თუმცა ამ ავტორიტეტს იმ მოწინების კვალიც არ ემჩნეოდა, რასაც განიცდიდი ამაღლებულთან შეხვედრისას. როგორც მსგავს ავტორიტეტებს ახასიათებთ, იმის ავტორიტეტის საფუძვლად ედო მხოლოდ კარგად ორგანიზებული შიში-მეთქი, ვუთხარი ცოლს, თუმცა თვითონ იგი უფრო კომიკური ფიგურა იყო (არ ვახსენე მისი ზედმეტი სახელი — „საცობი“, რომელიც ჩვენ, ბავშვებმა შევარქვით): პატარა კაცუნა, გრძელი, მკვრივი, მოყვითალო-თეთრი, ტუჩის კუთხეებზე ჩამოშვებული უღვაშებით, ჭაღარა, აბურძგვნილი, არტისტული ხშირი თმით, მუცელი თითქოს ტანის ცალკე ნაწილი ყოფილიყოს, უზარმაზარი საზამთროსავით გამობეროდა ნაცრისფერ ყილეტში. საერთოდ კი, ვფიქრობ, ეს იყო და ეს, აღარაფერზე აღარ უნდა დაფიქრებუღიყავი-მეთქი, ვუთხარი ცოლს. არც რაიმე განსაკუთრებული ქცევები, არც უხეში სიტყვები, რაც გარკვეულწილად ახსნიდა ჩვენს შიშს მის წინაშე. მაგრამ შიში, ჩემო საყვარელო-მეთქი, ვუთხარი ცოლს, მოქმედების მრავალი საფეხურის შუალედური გავლით, და ხშირად ზუსტად მაშინ, როცა ერთ ადგილზე ჩერდება და მსოფლიო წესრიგად იქცევა თუ არა ცრურწმენად. მასწავლებლებს ეშინოდათ დირექტორისა, ყოველ შემთხვევაში, თავს ასე აჩვენებდნენ, ის მათთვის რაღაცნაირი მუდმივი ინსტანცია იყო, რომლის დამოწმებაც ნებისმიერ სიტუაციაში შეეძლოთ; მის გამოჩენას წინ უსწრებდა შემკრთალი გადაჩურჩულება, ბუტბუტი, ყველანი მხრებში სწორდებოდნენ, როგორც ჯარისკაცები ბრძანებაზე — „სწორდით!“. საყელოებს ისწორებდნენ. დირექტორი! დირექტორი მოდის! სიმართლე ითქვას, ჩვენთან იშვიათად მოდიოდა. ბრძანებები, მისი გზავნილები, ხშირად არა პირდაპირ გამოთქმული, არამედ სურვილებად მიჩნეული, თუ შეიძლება ასე ითქვას, რომლებიც ითვალისწინებდნენ მისი გან-

ზრახვების შესაძლო ვარაუდს, — მოდიოდა, როგორც რაღაც ღრუბლების მიღმა, დედამიწიდან ძლივს ხილული ციხესიმაგრედან, მეორე სართულზე მდებარე მისი აპარტამენტებიდან. ჩვენ თითქოს ამ ციხესიმაგრის ჩრდილში ვცხოვრობდით. ყოველთვის გვახსოვდა, მზერა მუდამ მისკენ გვქონდა მიპყრობილი, შეიძლება არაპირდაპირ, რაღაცნაირად აღმაცერად, წარბშეკვრით. ინტერნატში მეფობდა სერიოზულობა. არც ერთ სულიერს ეჭვი არაფერში ეპარებოდა. ეს გახლდათ დამთრგუნველი, თუმცა, ამასთანავე, რაღაც ჩარჩოებში მოქცეული მხიარულების დაღდასმული სერიოზულობა, თამაშის მკაცრი წესების სულისკვეთება. სპორტული სულისკვეთება, სიმწიფის ატესტატზე მოახლოებული გამოცდების სულისკვეთება, რომელთა წინაშე იდგნენ უფროსკლასელები, თანამედროვე სულისკვეთება — ოღონდაც კლასიკური ტრადიციებით განმსჭვალული, აგრეთვე, ნაციონალური შინაარსით, ნაციონალური დეკლამაციით, ნაციონალური ტრადიციით, ნაციონალური აღთქმებით. კარგად მახსოვს-მეთქი, ვუყვებოდი ცოლს, რა ლეგენდები დადიოდა ჩვენიანებს შორის იმ კერძებზე, სარდაფში მდებარე სამზარეულოდან უკანა კიბით რომ მიჰქონდათ სწორედ იქ, ღრუბლებს მიღმა ციხესიმაგრეში. ჩვენ შორის ყოველთვის მოიძებნებოდა ვინმე ისეთი, ვინც ზუსტად ამ დროს გვერდით ჩაუვლიდა და საკუთარი თვალთა დაინახავდა თუ რა ხორაგი მიჰქონდათ სადილად ან ვახშმად ღირექტორისა და მთელი მისი ოჯახისთვის, და ეს მაშინ, როცა ჩვენ ძეხვის ოთხ თხელ ფირფიტას და უკარაქო, პილპილმოყრილ მოხარშულ კარტოფილს ვლოლნიდით ან სალამოს ჩაის ვსვამდით ხუთი პანაწინა ნაცხერით, მაგრამ რას იზამ, პრივილეგიები, საყვარელო, ვუამბობდი ცოლს, როგორც ცნობილია, მხოლოდ განამტკიცებს ავტორიტეტს, ასე რომ, სიძულვილშერეული თავყვანისცემა, რითაც ჩვენ — დაბალი რანგის არსებანი, ვხვდებოდით მსგავს დემონსტრაციებს, სადღაც ესადაგებოდა ჩვენი ცხოვრების საერთო ორაზროვნებას! მართალია-მეთქი, ვეუბნებოდი ცოლს, მონოლითური სერიოზულობა დროდადრო გამაყრუებელი გრუხუნით სკდებოდა და ინგრეოდა რაღაც ურცხვი, უნმანური ხითხითით მოფენილ უფსკრულში, საიდანაც ასეთ წუთებში თავშეუკავებულნი ხარხარი და იქ მობინადრე დემონების წივილი მოისმოდა და საიდანაც დაჟეჟილი, თითქოს ზღვის ფსკერიდან ამოყვანილი საბრძოლო კრეისერივით, რომელიც მაინც დიდებულია თუნდაც ნანგრე-

ვის სახით, ყოველთვის აღდგებოდა წინანდელი ძალაუფლება და ძველი წესრიგი, და ძველი ღრუბლებს მიღმა ციხესიმაგრე, სკანდალი, ასეთი დაუოკებელი, ყოველთვის მოუვლელი და თითქმის საამური დაცემა სკანდალად იწოდებოდა-მეთქი, ვეუბნებოდი ცოლს, საერთოდაც, ამის წარმოდგენა უფრო გაადვილდება-მეთქი, ვეუბნებოდი ცოლს, თუ წარმოიდგენ სოლიდურ, მაგრამ ზედმეტად ნასვამ ბატონს, რომელიც მიუხედავად ნასმურობისა, გარკვეული დროით ნირშეუცვლელად იჭერდა თავს, მერე კი უეცრად მოტყდა, ცდუნებას აჰყვა და ნებიერად ჩაეშვა ტალახში, დიახ, სწორედ ასეთი იყო ნორმიდან ჩვენი ინტერნატული გადახვევა — იმ აუცილებელი დამატებით, რომ დასახელებული პატივცემული ბატონის საფრთხე სხვა არაფერია, თუ არა ნორმიდან გადახვევა, როგორც ფეხქვეშ წიადაგის გამოცლა, რომ თავად ეს სიფხიზლე მხოლოდ და მხოლოდ თხრობაა კვადრატში აყვანილი-მეთქი ვუთხარი ჩემს ცოლს და ვუამბე ერთერთი ასეთი სკანდალური შემთხვევა, ერთი ყველაზე დამახასიათებელი. ყველაფერი იმით დაიწყო, რომ ჟივჩიკი — ხმელ-ხმელი, ახალგაზრდობას უკვე გადაცილებული, სულსწრაფი აღმზრდელი, ერთ დილით ქარიშხალივით მოედო საძინებლებს და აღმოაჩინა, რომ ადგილზე არ იყო ერთი აღსაზრდელი — ჩვიდმეტი წლის უფროსკლასელი, რომლის ქათქათა კბილები, მოძრავი სახე, გრძელი, მუქი თმები ახლაც თვალწინ მიდგას-მეთქი, ვუთხარი ჩემს ცოლს. იმავე დროს (თუმცა შეიძლება წინათაც) ჟივჩიკმა აღმოაჩინა, რომ შენობის ერთ-ერთ ნაწილში, დერეფნის ბოლოში, მდებარე საკუჭნაოს კარი არ იღებოდა. ესე იგი, ჩაკეტილი იყო გასაღებით, თანაც შიგნიდან. იმავე დროს (თუმცა შეიძლება ცოტათი ადრეც) სამზარეულოდან შეატყობინეს, რომ ერთი ახალგაზრდა გოგონაც აკლდათ — ისიც მახსოვს: მოახლის თეთრწინსაფრიანი გოგო, ჩვენს მაგიდებს რომ ემსახურებოდა; თუმცა მხოლოდ მისი ღია ფერის ლოკონები და საკმაოდ ტიპური, მე ვიტყვდი, არქატიპური ღიმილი მახსენდება, ჩანდა, ისინი ჯერ კიდევ საღამოს ჩაკეტილიყვნენ იმ საკუჭნაოში და მერე ჩასძინებოდნენ. ჟივჩიკმა კარზე ბრაზუნი ასტეხა. შიგნიდან ჯერ დაბნეული ფაჩუნი მოისმა, ჩახშული ჩურჩული, მერე კი ყველაფერი მიჩუმდა, კარი არ იღებოდა. ჟივჩიკი დამნაშავეებს ურჩევდა გამოსულიყვნენ, დანაშაული ელიარებინათ და ასე შემდეგ, დირექტორიც მალე მოვიდა, სახე ასწითლებოდა, ნვერ-ულვაში და ხშირი თმა ასწენვოდა, მუცელი ზემოთ-ქვემოთ

უთიმთიმებდა, ჩვენ ქვეშევრდომები, ღვარძლიანი მორჩილებით, კედლებს აკრულნი გზას ვუთმობდით. ჯერ კარის სახელური მოსნია, მერე როგორც გესტაპომ კარს მუშტები დაუშინა, ეს ყველაფერი რომელიღაც მესამეხარისხოვან კაბარეში გამართულ მოტყუებული ქმრის სცენას მოგაგონებდათ; რაც შემდეგ მოხდა, იქიდან მხოლოდ ჩვენი ამხანაგის საჯარო გარიცხვის ცერემონია (გოგო, რა თქმა უნდა, მაშინვე გააგდეს), დათაფლულ-პირფერული, სულმდაბალი სიტყვები მახსოვს, ჩვენ ყველანი გულითა და სულით დამნაშავის მხარეზე ვიყავით, მაგრამ ვდუმდით, და ეს საესეებით ბუნებრივი იყო, ალბათ მეტყვი-მეთქი, ვუთხარი ჩემს ცოლს, ახლა უკვე ვიცი, რით იყო გამონეული ჩემი მაშინდელი დანაშაულის გრძნობა, დან აღლესი დონის გაუკუღმართებული აქტისა და ამ აქტის საშუალებით გარყვნილება ჩაგვინერგეს სულში-მეთქი, — ვუთხარი ჩემს ცოლს, და არანაირი მნიშვნელობა არა აქვს იმას-მეთქი, ვუთხარი ცოლს, შეგნებულად ჩაიდინეს ეს თუ დამლუპველი აღზრდის დამლუპველი ჩვეულების მიხედვით, ან, ვთქვათ, ყოველი შაბათის მწყობრი-მეთქი, ვუთხარი ცოლს, ჯერ სასადილოდან გამოჰქონდათ რამდენიმე გრძელი მაგიდა, ერთმანეთს მიადგამდნენ, აკეთებდნენ ერთ, უსასრულოდ გრძელ მაგიდას, მერე სუფრას აფარებდნენ, ყველაფერი ხდებოდა თამაშების ოთახში. მერე აღსაზრდელებს შეგვიშვებდნენ, რომ მწყობრში ჩავმდგარიყავით და გარკვეული ხნით ვმდგარიყავით ცარიელი მაგიდებისა და მათთან მიმდგარი სკამების წინ. იმ წუთებში უკვე გვიპყრობდა შიში, როგორც ხელშესახები სქელი სუბსტანცია. მაშინ, ვინმე, უფრო ხშირად დაბალი რანგის აღსაზრდელთაგან ერთ-ერთი, ზოგჯერ ისეც ხდებოდა, რომ ვინმე შედარებით დაბალი მომსახურე პერსონალიდან, შედარებით მაღალი რანგისა, მოიტანდა დიდ შავყდიან წიგნს, კონდუიტს და სრული ღუმილით მაგიდის შუაგულში მოათავსებდა. ამას მოსდევდა შემდეგი ლოდინი სკამების, თეთრსუფრა-გადაფარებული მაგიდის წინ, რომელზეც განისვენებდა მდუმარე, ავისმომასწავებელი, საფლავის ქვასავით ბრტყელი კონდუიტი. იმ წუთში საყოველთაო დათრგუნულობის წუთში, ოხვრისა და დიახ, ტოტალური კრახის წუთში დარბაზში მოსწავლეთა და აღმზრდელთა ამაღლას წინ შემოუძღვებოდა დირექტორი, ისინი დასხდებოდნენ. სამარისებური სიჩუმე, სათვალეების მორგება, ჩახველება, სკამების ჭრიალი, და როცა დაძაბულობა უმაღლეს ნერტილს აღწევდა,

თითქოს აპოკალიფსის ნიგნი ყოფილიყოს, გადაიშლებოდა კონ-
დუიტი. ამ შავ ნიგნში ვიყავით ყველანი, მასში აღნუსხული იყო თი-
თოეული ჩვენი ქცევა (და ყოველი კეთილი საქმე), რიგრიგობით
გვიძახებდნენ გვარებით, გამოძახებული ნაბიჯს ნინ დგამდა და
შეშდებოდა, მარტოდმარტო რჩებოდა და კანკალებდა გაყინულ
სივრცეში მაგიდასთან მსხდომ უფროსობისა და ზურგსუკან დარ-
ჩენილი ჯოგის სიტბოს შორის. საერთოდ და მთლიანობაში მან
იცოდა თავისი დამსახურებისა თუ ცოდვების შესახებ, მაგრამ ახლა,
ყველაფერში დაეჭვებული იდგა და მზად იყო ნებისმიერი სიურ-
პრიზისთვის. დირექტორი უხმოდ ათვალიერებდა კვირის ჩანან-
ერებს გამოძახებულის შესახებ, ჯერ მარჯვნივ შებრუნდებოდა,
მერე მარცხნივ, ჩურჩულით ეთათბირებოდა მასწავლებლებს და
ხან ტუჩებს უშვერდა მათ და ხან ყურს, მერე გაისმოდა ვერდიქტი,
ყველაფერი შეიძლებოდა მომხდარიყო, დატუქსვა, შექება, მკაცრი
საყვედური, აღსაზრდელი შეიძლებოდა სხვებისთვის მაგალითად
გამოეცხადებინათ ან უარი ეთქვათ შაბათ-კვირის დასვენებაზე.
თუმცა მთავარი ეს არ იყო. არსი იყო რიტუალში, აქტი-მეთქი,
ვუთხარი ცოლს. ვგრძნობდი, რომ ყველაფერი შეიძლება არც უნდა
მეამბნა. ყოველ შემთხვევაში, არა ისე, როგორც მე ვაკეთებდი დღი-
თი დღე, კვირით კვირა, თემის შეუცვლელად, რამეთუ, ჩანდა, რომ
ამით ვლლიდი და ნამდვილად ვანამებდი, ისევე (რა თქმა უნდა, გაც-
ილებით უფრო ნაკლებად) როგორც ვენამებოდი თვითონ მე; უფრო
ზუსტად თუ ვიტყვი, საკუთარ თავს არა მარტო ნაკლებად ვტან-
ჯავდი, არამედ სხვანაირადაც, შეიძლება ითქვას, უფრო ნაყოფი-
ერად, ვიდრე მას, — ამას აშკარად ვგრძნობდი, უკვე მაშინ, როცა
ცოლს ვუამბობდი ჩემს ბავშვობაზე, ლაპარაკის დროს ჩემში განუ-
წყვეტლივ ღივდებოდა, ნვენს იკრებდა და მწიფდებოდა ძალიან
ძველი, მაგრამ ახლა, ახალი საშიშროების ზემოქმედების ხელახლა
ანთებული ჩირქოვანი მუნუკი, რომელსაც სურდა გასკდომა და
გასკდა კიდეც, ასე რომ, ამ ნაამბობით, ნამდვილად ასეა, თავს ვი-
ტანჯავდი, თუმცა, ამასთანავე, ამ ნაამბობის წყალობით, ამ ტან-
ჯვის წყალობით შევბას ვპოვებდი, ეს აქტი, აქტი მწყობრში დგომი-
სა, წააგავდა ღვთიურ სამსჯავროს, როგორც ეს წარმოუდგენია,
ვთქვათ, რომელიმე კაპრალს-მეთქი, ვუთხარი ცოლს. და კიდეც ეს
აქტი მაგონებს გამოძახების ოსვენციმურ პროცედურას-მეთქი, რა
თქმა უნდა, არა ნამდვილს, არამედ ვითომს-მეთქი. მოგვიანებით

შევიტყვე, რომ დირექტორიც დამწვარიყო ერთ-ერთ კრემატორიუმში და თუ ეს ფაქტი უნდა აღიქვას მისი — დირექტორის, ასე ვთქვათ, სიკვდილის შემდგომ რეაბილიტაციად, მაშინ სავსებით შესაძლებელია ვივარაუდოთ, რომ ეს ისევ მისი ეფექტური აღზრდის ნაყოფი იყო. იმ კულტურის ნაყოფი, რომელსაც სწამდა და რომლისთვისაც მეც მომამზადა საკუთარი პედაგოგიკური მეთოდებით-მეთქი, ვუთხარი ცოლს; შემდეგ ამ, საფუძველში მაინც ცივი და უსახური, ამიტომაც ნამდვილად პედაგოგიკური დიქტატურის ნესებს დაქვემდებარებული სამყაროდან უეცრად მოვხვდი პატრიარქალური, თბილი დიქტატურის ზემოქმედების ქვეშ. საქმე ის გახლავთ, რომ, როცა ათი წელი შემისრულდა, მამამ თავისთან წამიყვანა-მეთქი, ვუთხარი ცოლს, იმ წლებში, მახსენდება, არაერთხელ მომიკრებია გამბედაობა, რათა სიტყვებით გამომეხატა, ქალაღზე გადამეტანა ჩემი არ ვიცი, როგორ ვთქვა, საკმაოდ რთული გრძნობები მამის მიმართ, ჩემი საკმაოდ რთული დამოკიდებულება მისდამი, მიმეცა თუნდაც ნაწილობრივ ობიექტური და დაე, არც სავსებით სამართლიანი შეფასება, რადგანაც ნუთუ შეიძლება სამართლიანი იყო თვით ჭეშმარიტების მიმართ. ჩემთვის ხომ ერთადერთი ჭეშმარიტება — ჩემი ჭეშმარიტება არსებობს, და თუნდაც ეს ჭეშმარიტება მცდარი იყოს, მაინც დიახ, მხოლოდ ჩემს ცხოვრებას ძალუძს ეს შეცდომა აღამაღლოს ერთადერთი და განუმეორებელი ჭეშმარიტების რანგში — მოკლედ, ვცდილობდი შემექმნა თუნდაც რამენაირი მისაღები სახე, ვიმეორებ — სახე მამისა, სახე გრძნობებისა, რასაც განვიცდიდი მამის მიმართ, სახე მისდამი ჩემი დამოკიდებულებისა; მაგრამ ეს ვერც ერთხელ ვერ მოვახერხე, ახლა ვიცი, რომ ვერც ვერასოდეს მოვახერხებ, ისე, როგორც ვიცი, ან, ყოველ შემთხვევაში, ვხვდები, ან უკიდურეს შემთხვევაში, ვეჭვობ, რომ მას შემდეგ განუწყვეტლივ ვიმეორებ მსგავს შეცდომას, და ახლაც სინამდვილეში იგივეს ვაკეთებ, და ახლაც, როგორც ყოველთვის — უნაყოფოდ. „უნდა მივაგნო ხერხს, რათა წარმოვიდგინო, რა ძნელი, თითქმის შეუძლებელი იყო მისთვის ჩემსკენ მომავალი გზის პოვნა...“ ვწერდი მაგალითად, მე. „აღბათ ჩემდამი, ისევე, როგორც საკუთარ თავისადმი იგი შიშნარევ მიზიდულობას განიცდიდა, რასაც იგი, აღბათ, მამობრივ სიყვარულს უწოდებდა, და არა მარტო უწოდებდა, არამედ სჯეროდა კიდევ, რომ ეს იყო მამობრივი სიყვარული, თუ ამ სიტყვებს მივიღებთ მთელი თავისი აბსურდულო-

ბით, მისი ტირანული შინაარსის გამოცლით, უარყოფით...” — ვწერდი მე. ინტერნატში საქმე მქონდა კანონთან. მის წინაშე ვძრწოდდი, თუმცა პატივისცემას არ განვიცდიდი-მეთქი, ვუთხარი ცოლს, საკუთრივ კანონს ჰქონდა გამართლების სახე: შეეძლო თავს დამტეხოდა, შეეძლო მომფერებოდა, მაგრამ ჩემს სინდისს არც პირველ და არც მეორე შემთხვევაში ახლოს არ ეკარებოდა. მამობრივი სიყვარულის უღლის ქვეშ კი ნამდვილ ცოდვილად ვიქეცი. ბავშვობის ამ ეტაპმა შემიყვანა ამქვეყნად არსებულ ყველაზე უხემ და პრიმიტიულ კრიზისში, გამოქვაბულის ადამიანთა მსგავსად, მე ანიმიტურ რწმენათა სამყაროში ვცხოვრობდი. ჩემი აზრები გარშემორტყმული იყო ტაბუს მთელი მესერიით, ისეთ ხელშესახებით, რომ მათ თითქმის მატერიალურ ძალას ვანიჭებდი. მე მწამდა მათი ყოვლისშემძლეობა-მეთქი, ვუთხარი ჩემს ცოლს, მაგრამ იმავე დროს — ეჭვგარეშეა, მამის გავლენით — ვუშვებდი ყოვლისშემძლეს არსებობას, რომელმაც იცოდა და ჩემი ამქვეყნად გაჩენიდანვე ამოწმებდა ჩემს აზრებს, არადა მე ხშირად მიჩნდებოდა შემოწმებას დაქვემდებარებული აზრები. მამაჩემს, მაგალითად, ჩვევად ჰქონდა დროდადრო ნოტაციები ეკითხა ჩემთვის-მეთქი, ამ შემთხვევაში გამეორებას ვერ აცდებოდა-მეთქი, ვუთხარი ცოლს. ამიტომ, ყოველთვის ვიცოდი, რას მეტყოდა და ამ ზეპირ ტექსტებში, თითქოს დაზუთხულ ლექსებში, გულში ოდნავ წინაც ვუსწრებდი ხოლმე, ის კი მორჩილად იმეორებდა ჩემს სტრიქონებს. ამგვარად ვაღწევდი ერთგვარ თავისუფლებას, თუმცა ამ დროს შიშით ზურგი მიოფლიანდებოდა-მეთქი, ვუთხარი ცოლს, შეშინებული, ვცდილობდი რამეს მოვჭიდებოდი, ისიც კმაროდა, მისი პერანგის დაჭმუჭნული საყელოსათვის მომეკრა თვალი, ან ოდნავ აკანკალებული ხელისთვის, ან შუბლზე გაჩენილ ნაოჭებისთვის, როცა საჭირო სიტყვას ეძებდა, რაც სულერთი იყო, რისთვის, და ეს საბოლოოდ ღონეს მაცლიდა, ღრუბელივით მარბილებდა და მაშინ ჩემთვის წარმოვთქვამდი გამოსასყიდ სიტყვას, ხანმოკლე ტრიუმფის, თუმცა იმავდროულად სწრაფი უკანდახვევის სიტყვას: საბრალო ღრუბელი იჟღინთებოდა, საკუთარი გულჩვილობა გულს მიჩუყებდა, თვალზე ცრემლი მადგებოდა და ამით ვახერხებდი ამენაზღაურებინა, რაც მამის მუქარიანი სიყვარულის, მისდამი ვალის შედეგად მუდამ გულს მანვებოდა, და ყველაფერ ამაზე დამატებით, მიუხედავად ყოველივე ამასთან, მთელ ორ (ან მეტ) აზრთან ერთად,

არ ვიცი სინამდვილეში მიყვარდა თუ არა იგი-მეთქი, ვუპასუხე ცოლს, რომელმაც სწორედ იმ დროს მკითხა მამის შესახებ, და წარმოუდგენლად გამიჭირდებოდა ამაში გარკვევა-მეთქი, იმიტომ რომ, ამდენი საყვედურისა და ამდენი მოთხოვნების წინაშე მდგომმა ყოველთვის ვიცოდი, ვგრძნობდი, ვხედავდი ანდა, უფრო სწორად, უნდა მცოდნოდა, მეგრძნო, დამენახა — არა, არ მიყვარს! ან, უკიდურეს შემთხვევაში, ისე არ მიყვარს როგორც საჭიროა, არც ისე ძლიერ ან სულაც არასაკმარისად, და რაკილა არ შემეძლო მისი სიყვარული, ალბათ-მეთქი, ვუთხარი ცოლს, და როგორც მგონია-მეთქი, ასეც უნდა ყოფილიყო-მეთქი, და თუ ცოტა რადიკალური ვიქნები, არც იყო ჩაფიქრებული-მეთქი, ვუთხარი ცოლს. განა ასე და მხოლოდ ასე არ არის შესაძლებელი ყოფის იდეალურად შაბლონური სტრუქტურის შექმნა? ბატონობაში დაეჭვება დაუშვებელია, რაიმე ორჭოფობა არ შეიძლება. დაეჭვება არ შეიძლება არც კანონებში, რომელთა მიხედვით უნდა ვცხოვრობდეთ, მაგრამ ამ კანონებს სრულად ვერასოდეს ვერ მოვირგებთ: ჩვენი მამისა და ღმერთის წინაშე მუდამ დამნაშავე ვართ-მეთქი, ვუთხარი ცოლს. საბოლოო ჯამში, მამაჩემიც ხომ იმისათვის მამზადებდა, იმავე კულტურისათვის, რისთვისაც ინტერნატი, და აღზრდის მიზნებზეც, ჩანს, ისევე ნაკლებად ფიქრობდა, როგორც მე — ჩემს სიჯიუტეზე, ჩემს დაუმორჩილებლობაზე, ჩემს დამარცხებაზე; დიდად არ გვესმოდა ერთმანეთის, მაგრამ ჩვენი თანამშრომლობა მაინც უზადო იყო-მეთქი, ვუთხარი ცოლს. შეიძლება ვერც ვხვდებოდი მიყვარდა თუ არა იგი, ის კი ფაქტია, რომ ხშირად ნრფელად, მთელი გულით მეზრალეოდა, მაგრამ ხანდახან რომ სასაცილო მდგომარეობაში წარმოვიდგენდი და ამით ვიცოდებდი, მოკლედ, თუ ამით (საიდუმლოდ, ყოველთვის უკიდურესად საიდუმლოდ) ვამხოვდი მამობრივ ძალაუფლებას, ავტორიტეტს, გაღმერთებას, რის შემდეგაც არა მარტო ის — მამაჩემი კარგავდა ძალაუფლებას ჩემზე, არამედ თვითონაც თრთოლვამდე, ტკივილამდე მარტოსული ვხდებოდი-მეთქი, ვუთხარი ცოლს. მე მჭირდებოდა ტირანი, რათა ჩემი მსოფლმხედველობითი წესრიგი ხელახლა აღმდგარიყო-მეთქი, ვუთხარი ცოლს. მამას კი არასოდეს უცდია ჩემი უზურპირებული მსოფლმხედველობის რამე სხვანაირით შეცვლა. მაგალითად, ჩვენი საერთო მორჩილების წესრიგით, მაშასადამე, ჭეშმარიტების მსოფლიო წესრიგით-მეთქი, ვუთხარი ცოლს. ასე რომ, მე არა მარტო უვარგისი

შვილი და უვარგისი მონაფე, უვარგისი ებრაელიც ვიყავი-მეთქი, ვუთხარი ცოლს. ებრაელობა კვლავ ჩემი დაბადების გაუკვეველ გარემოებად დარჩა. სხვებს შორის, ჩემს კიდეც ერთ დეფექტად, მელოტ ქალად სარკის წინ, წითელ ხალათში-მეთქი, ვუთხარი ცოლს. მე, რა თქმა უნდა, კიდეც ათასი რამე ვუამბე, ყველაფერი აღარც მახსოვს, ის კი მაგონდება, რომ მეტად დავღალე, თვითონაც დავიქანცე და ეს დაქანცულობა აქამდე გამომყვა. ოსვენციმი მამის სახით წარმომიდგება-მეთქი, ვუთხარი ცოლს. დიახ, სიტყვები „მამა“ და „ოსვენციმი“ ერთნაირ გამოძახილს იწვევს ჩემში და თუ სამართლიანია მტკიცება, რომ ღმერთი არის უმაღლეს რანგში აყვანილი მამა, მაშინ ღმერთი დამელაპარაკა ოსვენციმის სახით-მეთქი, ვუთხარი ცოლს. ბოლოს, როცა გავჩუმდი და ამდენი ლაპარაკის შემდეგ დიდი ხნით დავდუმდი, შეიძლება რამდენიმე დღითაც, ცოლი კი ნატანჯად გამოიყურებოდა, მაგრამ მაინც თითქოს არ აღექვა ის, რასაც ვუამბობდი; უფრო ზუსტად, ყველაფერი, რაც ვუამბე, თითქოს ისე არ აღიქვა, როგორც მე ვუამბობდი, მაშასადამე, თითქოს არ შეუმჩნევია, ის, რაც თვითონაც ვიცოდი, თითქოს მერედა რაო: ყოველგვარი გონივრული მიზეზის გარეშე (ყოველივე ამის შესახებ ეს ყველაზე რბილად ნათქვამია), მოკლედ, ყოველგვარი გონივრული მიზეზის გარეშე, მკაცრად და ალბათ მხოლოდ და მხოლოდ იმიტომ, რომ მან საერთოდაც მომისმინა, — საკუთრივ, მთელი ჩემი დაგროვილი ბოლმა მას დავატეხე თავს, რათა, ამასთან კავშირში არ გამომეყენებინა, — არც აქ არის მისი ადგილი, — სიტყვა „ბუნტი“, ერთი სიტყვით, ჩემმა ცოლმა თითქოსდა გადანყვიტა, რომ ახლა, მას შემდეგ, რაც ყოველივე ეს ამოვთქვი, ამოვანთხიე, გულიდან ამოვიღე, და ამასთან, თითქოსდა განვთავისუფლდი ყოველივე ამისგან, დიახ, დიახ, თითქოსდა მოვიპოვე შესაძლებლობა, განვთავისუფლებულიყავი ყოველივე ამისგან, თითქოს შეიძლებოდეს ყოველივე ამისგან განთავისუფლება, ფიქრობდა ის ალბათ-მეთქი, ვფიქრობდი მე, რაკი შევნიშნე რაღაც გარკვეული, თუმცა გაუბედავი მცდელობა მომახლოებოდა, გაგებით მომახლოებოდა. მე, რა თქმა უნდა, არ მივიღე ეს მცდელობა. ბუნებრივია, არანაირ გაგებას არ შევეგუებოდი, რადგანაც სინამდვილეში ეს მხოლოდ აკურთხებდა ჩემს სრულ, დამამცირებელ დამოკიდებულებას განცდილ-გადატანილზე. მაგრამ ეს არაფერი იყო იმ, ჩემთვის მეხის დაცემასავით თავზარდამცემ აზრთან შედარებით, რომელიც, ჩანს,

მხოლოდ იქიდან იშვა, თუ როგორც მოვექეცი ჩემს ცოლს, — ანდა დიახ, ამ გასხივოსნებული ღამის უკანასკნელ საათებში საჭიროა გამოვიყენო სწორი სიტყვა, რადგანაც მხოლოდ ის ფლობს გამნმენდ ძალას, — ერთი სიტყვით, როგორ გავუმკლავდი მას. ჰო, ჰო, ის, რომ მას ასე მკაცრად მოვეპყარი, ასეთი მინდობილი სიმკაცრით, ჩანს, სწორედ ეს ხდის მას ჩემთვის მიუღებლად; გარკვეული აზრით (რა თქმა უნდა, ეს გაზვიადებაა, მეტისმეტი გაზვიადებაც), გარკვეული აზრით, მე თითქოს მოვაკედიხე იგი, ის კი ამის თვითმზილველი იყო, ის ხედავდა, როგორ ვკლავდი, ხედავდა, როგორ ვკლავდი ადამიანს; და სავსებით ცხადია, ამის პატიებას ველარასოდეს ვერ შევძლებ, საჭირო არ არის ფიქრი დროზე, არც იმაზე, მაგალითად, თუ რამდენ ხანს ვიცოცხლებთ, რამდენ ხანს შევძლებ ვიცხოვროთ უხმოდ, ერთმანეთის გვერდით; თავს ღრმად განბილებულად, უსასოოდ მიტოვებულად ვგრძნობდი, თანაც ამჯერად იმ ზომამდე, რომ ამის კომპენსირება არაფრით არ შეიძლებოდა, მაშასადამე, ყოველივე ეს უკვე აღარ აძლევდა სტიმულს ჩემს შეცდომას. პირიქით, სრულ პარალიზებას უკეთებდა ჩემს შრომისუნარიანობას, თუმცა მთლად დარწმუნებული არა ვარ, რომ იმ დროს, როცა ბუნებრივად ვაყალიბებდი ბრალდებებს, ბრალდებათა მთელ ქსელს ცოლის წინააღმდეგ, გულში, მისგან, ჩემი ცოლისგან დახმარებას ველოდი; მაგრამ, საქმე ასე რომ ყოფილიყო, იმედი მაქვს, ეს არანაირად არ გამიმჟღავნებია. ერთხელ, საღამოს, თუ სწორად მახსოვს, არადა, ღრმად დარწმუნებული ვარ, რომ სწორად მახსოვს, თანაც უკვე გვიანი საღამო იყო, — ჩემი ცოლი საიდანლაც შინ დაბრუნდა, არ ვიცი, არ ჩავცივიებივარ, ის კი არადა, არც მიკითხავს, საიდან; ძალიან ღამაში იყო და თავში, როგორც ელვამ სქელ ღრუბლებში, გამიარა აზრმა: „უჰ, რა ღამაში ებრაელი ქალია!“ — გამიარა, ბუნებრივია, მორცხვად და სევდიანად, მომეჩვენა კიდევ, რომ ცოლი რომ შემოვიდა, მოცისფრო-მწვანე ხალიჩაზე მოაბიჯებდა, როგორც ზღვაზე; იმ საღამოს მან, ჩემმა ცოლმა პირველმა დაარღვია დუმილი, უკვე ცოტა გვიანიაო, თქვა მან, მაგრამ არაფერია, რაკილა მე ისევ სამუშაოს ვუზივარ. რა თქმა უნდა, პატიებას ვითხოვო, თქვა ცოლმა, იძულებული იყო დაყოვნებულიყო, თუმცა პენ ეს ხომ ნაკლებად გაინტერესებსო, რაკილა ვზივარ და ვკითხულობ, ვკითხულობ თუ ვწერ, ვკითხულობ და ვწერ, სულერთიაო, მითხრა ცოლმა. დიახო — მითხრა ცოლმა, თურმე მისთვის ეს მკაცრი სკო-

ლა გამოდგა, ყველაფერი, ესე იგი, ჩვენი ქორწინებაო. ჩემი შემწეობით, როგორც მან მითხრა, გაუგია და განუცდია ყოველივე ის, რაც არ გაუგია და არც უნდა გაეგო თავისი მეგობრების გამოცდილებიდან, არც სურდა, იმიტომ, რომ ყველაფერი ეს რომ გაეგო, მაშინ, ეს ადრეულ სიყმაწვილეშივე მოკლავდა მას. საიდუმლოდ, გულის სიღრმეშიო, მითხრა ცოლმა, თავი დიდხანს მხდალი მეგონაო, თუმცა ახლა იცის, და ამისთვის მნიშვნელოვანწილად მე შემინყვია ხელი, ხელი შეუწყვია ჩემთან გატარებულ წლებს, — მოკლედ, ახლა მან უკვე იცის, რომ უნდოდა უბრალოდ ეცხოვრა. უნდოდა ეცხოვრა და აი, ახლაცო, მითხრა ცოლმა, ახლაც მასში ყველაფერი იმაზე მეტყველებს, რომ სურს იცხოვროს, და ვებრალეებიმე; განსაკუთრებით წუხს, რომ სრულიად უსუსურია ამ სიბრალულში, თუმცა ხომ ყველაფერი გააკეთა, რაც შეეძლო ჩემი გადარჩენისთვის (მე კი ვდუმდი, თუმცა გამოცა მისმა ამ გამოთქმამ), თუნდაც მაღლიერების ნიშნადო, განაგრძობდა ჩემი ცოლი. განა მე არ ვაჩვენე გზა, რომელზეც ახლა მასთან ერთად სიარული არ შემიძლია, იმიტომ რომ ჭრილობები, რომლებსაც მე ვატარებ, და რომელთა მოშუშება, შეიძლება მომეხერხებინა კიდევაც, მაგრამ არ მინდა — მოკლედ, ეს ჭრილობები ჩემს გონებაზე უფრო ძლიერია და სწორედ ამან გაანადგურა ჩვენი სიყვარული, ჩვენი ქორწინებაო. მან ერთხელ კიდევ მითხრა, რომ ვებრალეები, მითხრა, რომ მე დამამახინჯეს, მე კი ამას შევეგუე და რომ ეს თავიდან არ სჯეროდა. პირიქით, მითხრა ჩემმა ცოლმა, პირველად თურმე სწორედ ეს უკვირდა, რომ ასე დამჭრეს, დამამახინჯეს, მაგრამ მე მაინც გაუძეული, ხეიბრად არ ვიქეცი. მაშინ ასეთს მხედავდა, მაგრამ მაშინ ცდებოდა, თუმცა ეს არც ისეთი უბედურება იყო და არც ისეთ დიდ იმედგაცრუებას იწვევდა მასში, თუმცა უეჭველად, ამის გამო ვიტანჯებოდიო, მითხრა ცოლმა. მერე გაიმეორა, რომ სურდა გადავერჩინე, მაგრამ უნაყოფობამ, მთელი მისი მცდელობის უნაყოფობამ, მისი ადამიანური თუ ქალური სიყვარულის უნაყოფობამ თანდათან ჩაუკლა ჩემი სიყვარული, ადამიანურიცა და ქალურიც, და დაუტოვა მხოლოდ უნაყოფობის, ამაოების, უიმედობის განცდა, მითხრა, რომ მე ყოველთვის ბევრს ვლაპარაკობდი თავისუფლებაზე, მაგრამ, თავისუფლება, რომელსაც განუწყვეტილვ ვახსენებ, ჩემთვის, სინამდვილეში ხელოვნების თავისუფლებას არ ნიშნავს (ასე თქვა ჩემმა ცოლმა), უფრო მეტიც, საერთოდაც არ ნიშნავს თავისუფლებას, თუკი თავ-

ისუფლებაში ვიგულისხმებთ სივრცეს, ძალას, უნარს — მიიღო სამყარო, რისგანაც განუყოფელია პასუხისმგებლობაც, და დიახ, ადამიანებისადმი სიყვარულიც, მითხრა ცოლმა. არა, ჩემი თავისუფლება, ფაქტობრივად, მუდამ მიმართულია ვინმეს ან რამის წინააღმდეგ. ეს კი უფრო თავდასხმაა, ანდა გაქცევა, ან ერთიცა და მეორეც, და რომ ამის გარეშე ჩემი თავისუფლება არც არსებობს, იმიტომ, რომ — ყოველ შემთხვევაში მას ასე ეჩვენება — რომ არ შეუძლია არსებობაო, მითხრა ჩემმა ცოლმა. გამოდის, რომ თუ ეს „ვინმე“ ან „რამე“ არ არსებობს, თვითონ ვიგონებ, ვაყალიბებ ისეთ ურთიერთობებს, რომ არსებობდეს ის, რისგან გაქცევიდაც უნდა ვუშველო თავს, ან რასაც უნდა დავუპირისპირდე, და კიდევ მითხრა, რომ ამ საშინელ და — ნება მომეცი, ერთხელ მაინც ვიყო გულახდილიო, — მითხრა ჩემმა ცოლმა — და სამარცხვინო როლს (თუ ჩემი გამოთქმით ისარგებლებს) ამჯერადაც და უკვე მრავალი წლის განმავლობაში, დაუნდობლად და დახვეწილი ვერაგობით მას ვაკისრებ, მაგრამ ვაკისრებ არა ისე, როგორც ამას გააკეთებდა მოყვარული ადამიანი, რომელიც დასაყრდენს ეძებს შეყვარებულში, და არც ისე, როგორც ამას აკეთებს ავადმყოფი, რომელიც დასაყრდენს ეძებს თავის მკურნალში, არაო, — მითხრა ჩემმა ცოლმა, ამ როლს თურმე მას ვაკისრებ (აქ, ისევ და ისევ თავს ნებას მისცემს ისარგებლოს ჩემი საყვარელი გამოთქმით), როგორც ჯალათი თავის მსხვერპლსო, მითხრა ჩემმა ცოლმა და კიდევ მითხრა, რომ იგი დავთრგუნე ჩემი სულით, მერე თანაღმობა გავუღვიძე, შემდეგ კი, რაც თანაგრძნობა გამოიჩინა, მისგან მსმენელი მივიღე, მსმენელი, რომელსაც აიძულებდა ესმინა საზარელი ისტორიები ჩემი ბავშვობიდან, და როცა მოინდომა თანამონაწილე გამხდარიყო ამ ისტორიებისა, რათა ამ ლაბირინთიდან, ამ ტევრიდან, დიახ, დიახ, ამ მენყერიდან დავეხსენი და თავისთან მივეყვანე, თავის სიყვარულთან ვეზიარებინე, რათა მერე ერთად დაგვეღწია თავი ამ ჭაობისათვის და სამუდამოდ უკან მოგვეტოვებინა იგი, როგორც დამრთგუნველი ხსოვნა რალაც საშინელი სენის შესახებ, — მაშინ მე უეცრად ხელი მიკრავს მისთვის (ასე თქვა ჩემმა ცოლმა) და უკან გამოვქცეულვარ, ჭაობში და რომ უკვე აღარ შესწევს ძალა, მეორედ, და ვინ იცის კიდევ მერამდენედ გამომყვეს და ისევ დამიხსნას ამ ჭაობიდან. იმიტომო, მითხრა ცოლმა, რომ, როგორც ჩანს, მე იქიდან თურმე საერთოდ არ მინდა წამოსვლა. როგორც ჩანს, ჩემთვის არც კი არსებობს გზა, რომელიც

დამაშორებდა ჩემს საზარელ ბავშვობას, და საშინელ ისტორიებს, და რაც არ უნდა ექნა, საკუთარი სიცოცხლეც რომ გაენირა ჩემი გულისთვის, იცის, ხედავს, რომ ესეც უნაყოფო გამოდგებოდა, ამბო იქნებოდა და რომ, როცა ერთმანეთს წავანყდით (ასე გამოთქვა ჩემმა ცოლმა), მას მოეჩვენა, თითქოს ცხოვრებას ვასწავლიდი, მაგრამ, მერე თავზარდაცემულმა დაინახა, რაოდენ დიდი იყო ჩემში დამლუბველი ძალა და რომ ჩემს გვერდით მას არა სიცოცხლე, არამედ დალუბვა, სიკვდილი ელოდა. ავადმყოფური ცნობიერება, აი მიზეზიო — მითხრა ჩემმა ცოლმა, ავადმყოფი და მოწამლული ცნობიერებო, იმეორებდა იგი კვლავ და კვლავ, სამუდამოდ მოწამლული და მომწამლავიო, თანაც გადამდები ცნობიერება, რომლისგანაც თქვა ჩემმა ცოლმა, ისლა დაგრჩენია, განთავისუფლდე, მოსწყდე მას, თუ გინდა იცოცხლოო, და რომ მან ასეც გადანყვიტა, — გადავწვიტე, რომ ვიცოცხლოო, გაიმეორა ჩემმა ცოლმა; აქ ჩემი ცოლი წამით გაჩუმდა და როცა ასე იდგა, ოდნავ მხრებანეული, მკერდზე ხელებგადაჭდობილი, დაბნეული, შემკრთალი, გაფითრებული, ტუჩებზე გადღაბნილი პომადით, მე მოულოდნელად, ან ვთქვათ, უნებლიედ გამიჩნდა მზრუნველი აზრი: იქნებ შესცივდა? და როცა მან, აჩქარებით და მშრალად, როგორც რაღაც უსიამოვნო და უსიამოვნო ახალი ამბავი, რომელიც თქმისთანავე დაკარგავდა უსიამოვნო ელფერს, მითხრა, სულერთია, დამალვას აზრი არა აქვს, მას „სხვა ჰყავს“ და მასთან დაქორწინებას აპირებს, კიდევ მითხრა, ის ებრაელი არ არისო. ალბათ, საინტერესოა, რომ მე მხოლოდ ამ წუთში ავლაპარაკდი, თითქოს ჩემი ცოლის ამდენი ნაამბობიდან მხოლოდ და მხოლოდ ეს ერთადერთი დეტალი მივიღე საწყენად, ვინ ვგონივარ: იქნებ, ვინმე უკუარასისტი?! — ვიყვირე მე, ოსვენციმის გამოვლა არ მჭირდებოდა-მეთქი, ვყვიროდი მე — იმისთვის, რომ გამეგო ეს ეპოქა და ეს სამყარო, ვყვიროდი მე, რათა რომელიღაც ცხოვრებისეული პრინციპის გამო უარი არ მეთქვა, უცნაურია, მაგრამ არ შეიძლება არ ვალიარო, უმაღლეს დონეზე პრაქტიკულად გაგებული პრინციპის გამო, რომელიც, სხვათა შორის, მხოლოდ და მხოლოდ შემგუებლობის პრინციპია; მართალია-მეთქი, ვყვიროდი მე, არაფერი საწინააღმდეგო არა მაქვს, მაგრამ მოდი, მაშ, სიმართლეს თვალელებში შევხედოთ-მეთქი, ვყვიროდი მე, — დიახ, მოდი პატიოსნად ვთქვათ-მეთქი, რომ ასიმილაცია აქ — არაერთი რასის ასიმილაციაა — რასის? ახლა სიცილით მოვკვდები! — მეორე რას-

ასთან — ახლა სიცილით მოვკვდები! — არამედ ტოტალური ასიმილაცია იმასთან, რაც ნიშნავს, რეალურ ვითარებებთან და არსებულ ურთიერთობებთან-მეთქი, ვყვიროდი მე, ეს ვითარებანი და ურთიერთობები, ისეთია, როგორიც არის, მათ ხარისხზე ლაპარაკი არა ღირს, როგორიცაა, ისეთია, ლაპარაკი ღირს მხოლოდ ჩვენს გად-ანვეტილებაზე, და არა მარტო ღირს, აუცილებელია დავახასიათოთ ჩვენი გადანყვეტილება სრული ასიმილაციის შესახებ, ან გადან-ყვეტილება იმის თაობაზე, რომ ჩვენ არ ვუერთდებით სრულ ასიმილაციას-მეთქი. თუმცა, ალბათ, უკვე ისე ხმამაღლა აღარ, ამის შემდეგ ჩვენ უნდა, ჩვენ მოვალენიც ვართ, შევაფასოთ ჩვენი უნარები, იმ თვალსაზრისით — შეგვიძლია თუ არა ტოტალური ასიმილაციის განხორციელება, მე კი ადრეულ ბავშვობაშივე ვხვდებოდი, რომ ეს არ შემეძლო, არ შემეძლო იმასთან ასიმილაცია, რაც არის, არსებულან, ცხოვრებასთან, და მაინც-მეთქი, ვყვიროდი მე, მე ვარ, ვარსებობ, ვცოცხლობ, თუმცა, ამასთან, ვიცი: ამის უნარი არ გამაჩნია. ადრეულ ბავშვობაშივე ნათლად ვხედავდი: თუ ასიმილაციას დავ-ექვემდებარე, მაშინ უფრო ადრე მოვკვდები, ვიდრე მაშინ, თუ ასიმილაციას არ განვიცდი, რაც ზუსტად ისევე მომკლავს და ამ გაგებით სულერთია ებრაელი ვარ თუ არა, თუმცა აქ ებრაელობა, უარს ვერ იტყვი, უდიდესი უპირატესობაა, მაგრამ განა შეუძლია მას ამის გაგება?! — ვყვიროდი მე, მხოლოდ და მხოლოდ ამ ერთად-ერთი მოსაზრებით ვარ თანახმა ვიყო ებრაელი, მხოლოდ და მხოლოდ ამ მოსაზრებით გამართლებად მიმაჩნია, გამორჩეულ გამართლებად და ზეციურ მადლადაც კი, არა ის, რომ ებრაელი ვარ, იმიტომ, რომ მიმიფურთხებია-მეთქი, ვყვიროდი მე, ვინა ვარ, არამედ იმიტომ, რომ მე, როგორც დალდასმული ებრაელი ვიყავი ოსვენციმში, რომ ჩემი ებრაელობის წყალობით ისეთი რამ გადავიტანე, თვალებში ჩავხედე ისეთ რამეს, და ვიცი, ერთხელ და სამუდამოდ, მტკიცედ ვიცი ისეთი რამე, რაზეც არასდროს და არანაირ ფასად უარს არ ვიტყვი-მეთქი, ვყვიროდი მე. ცოტა ხანში გავჩუმდი: მერე ერთმანეთს დავშორდით და თუ მომდევნო წლებს ვიგონებ, როგორც არა სრულიად დაცლილ წლებს, არა როგორც შიშველ უდაბნოს, მხოლოდ და მხოლოდ იმის წყალობით, რომ ამ წლებშიც, როგორც სხვათა შორის, ყოველთვის: ჩვენს ქორწინებამდე, მას შემდეგაც დიახაც ბუნებრივია, მთელი ჩვენი თანაცხოვრების განმავლობაში მე ვშრომობდი, დიახ, მე გადამარჩინა სამუშაომ და თუ

კიდევაც გადამარჩინა, გადამარჩინა მხოლოდ მომავალი გარდაცვალებისთვის, ამ წლებში მე არა მხოლოდ გავმდიდრდი რამდენიმე გადამწვეტი მნიშვნელობის მქონე გაგებითა და მიხედვით: ამ წლებში მივხვდი, რომ ჩემი გაგება და მიხედვრა იმ რიგით, როგორითაც ისინი გაჩნდნენ, თითქოს თვალი თვალში ექსოვება ჩემს ბედს. ამ წლებში დავინახე ჩემი შრომის ჭეშმარიტი აზრი, რაც სინამდვილეში სხვა არაფერია, თუ არა შრომა ბარით, იმ საფლავის გაღრმავება და დასრულება, რომლის გათხრაც ჩემთვის სხვებმა დაიწყეს ღრუბლებში, ქარში, იმამში, რასაც ეწოდება არაფერი. ამ წლებში ხელახლა დამესიზმრა ის, რაც ერთხელ უკვე მესიზმრა და ახლა ვიცი, რომ ეს სიზმარი ბატონი მასწავლებლის ზეგავლენითა და მიბაძვით, გულით ნატარები, ნალოლიავეები ჩემი ამოცანა და ჩემი იდუმალი იმედია, ამ წლებში გავიგე, რას წარმოადგენს ჩემი ცხოვრება, ერთი მხრივ, როგორც ფაქტი, და მეორე მხრივ, როგორც სულიერი ყოფის ფორმა, უფრო ზუსტად, როგორც გადარჩენის ყოფილი ფორმა, რომელიც უკვე აღარ ჰქვეთს რომელიღაც განსაზღვრულ გადარჩენის მიჯნებს, რომელსაც არც სურს მისი გადაკვეთა; ყოფის ფორმა, რომელიც ყოველივე ამის გვერდით თავისას მოითხოვს. მაშასადამე, მოითხოვს რომ ის ჩამოაყალიბონ, როგორც რამე მომრგვალებული, მკვრივი მინის საგანი, რომ ბოლოს და ბოლოს ასე გადარჩეს, მნიშვნელობა არა აქვს — რისთვის, მნიშვნელობა არა აქვს — ვისთვის, — ყველასთვის და არავისთვის, იმისთვის, ვინც არის კიდევ და არც არის, სულერთია, იმისთვის, ვისაც ოდესმე შერცხვება ჩვენს გამო და (შესაძლოა) ჩვენს მაგივრად, — და რომელსაც, მაინც როგორც ფაქტს, როგორც თავისთავად აღებულ ფაქტს გადარჩენისთვის, მე შევწყვეტ, ლიკვიდაციას გავუკეთებ, იმ შემთხვევაშიც კი — თანაც ნამდვილად მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ეს ფაქტი ვარ თვითონ მე, სწორედ ამ წლებში მოხდა, რომ ტყეში შევხვდი დოქტორ ობლატს. ამ წლებში დავინყე ჩანანერების გაკეთება ჩემს ქორწინებაზე. ამ წლებში კვლავ გამოჩნდა ჩემი ცოლი, ერთხელ, როცა ახალი რეცეპტების მიღების იმედით ჩვენს ჩვეულ კაფეში ვუცდიდი, მოვიდა და თან ხელჩაკიდებული ორი ბავშვი მოიყვანა. ერთი მუქთმიანი გოგონა, ცხვირის ირგვლივ ბაცი ჭორფლი რომ დაჰფენოდა, და ჯიუტი ბიჭი, მოცისფრო-მონაცრისფრო კენჭებივით მხიარული და მკაცრი თვალებით. „მიესალმეთ ძიას,“ — უთხრა მათ. ამან სავსებით, ერთხელ და სამუდამოდ გამომაფხიზ-

ლა. ზოგჯერ, როგორც გაქუცული ქრცვინი, — ხანგრძლივ დევნას
გადარჩენილი, თავს უფლებას ვაძლევ ქალაქში გავსხლტე... რამე
ხმის გაგონებისას, რამე ნაცნობი სახის დანახვისას, ვინაბები,
ყურებს ვცქვეტ და ვგრძნობ თითქმის ნაშლილი მოგონებების სუს-
ტი სურნელი როგორ უტევს ჩემს გამოფიტულ, გაზარმაცებულ
გრძნობათა ორგანოებს, რომელიმე სახლის სიახლოვეს, რომელიმე
კუთხესთან, თავზარდაცემული ვშეშდები, ნესტოებს ვბერავ,
მშფოთვარე მზერას ვავლებ აქეთ-იქით; მინდა თავს გაქცევით ვუშ-
წელო, მაგრამ რაღაც მაკავებს, ფეხქვეშ საკანალიზაციო მილი
ხმაურობს, თითქოს ხსოვნის მღვრიე დინება მინისქვეშ დამალული
კალაპოტიდან გადმოხეთქავს, ჩემს შთანთქმასა და თან ნალებას
ლამობს. დაე, ასე მოხდეს, მე მოვემზადე. უკანასკნელად მოვიკრიბე
მთელი ძალა, ზეცას მივანდე ჩემი წარმავალი, ჯიუტი სიცოცხლე —
მივანდე, რათა შემდეგ, ზემოთ აღმართულ ხელებში მოქცეული სი-
ცოცხლის ამ ფუთით განმეგრძო გზა, თითქოს შავი მდინარის
სწრაფ, შავ დინებაში ჩაეძირულიყავი და დაემხრევალიყავი.

ღმერთო მაღალო!

მომეც ნება, ჩავიძირო და დავიხრჩო,

ან და მარადის,

უკუნისით უკუნისამდე,

ამინ!

თქვეთავესა

ედღვნება მაგდის

მაშინ კელავ შევედი სახლში
და დაენერე: შუალამეა.
მინებს ნეიმა უმხაპუნებს,
არ იყო შუალამე. და ნეიმა არ მოდიოდა.
ს. ბეკეტი. მოლოი

დავუშვათ, ჩვენი ისტორიის გმირს ჰქვია კეშერიუ*. წარმოვიდგინოთ რომელიმე ადამიანი და მას მოვარგოთ ეს სახელი. შეიძლება პირიქითაც მოვიქცეთ: წარმოვიდგინოთ სახელი და მას მივუსადაგოთ ადამიანი. თუმცა ეს ყოველივე აუცილებელი არ არის: ჩვენი ისტორიის გმირს რეალობაშიც კეშერიუ ჰქვია.

კეშერიუს გვარისა იყო მამამისი.

მისი ბაბუაც კეშერიუს გვარს ატარებდა.

ამიტომაც დაბადების მოწმობაში კეშერიუ ჩანერეს კეშერიუს გვარით: ეტყობა, ეს არის ის რეალობა, რომელსაც ამჟამად კეშერიუ არც ისე დიდი პატივისცემით ეპყრობა. რამეთუ ახლა, — მაშასადამე ათასწლეულის დასასრულის ერთ-ერთ უკანასკნელ წელს, კონკრეტულად, 1999 წლის გაზაფხულზე, და კიდევ უფრო კონკრეტულად, ზუსტად ამა წლის მარტის მზიან დილით — კეშერიუსთვის რეალობა პრობლემატურ ცნებად, ან, რაც კიდევ უარესია, პრობლემატურ მდგომარეობად იქცა. ისეთ მდგომარეობად, რასაც კეშერიუ სულის ყველაზე სანუკვარ სიღრმეებში გრძნობდა — ყველაზე მეტად, სწორედ რეალობა აკლდა. ყოველთვის, როცა ასე თუ ისე აიძულებდნენ გამოეყენებინა სიტყვა — „რეალობა“, კეშერიუ უმალვე დაუმატებდა: „ეგრეთ წოდებული რეალობა“. თუმცა ეს საკმაოდ სუსტი სატისფაქტია იყო, ყოველ შემთხვევაში თვითონ კეშერიუ ამას სატისფაქტოდ არ აღიქვამდა.

მოცემულ მომენტში (საერთოდ კი ბოლო ხანებში ასე ხშირად ხდებოდა) კეშერიუ ფანჯარასთან იდგა და ქვემოთ, ქუჩას გადასცქეროდა. მის წინაშე გადაშლილი სანახაობა ყველაზე უფრო ჩვეულებრივი და ბანალური იყო ყველა იმ სანახაობათა შორის, რომელთა წარდგენაც კი შეეძლო დამთვალიერებლისთვის ბუდაპეშტის ჩვეულებრივ და ბანალურ ქუჩებს. ტალახით, მანქანის ზეთითა და ძაღლის განავლით დათხვრილ ტროტუარებზე ჩამწკრივებული მანქანები ჩანდნენ, სახლების აქერცილ, ბათქაშჩამოშლილ კედლებს შორის სულ რაღაც ერთ მეტრამდე სიგანის, ვიწრო გასას-

* კეშერიუ – მწარე (უნგრ.)

ვლელში თავის საქმეებზე მიდიოდნენ ჩვეულებრივი, სავსებით ბანალური გამვლელები, და მათი სახეები, რომლებზეც შეჰყინვოდათ მოლუშული, მტრული გამომეტყველება, ყველა საფუძველს იძლეოდა, გეფიქრათ, რომ თავშიც ისეთივე მოლუშული და ისეთივე ყოველდღიური აზრები უტრიალებდათ, როგორც ეს ქუჩები იყო. ზოგი, ვისაც, ეტყობა, სადღაც მიეჩქარებოდა, და წინ ზოზინით მიმავალი ხალხის რიგის გასწრებას ცდილობდა, ტროტუარიდან შუა ქუჩაზე გადადიოდა, და მაშინ ავტომობილების გაავეებული სირენების მთელი ქორო უმაღვე ცდილობდა იმის იმედი მოესპო, რომ ამ სამყაროში ვინმეს ნებას დართავდნენ მწკრივში თავისი ადგილი დაეტოვებინა.

ფანჯრის გადასწვრივ, რომელთანაც კეშერიუ იდგა, პატარა მოედანი იყო, და იქ, მერხებზე — იმათზე, რომლებისთვისაც ჯერ არ აეგლიჯათ და არ გაეზიდათ ფიცრები — თავიანთი ფუთებით, ჩანთებით, სინთეტური ბოთლებით ისხდნენ ადგილობრივი მანანნალები. თვალს ხვდებოდა ვიღაცის გაბანჯგვლული წვერი, რომლის ზემოდანაც ნათელ ლაქად თავს იწონებდა ნაქსოვი, ჭიაფერის ქუდი, იქიდან ჩამოკიდებული ქუჩურკი კი მხიარულად ხტოდა ავაზაკური ბანჯგვლების წინ. მის გვერდით იჯდა არსება — რომელიღაც არარსებული არმიის ოფიცრის დაჭმუჭნული ქუდით და ზამთრის, გამოხუნებული და ღილებაცლილი პალტოთი, რომელზეც ფერადი აბრეშუმის სარტყელი შემოეჭირა, ის ალბათ, ვინმე ქალბატონის კეკლუცი ხალათის ნაწილი იყო. ჯინსებიდან გამოყოფილ, დაბრეცილ, კოჟრებიან და კოპებიან ქალის ფეხებზე მოქცეულქუსლებიანი, ვერცხლისფერი ფეხსაცმელი ბრწყინავდა. მოშორებით, ოდნავ ამოწვერილი ბალახის ვიწრო ზოლზე იწვა ვიღაცა, მუხლებანუელი, არაბუნებრივ პოზაში, უძრავი, როგორც ძველმანების გროვა, — ალკოპოლით ან ნარკოტიკებით უნდა ყოფილიყო გაბრუებული, ან ერთითაც და მეორითაც.

მანანნალების შემყურე კეშერიუმ უცბად გაიფიქრა, რომ ის ისევ მანანნალებს შესცქერის. ეჭვი არ იყო, ახლა კეშერიუ მეტისმეტად დიდ ყურადღებას უთმობდა მანანნალებს. ფანჯარასთან მდგომს შეეძლო დიდხანს ეთვალთვალა მათთვის, და ამისთვის დაეთმო — საერთოდ, სრულიადაც არაძვირფასი — დრო, ისე, როგორც შეპყრობილი ვუაიერი ვერა და ვერ წყდება უხამს სანახაობას.

ამასთანავე, ეს გატაცება, გატაცება უსახლკაროთა თვალთვალ-ით კეშერიუს სულში ბადებდა დანაშაულის გძნობას, ლტოლვისა და ზიზლის თავისებურ ნარევს, დაბოლოს, ყოველივე ეს გადაიქცეოდა რაღაც გულისამრევ განგაშად, ცხოვრების წინაშე შიშად. იმ მომენტში, როცა განგაში მასში ნაცნობ, მკაფიო კონტურებს იძენდა, კეშერიუ, თითქოს თავის საიდუმლო საქმიანობის პიკზე მყოფი, ამ საქმიანობის უფრო იდუმალ მიზანს აღწევდა, თითქმის კმაყოფილების გრძნობით ფანჯარას შორდებოდა და მაგიდასთან მიდიოდა, რომელზეც გართხმული, მკვდარი ჩიტებივით ეყარა მანქანაზე ნაბეჭდი ფურცლების გროვები.

კეშერიუს ესმოდა, რომ ამ აკვიატებულ მიდრეკილებაში, რომელიც, ახლა შეიძლება ითქვას, ცოდნისა და თანხმობის გარეშე დაეუფლა, არის რაღაც არანორმალური, რაც უნდა აშფოთებდეს. ამით სინამდვილეში ისე იტანჯებოდა, როგორც ნამდვილი ავადმყოფობით. ერთადერთი ის სჭირდებოდა, რომ ერთხელ და სამუდამოდ გადაენწყვიტა და ფანჯარასთან აღარ მისულიყო. ან, თუ მივიდოდა, მხოლოდ იმისათვის, რომ სარკმელი გამოეღო და ოთახი გაენიავე-ბინა, ან სხვა რამ პრაქტიკული მიზნით. მერე უცბად აღმოაჩენდა, რომ ისევ ფანჯარასთან დგას და ისევ მანანალებს ათვალიერებს.

კეშერიუს ეგონა, რომ ამ უცნაური გატაცების მიღმა რაღაც სავსებით ადვილად ასახსნელი რამ იფარებოდა. უფრო მეტიც, იგი გრძნობდა: მსგავსი ახსნა რომ შესძლებოდა, უკეთ გაიგებდა ცხოვრებას, რომლისაც ახლა ნამდვილად არაფერი ესმოდა. იგი გრძნობდა: ოდესღაც თითქმის ხელშესახები, მუდმივი ღერძიდან, რომელსაც წინათ საკუთარ პიროვნებად შეიცნობდა, ახლა მთელი უფსკრული ამორებდა. ჰამლეტის კითხვა კეშერიუსთვის ჩვეულებრივი ფორმით — ყოფნა-არყოფნა — როდი ჟღერდა, არა, იგი სხვანაირად ისმოდა: ესე ვარ თუ ესე არა ვარ?

თითქოს დაბნეულმა კეშერიუმ ხელი შეახო მაგიდაზე დაყრილ მანქანაზე ნაბეჭდი ფურცლების გროვას. საკმაოდ სქელი შეკვრა პიესის ხელნაწერი იყო. ყდაზე ეწერა სათაური: „თვითმკვლელობა“; ქვემოთ ჟანრის სახეობა: „კომედია სამ მოქმედებად“; უფრო ქვემოთ: „მოქმედების ადგილი: ბუდაპეშტი, 1990-იანი წლები“. ფურცელი აიღო, რომ კიდევ გადაეშალა, მაგრამ მაინც არ გადაშალა, დაუთმო იმ საეჭვო სიამოვნებას, რასაც მასში მოქმედების ადგილის აღწერა იწვევდა.

(ლარიბუღად განყობილი ოთახი, ლარიბ გამომცემლობაში. გაღლეტილი კედლები, მოყანყალეული წიგნის სტელაჟები, ჩამწკრივებული პირდაღებული წიგნები, მტვერი, მოუვლელობა, თუმცა არაფერი მეტყველებს არც გადასვლაზე, არც ახლო წარსულზე, არც ახლო მომავალზე და, მიუხედავად ამისა, ყველაფერს აზის მიუსაფრობის, დროებითობის ბეჭედი. ოთახში ოთხი მაგიდაა. მაგიდებზე — საბეჭდი მანქანები, ზოგს შალითები აფარია. გვერდით — წიგნების გროვა, ხელნაწერები, საქალაღდეები. ფანჯრები ეზოს გადასცქერის. უკანა პლანზე — დერეფანში გამავალი კარი. ფანჯრებში ჩანს მზიანი დილის შუქი, აქ კი, ოთახში ბინდ-ბუნდია, ქერში ანთია ელექტრონათურა.

ოთახში — კიურტი, მისი ცოლი, შარა და დოქტორი ობლატი. აშკარად ეტყობათ, ისინი აქ უცხოები არიან; რალაცის ან ვილაცის მოლოდინში სანერ მაგიდას შემოსხდომიან, მერე ირკვევა, რომ იგი კეშერიუს ეკუთვნის).

კეშერიუ გრძნობდა, რომ კითხვამ გაიტაცა; ეს ის უცნაური გატაცება იყო, რომელმაც საბედისწეროდ წინასწარ განსაზღვრა მთელი მისი ცხოვრება. მას გულწრფელად მოსწონდა დიალოგები, რომლითაც იწყებოდა პიესა.

კიურტი — მძულს! ვერ ვიტან! გულს მირევს ეს სორო. ეს სახლი... არადა ადრე ეს სასახლე იყო, თუ, არ იცოდით. ეს კიბეები... ეს ოთახი... აქ ყველაფერი...

ობლატი (შარას) — რას ამბობს? გესმის რამე?

შარა — უბრალოდ, მოსწყინდა.

ობლატი — მეც მომწყინდა. შენც მოგწყინდა.

შარა — ჰო... მაგრამ მას რადიკალურად მოსწყინდა. ახლა ეს მისი ერთადერთი რადიკალიზმია. იმ დიადი დროიდან მხოლოდ და მხოლოდ ეს შემორჩა — მოწყენილობა. ყველგან თან დაატარებს, როგორც ავ, გაქუცულ ძალღს, და დროდადრო სხვებს უქსევს.

კიურტი — გვიბრძანეს, თერთმეტისთვის უნდა ვყოფილიყავით...

შარა (რბილად, თითქმის მუდარით, თითქოს ჭირვეულ ბავშვს ელაპარაკებოღეს) — შენთვის არავის არაფერი „უბრძანებია“. კეშერიუმ ითხოვა მასალა გამომცემლობაში მოიტანეთო. შეძლებისდა მიხედვით თერთმეტი საათისთვისო.

კიურტი — უკვე თორმეტის ნახევარია. თქვენ, რა თქმა უნდა, ფეხებზე გკიდიათ. მოთმინებით ისხდებით და დაელოდებით... ისე, როგორც ყველა ამ ქვეყანაში. ყველა ყველაფერს მოითმენს: მოტყუებას, სიცრუეს, დახვრეტას... მზადა ხართ, ის დახვრეტებიც აიტანოთ, რომლებიც შემდეგ მოხდება — მას შემდეგ, რაც თვითონ თქვენ დაგხვრეტენ.

კეშერიუმ გაიცინა. უფრო ზუსტად, ისეთი დამახასიათებელი, მოკლე ხმა გამოსცა, რაც ახლა მის სიცილს ნიშნავდა. ეს ხმა თითქოს კუჭიდან ამოსდიოდა და უფრო ღრუტუნსა ჰგავდა, ვიდრე სიცილს. ყოველ შემთხვევაში მასში არც სიხარული და არც ხალისი არ ისმოდა. კეშერიუმ რამდენიმე გვერდი გადაშალა; თვალი შემდეგ პასაჟზე შეაჩერა.

(აჩქარებით შემოდის კეშერიუ. ილღიაში სქელი საქალაღდე ამოუჩრია).

კეშერიუ — ნუ ბრაზობთ. ღმერთმანი, ჩემი ბრალი არ არის. მაპატიეთ, მაპატიეთ! თათბირი გაგრძელდა.

შარა — ასე რამ გაგანერვიულა? რამე მოხდა?

კეშერიუ — არაფერი განსაკუთრებული. უბრალოდ, გამომცემლობას ხურავენ. სახელმწიფოს აღარ უნდა ზარალის დაფინანსება. ორმოცი წელი აფინანსებდა, ახლა კი უარზეა.

ობლატი — ლოგიკურია. ეს უკვე სხვა სახელმწიფოა.

კიურტი — სახელმწიფო მუდამ ასეთია. ლიტერატურას აქამდეც მხოლოდ იმიტომ აფინანსებდა, რომ მერე მისი ლიკვიდაცია მოეხდინა. სახელმწიფოს მიერ ლიტერატურის მხარდაჭერა ლიტერატურის სახელმწიფოსმიერი ლიკვიდაციის სახელმწიფოებრივად შენიღბული ფორმაა.

ობლატი (ირონიით) — აქსიომატური ფორმულირებაა.

შარა — გამომცემლობას რა მოუვა? მოკვდება?

კეშერიუ — ახლანდელი ფორმით, დიახ (მხრებს იჩეჩს; ცოტა დამწუხრებულია). რას იზამ, ქვეყანაზე ყველაფერი: საგნებიც, ადამიანებიც — ამჟამინდელი ფორმით სამუდამოდ ვერ გაძლებენ... და ადრე თუ გვიან გარდაიცვლებიან.

დიახ, ეს საუბარი, ცხრა წელიწადზე მეტი ხნის წინანდელი საუბარი, კეშერიუს კარგად ახსოვდა. ახსოვდა, სარედაქციო კოლეგიის თათბირიდან გამოსული (ეგრეთწოდებული სარედაქციო

კოლეგიის ეგრეთწოდებული თათბირიდან), ილიის ქვეშ ამოდებული სქელი საქალაქდით თავის ოთახში დაბრუნდა. კიურტი, შარა და ობლატი ნამდვილად მაგიდის ირგვლივ ისხდნენ და მას ელოდნენ. თვითონ, კეშერიუ, დაახლოებით იმასვე ამბობდა, რაც პიესაშია ნათქვამი. ყველაფერ ამაში ერთი რამ იყო გასაოცარი და დაუჯერებელი: ადამიანი, ვინც ეს პიესა შექმნა და ეს სცენა შეიტანა მაშინ, როცა ეს სცენა — დანერილს თითქმის სიტყვასიტყვით რომ ემთხვეოდა, — იმ მომენტში რეალურად თამაშდებოდა, უკვე აღარ იყო ცოცხალი.

მან თავი მოიკლა.

პოლიციამ მის ოთახში შპრიცი და მორფიუმის ამპულები იპოვა.

კეშერიუს გამბედაობა ეყო და პოლიციის გამოჩენამდე, ხელნაწერების დიდი ნაწილი თან, სახლში წაიღო. წერილების მცირე შეკვრა, რომელთა შეგროვებაც შარამ მოახერხა, ნახევრად გულწასულმა თან გაიყოლა.

კეშერიუმ ეს პიესა ხელნაწერებში აღმოაჩინა. მაშინ, ცხრა წელიწადზე მეტი ხნის წინ, როცა პირველად წაიკითხა, ეს ისტორია სულ ახალი დაწყებული იყო. — და მალე იმგვარად გაგრძელდა, რომ კეშერიუს სახელის მატარებელ გმირს — ზუტად ისე, როგორც რეალურ კეშერიუს, — ეყო გამბედაობა, რომ სანამ თვითმკვლელობის ადგილზე პოლიცია და სხვა ოფიციალური პირები გამოჩნდებოდნენ, შეეკრიბა და თან წაეღო ხელნაწერი მემკვიდრეობის უდიდესი და უკეთესი ნაწილი. სახლში რომ მიიტანა, კეშერიუ უმაღლვე ეცა ნადავლს, მაშინ აღმოაჩინა პიესა, მასში კი ის სცენა, საიდანაც ჩანდა, რომ მას, კეშერიუს ეყო გამბედაობა, რათა... და ასე შემდეგ. შემდეგ მსგავსი სცენები ერთმანეთს მისდევდა, პიესაშიც და რეალობაშიც. ასე რომ, კეშერიუმ უკვე თვითონაც აღარ იცოდა, რას შეეჯახა: ავტორის, — მისი განსვენებული მეგობრის — გასაოცარ, კრისტალურად ნათელ წინასწარმეტყველებას, თუ საკუთარ, ასე ვთქვათ, გულწრფელ მზაობას გაიგივებულიყო მისთვის განკუთვნილ როლთან, და რეალობაში განეხორციელებინა ის, რაც ავტორის ფანტაზიით იყო ნაშობი.

თუმცა ახლა, ცხრა წელიწადზე მეტი ხნის გასვლის შემდეგ, კეშერიუს აზრები სულ სხვა რამეს დასტრიალებდა. მისი ისტორია, როგორც პიესაში იყო აღწერილი, დასრულდა; მაგრამ თვითონ ხომ ისევ აქ იყო, ჯერ ისევ განაგრძნობდა არსებობას, და ეს გარემოება

მის წინაშე წამომართულიყო, როგორც გრანდიოზული ამოცანა, რომლის ამოხსნას ვერანაირად ვერ იწყებდა. ან საკუთარი ისტორია უნდა განეგრძო — რაც შეუძლებლად ეჩვენებოდა — ან დაენყო ახალი — რაც ამდენადვე შეუძლებელი იყო. დასამალი რა არის, კეშერიუ ირგვლივ სხვადასხვანაირ გადანყვეტილებას ხედავდა — ერთნი უკეთესნი იყვნენ, მეორენი უარესნი; უფრო მეტიც, თუ კარგად დაფიქრდებოდა, იგი ცხოვრების ნაცვლად სულ გადანყვეტილებებს ხედავდა. მაგალითად, პერსონაჟმა, სახელად კიურტიმ, ახლა აირჩია ისეთი გადანყვეტილება, რომ ავად გამხდარიყო. ცოტა ხნის წინ, როცა, კეშერიუმ მოინახულა, კიურტი სანოლში იწვა, გვერდით, მაგიდაზე, სულ სხვადასხვა ფერისა და ფორმის აბები, ტონომეტრი და კიდევ რაღაც პატარა მოწყობილობა ეწყო, ამ უკანასკნელის საშუალებით კიურტის თვითონვე შეეძლო ინექციის გაკეთება; ღრმა აპათიაში მყოფი შარა სამზარეულოში იჯდა. კიურტი წინათ სოციოლოგი იყო, სამოცდაათიან-ოთხმოციანში კი უქმად ცდებოდა რომელიღაც ნაკლებმნიშვნელოვან უწყებაში ნაკლებმნიშვნელოვან თანამდებობაზე, ამავე დროს, უდრეკი შეუპოვრობით მუშაობდა ეპოქალურ ნაშრომზე, რაც ეძღვნებოდა „შემეცნების ანაქრონიკულ ფორმებსა და მათ მენტალურ ფესვებს თანამედროვე უნგრეთში“. მანამდე რაღაც დროით იჯდა, და თუმცა სახელმწიფო უშიშროებაში დაკითხვაზე მიყვანილებს უკვე აღარ სცემდნენ, მას ბედმა უმტყუნა: ისეთი სილა გააწნეს, რომ მარცხენა ყურით დაყრუვდა.

კეშერიუმ გადაფურცლა ხელნაწერი და დასაწყისს მიუბრუნდა. მის წინაშე ისევ პირველი სცენა წარდგა. კიურტი, შარა და დოქტორი ობლატი ელოდებიან მას, კეშერიუს. ობლატი რაღაცას ამბობს, კიურტი ვერ იგებს; ობლატი იმეორებს და მთელი ხმით გაჰყვირის.

შარა — ყვირილი რა საჭიროა? ადექი და მეორე ყურში უთხარი, რომელშიც არ გაურტყამთ.

ობლატი (დამორცხვებული თავს იმართლებს) — მაპატიეთ, სულ მაგინყდება!

კიურტი (წამოხტება, ოთახში დადის, სტელაჟებთან მიდის, ჯერ ერთ წიგნს იღებს, მერე — მეორეს) — იცი რა, ასე უკეთესიცაა. რაღა არ მოხდა... მოხდა და დამთავრდა... (დაბნეული ხელს ავლებს წიგნების ყუებს. და ლაპარაკობს, ლაპარაკობს, თითქოს სიზმარში) — უცნაური ამბავია: თითქოს მხოლოდ ახლა დამთავრდა, უეცრად,

შეიძლება ითქვას, ფინიშის სწორზე. რეჟიმი დაემხო, მე კი არ მინდა ვიცხოვრო — ისეთი განცდა მაქვს, თითქოს იგი მე დავამხე. საყოველთაო ლიკვიდაცია მიმდინარეობს, მე კი არანაირი სურვილი არა მაქვს დანაწილებაში მივიღო მონაწილეობა. მაყურებლად ვიქეცი. თანაც არა პირველ რიგებში, არამედ სადღაც, ქანდარაზე. შეიძლება, უბრალოდ, დავიღალე. ან შეიძლება ნამდვილად არასოდეს მწამდა ის, რისიც მწამდა. ეს უარესი ვარიანტი იქნებოდა. თორემ გამოვა, რომ ყური ტყუილუბრალოდ გამიხლიჩეს. დღეს ამ ვარიანტისკენ ვიხრები... (ჩუმდება, რაღაცაზე ფიქრობს, ხელში წიგნი უკავია). ამოდ ვიჯექი ციხეში, ამოდ ვენამე გასამართლებას, ამოდ ვერ ვახერხებდი დაბეჭდვას. მე გმირი არა ვარ. უბრალოდ, სულელურად გავატარე ცხოვრება.

ობლატი (ცდილობს დაამშვიდოს) — აქ ყველამ სულელურად იცხოვრა. ამაშია ჩვენი სპეციფიკა, *genus loci** და თუ ვინმემ თავიდან აიცილა სისულელე, ის უბრალოდ უნიჭოა.

აქ კეშერიუმ კვლავ გამოსცა ხმა, რომელიც უფრო მოკლე, ბრაზიან ბრდღვინვას წააგავდა, ვიდრე სიცილს. ახლა გულიც წყდებოდა, რომ ამ სცენაში არ მონაწილეობდა (ახსოვდა, ოთახში რომ შევიდა, ილიაში სქელი საქალაღდე ეკავა), ამიტომ ვერ შეძლებდა საუბარში მონაწილეობას. მას უყვარდა ასეთი სტილი, უყვარდა ასეთი, ყოვლისმცოდნის ჯავშანში ჯდომა, მწარე შავი იუმორი, დიდი ხნის წინათ გარდასულს მიბარებულ წარსულს რომ აგონებდა, ეს მეტად ხელსაყრელი სტილი იყო, ეს იყო ნაზიარებთა ენა, ენა, რომელიც მათ იცავდა იმედის გაცრუებისგან, შიშისგან, ღრმად დაფარული გულუბრყვილო იმედებისგან.

კეშერიუმ საათს დახედა; დღეს არანაირი განსაკუთრებული საქმე არა ჰქონდა. შუადღე ახლოვდებოდა. შეეცადა დაედგინა, რისი გაკეთება შეძლო დღის პირველ ნახევარში, მაგრამ ვერაფერი არსებითი ვერ გაიხსენა. ოღონდ ეგ იყო, შინაგანი ცხოვრება დღეს დატვირთული ჰქონდა. ღამით რაღაც დაესიზმრა, ერექციით გაელვია, და სანამ პირს იპარსავდა, ისეთი გრძნობა ჰქონდა, რომ ბოლოს და ბოლოს დღეს უნდა გადაეწყვიტა... მაგრამ სახელდობრ რა, ზუსტად ვერ წარმოედგინა, ამას გარდა, შესანიშნავად იცოდა, რომ გადანწყეტილებების მიღების უნარი არ გააჩნდა.

* *genus loci* — აქ, ადგილობრივი თავისებურება (ლათ.).

თავზე აეღო ამასთან დაკავშირებული მთელი სარედაქტორო სამუშაო (რასაკვირველია, ყოველგვარი ჰონორარის გარეშე).

ვის შეეძლო სცოდნოდა, რომ სარედაქციო კოლეგიის თათბირი სწორედ იმის გამო მოიწვიეს, რომ სამწუხარო ფაქტი ემცნოთ: გამომცემლობა, თურმე, დიდი ხანია ზარალიანი გახდა, რის გამოც, ორგანოები, რომელთა უწყებაშიც ის შედის, იძულებული არიან გარკვეული ადმინისტრაციული და ფინანსური ზომები მიიღონ. ზომები იმდენად დასაბუთებულად და დანვრილებით იყო ჩამოთვლილი, რომ მსმენელებს კრიჭა შეეკრათ, კეშერიუმ კი ერთი გაიგო (და გაიგო აბსოლუტურად ნათლად): ბ.-ს თხზულებათა გამოცემის შესახებ რამის თქმა, ახლა სრულიად უადგილო იყო.

ისევე მოუწდა ეკითხა, რაზე ლაპარაკობდნენ მისი მეგობრები, მანამდე, სანამ იგი ეგრეთნოდებულ თათბირს დატოვებდა და იმ ოთახში დაბრუნდებოდა, სადაც ისინი ელოდნენ.

დოქტორი ობლატი სწორედ მაშინ რაღაცას აცნობდა მისთვის ჩვეული ამაღლებულ-მანერული სტილით; მონოლოგი რომ დასრულდა, ოთახში ხანგრძლივმა დუმილმა დაისადაგურა. შარა სლუკუნებდა და დროდადრო აწითლებულ თვალებთან ცხვირსახოცი მიჰქონდა. კიურტი სხვებისგან მოშორებით იჯდა და ღრმა დუმილს მისცემოდა.

ობლატი (ამჩნევს, რომ შარა და კიურტი თითქმის არ უსმენენ და ცდილობს სიტყვა დაამთავროს) — ... მოკლედ, მას შემდეგ მოსვენებას არ მაძლევს ფიქრი: ვინ იცის ... იქნებ მან, — ფილოსოფიური თვითმკვლელობა ჩაიდინა. ისე, როგორც, ვთქვათ, დოსტოვესკის რომელიმე პერსონაჟმა. ეს მე სავსებით დასაშვებად მიმაჩნია. რაკი მასზე ვლაპარაკობთ — შეეძლო...

(სიჩუმე)

კეთილი, ჩემი სიტყვები უკან მიმაქვს.

(სიჩუმე)

უბრალოდ, აზრად მომივიდა...

(სიჩუმე)

საერთოდ კი, რასაკვირველია, ჩვენთვის არაფერია ცნობილი. მე ზუსტად ისიც კი არ ვიცი, ეგ როგორ... ასე ვთქვათ, რანაირად...

(სიჩუმე. კიურტი ალმაცერად გადახედავს ცოლს, მაგრამ შარა დუმს.)

კიურტი — შარა იტყვის.

შარა — აბები.

ობლატი — ეს უკვე მოვისმინე. ძილის წამალი?

შარა (მტრულად) — არ ვიცი. პოლიციაში რომ გამომიძახეს...

ობლატი — შარას ოთახის გასაღები ჰქონდა.

შარა — არანაირი გასაღები არ მქონია. გასაღები კეშერიუსთან იყო.

(კიურტი თავს უქნევს, მაგრამ მისი ცალყბა ღიმილით ჩანს, რომ არც ერთი სიტყვისა არ სჯერა).

მომისმინე, შანდორ... იქნება სჯობს, დავიშალოთ?

კიურტი — რა თქმა უნდა.

შარა — მაშინ, მოდი გავიყაროთ.

კიურტი — კი მაგრამ რატომ? დავიშლებით თუ ერთად დავრჩე-
ბით — რა განსხვავებაა? თანაც ამას იმდენი ხათაბალა მოჰყვება...

მ-მ-შ. ასოები, ვითარც მოფუსფუსე ბელურების გუნდი, რომელიც კატამ შეაშინა, სწრაფად გაფრინდა ეკრანიდან. კეშერიუმ კომპიუტერზე აკრიფა პიესის ტექსტი, რათა ხან ეკრანზე ეკითხა, ხან ფურცელზე; მართალია, მას ყველაზე უფრო მაინც ხელნაწერის ვარიანტი მოსწონდა, რომელიც აგრეთვე საქალაქში იყო; ბ.-ს დაუდევარი ხელწერა კეშერიუსთვის საკმაოდ გასაგები აღმოჩნდა. ყოველ სცენას თან სდევდა განმარტებითი ჩანახატები, დამატებები, შეხსენებები, შენიშვნები, აღწერები, თუმცა ამ შენიშვნებიდან აღმოცენებული დიალოგები საბოლოო სახით ოდნავ თუ განსხვავდებოდა შენიშვნებისგან, ეს უკანასკნელნი კი რეალობისგან (ან, უფრო ზუსტად თუ ვიტყვით, ეგრეთ წოდებული შენიშვნები, ეგრეთ წოდებული რეალობისგან), მამასადამე, სახეთა, სიტყვათა და მოვლენათა იმ ნაკლებდამაჯერებელი და აღრეული მოზღვაებისგან, რაც კეშერიუს ხსოვნას შემორჩა.

„მოქმედება პირველი. მოქმედების ადგილი არ იცვლება. ოთხი მოქმედი პირი: კეშერიუ, შარა, კიურტი, ობლატი. რა აერთიანებთ მათ? საერთო წარსული, აგრეთვე — ბ.-სადმი დამოკიდებულება. ამ ორივე ფაქტორის შემთხვევითობა. წარსული — ბედის შემთხვევითი ერთიანობა, როგორც ფინლით ზეინად შეგროვილი თივა. წარსული — მათთვის, ყველასთვის საერთო სამყარო, რომლის სა-

მარცხენო საიდუმლოს ერთად უფრთხილდებიან. მათ არასოდეს უხსენებიათ ეს სამყარო თავისი სახელით, და ამას შემდეგშიც მუდამ მოერიდებიან. შეჩერებულ, გადადებულ სიცოცხლეთა გაყინული სამყარო, სამყარო, რომელზეც განუწყვეტლივ ჭუჭყიან კვალს სტოვებს ამოო იმედი. ოღონდ ისინი ამას სხვაგვარად ხედავენ. ისინი სულში მხოლოდ ბუნდოვან ხსოვნას ინახავენ ყოველდღიურ ბრძოლაზე, როცა, მთელი ძალით, როგორც იტყვიან, ხელებითა და ფეხებით უტევდნენ კედლებს, რომლებიც შეუვალი ჩანდა, უტევდნენ მანამდე, სანამ ერთხელ — არავინ იცის როგორ და რატომ — წინააღმდეგობა უცბად არ გაქრა, და ისინი უეცრად არ აღმოჩნდნენ სიცარიელეში, რაც გამოფხიზლების ეიფორიის პირველი შეტევისას თავისუფლებად მიიღეს.

ამ გაგებით ამბავი ბ.-ს თვითმკვლელობის შესახებ, მიუხედავად იმ მწუხარებისა, რითაც თითოეული მათგანი შეხვდა ამ ცნობას, — მათთვის მოწმენდილ ცაზე ატეხილ ჭექა-ქუხილად იქცა, ზურგში დარტყმად, მოულოდნელ უარყოფად, რომელიც ხაზს უსვამდა ყველაფერს, რასთან შეჩვევაც უკვე მოასწრეს. ისინი ცდილობენ ფრთხილად გაარკვიონ ამ საქციელის მიზეზები. ობლატის აზრით, აქ საქმე ეხება მთლიანად ფილოსოფიას, რადიკალურად ნეგატიურ მსოფლალქმას, „დასასრულამდე დაუნდობლად მიყვანილ“ ლოგიკურ ჯაჭვს, რასაც საბოლოოდ მივყავართ დეპრესიამდე, თვითგანადგურებამდე, ფიზიკურ და სულიერ კრახამდე... ბ.-ს გვერდით, ამბობს ობლატი, იგი, ობლატი, ფილოსოფიის დოქტორი, ვინც ფილოსოფიით პროფესიულად არის დაკავებული უნივერსიტეტის კათედრაზე, — ახალბედად გამოიყურება. მართალია, რომ მას არასოდეს უცდია დაემტკიცებინა, მაინცდამაინც ორიგინალური მოაზროვნე ვარო. „ასეთი რომ ვყოფილიყავი, ალბათ, მეც დიდი ხნის წინ გამიხეთქავდნენ ყურს ან თირკმელებს ამომიგდებდნენ, ან სხვა რამეს, რისი ამოგდებაც ჩვევად აქვთ ქცეული“, — ამბობს იგი და ეს სიტყვები ცხადია, კიურტის მიმართ რალაც პატივისცემის ნიშნად თავმოდრეკაზე უნდა მიანიშნებდეს. ობლატი იხსენებს, რომ რამდენიმე წლის წინათ ის და ბ. ბევრს და მწვავედ კამათობდნენ სხვადასხვა ფილოსოფიურ საკითხზე: მაშინ ერთმანეთს შეხვდნენ „შემოქმედებით სახლში“, როგორც უნოდებდნენ იმ დროს მსგავს დაწესებულებებს. გაახსენდა, ტყეში რომ სეირნობდნენ, ჩამოცვე-

ნილ ფოთლებს აშრილებდნენ, — გვიანი შემოდგომა იდგა, — და ბარაქიანი ჭადრების ქვეშ პერიპათეტიკურად საუბრობდნენ.

— ტყეში დიდხანს ვსეირნობდით ხოლმე, — ჰყვება ობლატი, რომელსაც ეპიკური შესავლები უყვარს. — ის ამტკიცებდა, რომ სამყაროში ტრაგიკული ადამიანები აღარ არსებობენ. ვფიქრობ, თქვენც გაგონილი გექნებათ მისი ეს თეორია. მაგრამ იქ, მატრში, ეს აზრი არაჩვეულებრივად ზუსტად და აფორისტულად ჩამოაყალიბა. ტოტალურად რედუცირებული ადამიანი, ანუ, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, გადარჩენილი, არის არა ტრაგიკული, არამედ კომიკური ადამიანი, რამეთუ მას ბედიარ გააჩნია. მეორე მხრივ, მის ცხოვრებას თან სდევს საკუთარი ბედისწერის ტრაგიზმის შეგნება. ეს პარადოქსია (პა-რა-დოქ-სი, მანერულად წარმოთქვამს ობლატი), რომელიც მასში, მწერალში, გამოხატულებას პოულობს, როგორც სტილური პრობლემა. უნდა შევნიშნო, რომ ეს აზრი ყურადღებას იმსახურებს, — ამატებს იგი, და სახეზე თავმდაბლური თვითკმაყოფილება აწერია: ალბათ, უნივერსიტეტში ასეთი სახით მოიხსენიებს განსაკუთრებით მოსაწონ საკურსო შრომებს, — მის სისტემაში გადარჩენილი, განსაკუთრებული ქვესახეობაა, — განაგრძობს ობლატი, — რაღაც მიმსგავსებული ცხოველთა სამყაროს ქვესახეობასთან. მას მიაჩნდა, რომ ჩვენ ყველანი — გადარჩენილები ვართ და ამითაა განპირობებული ჩვენი მსოფლმხედველობის დამახინჯებული და დუნე ხასიათი. ოსვენციმი. მერე — ომის შემდეგ გავლილი ორმოცი წელი. მან თქვა, რომ ჯერჯერობით ახსნა ვერ უპოვა გარდარჩენის ამ უკანასკნელ დეფორმაციას — ესე იგი ამ ორმოც წელიწადს. მაგრამ — ეძებს, და თითქმის ახლოსაა ფინიშთან.

ობლატი ჩუმდება, და ხანმოკლე, მაგრამ მნიშვნელოვან პაუზას აკეთებს.

— ჰოდა, მეც ფილოსოფიურ თვითმკვლევლობაზე ვიფიქრე, — წარმოთქვამს შემდეგ დოქტორი ობლატი. — შესაძლოა გადანყვიტა, რომ სწორედ ეს არის საძიებელი პასუხი — და აჩქარებით ამატებს: — ყოველ შემთხვევაში, ჩემი პასუხიო.

დანარჩენები მაინცდამაინც ვერ ეთანხმებიან.

კიურტი:

— ისეთ ცხოვრებას არ ენეოდა, რომ თვითმკვლევლობა განეზრახა. იგი თავისებურად ცხოვრების ვირტუოზი იყო.

ობლატი:

— ცხოვრების ვირტუოზი? რას ნიშნავს ცხოვრების ვირტუოზი? ნუ გენყინება და ეს გარკვეულ ახსნას მოითხოვს.

კიურტი:

— რაც უნდა ყოფილიყო, ყველაფერში მონაწილეობას გაუბრუნდა, არასოდეს არაფერში ერეოდა, არა სწამდა, არც ჯანყდებოდა და არც იმედი უცრუვდებოდა.

ობლატი:

— შეიძლება ამას ისიც დავამატოთ, რომ თითქმის არ ცხოვრობდა ჩვეულებრივი ადამიანური ცხოვრებით, რომ არასოდეს არსად არ მიემგზავრებოდა, რომ არანაირი ამბიციები არ გააჩნდა. თუნდაც ასე იყოს. მაგრამ ეს კიდევ არ ნიშნავს, რომ მართალი არა ვარ.

კიურტი:

— ბერბიჭასავით უცოდველი რჩებოდა.

ობლატი:

— ვამჯობინებდი მეთქვა: ეს ორმოცი წელი არავის გაუტარებია მასავით ელეგანტურად. ის კი არ ცხოვრობდა, დაფრინავდა... დაფრინავდა, როგორც... — იგი ჩუმდება.

ობლატი აპირებდა ეთქვა: დაფრინავდა, როგორც თოვლივით თეთრი ალბატოროსი ყინულოვან-რუხი ოკეანის თავზე. მაგრამ მიხვდა, რომ ეს შედარება არაფრით არ იყო გამართლებული. უბრალოდ, მან გუშინ სალამოს, ძილის წინ „მოზი დიკს“ გადაავლო თვალი.

მალე, თავისდაუნებურად, ისინი პოლიციის საკითხს უბრუნდებიან. ობლატიმ არაფერი იცის. ვინ გამოიძახეს? რატომ გამოიძახეს? რა გასაღებზე ლაპარაკობთ? თურმე ბ.-ს ბინის გასაღებზე. საქმე ისაა, რომ ბ.-ს ბინის გასაღები კეშერიუს ჰქონია. ერთი დამიხედეთ, უკვირს ობლატს. ბ. — სულის არისტოკრატი, — თავისი ოთახის გასაღებებს არიგებდა? დიახო, ამბობს კეშერიუ. პირველად თვითონაც გააკვირვა ბ.-ს მხრივ ასეთმა ნდობამ. ბ.-ს სურდა, რომ კეშერიუს მიეხედა მისი ხელნაწერებისთვის, დასაბეჭდად მოემზადებინა. კეშერიუ თავისთან მიიპატიჟა, აჩვენა სად რა იდო და სრული კარტ-ბლანში მისცა: დაე, იჩიჩქნოს, ამოარჩიოს, ის აკეთოს, რაც მოესურვება. კეშერიუ სულის სიღრმემდე შეძრული იყო. ამაზე ხომ ყოველთვის ოცნებობდა, მიაჩნდა რა, რომ ბ. რაც შეიძლება მეტად

უნდა იბეჭდებოდეს. კეშერიუ იდუმალ იმედოვნებდა, რომ სადმე, მაგიდის რომელიმე უჯრაში მთელ რომანს ნაანყდებოდა. დღეს, ვაი რომ, ბ.-ს ჭეშმარიტი განზრახვა აშკარაა: მას მხოლოდ ის უნდოდა, რომ წინასწარ ეზრუნა საკუთარი შემოქმედებითი მემკვიდრეობის ბედზე. დიახ, გასაგებია, ამბობს ობლატი. განა კერძოდ მან, კეშერიუმ, პირველმა არ შეიტყო ბ.-ს სიკვდილი და პოლიციაში არ დარეკა? დიახ, ასეა. მაშ, რაღა უნდოდათ შარასგან. ვინ იცის, ამბობს კეშერიუ. როცა ბ.-ს ცხედარი აღმოაჩინა, საშინლად დაბნეულმა, კიურტის დაურეკა. იგი შინ არ იყო. მაშინ კეშერიუმ შარას სთხოვა ბ.-სთან მისულიყო; უფრო სწორად, ბ.-ს ბინაში. რატომ? — უკვირს ობლატი. იმიტომ, რომ ის, კეშერიუ იმდენად თავზარდაცემული იყო მკვდარი ბ.-ს დანახვით, რომ მარტო, ცხედრის გვერდით, ვერც ერთ ნუთს ვერ გაძლებდა. ასე რომ, მეზობლებმა „დაინახეს ვიღაც ქალი“; შარა ამიტომაც გამოიძახეს პოლიციაში, მაგრამ მალე ყველაფერი ნათელი გახდა... (სანამ ეს საუბარი მიმდინარეობს, კიურტი ხმაურით შლის გაზეთს და დემონსტრატიულად კითხვას იწყებს, თითქოს მომხდართან არანაირი საქმე არა ჰქონდეს) არადა კეშერიუსგან მათ ნამდვილად რაღაც სურთ, — არ ცხრებოდა ობლატი. „არაფერი, იდიოტებო“, — ამბობს კეშერიუ.

(კეშერიუ სცენის მეორე მხარეს გადადის. შუქიც იქით ინაცვლებს. სანერი მაგიდა. მას ინსპექტორი უზის).

ინსპექტორი — უბედური შემთხვევის შესახებ თქვენ დაახლოებით ნაშუადღევს ოთხ საათზე განაცხადეთ. მაგრამ სახლში უფრო ადრე, სადღაც, დილის ცხრა საათზე გნახეს.

კეშერიუ (ნერვულად) — ეს ყველაფერი უკვე შეტანილია ოქმში.

ინსპექტორი — დიახ, დანაშაულის ადგილზე. მაგრამ ახლა საქმის დახურვა გვჭირდება. გთხოვთ დამეხმაროთ. მაშ, თქვენ ოთახში დაჰყავით ოცი-ოცდახუთი ნუთი, და მხოლოდ მერე დარეკეთ პოლიციაში.

კეშერიუ — მე ხომ არ ვიცოდი, რომ მკვდარი იყო. თავიდან ვერაფერი უჩვეულო ვერ შევნიშნე. მეგონა, ეძინა.

ინსპექტორი — ბინაში როგორ მოხვდით?

კეშერიუ — შესასვლელი კარის გასაღები მქონდა. ვიცი, ახლა რასაც მკითხავთ (აჩქარებით, თითქოს დაზეპირებულ ტექსტს კითხულობს). გასაღები თვითონ მომცა, თითქმის ძალად. ჩემი აზრით, ასე უფრო მშვიდად იყო...

ინსპექტორი — ეს თვითონ გითხრათ?

კეშერიუ — თქმით, არ უთქვამს, მაგრამ...

ინსპექტორი (ანწყვეტინებს) — მაშ, რა გითხრათ? რატომ უნდოდა, რომ მისი ბინის გასაღები თქვენ გქონოდათ?

კეშერიუ (ცოტა დაბნეული) — როგორ აგისნათ?.. მითხრა... ჰო, თითქოს ხუმრობით: „მოდო, — მითხრა, გასაღები შენ გქონდეს, შენ ხომ გიყვარს ჩემს ხელნაწერებში ქექვაო“.

ინსპექტორი — ასე გითხრათ?

კეშერიუ — დიახ, ასე.

ინსპექტორი — მმ... ჰო... შეგიძლიათ დაწვრილებით გვიამბოთ, რას აკეთებდით ბინაში, იმ მომენტიდან, როცა მოხვედით... აა, აქ? (იგი მაგიდაზე შლის ქალაღდის ფურცელს, აბრუნებს კეშერიუსკენ, ალბათ იმიტომ, რომ მან უკეთ დაინახოს).

კეშერიუ — ეს რა არის?

ინსპექტორი — ბინის გეგმა. ჩვეულებრივი საცხოვრებელი სახლის სტანდარტული ბინა. მარჯვნივ დიდი ოთახია, აქ, მარცხნივ, სააბაზანო და პატარა ოთახი, მოპირდაპირე მხარეს — სამზარეულო. მაშ, შემოდიხარ შემოსასვლელში... აი აქ...

კეშერიუ (მაგიდაზე დაიხრება) — დიახ, მართალია.

ინსპექტორი — შემდეგ? რას აკეთებთ?

კეშერიუ — დავუშვათ, ვაპირებ მივესალმო: გამარჯობა, ან რამე ასეთი, მაგრამ ვხედავ, რომ სძინავს...

ინსპექტორი — რომ მკვდარია?

კეშერიუ — დიახ, ეს ახლა იცით, მაგრამ მაშინ მე ხომ არ ვიცოდი. სანოლი კედელთან იდგა, მხოლოდ კეფა უჩანდა და კიდეც საბანი.

ინსპექტორი — როცა ოთახში შეხვედით...

კეშერიუ — ოთახში არ შევსულვარ.

ინსპექტორი — მაშ, სად შეხვედით?

კეშერიუ — პატარა ოთახში. იქ დგას კარადა, რომელშიც საქალაქეებს ინახავდა.

ინსპექტორი — და მერე იქ რას აკეთებდით?

კეშერიუ — იმას, რაც დამავალა, როცა გასაღები მომცა. ხელნაწერების გადარჩევას შევუდექი.

ინსპექტორი — რამე თუ წაიღეთ თან?

კეშერიუ (ცოტა გაოცებული) — რატომ? არაფერი არ წამიღია.

ინსპექტორი — მაშ, სად არის ხელნაწერები?

კეპერიუ — რა ხელნაწერები?

ინსპექტორი — რომლებიც თქვენ არ წაგილიათ.

კეპერიუ — მეც მაგას გეკითხებით: სად არის?

(სიჩუმე. კეპერიუ და ინსპექტორი უხმოდ შესცქერიან ერთმანეთს. კეპერიუს სახეზე ძლივს შესამჩნევია ჩაცინება ესახება, თითქოს ეს თამაში ცოტათი ართობს კიდევაც).

ინსპექტორი — სვირინგზე თუ შეგიძლიათ რამის თქმა?

კეპერიუ — რაზე?

ინსპექტორი — განსვენებულს მუხლს ზემოთ უცნაური ნიშანი ჰქონდა. იცოდით ამის შესახებ?

კეპერიუ — რა თქმა უნდა... ოჰ... მთლად დამაბნეით. რა თქვით? უცნაური... რაო?

ინსპექტორი (თითქოს უეცრად დაიღალა ამ დაკითხვითაც, თავისი პროფესიითაც, ამ მოსაბეზრებელი ცხოვრებითაც — ყველაფრით ამ ქვეყანაზე; ფუერული, მონოტონური ხმით) — სვირინგზე გეუბნებოდით, ბატონო კეპერიუ. მუხლს ზემოთ, თეძოს გარე მხარეს მკვეთრი, მომწვანო-ლურჯი წარწერის თაობაზე.

კეპერიუ (გაოგნებული თავს აქნევს) — რა წარწერაზე?

ინსპექტორი — მთავრული ასო „ბ“-სა და ოთხნიშნა ნომერზე.

კეპერიუ (კვლავ სრულიად გაოგნებულია).

ინსპექტორი — მე ვესაუბრე ჩვენს პათოლოგანატომს. ძალიან ხნიერი კაცია... (ყოყმანობს, ბოლოს ამოდერღავს). ებრაელია. ის ამბობს, ასეთი სვირინგი ზუსტად წააგავს ნომერს, რომელსაც ოსვენციმის ტყვეებს აძლევდნენ; მაგრამ მაშინ ეს ფეხზე კი არა, ხელზე, მაჯის ზემოთ უნდა ჰქონოდაო). საინტერესოა?

კეპერიუ — საინტერესოა. ძალიანაც. ოღონდ მე წარმოდგენა არა მაქვს, რა ნომრებს აძლევდნენ პატიმრებს ოსვენციმში და საერთოდაც, მე ებრაელი არ გახლავართ.

ინსპექტორი (ხელს იქნევს, თითქოს ბუზს იგერიებს) — ჩემთვის ამას არანაირი მნიშვნელობა არა აქვს.

კეპერიუ — ასე რატომ გაღელვებთ ეს სვირინგი?

ინსპექტორი — ამან შეიძლება ძიება... გარკვეულ წრეებამდე მიიყვანოს... მაგალითად, ძალიან გვაინტერესებს, საიდან იშოვა მორფიუმი.

კეპერიუ (განცვიფრებული) — ესე იგი, მორფიუმი?..

ინსპექტორი — რა, არ იცოდით? ბინა გავჩხრიკეთ და ბალიშის ქვეშ ვიპოვეთ ამბულები. ჩვეულებრივი საავადმყოფოს ამბულები და საინექციო ნემსი, სტერილური ბუდიდან ამოღებული. ჩვეულებრივი ნარკომანები ნახმარი ნემსითაც კმაყოფილდებიან (ხანმოკლე პაუზის შემდეგ). მის ახლო მეგობრებს შორის თუ იყო ვინმე ექიმი ან მედიცინის მუშაკი, ვისზეც შეიძლებოდა გვევარაუდა, რომ განსვენებულს ის აძლევდა შხამს?

კეშერიუ — წარმოდგენა არა მაქვს.

ინსპექტორი — მის ყოფილ ცოლს თუ იცნობთ?

კეშერიუ — რა თქმა უნდა. ხუთი წელია განქორწინებული არიან... რატომ მეკითხებით?

ინსპექტორი — ისე. უბრალოდ, გავიგე რად მუშაობს... ის ქალი ექიმი.

კეშერიუ (გაკვირვებული) — მერე რა?

ინსპექტორი — არაფერი. მაგრამ რაღაც ვარაუდამდე მივყავართ. განა ასე არ არის?

კეშერიუ (ძლივს პოულობს სიტყვებს — იმდენად გაოცებულია) — არ მესმის, მაინც რა ვარაუდამდე შეიძლება მიგიყვანოთ...

(სიბნელე. მერე შუქი ინთება. ყველანი ძველ ადგილებზე სხედან).

შარა ცრემლებს ძლივს იკავებს და კეშერიუს ეკითხება, გამოძიებელს რატომ არ უთხრა სიმართლე, არ გამოუტყდა, რომ იცის სვირინგის შესახებ და ისიც, თუ რას ნიშნავს ის.

კეშერიუ პასუხობს, მაშინ გამოძიებლისთვის ბ.-ს მთელი ისტორია უნდა შეამზნაო.

— დიახ. მერე და აქ ისეთი რა არის?

— როგორღაც ვერ გავებდე, ამბობს კეშერიუ.

— რატომ?

— ამაზე თვითონაც კარგა ხანია თავს ვიმტკრევ. — თქვა კეშერიუმ.

ამაზე თვითონაც კარგა ხანია თავს ვიმტკრევ. გარემოებებით ბევრი რამის ახსნა შეიძლება. მაგრამ როგორ უნდა მომეთხრო ბ.-ს ისტორია პოლიციის მოხელისათვის? რა პოლიციური სიტყვებით შეიტანდა იგი ბ.-ს ისტორიას ოქმში, ისტორიას, რომლის მოყოლა

მართლაც შეუძლებელია? მე ვიჯექი მყუდროებას მოკლებულ, უპაერო, სახაზინო ოთახში, თავს დამნათოდა შიშველი ნათურების ცივი შუქი, და ჩემსკენ იყო მოპყრობილი სახაზინო (ფორმალური) მზერა; სათვალე, უფერული თმები, უფერული თვალები; რომ შემოვედი, ხელი ჩამომართვა, ხელის გული ნოტიო ჰქონდა. რა ენაზე უნდა მეამბნა მისთვის ბ.-ს ისტორია? რა ტონით? გულგრილით? დრამატულით? თუ, ასე ვთქვათ, ოქმის ენით?

ეს საშინელი მომენტი იყო: სწორედ მაშინ გავიაზრე, რომ ბ., სანამ ცოცხლობდა, ამ ისტორიით ცოცხლობდა და კიდევ, მგონი, მაშინ მივხვდი, მისთვის რას ნიშნავდა ამ ისტორიით ცხოვრება. იქ, იმ სახაზინო ოთახში, სადაც კონცენტრირებულად ვგრძნობდი სამყაროს გულგრილობას, სწორედ იქ გავიგე, რომ ყოველ ისტორიას აქვს დასასრული, და რომ ის, ბ., ერთადერთი ადამიანია, რომელმაც აქედან შესაბამისი დასკვნა გააკეთა, გააკეთა ისე, როგორც ყოველთვის — უკომპრომისოდ და რადიკალურად.

აი, რატომ ვიყავი ვალდებული შევდგომოდი მისი დაკარგული რომანის ძებნას. რამეთუ მასში, იმ რომანში, უეჭველად, იქნებოდა ყველაფერი, რაც უნდა გამეგო, რისი გაგებაც საერთოდ შეუძლია ადამიანს.

ჩვენ ხომ მხოლოდ ჩვენი ისტორიებიდან შეგვიძლია გავიგოთ, რომ ეს ისტორიები დასრულდა, — სხვანაირად, ისე ვიცხოვრებდით, თითქოს კიდევ გექონდეს რალაც გასაგრძელებელი (მაგალითად, ჩვენი ისტორიები), მაშასადამე, ვიცხოვრებდით გაუგებრობაში.

ბ.-ს, ყოველ შემთხვევაში, ჰქონდა ისტორია; თუნდაც ეს ისტორია ხელახლა მოყოლასა და გაგებას არ ექვემდებარებოდეს.

მე არც ეს გამაჩნია. რომ მომინდეს, ჩემი ისტორია ისე ვიხილო, როგორც ისტორია (აბა, ვის არ მოუნდება იცოდეს თავისი ისტორია, რათა შემდეგ, დამშვიდებულმა — ან, შესაძლოა, სულ პირიქით, სიმშვიდედაკარგულმა — მას ბედი უნოდოს), მაშინ მე მომიხდებოდა ბ.-ს ისტორიის მოყოლა.

შევცდები მოკლედ გადმოცემთ ამ ისტორიის დასაწყისი მაინც — მაშასადამე, ბ.-ს ისტორიის, — მისი, ასე ვთქვათ, სათავეები, მაშასადამე, ყველაფერი ის, რაც უნდა ვიცოდეთ სვირინგზე და, შესაბამისად, რისი მოყოლაც ვერ შევძელი (როგორც ვერც სხვა ვინმეს ვერ მოვუყვებოდი), რადგანაც ისეთი განცდა მქონდა, რომ ეს ისტორია მოყოლას არ ექვემდებარება.

ის მართლაცდა არ ექვემდებარება მოყოლას.

ალბათ, ამ ამოცანის შესრულება გამიადვილდება, თუ სანყის დისპოზიციას, იმ ბრიყვულ შეკითხვებსა და კიდევ უფრო ბრიყვულ პასუხებს დავუბრუნდები, რომელთა შემწეობით ჩვენ, ის ადამიანები, ბ.-ს დაკარგვის გამო უცბად საკუთარი ისტორიების გარეშე რომ დავრჩით, ამ ისტორიის ინტერპრეტირებას ვცდილობდით.

მაშ ასე, მოკლედ: ჩვენ გამომცემლობაში ვისხედით, ჩემს ოთახში, ჩვენ, ოთხი ადამიანი, რომლებსაც ასე თუ ისე რაღაც ურთიერთობა გვექონდა ბ.-სთან და მის ისტორიასთან, ოთხი ადამიანი, რომელთაც, — ჰო, მხოლოდ ობიექტურ დოქტორ ობლატის გარდა, რომელმაც, როგორც ეკადრება ჭეშმარიტ ფილოსოფოსსა და ფილოსოფიის პროფესორს, საკუთარი, ნეიტრალური ისტორია შეიქმნა, ისტორია, რომლის გაგრძელებაც და გაგრძელებაც შეიძლებოდა დროის დასასრულამდე, — მოკლედ, ადამიანები, რომელთა ისტორიაც ბ.-მ არა მარტო მიიღო, არამედ მეტ-ნაკლებად სრულიად უვარგისად აქცია.

საერთოდ კი ისინი, აქ, გამომცემლობაში იმისთვის მოვიწვიე, რომ მათთვის პატარა სტატიები შემეკვეთა, კრებულის მოკლე წინასიტყვაობის მსგავსი, კრებულისა, რომელშიც შევიდოდა ბ.-ს გარდაცვალების შემდეგ დარჩენილი ნაწარმოებები. იმედი მქონდა, მათ წინ დავუდებდი უკვე მზა ხელშეკრულებას, ანდა სულაც მცირე ავანსს გადავცემდი. მათ რომ ვინწევდი, რა თქმა უნდა, ჯერ არ ვიცოდი ის, რაც გავიგე ეგრეთ წოდებული სარედაქციო კოლეგიის ეგრეთ წოდებულ თათბირზე: რომ ჩვენი ღარიბი გამომცემლობა — ზარალიანი საწარმო იყო და ამიტომ ბ.-ს შემოქმედებითი მემკვიდრეობის გამოცემის შესახებ ლაპარაკიც არ ღირდა.

პატიებას ვთხოვ საკუთარ თავს, რომ ასეთი წარმოუდგენელი სისულელის წერა მიხდება, მხოლოდ ახლა ვხვდები, ალბათ, როგორ უჭირთ ჩვენს კლიენტებს, ეგრეთ წოდებულ (ან ნამდვილ) მწერლებს, გამკლავებოდნენ შიშველ მატერიას, საგნობრივ რეალობას, მოვლენათა მთელ სამყაროს, — რათა შემდგომ ჩანვდომოდნენ მათ მიღმა მოკიაფე არსს (თუ მსგავსი რამ, საერთოდ, არსებობს). უმეტეს შემთხვევებში ჩვენ ვხელმძღვანელობთ ვარაუდით, რომ იგი, ეს არსი, მაინც არსებობს: ხომ ძნელია შეეგუო იმას, რომ ჩვენი ცხოვრება მოკლებულია არსს; თუმცა, ვშიშობ, სწორედაც ასეთია რეალური სიტუაცია, ან, როგორც დოქტორი ობლატი, ეს საყვა-

რელი სახედარი, იტყოდა, სწორედაც ასეთია არსებული ყოფის მდგომარეობა.

მაშ, ვისხედით ოთახში და ვდუმდით: ბ.-ს ისტორია, რომელიც მოყოლას არ ექვემდებარებოდა, ჩვენთვის ყველასთვის ხომ მშვენივრად იყო ცნობილი.

თუ სწორად მახსოვს, ბოლოს პირველმა მე ამოვიღე ხმა:

— არა, ერთი წარმოიდგინეთ, რა გონებაჩლუნგები არიან: სვირინგი შენიშნეს, მაგრამ დაბადების ადგილისა და დროის გასაგებად თავიც არ შეუწუხებიათ.

ბერიკაცმა კიურტიმ, რომელიც იმ დღეს მაინცდამაინც საუკეთესო განწყობაზე არ ყოფილა, — არა უმიზეზოდ — სხვა აზრი გამოთქვა: თუ მივიჩნიევ, რომ ნამდვილად ყურადღება არ მიაქციეს დაბადების დროსა და ადგილს, მაშინ გონებაჩლუნგი მე ვყოფილვარ; მეორე მხრივ, პოლიციელებიც გონებაჩლუნგები გამოდიან, ასე ვთქვათ, თავიანთი პოლიტიკური გონებაჩლუნგობის ჩარჩოებში — თუკი ისინი ამაში ურთიერთკავშირს ვერ ხედავენ, უფრო სწორად, ასეთი ურთიერთკავშირი აზრადაც არ მოსდით.

ერთი სიტყვით, ბოლოს სჯობს საქმეზე გადავიდეთ. ბ. დაიბადა 1944 წელს ოსვენციმში, ან, თუ სულ მთლად ზუსტნი ვიქნებით, საკონცენტრაციო ბანაკში, რომელიც მთელ მსოფლიოში ცნობილია როგორც აუშვიცი, ბირკენაუს ერთ-ერთ ბარაკში.

სულ არ გამიკვირდებოდაო, შენიშნა ობლატმა, თუ აღმოჩნდება, რომ პოლიციაში არავის აზრადაც არ მოსდის, აუშვიცი და ოსვენციმი ერთი და იმავე ადგილის სახელწოდების ორი ვარიანტი რომაა. არ შეგვეძლო ამას არ დავთანხმდებოდით, გვახსოვდა რა, რომ უმეცრება, სისულელე, ბარბაროსობა და ბოროტება, ხელისუფლების ხელშეწყობით, რომელიმე საშინელი ეპიდემიის მსგავსად დამლუპველად მოედო ქვეყანას, მაგრამ ჩვენ დავეთანხმეთ, პატიოსნად თუ ვიტყვით, როგორღაც დუნედ, თითქოს სასხვათაშორისოდ, როგორც ადამიანები, რომლებმაც დიდი ხანია ჯვარი დაუსვეს გამოსწორების შესაძლებლობას, და საერთოდ საზოგადოებრივ ზნე-ჩვეულებათა რამენაირ ცვლილებას. ზნე-ჩვეულებათა მდგომარეობა ასეთი საშინელი რომ არ იყოს, მაშინ არც ფეხზე აღმოჩენილი სვირინგი არ იქნებოდა ამხელა გამოცანა: მაშინ ხომ პოლიციელისთვისაც ცნობილი იქნებოდა, რომ რამდენიმე ბავშვს, რომლებმაც „მოახერხეს“ და ოსვენციმის მთელი ისტორიის მანძილზე,

იქ დაიბადნენ, ნომერს თედოზე ასვამდნენ, რადგანაც ხელზე აღნიშვნა შეუძლებელი იყო — ადგილი არ ჰყოფნიდათ: ჩვილის ხელი მეტიმეტად პატარაა.

ბ.-მ, რომელიც თავისი დაბადების გარემოებებს, — რბილად რომ ვთქვათ, — უხალისოდ იგონებდა, ერთხელ კუთხეში რომ მივიმწყვდიე, მიამბო: ოთხნიშნა ნომერი ასო „ბ“-თი იმიტომ მიიღო, რომ დედამისი სანიტარიულ ბარაკში როგორღაც პოლიტიკურ სლოვაკ პატიმართა სიაში მოხვდა, მისგან ისიც შევიტყე, რომ რამდენადაც იცოდა — ასე მითხრა, — უნგრელებს ხელზე დაღად ასვამდნენ ასო „ა“-ს, და ხუთ ან ექვსნიშნა ნომერს. რაც უნგრელ ებრაელებს შეეხებოდათ, მათი შანსი — თედოზე მიეღოთ ნომერი — ესე იგი ბანაკში დაბადებულებს და თანაც ეცოცხლათ, — პრაქტიკულად ნულს უტოლდებოდა (ზუსტად, სიტყვასიტყვით ასე თქვა).

იმის თაობაზე, თუ თვითონ როგორ გადარჩა ცოცხალი, ძლივს ამოვგლიჯე სულ მწირი და ნაწყვეტ-ნაწყვეტი ცნობები. სავსებით შესაძლოა, რომ მეტი არც თვითონ იცოდა. მაგალითად, ვერაფრით ვერ გავიგე, იცოდა თუ არა, ვინ იყვნენ მისი მშობლები; და თუ იცოდა, ლაპარაკით მათზე არასოდეს ულაპარაკია. სად და როგორ გაატარა ბავშვობა, ამაზეც თითქმის ვერაფერი მოვისმინე; სულ მთლად პატარა ობოლთა თავშესაფრიდან გაქცეულა, ეს არის და ეს. მისი გვარიც კი შედარებით ცოტა ხნის წინ გავიგე, როცა ხელშეკრულებებს ვაფორმებდი გამომცემლობაში, მისი თარგმანების პუბლიკაციის შესახებ. „ვერ ვიტან გვარს, რომელიც წინაპრებისგან მერგო, ისევე, როგორც ვერ ვიტან ვერც წინაპრებს და ვერც ყველა მათ, ვისი წყალობითაც ვცოცხლობ“, — მითხრა ერთხელ მან. მისი ეს სიტყვები ჩანერილი მაქვს. უცნაურია, რატომ მომაფიქრდა მისი ზოგი გამონათქვამის ჩანერა? ან, იქნებ არც ისე უცნაურია...

თუ ყველაფრის შეკრება და სისტემაში მოყვანა შეუძელი, რაც გავიგე მასზე თვითონ მისგან ან სხვებისგან, დაახლოებით ასეთი ისტორია დაიხატება. ტრანსპორტით ახალმოყვანილთა დახარისხების დროს ხდება შემდეგი: ექიმი, რომელიც შერჩევით არის დაკავებული, ან ვერ ამჩნევს, რომ ქალი (ბ.-ს დედა) ორსულობის მეოთხე თვეშია (რაც ადვილი წარმოსადგენია), ანდა ორსულობა საერთოდ არ ეტყობოდა (რისი წარმოდგენაც ასევე ადვილი შესაძლებელია); ისიც შესაძლებელია, რომ ორსულობა გარკვეულწილად უკვე ემჩნეოდა, მაგრამ ექიმი, რომელიც ხალხს ახარისხებდა — ან ღუმელში

გზავნიდა ან სამუშაოდ — იმ დღეს მეტად კეთილგანწყობილი იყო (ბოლოს და ბოლოს ასეთი რამის წარმოდგენაც შეიძლება!). ნამდვილი სირთულეები დაახლოებით ერთი თვის შემდეგ დაიწყო: ბ.-ს დედა ყოველდღიურად იკლებს წონაში, და მუცელი სულ უფრო მკვეთრად ეტყობა. ბოლოს თავგანწირულ ნაბიჯს დგამს — თუმცა, როგორც ჩანს, იცის, რომ ამით საკუთარ სიცოცხლეს საფრთხეს უქმნის: რამე საბაბით (ვთქვათ, საკონცენტრაციო ბანაკში სრულიად ჩვეულებრივად მიჩნეული ავადმყოფობის — ფლეგმონის, მომიზეზებით, როცა ფეხებზე ჩირქოვანი წყლულები ჩნდება) ითხოვს ლაზარეთში გასასინჯთა სიაში შეიყვანონ. ეს შეიძლება ნამდვილი სიკვდილის ტოლფასი აღმოჩენილიყო: საავადმყოფო ბლოკში მოხვედრის მსურველთა შორისაც აწარმოებდნენ დახარისხებას. ამჯერად, დახარისხება არ ჩაატარეს (ყოველ შემთხვევაში, მე ამაში დარწმუნებული ვარ. რომ დაეხარისხებინათ, მაშინ ფეხმძიმე ქალი როგორ მოხვდებოდა საავადმყოფო ბლოკში? არადა იგი იქ მაინც მოხვდა). შემდგომი მოვლენები უტყუარობის მაღალი ხარისხით განიხილება. საავადმყოფო ბლოკის უფროსი (ბლოკელის) პოლონელი ქალი იყო. ბ.-ს დედა სლოვაკეთში იზრდებოდა და ბლოკელ პოლონელსა და მას ერთმანეთისა შესანიშნავად ესმით; ეს არის ყოველივე იმის გასაღები, რაც შემდგომში მოხდა. რამდენიმე დღეში ბ.-ს დედა თანაბლოკელს უმხელს ისედაც აშკარად ქცეულ საიდუმლოს. ბლოკელი, შეიძლება ვივარაუდოთ, მეტისმეტად გაიტაცა აზრმა, რომ შანსი ეძლეოდა, დახმარება გაენია ბავშვისთვის, რათა „სიკვდილის ბანაკში“ დაბადებულიყო. ეს ქალი, სხვათა შორის, შორს მიმავალ ურთიერთობაშია რაღაც საიდუმლო ძალებთან მთავარ ბანაკში და უმაღლეს მოქმედებაზე გადადის. ბანაკი უკვე სალიკვიდაციოა, წესრიგი, დისციპლინა შერყეულია. კანცელარიაში რეგისტრაციაში ატარებენ ვიღაც ებრაელი ქალის სიკვდილს, მის მაგივრად კი, საბანაკო ადმინისტრაციის ხელშეწყობით, ცოცხლდება ვინმე, დიდი ხნის გარდაცვლილი, ტყვე-სლოვაკი ქალი პოლიტიკურებიდან. ოსვენციმში, სადაც თითის ერთი აქნევით ათასობით სიცოცხლე იგვებოდა პირისაგან მიწისა, რა ფასი აქვს რაღაც ერთ სიცოცხლეს?.. ასე რომ, საავადმყოფო ბლოკში ქალი მშვიდობიანად მშობიარობს და მართალია, ჩვილს მაშინვე ართმევენ, საბოლოოდ ბიჭუნა მაინც, რაღაც სასწაულით, გადარჩა.

— ამაზრზენი ისტორიაა, — ასეთი კომენტარი გაუკეთა ამ ყოველივეს ბ.-მ. — ქალს ის მაინც არ უნევს, რომ ბავშვი ყველგან თან ატაროს, საფულესავით ან პირადობის მოწმობასავით, შეგიძლია სადმე დაგრჩეს, ან კაფეში დატოვო, ქუჩაში გადაადგო, როგორც მოუხერხებელი პაკეტი, რომელიც უცხოებმა გადმოგცეს. თუ დაფიქრდებით, ეგრეთ წოდებული ნორმალური დაბადების ვითარებაც ხომ არ აღინიშნება დიდი ზეიმით. ვინც იბადება, თავისი ნებით როდი იბადება.

ისეთი სულელი ვიყავი, რომ ვთხოვე: აღწერე-მეთქი!

— თვითონ არ გესმის, რასა მთხოვ, — მიპასუხა მან.

ეტყობა, მართლაც არ მესმოდა, რას ვითხოვდი.

— მაშ, კარგი, — განაგრძო მან. — იბადება რაღაც უფორმო, სისხლით დაფარული, როგორც მომყოლი. მაგრამ ეს თუ აღწერე, მაშინ ისტორიად იქცევა. მერედა შენ, როგორც მომთხოვნი რედაქტორი, როგორ შეაფასებდი მსგავს ისტორიას?

მე ვდუმდი.

— აბა, — არ მეშვებოდა იგი, — რამე თქვი.

— არ ვიცი, — ვუპასუხე მე.

— კარგი რა! რა არ იცი? — გაბრაზდა იგი. — აბა, შეხედე: შენთან მომაქვს სიუჟეტი: ოსვენციმში, კეთილ, დასახმარებლად მუდამ მზადყოფ ხალხის გვერდით იბადება ჩვილი. კაპოები მიწაზე აწყობენ ჯოხებსა და მათრახებს და გულაჩუყებულებს თავს ზემოთ აჰყავთ მტირალი ბავშვი. ესეის ეფრეიტორი ინმენდს თვალზე მომდგარ ცრემლებს...

— დიახ... თუ ასე მიაბობ, მაშინ, რა თქმა უნდა...

— აბა? — არ მეშვებოდა იგი — რას იტყვი?

— საერთოდ... კიჩია, — ვუთხარი მე. და უმაღლეს დავამატე:

— მაგრამ სხვანაირადაც ხომ შეიძლება დაწერო.

— არ შეიძლება. კიჩი კიჩია.

— კი მაგრამ ეს ხომ ნამდვილად მოხდა! — აღვშფოთდი მე.

უბედურებაც ეგაა, ამიხსნა მან. მოხდა, მაგრამ მაინც არ არის მართალი. გამონაკლისია. კაზუსი. ცხედრების გადამამუშავებელ მექანიზმში ქვიშის მარცვალი მოხვდა. ვის აინტერესებს — თქვა მან, — მისი ცხოვრება, ცხოვრება-გამონაკლისი, რომელსაც უმაღლის ვილაც არატიპურ, სანიმუშო-საჩვენებელ ბანაკის მუშაკებს; ცხოვრება, რომელიც სხვა არაფერია, თუ არა ერთჯერადი, ყოველ-

გვარ კანონზომიერებას მოკლებული უბედური შემთხვევა სანარმოში? მერედა როგორ ვუპოვოთ ადგილი ამ არარსებულ გამოწვევას, წარმატების ამ ისტორიას, სახელად ბ.-ს, კაცობრიობის საყოველთაო ისტორიაში?

მაშინ, ჩვენი ნაცნობობის დასაწყისში, ჯერ კიდევ კარგად არ მესმოდა, რაზე ლაპარაკობდა იგი. შეიძლება სრულად ახლაც არ მესმის. მაგრამ ასეთი საუბრები ყინულოვან-რუხ ქალაქში, ჩლუნგ მონყენილობასა და ფიქრისგან დაცლილ პასიურობაში რომ ჩაძირულიყო, თანდათანობით მიჰყრობდა, თითქოს ოდესღაც ნანახს მახსენებდა, დიდი, დიდი ხნის წინათ ნანახს — სიზმარს, ფანტასტიკურსა და შეუძლებელს.

აქ ერთი კითხვა ჩნდება. როგორ შეიძლება ადამიანი იყოს სპარსი? — კითხულობდა ერთი ფრანგი ფილოსოფოსი. როგორ შეიძლება ადამიანი იყოს ლიტერატურული რედაქტორი? — ეკითხულობ მე. ან, ყოველ შემთხვევაში: როგორ ყალიბდება ლიტერატურულ რედაქტორად? ვთქვათ, მხატვრად, მუსიკოსად, მწერლად ადამიანი, როგორც წესი, იბადება; მაგრამ რედაქტორად ხომ არა! ამისთვის, როგორც ჩანს, აუცილებელია, რაღაც განსაკუთრებული სახე დეგრადაციისა, და ამის გაგებისთვის შორიდან უნდა დავიწყო. უნდა მოვყვე მთელი ჩემი ცხოვრებისეული გზა, მაშასადამე, ჩემი ოჯახის დეგრადაციის ისტორია (კესელბახების ოჯახისა, რომელიც ოდესღაც, დიდი, დიდი ხნის წინათ გადმოსახლდა აქ, უნგრეთში, როგორც მიჩნეულია — შვეიცარიიდან), ისტორია ჩემი ნოდებისა, ჩემი სოციალური ფენისა, ჩემი ქალაქის, ჩემი ქვეყნისა, — საერთოდ, მთელი სამყაროსი. როგორც გამოუსწორებელ რედაქტორს, რომლის გონებაში განუწყვეტლივ ირევა მანანალა ფრაზები და პასაჟები მსოფლიო ლიტერატურიდან, მომენტალურად მახსენდება ერთი წიგნი, და მასთან ერთად — თხრობის შესაძლო დასაწყისი: „ღმერთი ხედავს, დაუვინყარი ბ.-ს ისტორიას (ან: ცხოვრებას? ან იქნებ ცხოვრების ისტორიას?) რომ ვყვები, სულაც არ ვაპირებ წინა პლანზე წამოვჭიმო საკუთარი პერსონა...“

როგორ ჩამივარდა ხელში ეს წიგნი, რომელმაც, რაც თანდათანობით გაირკვევა, წარუშლელი და ამასთანავე, გამანადგურებელი ზეგავლენა იქონია ჩემს, რამდენადმე, ყოველგვარ ეჭვგარეშეა, სასაცილო წარმოდგენაზე? ჩემი მშობლების ოჯახში ლიტერა-

ტურის ადგილი არ იყო, როგორც საერთოდ ნებისმიერი ხელოვნებისა. მე ჯანსაღ ადამიანთა შორის გავიზარდე, რომელთა სულიერ ცხოვრებას სახე შესძინა, კერძოდ, როგორი? — ომებმა და სხვადასხვაგვარმა დიქტატორულმა რეჟიმებმა. ალბათ, უფრო სწორი იქნებოდა, ასე მეთქვა: მე გავიზარდე ჯანსაღ ადამიანთა შორის, რომელთა სული, ხასიათი და ინდივიდუალობა ლიკვიდირებულ იყო ომებითა და სხვადასხვანაირი დიქტატურებით. როგორც უკვე ვახსენე, ჩემი წინაპრები მოდგმით შვეიცარიიდან იყვნენ, მაგრამ XVI-XVII საუკუნეებში, განსაკუთრებული დაბრკოლებების გარეშე, მიუხედავად თურქული ბატონობისა და სხვა პერიპეტიებისა, საქონლით ვაჭრობას მისდევდნენ და ამ შემოსავლიანი საქმის შემწეობით შეძლეს ფესვები გაედგათ ტრანსილვანიის...

ოჰ, არა. კმარა. საკმარისია რამდენიმე ეტაპი. ჯერ კიდევ პირველი მსოფლიო ომის წლებში ჩემმა ბაბუამ უარი თქვა გვარზე — კესელბახი, რაკილა საბრალომ სწორედ მაშინ ფრონტზე დაკარგა უფროსი — გამორჩეულად საყვარელი — ვაჟიშვილი და რაკილა მიღებული იყო გვარის პირველი ასოს დაცვა, პრაქტიკული მოსაზრებითაც ასე სჯობდა (რა წარმოუდგენლადაც არ უნდა გეჩვენოთ, იმ დროს ადამიანებს ჯერ კიდევ არ ეცვათ მონოგრამებიანი საცვლები), ბაბუამ გვარად აირჩია კეპერიუ: მისი ცხოვრება მართლაც მეტისმეტად მწარე იყო. მეორე მსოფლიო ომის დროს ტრანსილვანიიდან ბუდაპეშტში გადმოვიდა მამაჩემიც: მას შურისძიებისა ეშინოდა... (სულ ერთია, ამ მრავალწერტილის ნაცვლად აქ რას დავწერ: რუმინელების, რუსების, კომუნისტების, ებრაელების, ნაცისტების, ლეგიტიმისტებისა თუ სოციალისტების შურისძიებისა). ბუდაპეშტში ჩვენი ოჯახი — როგორც „ტრანსილვანიელი ლტოლვილები“ — შეასახლეს ცოტა ხნის წინ გაძარცვულ და გაჩანაგებულ ბინაში, რომელშიც ადრე ებრაელები ცხოვრობდნენ. მალე, ბუდაპეშტის შტურმის შემდეგ, მამა თავს იმტვრევდა, სადმე კიდევ უფრო შორს ხომ არ გავქცეულიყავით: ახლა ბინის ყოფილი მფლობელების შურისგებისა ეშინოდა. თუმცა მფლობელები არ გამოჩენილან, საიდანაც შეიძლებოდა დაგვესკვნა, რომ ისინი, საბედნიეროდ, ერთიანად ამოჟუჟეს. მამა ასეთ ფორმულირებას განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებდა. ბავშვობისას მე თვითონ მომისმენია მისგან ამ კონტექსტში გამოთქმული აზრი.

— არასოდეს დაუხუჭოთ თვალი ჭეშმარიტებას, — ასწავლიდა იგი ოჯახს. — არ გაგიტაცოთ იაფფასიანმა ფრაზებმა, რომელთაც თავს მოგახვევენ. ღირსება მაინც უნდა შევინარჩუნოთ. მისი ნაციონალიზაცია ხომ არ შეიძლება. თვალი გაუსწორეთ აშკარა ფაქტებს: ჩვენ აქ იმიტომ ვცხოვრობთ, იმიტომ გვაქვს ეს ბინა, რომ მათი ყოფილი პატრონები, საბედნიეროდ, ერთიანად მოსპეს. სხვანაირად ვერსად ვიცხოვრებდით. დიახ... აი, ასეთია უნგრული ბედნიერება, მწარედ დააბოლოვა მან ნათქვამი (*nomen est omen*)*.

მე მიყვარდა მამა. ნაცრისფერი, ლამაზი, ტანჯული სახე და ნაცრისფერი, კეთილი, დაღლილი თვალები ჰქონდა. ზოგჯერ სახლში ლაპარაკობდნენ იმაზე, თუ როგორი მდიდრული, სიცოცხლით სავსე იყო ცხოვრება წინათ, ოდესღაც, სადღაც; მაგრამ, როცა ცოტა წამოვიზარდე და მამა უკეთესად გავიცანი, იგი უკვე მსახურობდა ეგრეთ წოდებულ „რეფერენტად იურიდიულ საკითხებში“, რომელიღაც ეგრეთ წოდებულ „სახელმწიფო დანესებულებაში“. „სულიერი გაყინვა“ — ტუჩების გრეხვითა და ხელის დაუდევარი მოძრაობით, ახასიათებდა იგი მისთვის მიუღებელ მოღვაწეობას, რომელსაც მაინც იღებდა, რაკილა ყოველდღიურად ასრულებდა. მე თავი დავალწიე იმას, რაც თურმე ყველა ვაჟიშვილის გარდუვალ ხვედრს წარმოადგენს: მამის წინააღმდეგ ჯანყს. ვის წინააღმდეგ ან რის წინააღმდეგ უნდა აევჯანყებულოყავი? ჩემი ჯანყი უმაღვე ჩაიძირებოდა არარსებულ, მამის დიდი, დიდი ხნის წინ გადახარშულ წინააღმდეგობაში.

რისთვის ვწერ ყოველივე ამას? თვითონაც არ ვიცი: ამას ხომ შედეგი არ ექნება. სამყაროში, რომელშიც ცხოვრებაც მხვდა წილად, შედეგი ყოველთვის როდი გამომდინარეობდა მიზეზისგან, მიზეზები კი ყოველთვის როდი ისახებოდა მიმდინარე მოვლენების საკმარისად დამაჯერებელ საწყის წერტილებად; ასე რომ, ლოგიკა, რომელიც ისწრაფვის შედეგის გაანალიზებით ჩანვდეს მიზეზებს, ამ სამყაროში მოჩვენებითი ლოგიკა იყო. ჩემი აზრით, სამყაროში, რომელშიც ცხოვრებაც მხვდა წილად, ლოგიკა საერთოდ არ არსებობდა.

ფაქტია, რომ ცხრამეტი-ოცი წლისას — ეს იყო 60-იანი წლების დასაწყისში — ხელთ ჩამივარდა ერთი წიგნი. მგონი, ზემოთ უკვე ვახსენე; არც სათაურს და არც ავტორს არ დავასახელებ; რამეთუ

* *nomen est omen* — სახელი — ბედა (ლათ.)

სახელები და მათზე მიწერილი ასოციაციები სხვადასხვა ადამიანებისთვის, სხვადასხვა დროს სხვადასხვა მნიშვნელობის მქონეა. ამ წიგნის არსებობის შესახებ მაშინ მხოლოდ სხვა წიგნებიდან ვიცოდი: ასე ასტრონომი აკეთებს დასკვნას რომელიმე ციური სხეულის არსებობის შესახებ, ხელმძღვანელობს რა სხვა პლანეტების მოძრაობის თავისებურებებით. მაგრამ წიგნის შოვნა იმ დროს, გაურკვეველი მიზეზების დროს, რაღაც გაურკვეველი მიზეზით, თითქმის შეუძლებელი იყო. იმ წლებში უხალისოდ გადავდიოდი კურსიდან კურსზე უნივერსიტეტში, ფულიც ნაკლებად მქონდა, და რაც მქონდა, იმას თავდავიწყებით ვხარჯავდი ერთი გატაცებისთვის: ნაცნობობას ვაბამდი ბუკინისტებთან, სადილზე ეკონომიას ვენეოდი და ძველ გამოცემებს ვიძენდი. რომელიმე დიდ ტომს რომ ვიშოვიდი, მახლობელ სკვერში მერხზე დავჯდებოდი და სამ დღეში გადავაბულებულებდი თავიდან ბოლომდე; გაგანია გაზაფხული იყო, ჩემს ოთახში კი მუდამ სევდიანი ბინდ-ბუნდი იდგა. აქამდე მახსოვს, ფანტაზიის რა მღელვარე აზვირთება განვიცადე, როცა, მაგალითად, ამ წიგნში წავიკითხე, რომ მე-9 სიმფონიის შესრულება აკრძალული იყო. თავი იმ მცირერიცხოვან ბედნიერთა კასტის წევრად ვიგრძენი, რომლებსაც ყველაზე დიდ საიდუმლოს გაანდობენ. თითქოს მოულოდნელად გამაღვიძეს, რათა განკითხვის საათის თვალისმომჭრელ შუქზე სიმართლე ეთქვათ სამყაროს უსასო მდგომარეობაზე.

და მაინც იმის მტკიცებას არ მოვყვები, თითქოს სწორედ ამ წიგნმა ითამაშა საბედისწერო როლი ჩემს ცხოვრებაში და წინასწარ განსაზღვრა ჩემი საქმიანობის ამჟამინდელი სახე. წიგნი წავიკითხე; მერე კი, როგორც სხვა წიგნებმა, იმანაც მიიძინა, გონებაში ჩაიფერფლა, ყოველივე იმის ბლანტ, ფხვიერ ფენათა ქვეშ ჩაიმარხა, რასაც იმ დროს ვკითხულობდი. ო, რამდენ წიგნს სძინავს ჩემში, კარგ თუ ცუდ წიგნს, სულ სხვადასხვა ჟანრით ნაწერ წიგნს! რამდენი ფრაზა, სიტყვა, აბზაცი, ლექსის სტრიქონი შემორჩა მეხსიერებას, რომლებიც მოულოდნელად, მოუსვენარი მდგმურების მსგავსად, უეცრად საიდანღაც გამოძვრებიან და თავისთვის დახეტილობენ, ზოგჯერ კი გონებაში ისეთ ხმაურსა და აურზაურს ასტიხენ, რომ ვერანაირი ძალით ვერ ვამშვიდებ. პროფესიული სენია. ერთხელ როგორღაც, მსოფლიოში ცნობილი რეჟისორის მსოფლიოში ცნობილ მოგონებებს რედაქტირებას რომ ვუკეთებდი, მათში წავანყდი

გამოთქმას, რომელიც მართალი მეჩვენა; დირიჟორი ჩიოდა, რომ დაძაბული რეპეტიციების შემდეგ უძილობა ტანჯავს, რადგანაც თავს ვერ აღწევს ორკესტრის ხმაურს, განუწყვეტილ თავეში რომ უტრიალებს.

არა, არა, ლიტერატურულ მუშაკებად, მერე კი გამომცემელ რედაქტორებად ყალიბდებიან უმთავრესად შეცდომით. ყოველ შემთხვევაში, ხაფანგი, რომელშიც ხვდები, ლიტერატურაა. ან, უფრო ზუსტად თუ ვიტყვით, კითხვაა. კითხვა ნარკოტიკს ჰგავს, რომელიც სასიამოვნოდ განანაევებს, მოგადუნებს, არბილებს ცხოვრების მკაცრ კონტურებს, რომლებიც გვთრგუნავენ. მგონი, ეს უნივერსიტეტში დაიწყო, საუნივერსიტეტო მეგობრობით, ხმაურიანი, ღრმა და გვიან ღამემდე გაგრძელებული უაზრო კამათის შუაგულში. ერთ-ერთმა ჩვენმა მეგობარმა ლექსი დაბეჭდა. მანამდე ნასაკითხად ჩვენ მოგვცა, და შენ რაღაც ძალიან ღრმააზროვანი თქვი ერთი წყვილი რითმის შესახებ. ამის შემდეგ როგორღაც წესად იქცა, აზრი შენთვის გვეკითხა ამაზე თუ იმაზე. და აი, შენ გადიდგულებული დააბიჯებ დერეფანში, ილლიაში ვილაცის ხელნაწერი გაქვს. შენ უკვე რაღაც ზიზლიანი ქედმაღლობა გახასიათებს, რაღაც ენობრივი მიეთმოეთი, რასაც ვილაც-ვილაცები აღიქვამენ, როგორც ფაქიზ და შეუმცდარ გემოვნებას. შენზე ამბობენ, რომ, ასე ვთქვათ, „ერკვევი ლიტერატურაში“, დაბოლოს, ამას თვითონაც იჯერებ. უნივერსიტეტის გაზეთის რედაქტორი ხდები. თანდათანობით იძენ უნარს — გასაძვრომებს მიაგნო ცენზურის მოთხოვნების ლაბირინთში — და ამას აღიქვამ, როგორც თავისებურ აზარტულ, საინტერესო თამაშს. უბადრუკო მასხარავ! ზოგჯერ ისეც ხდება, რომ „გაბედულებისათვის“ კონფიდენციალურად მხარზე ხელს გითათუნებენ. კიდევ გარკვეული დროის შემდეგ ითვისებ გამომცემლობებში გაბატონებულ მხიარულ ცინიზმს და მასში თავისებურ სიამოვნებას პოულობ. იმ წლებში კიდევ იცოდნენ, რა არის ახალი სასტამბო საღებავის სუნი, ცოცხალი იყო ერთი ბერიკაცი მწერალი, ვისაც გამომცემლობაში მოჰქონდა თავისი — სახელმწიფოს წყალობით გამოქვეყნებული — ნაწარმოებები, ხელახლა ხელით გადანერილი.

რაზე ვლაპარაკობ? ცოტაც და ბოლოს ანექდოტების მოყოლასაც დავეწყებ. მხოლოდ ახლა ვხედავ, რა ძნელია ავტორისთვის თავშეკავება ისე, რომ, ნათელ და მკაფიო სტრუქტურის ჩარჩოებს

არ გასცდეს, ფაქიზად და ფრთხილად განავითაროს მოტივები და დაიცვას სტილის ერთიანობა; სწორედ ეს უნარი, თავშეკავების უნარი, გამოარჩევს ნამდვილ მწერლებს ჩემნაირი დილეტანტებისგან. ჩემი ამოცანაა: თვალი მივადევნო, რამდენად დამრია ხელი ჟინმა — უნდა ვაღიარო, ჩემს ცხოვრებაში ერთადერთმა ნამდვილმა ჟინმა — რომელმაც დროთა განმავლობაში შემიპყრო, და რომლის საგანიც, რასაკვირველია, იყო წიგნი; მოცემულ შემთხვევაში — არარსებული წიგნი, ბ.-ს დაკარგული რომანი? ხომ შეიძლება დღესაც სადმე გამოჩნდეს, თუმცა ამის არ მჯერა. მაგრამ რატომ ვფიქრობ ამაზე ისე, როგორც ფაქტზე, რომელიც განსჯას არ ექვემდებარება? რატომ ვფიქრობ, რომ ბ.-მ დაწერა ეს რომანი, ვფიქრობ, მიუხედავად იმისა, რომ არავის არასოდეს უნახავს ხელნაწერი, თანაც ყველა იფიცება, რომ ასეთი რამ არ არსებობს? მარტო ერთს — მე მჯერა, რომ მან დაწერა ეს რომანი. არ შეეძლო ისე წასულიყო ცხოვრებიდან, რომ ის არ დაეწერა. რამეთუ იგი იყო მწერალი, ნამდვილი მწერალი, ნამდვილ მწერლებს კი ჩვევად აქვთ თავიანთი სამუშაო დაასრულონ, მნიშვნელობა არა აქვს ეს რამდენიმე ათასი გვერდი იქნება თუ სულ რამდენიმე მოკლე სტრიქონი. დიდი მწერალი თავის შემდეგ დაუმთავრებელ ნაწარმოებს არ ტოვებს. ამის გათავისება მოვასწარი ჩემი პროფესიული კარიერის წლებში. ამ რომანის ნაკითხვა — ჩემთვის სასიცოცხლო მნიშვნელობისაა: მაშინ, როგორც ჩანს, გავიგებ იმას, თუ რატომ გარდაიცვალა იგი. შეიძლება გავიგო: თუ იგი მოკვდა, მაშინ, — ვთქვათ ასე, — მე ნება მაქვს კიდევ ვიცოცხოლო?

ვფიქრობ იმაზე თუ ჩვენი მეგობრობა როდის, რა მომენტში გადადიოდა თავისებურ დამოკიდებულებაში, იგულისხმება, რომ მე ჩემს დამოკიდებულებაზე ვლაპარაკობ. რაც შეეხება ბ.-ს, ის ლოლუასავით დამოუკიდებელი იყო (და ისევე, როგორც ლოლუა—მყიფე და არამყარი. ახლა, უკან რომ ვიხედები, ამას კარგად ვხედავ). მერე კი მის ისტორიაში ჩავერიე და ახლა მის ისტორიას ჩემისგან ველარც კი ვარჩევ. მგონი, ეს იმ დიდი ხნის წინანდელი საუბრიდან დაიწყო, როცა მე და ის ნახევრად ჩაბნელებულ ესპრესოს შორეულ კუთხეში ვისხედით, მალე მას შემდეგ, რაც საპყრობილედან გამოიმხივეს. თუმცა, იმასთან, რომ საერთოდ დამაპატიმრეს, მას არათუ არანაირი კავშირი არა ჰქონდა, — ზედმეტია ლაპარაკი, რომ აქ მხედველობაში მაქვს სულ აბსტრაქტული რამეები, ესე იგი, მხოლოდ

და მხოლოდ სულიერი ზეგავლენა, რასაც იგი ახდენდა ჩემზე ჩვენი ნაცნობობის პირველივე წუთიდან. კარგად თუ დავფიქრდი, რაღაც სხვაც უნდა მომხდარიყო: ჩემში შეუმჩნევლად გაიღვიძა იმან, სტუდენტური წლებიდან ჩემში ჩაძინებულმა წიგნმა. რედაქტორული სამუშაო? სრულ კმაყოფილებას არასოდეს მანიჭებდა, სერიოზული წარმატებების შემთხვევაშიც კი: ვთქვათ, ამა თუ იმ წიგნისთვის, რომლითაც ალტაცებული ვიყავი, ან პუბლიკაციაციისთვის, რომელიც უბრალოდ, ძალიან მნიშვნელოვნად მიმაჩნდა, ვახერხებდი მარტოს ან დროებითი მოკავშირეების დახმარებით გადამელახა საყოველთაო სიბრყევის ან ცენზურის მიერ აღმართული დაბრკოლებები. ეტყობა, წიგნთან ერთად ჩემში თვლემდა რომელიღაც სხვა ადამიანი (დიახ, ან, შესაძლოა რომელიღაც კომპლემენტური, დამატებითი სახე, ოღონდ სჯობს ამაზე არ ვილაპარაკო), რომელმაც ბ.-ს გამოჩენისას უცბად გაიღვიძა, გაცოცხლდა, თითქოს ლოენგრინი ყოფილიყო, ელზაში რომ ეძინა. მაგრამ ვშიშობ, თუ ასეთი სულისკვეთებით განვაგრძე, მეტისმეტად მერყეე ნიადაგზე აღმოვჩნდები. კეთილი, ეს არაფერი. არსი ისაა, რომ ჩემს ცხოვრებას აკლდა ის ხელოვანი, ვისი გულისთვისაც, კერძოდ, შენ გადიხარ რედაქტორის ასპარეზზე. წყეული პოეტილა მაკლდა — აი, მაინც ვთქვი, რა ბავშვურადაც არ უნდა ჟღერდეს.

რას ვიზამ: თითოეულ ჩვენგანს აქვს ეგრეთ ნოდებული იდეალი, თუნდაც ამაზე არ ლაპარაკობდნენ, და თუნდაც თითოეული ჩვენგანი მკაცრად უარყოფდეს მის არსებობას. და აი, ჩემ წინაშე ვიხილე ადამიანი, რომელიც თავისი საკუთარი კანონებით ცხოვრობს. რაღაც დრომ გაიარა და თავი დავიჭირე იმაზე, რომ მის სიტყვებს ვიყენებდი, რომ მუდამ ვგრძნობდი მოთხოვნილებას, მცოდნოდა, რაზე ფიქრობს, რას აკეთებს, რაზე მუშაობს იგი. ეს ძალიან სულელურად ჟღერს? რა ვქნა: ასეთები ვართ ჩვენ, ცოტა მეორეული ადამიანები. ჩვენ მათი ცხოვრებით ვიკვებებით, ვინც ჩვენზე ძლიერია, თითქოს მათი ცხოვრების რაღაც ნაჭერი ჩვენთვისაა განკუთვნილი. იმ დროს დიდ გასაჭირში ვიყავი, მორალურადაც და სხვა მხრივაც (ბევრი რომ არ გავაგრძელო, გეტყვით: ჩემმა ცხოვრებამ, ისედაც ნანგრევებში მოყოლილმა, ახლა, თითქოს უკანასკნელ მიჯნას მიაღწია), და ამ სავალალო მდგომარეობაში, რა თქმა უნდა, მზად ვიყავი მიმელო ნებისმიერი გავლენა. შავი დღეები იდგა: ზამთარმა დაისადგურა ქალაქში, ზამთარმა დაისადგურა ჩემს გულში. მარ-

თლა სერიოზულად ვფიქრობდი თვითმკვლელობაზე. უბრალოდ, დამეკარგა უნარი ჩემი ცხოვრებისთვის გააზრებული და გონიერი ცხოვრების მოჩვენებითობა მიმეცა. სულ უფრო მეტად ვრწმუნდებოდი, რომ სიხარულის გარდა, რისი მონიჭებაც სიცოცხლეს კიდევ შეეძლო ჩემთვის, მასში მრავალი, დაუძლეველად მრავალი საზრუნავი, პრობლემა, უსიამოვნებაა. ზუსტად მაშინ გავიგე ბ.-ს აზრი თვითმკვლელობის შესახებ: ეს იყო გამაოგნებელი და სრულიად განსაკუთრებული მსჯელობა; და — პირდაპირ სანინააღმდეგო იმისა, რაც ბ.-მ ბოლოს მაინც ჩაიდინა.

ვგრძნობ, რომ ვეკარგავ თანმიმდევრულობას. ალბათ, საჭიროა დავიცვა რაიმე ქრონოლოგია; მაგალითად, გადმოვცე როგორ გავიცანი ბ. მაგრამ, აი უბედურება: უკვე აღარ მახსოვს. გამომცემლობაში ბ.-ს ყველა იცნობდა, მაშინ მე მხატვრული ლიტერატურის განყოფილების თანამშრომელი ვიყავი და ბ.-სთან, რომელიც იმ რედაქტორებთან დადიოდა, ვინც საზღვარგარეთის ლიტერატურაზე მუშაობდა — იგი თარგმნიდა ფრანგულიდან, გერმანულიდან და ინგლისურიდან, თარგმნიდა თანაბარი ბრწყინვალეობით, — მე არანაირი შეხება არ მქონდა. მაგრამ არ შემეძლო, ყურადღება არ მიმექცია მისთვის: ბ. მხიარული და ხმაურიანი ადამიანი იყო, სიამოვნებით ართობდა ყველას, საოცრად გონებამახვილი იყო, — ყოველ შემთხვევაში, დილაობით ასეთ ნილაბს ირგებდა. მაშინ ჯერ კიდევ არ შემეძლო ეს მცოდნოდა. მაგრამ, რაც არ უნდა ყოფილიყო, იგი ჩემში თითქოს ზიზღს იწვევდა. ერთხელ მაინც დავილაპარაკეთ: ეს მოხდა ბუფეტში, გუშინდელი ბლინების, საექვო ბუტერბროდებისა და წყალწყალა ყავის იმ სოციალისტურ თავშესაფარში, სადაც წამიერი სიმშვიდის და თავდაცვის საძიებლად დროდადრო ყველა მიდის. საქმე ისაა, რომ ჩვენი გამომცემლობა ამზადებს ყოველთვიურ პოპულარულ ჟურნალს, მე კი მისი ერთ-ერთი რედაქტორი ვიყავი. ამიტომაც მუდამ განვიცდიდი მასალების ნაკლებობას. აი, რატომ მოხდა, რომ გუშინდელი ბლინებისა და სინთეტური ფორთოხლის წვენის კომპანიაში მყოფმა, ვკითხე ბ.-ს — მხოლოდ თარგმნის თუ თვითონაც წერს რამეს? და თუ ასეა, ხომ არაფერი აქვს ჩვენი ჟურნალისათვის? აი, იმ წუთში ვიხილე მისი ნამდვილი სახე. გამოხედვა მეტად უსიამოვნო ჰქონდა. „შენ ვინა ხარ? — მკითხა მან. მე მივუგე, რომ აქ ვმუშაობ და თითქმის ვიცნობთ კიდევ ერთმანეთს. „ამას არ ვგულისხმობდი“, — მითხრა მან. მერე ერთხანს

მკაცრი, შემფასებელი თვალით მიყურა. „გიყვარს მაგარი რამეები?“ — ცოტა ხნის შემდეგ მკითხა. „გააჩნია ხარისხს“, — ვუპასუხე მე, ვფიქრობდი, რომ უბრალოდ, თავს იფასებდა. საკმაოდ სულელური საუბარი გამოვიდა.

ორიოდ კვირის შემდეგ მაგიდაზე დამიდო ხელნაწერი, რომელსაც, მას შემდეგ, რაც ოთახიდან გავიდა, თვალი გადავაველე. ტყუილს ვერ ვიტყვი, პირველი შეხედვისთანავე მასალა საინტერესო მეჩვენა. ასე რომ, ჩავხედე თუ არა, მაშინვე სულმოუთქმელად, პირველიდან უკანასკნელ სტრიქონამდე ჩავიკითხე; მოთხრობაში, რომელიც შემდგომში — მართალია, მხოლოდ ვინაო წრეში, — ბ.-ს მთავარ ნაწარმოებად ითვლებოდა, მან პირველად ჩამოაყალიბა მსოფლიოს საკუთარი გაგების ცენტრალური აზრი: ამ აზრის მიხედვით ბოროტება არის სიცოცხლის ძირითადი პრინციპი. თუმცა თვითონ მოთხრობა აღწერდა ერთ მაღალმორალურ საქციელს, მაშასადამე, ამტკიცებდა, რომ შეიძლება სიკეთეც არსებობდეს. მოთხრობა გვეუბნება, რომ ცხოვრებაში, რომლის პრინციპიც არის ბოროტება, მაინც შესაძლებელია სიკეთის ქმნა, ოღონდ ამ სიკეთის მქმნელის სიცოცხლის ფასად. ეს ნამდვილად გაბედული (მაგარი, როგორც ბ.-მ თქვა) მტკიცებაა, გაბედული იყო თვითონ პროზაც, რომელმაც ეს გააჟღერა. თანაც მოთხრობის მოქმედება ხდებოდა ნაცისტურ საკონცენტრაციო ბანაკში.

— ცინიკური რამეა, — თქვა ჩემმა უფროსმა, გამომცემლობის დირექტორმა, რომელსაც ბ.-ს ხელნაწერი წარუდგინე, როგორც „ყველაზე მნიშვნელოვანი, რაც კი უკანასკნელ წლებში ხელში მომხვედრია“. ამ ადამიანისათვის, რომელზე უფრო ცინიკურიც ცხოვრებაში არავინ შემხვედრია — რამდენი ცინიზმია საჭირო თუნდაც იმისთვის, რომ იყო სახელმწიფო გამომცემლობის დირექტორი, განსაკუთრებით, თუ მხედველობაში მივიღებთ თვით ამ სახელმწიფოს! — ერთი სიტყვით, გამოთქმა „ცინიკური რამეა“ დირექტორისთვის ყველაზე წონადი არგუმენტი იყო უარის თქმის არსენალში. ბოლოს მოთხრობამ მაინც იხილა დღის სინათლე, მაგრამ არა ჩვენს ჟურნალში, არამედ ერთ უმნიშვნელო — უფრო ზუსტად, სახელმწიფოს მიერ უმნიშვნელოთა შორის მოქცეულ — წელიწადში ორჯერ რომ გამოდიოდა, ისიც შეზღუდული ტირაჟით, — აღმანახში; იქ მე თვითონ მივიტანე. „ღირს ჩიტი ბრდღენად?“ — შეიჭმუხნა ბ. „ღირს“-მეთქი, ვუპასუხე მე. და ვიგრძენი: რალაც დამემართა, ჩემში რალაც

აენთო, თითქოს მთელმა ამ პერიპეტეიებმა, თვითონ მოთხრობამაც უეცრად მოქმედებაში მოიყვანა რალაც, შესაძლოა, ჩემში უკვე დიდი ხნით დაფარული და მომენტის მომლოდინე ასაფეთქებელი მონყობილობა.

ყოველივე ამასთან არ შემიძლია ვთქვა, რომ აშკარა ჯანყის გზას დავადექი: მემამბოხეებს არასოდეს მივეკუთვნებოდი; ჩემში მხოლოდ გროვდებოდა და დუღილს იწყებდა ზიზლი. თუმცა, სიმართლე ითქვას, ეს ზიზლი განაპირობებდა ყველაფერ დანარჩენს. ვისაც არ უცხოვრია ახსნას დაუქვემდებარებელ მიზეზთა სამყაროში, ვისაც დილაობით არასოდეს გაუღვიძია პირში ზიზლის გემოთი, ვისაც არასოდეს უგრძვნია, როგორ ედება მის ორგანიზმს, როგორ იპყრობს მას ყოვლისმომცველი უსასოობის შხამი, — ის ვერ მიხვდება, რაზე ვლაპარაკობ. მე უბრალოდ გავყევი რალაც გზას... არა, არც ასე: უბრალოდ, რალაცამ გამაქანა წინ, როგორც ისრის გადანევით მცდარ ლიანდაგზე მოხვედრილი მატარებელი, რომელსაც ვერც შევაკავებდი და ვერც გავაჩერებდი. მახსენდება ერთი ცხელი ზაფხულის დღე, რომელიც უნდა გამეტარებინა მორიგი ხელნაწერის დამუშავებაში. ლაპარაკია ეგრეთ წოდებულ რომანზე; ავტორის გვარი ნომენკლატურული სიის სადღაც მეორე თუ მესამე ადგილზე იყო, მაშასადამე, ჯერ კიდევ ძალზე მაღალი შეფასებაც ეკუთვნოდა. მსგავს შემთხვევებში ხელნაწერი მხოლოდ წმინდა ფორმალურ განხილვას გადის და რედაქტორმა, ვისაც იგი გადაეცემა დასკვნისთვის, უკვე, ასე ვთქვათ — იცის, რას იტყვის. მსგავს შემთხვევაში საჭიროა სწრაფი ნაკითხვა: წიგნს, როგორც წესი, რიგგარეშე გამოსცემენ. ალბათ, მაშინ რალაცას ფვიქრობდი ლიტერატურაზეც, რედაქტორის ღირსებაზეც, ჩემს ოჯახზეც — იმ დროისთვის ოჯახი მყავდა: ცოლი და პატარა ბიჭი, — მაგრამ საქმე ეს როდია: უეცრად ვიგრძენი, ძარღვებში როგორ ამიჩქროლდა სისხლი, და მიეხვდი, რომ მატარებელი, რომელსაც არ ვიცოდი საით მივყავდი, სიჩქარეს იღებდა. და რეცენზიაში ჩავწერე, რომ რომანის ენა არაფრად ვარგა, კომპოზიცია ბანალურია, სიუჟეტი უბადრუკი და უღიმღამო, — და რომანს გამოსაცემად რეკომენდაციას არ ვაძლევ. ხელნაწერი მერე ისევ წრეში დაატრიალეს, სანამ ორმა სხვა რედაქტორმა მაგიდაზე არ დადო მოთხოვნის შესაბამისი რეცენზიები; ამასობაში ავტორმა გამომცემლობას უჩივლა ვადე-

ბის გაჭიანურებისათვის, „ზემოთ“ თავისი მფარველები შეანუხა და მე უცბად აღმოვჩნდი კაცობრიობის სხვა კატეგორიაში, მათ შორის, ვისი ნდობაც არ შეიძლება.

აზრი არა აქვს ჩემი, ასე ვთქვათ — ტანჯვის გზაზე სვლის — ხარისხების დეტალურ გარჩევას — ახლა ეს საქმიანობა გარდაისახა ინტელიგენციის საყვარელ (და არცთუ ცუდად ანაზღაურებად) გართობად. დავინყებას არ იმსახურებს ის, რომ მე შევუდექი ბ.-ს ისტორიის გადმოცემას (თუნდაც, შეიძლება, მხოლოდ იმიტომ, რომ მის გვერდით მომგებიანად გამოჩნდეს ჩემი საკუთარი ისტორიაც). ჩემი მდგომარეობა (ყოველ შემთხვევაში, მოცემულ პირობებთან შეფარდებით) არც გამონაკლისი და არც რამე განსაკუთრებით სახიფათო არ იყო. დაბოლოს, მე დამაპატიმრეს, ბრალად დამდეს ანტისახელმწიფოებრივი პროპაგანდა, არალეგალური ჟურნალების გამოცემა და გავრცელება, თუმცა ამის შემდეგ, რატომღაც უარი თქვეს ოფიციალური საქმის შედგენაზე — და, წინასწარი პატიმრობის საკანში ათი დღის ყოფნის შემდეგ, გამომიშვეს. მოგვიანებით გავიგე, რომ ამის მიღმა იდგა რაღაც მოლაპარაკებები მსხვილ სახელმწიფოებრივ სესხზე, და საერთაშორისო დონეზე მისი გარანტიის ერთ-ერთი პუნქტი იყო ვალდებულება — გაეთავისუფლებინათ პოლიტიკური პატიმრები.

მე და პოლიტიკური პატიმარი! სიცილითაც კი არავის ეცინება... „თუ რევოლუციონერი ხარ, ოჯახს არ უნდა მოჰკიდებოდი!“ — ბუზლუნებდა ცოლი. წმინდა გაუგებრობაა, თითქოს იაფფასიანი ფარსი. განა შემეძლო მისთვის ამეხსნა, რომ ის გავაკეთე, რაც გავაკეთე, სინამდვილეში, სულ უბრალო რამის გამო: ზიზლის, მობეზრების და კიდევ სულ ცოტა ნესიერებისა გამო. განა შემეძლო ავმდგარიყავი და ამგვარად წამეშალა საკუთარი გმირული აღმაფრენა, და არაფერი მისი გამამართლებელი არ დამეტოვებინა? შემეძლო გამოვმტყდარიყავი, რომ არ ვხელმძღვანელობდი არც რწმენით, არც იმედით: მხოლოდ ის მინდოდა, რომ დამერღვია სანარმოო პროცესის მსვლელობა, რომ საკუთარი არსებობის რამე დასტური მაინც მიმელო? სინამდვილეში ჩემი რევოლუციური აქცია არაფერი იყო, გარდა უწყინარი ოინისა, ეს იყო თავისებური *action gratuite*^{*}, როგორც ანდრე ჟიდი იტყოდა, — მოქმედება, რომელსაც სერიოზულად ეკიდებიან მხოლოდ ისეთ, იუმორმოკლებულ საზოგადოე-

* *action gratuite* – სპონტანური აქცია (ფრანგ.)

ბაში, როგორიც არის ნებისმიერი დიქტატურა, სადაც აზროვნების საფუძველი მხოლოდ და მარტო პოლიციური მსოფლალქმაა. ერთი სიტყვით, ისლა დამრჩენოდა დავდუმებულიყავი სახეზე ქედმაღლური ღიმილით — იმ ადამიანის სახეზე, რომელიც რკინისებურ არგუმენტებს არ ხარჯავს მათთვის, ვინც ამისი ღირსი არ არის.

როცა ვამბობ, რომ სულელური მდგომარეობა იყო-მეთქი, ამით მის ნამდვილ უბადრუკობას არც კი ვეხები. ზომიერი ცოდვებისათვის სრულიად შეუსაბამო ფასის გადახდა მომინია. ცოლი გამექცა, დავკარგე ვაჟიშვილი, თანამდებობა, ბინა. ეს ყველაფერი მაშინ ასე ჩამოვაყალიბე: ცხოვრება დამენგრა; და მაინც კარგად მახსოვს ჩემი — თვით ჩემთვისაც გასაკვირი — გულგრილობა, რითაც ვისმენდი ცოლის (სრულიად სამართლიან) საყვედურებს; და ამ გულგრილობის მიღმა იდგა არა მარტო ჩემ მიერ გადატანილი, საპყრობილეში გატარებული ათი დღე. შეიძლება ძალიან უცნაურად ჟღერდეს, მაგრამ მაინც ვიტყვი: ყოვლისმომცველი, გახურებული კრახის დროს უცნაურ შევებას უფრო ვგრძნობდი. ქორწინების მდგომარეობიდან უცბად შევაბიჯე ჭეშმარიტების მდგომარეობაში, და მე მომიცვა რალაცნაირმა სასიამოვნო მოუთმენლობამ — თითქოს თავგადასავლების წინ, ახალი განუცდელი შთაბეჭდილებების მიღების წინ. თუ სწორად გავიგე, ცოლმა ძირითადად ჩვენთან მონყობილი ჩხრეკის შემდეგ შემიძულა; შემიძულა, ცოდვა იქნება ამაზე ვიკამათო, — სრულიად გასაგები მოტივებით. როგორც მისი სიტყვებიდან ჩანდა, ბინაში სამნი ტრიალებდნენ: გადააქოთეს ყველა უჯრა, ყველა კარადა, ავეჯიც კი გასწი-გამოსწიეს. ცოლმა, იმ საბრალომ არ იცოდა, რას ეძებდნენ. ერთი მათგანი, ვინც ჩხრეკას ატარებდა, მაგრად დაეჯახა, მეორემ „შემთხვევით“ მკერდზე ხელი ისე მოუჭირა, რომ დაულურჯა; ჩვენი ორი წლის ბიჭუნა რაც ძალა და ღონე ჰქონდა ღრიალებდა. ცოლს რომ ვუსმენდი — ეს კარგად მახსოვს, — მის ზედა, ოდნავ მოკლე, რბილად მოხრილ ტუჩს შევცქეროდი, რომელიც თავის დროზე შემიყვარდა და ვფიქრობდი იმაზე, მაინც რა უაზრობაა სიყვარული, და იმაზე, რომ ასეთ უაზრო რამეებზე იგება ადამიანის მყიფე სიცოცხლე. ერთ მშვენიერ დღეს ილვიძებ სხვის საძინებელში, შენთვის უცხო ადამიანის გვერდით, და ველარასოდეს იპოვი საკუთარ თავს, შემთხვევის, ავხორცობისა და წამიერების ჭირვეულობა განსაზღვრავს მთელ შენს უაზრო ცხოვრებას-მეთქი, ვფიქრობდი მე.

სხვათა შორის, მას შემდეგ ჩვენი ვაჟი გაიზარდა; ამბიციური დედა შეეცადა მისი გზა კომპიუტერული მომავლისკენ წარემართა; ჩვენი, სულ უფრო იშვიათი შეხვედრების დროს, მწუხარებით აღვნიშნავ, რომ მე თითქმის არაფერი მაქვს სალაპარაკო ამ ახალგაზრდა კაცთან, კომპიუტერების სპეციალისტთან, რომლის წინაშეც, შეიძლება, ცხოვრებაში ბრწყინვალე პერსპექტივა იშლება; და შვილიც, თუ სწორად ვხვდები, გარკვეული თავშეკავებით ლებულობს მამას, რომელიც უკვე არასაჭიროდ ქცეული ინტელიგენტის ცხოვრებით ცხოვრობს, მამას, რომელიც ლიტერატურულ რედაქტორად მუშაობს ქალაქში, სადაც თანდათანობით ლიტერატურაც აღარავის დასჭირდება, რედაქტორები კი...

მჯერა, ეს განზრახ არ მომხდარა, მაგრამ შემდგომ მოკლე და ბნელ დღეებში, თითქოს ჩვენი სახლის კარიდან გამოსული დავემხე, როგორც ამოუვსებ სამშენებლო ქვაბულში, — უცბად გავაცნობიერე, რომ ციხიდან გამომიშვეს შობა დღეს. თავს უხერხულად ვგრძნობდი. ძალა არ მყოფნის რამის საკეთებლად. სადღაც ნავედი, ვილაცას შევხვდი: ზუსტად რომ ვთქვათ, არაფერი არ შემოიძლია. ვილაცამ მითხრა, რომ ახალ წელს ვილაცასთან სახლში „დიდი წვეულება“ იმართება. და იქ ვილაცა რაღაცის თქმას მიპირებს. ვილაცას სურს დამეხმაროს, რომ ძველი ადგილი დავიბრუნო. მისამართი კიურტისგან გავიგე, ის იცნობდა ფენეშის, რომელიც ახლოს იყო პალასთან, რომელიც იცნობდა ყველაზე ლეგენდარულ ბორნფელდს, რომლის სტატიებიც ზოგჯერ ჩნდებოდა „ნიუ-იორკ თაიმს“-ში, „მონდ“-ში, „ფრანკფურტერ ალგემაინე“-ში. ბორნფელდი ახლა შტატებშიაო, თქვა ვილაცამ. მსგავს სადამოს წვეულებებზე აქამდე არასოდეს მეპატიჟებოდნენ; ჩემი აზრით, ჩემს პატიმრობას უნდა ვუმაღლოდე, რომ ამ, უმაღლესი დონის ქედმაღლურ წრეებში როგორღაც შემნიშნეს მაინც.

ახალი წლის ღამეს ქალაქი ბურუსით იყო დაფარული, რის გამოც ერთდროულად მკვედარიცა ჩანდა და ხალხმრავალიც: თეთრიბინდიდან უცბად ჩნდებოდა სახეები და ფიგურები, უეცრად და შეუქცევადად, როგორც ბედისწერა. მარცხნივ და მარჯვნივ გვერდის ავლით გაკრთებოდა ღიმილიანი, უაზრო სახეები, მოჩაჩული შლაპებით ან ქუდებით ნახევრად დაფარული; ტროტუარების გასწვრივ მიმქროლავი მანქანები ადამიანებს შავი, ყინულიანი გუბებიდან ტალახი-

ან მასას ასხამდნენ. ყურთან ხანდახან გამიწივლებდა უზარმაზარი, ფოჩებით მორთული ქალაღდის მიღებდდან ამომავალი ღრიალი; გამკივანი ხმები, განკითხვის დღის ავი მოჩვენების მსგავსად, ცუდ წინათგრძნობას აღვიძებდა; ტროტუარზე, ჩემგან ერთი-ორი ნაბიჯის დაშორებით, ფეთქდებოდა პეტარდები. მე ვეძებდი მისამართს ქალაქის ცენტრში — და მივდიოდი ისე, როგორც საიდუმლო შეხვედრის ბინაში, სადაც ინტელიგენტები, ისეთი, როგორიც მე ვარ, აღნიშნავენ პოლონეთის მოვლენების ახალ შემობრუნებას, ახალ თვითგამოცემულ წიგნს, და ამასთან ერთად, დამდგარ ახალ წელს.

რა თქმა უნდა, ახალი წლის იმ ღამეს საყოველთაო ყურადღების ცენტრში როგორღაც აღმოჩნდა ბ., თუმცა ყველაფრის მიხედვით, თვითონ სულაც არ უნდოდა ან იქნებ, ამ შემთხვევაში უნდოდა კიდევაც? საერთოდ, როგორ მოხვდა იქ? რა დარჩენოდა იქ, სასონარკვეთილ იდეალისტთა, ყველაფრისთვის მზადმყოფ პოზიტივისტთა და მუდამ დამარცხებულ რეფორმატორთა შორის? როგორ მოხვდა ამ კომპანიიში ის, რომელიც ერიდებოდა ყოველგვარ მოქმედებას, ქედმაღლურად დასცინოდა იმედებს, ის, ვისაც არ სწამდა, არც უარყოფდა, არც არაფრის შეცვლა და არც არაფრის მოწონება არ უნდოდა? ჩემთვის ეს მაინც საიდუმლოდ დარჩა. ბინაში, სადაც, უნდა ვთქვა, მთელი ახალი წლის ღამეს ვერაფერი გავარკვეიე, ნახევრად ბნელოდა. უზარმაზარი ოთახების ანფილადა, რომლის ზომა, მათში მოფუსფუსე ხალხის გამო ძნელად აღსაქმელი იყო; მაღალი ჭერი, დასვრილი, თუთუნის ბოლით შეჭმული კედლები, ღარიბული ავეჯი; ყველგან ადამიანებია, ისინი ჭამენ, სვამენ, იატაკზე სხედან, ტახტზე სხედან, სხედან (ან წვანან) ყველაფერზე, რისი წარმოდგენაც კი შეიძლება. არსად კვალიც არ ჩანდა მასპინძლების, ან ვინმესი, ვინც ამარაგებდა სტუმრებს საჭმლითა და სასმლით; საღამოს წვეულება, ეტყობა, წილგროვეებით იყო ორგანიზებული: ყველამ თავისი რაღაც მოიტანა, ვიღაცამ გახსნა პაკეტები და შეკვრები, მაგიდებზე დააწყო უხვი სასმელი და ცოტა საუზმე; ზარის ხმაზე კარს ვინმე აღებდა. ბინის მეპატრონე ბოლომდე ყველასთვის უცნობ პიროვნებად დარჩა: დაფა მისი სახელითა და გვარით შესასვლელ კარზე იყო მიმაგრებული, მაგრამ თვითონ ის, მგონი საერთოდ არც არსებობდა. მახსოვს ერთი, ავეჯისგან თითქმის მთლიანად დაცლილი ოთახი, რომლის იატაკს კედლიდან კედლამდე ფარავდა თვალში საცემი აბრეშუმის, მომწვანო-ლურჯი ხალიჩა, რომელიც,

თითქოს ტორტმანებდა, როგორც წყლის ზედაპირი. რა თქმა უნდა ისიც კარგად მახსოვს, რომ იმ ღამით ბევრი დავლიე (ამის ყოველნაირი საფუძველი მქონდა), და ამიტომ გაჭირვებით ვიგებდი რალაც უცნაური თამაშის წესებს, რომელშიც მონაწილეობდა მაგიდასთან მსხდომი მცირე კომპანია (მათ შორის — კიურტი და ბ.), თამაში სულ უფრო ხმაურიანი და მძაფრი ხდებოდა.

დიდი ხნის, უკვე ბ.-ს სიკვდილის შემდეგ, შევძელი გამეგო, რა თამაშს ვთამაშობდით. ეს ზუსტად იმ დილით მოხდა, გამომცემლობის რედაქტორის იმავე ოთახში.

— შენ ნახე საბანაკო პოკერი, — განმანათლა ობლატმა. — ძალიან მარტივი თამაშია. ძალიან მარტივი წესებით. მონაწილეები მაგიდის ირგვლივ სხდებიან, და თითოეული აცხადებს სად იყო. მხოლოდ ადგილის სახელწოდებას ამბობს, მეტს არაფერს. ყოველ ადგილს თავისი ჟეტონი შეესაბამება. თუ სწორად მახსოვს, ორი კიშტარჩა ფიოს ერთი ქუჩა ღირდა... ერთი მაუტკჰაუზენი ერთნახევარი რეჩკის ტოლი იყო...

— ამაზე შეიძლება ვიკამათოთ, — გამოცოცხლდა კიურტი. — დღეს მე ვერ შევძლებდი მაინცდამაინც ზუსტად განმესაზღვრა ფასი.

შარა:

— ცინიკური თამაშია.

— რატომ ცინიკური? — წამოენთო კიურტი. — ფული არა გექონდა.

თამაში შეგვეძლო მხოლოდ იმ ღირებულებებით, რითაც ცხოვრებამ დაგვაჯილდოვა.

— სწორად მახსოვს, რომ ბ. თამაშიდან გავიდა? — ვიკითხე მე.

— სწორია, — ჩაიღიმა ობლატმა. — თაღლითობა არ უნდოდა. უთუოდ იცოდა, რომ მოგებული უკვე ჯიბეში ედო.

— ოსვენციმი. — თავი დაუკრა კიურტიმ — ვერაფრით გაჭრი.

კიდევ მახსოვს კამათი, რომელიც გაჩაღდა იმ დროს ერთ მოდურ ნიგნზე, უფრო ზუსტად — ფრაზაზე ამ ნიგნიდან: „ოსვენციმს ახსნა არა აქვს“ და მახსოვს ხმების ზრიალში, თითქოს ორკესტრის სოლო ინსტრუმენტი იყო, უცბად შემოიჭრა ბ.-ს ხმა; ეს ხმა, ნერვული და აჩქარებული, ზოგჯერ მღელვარებისგან რომ უწყდებოდა, დიდხანს დომინირებდა ქოროში. აფსუს, რომ მაშინ უკვე ძალიან მთვრალი ვიყავი!

მისი ზოგი ფრაზა, განსაკუთრებით მკვეთრი და ზუსტი, მაინც აღწევდა ჩემს შეგნებამდე, მაგრამ იმდენად, რამდენადაც ისინი კონტექსტიდან იყო ამოვარდნილი, სულ ყველა დამავიწყდა! და კიდევ, რა თქმა უნდა, არ შემეძლო არ დამემახსოვრებინა ერთი ახალგაზრდა ქალის სახე, განსაკუთრებით მისი თვალები, მისი მზერა, ბ.-სკენ მიმართული ისეთი სიჯიუტით, თითქოს მისგან წყალი უნდა გამოედინა, როგორც მოსეს კლდიდან. დავინახე როგორ გაიარა ფართო, მოცისფრო-მწვანე ხალიჩაზე, როგორც ზღვაზე, ფეხის წვერებზე მიუახლოვდა მაგიდას, რომელთანაც ისხდნენ მოკამათენი და უსიტყვოდ დაჯდა. ეს იყო იუდიტი, რომელიც მერე ბ.-ს ცოლი გახდა.

ასე, დაახლოებით გამთენიისას ვილაც — ასე ვთქვათ — „დამელაპარაკა“. იმ კაცს არ ვიცნობდი. მითხრა, ახალი წლის ზეიმის შემდეგ გამომცემლობაში მივსულიყავი, ისე, თითქოს არაფერი მომხდარიყოს. მის რჩევას დავყევი, მართალია, ყველაფერი სულ მთლად კარგად არ ყოფილა: რალაც დროით უქმად ვიყავი — ეგრეთ წოდებული „გარეშე რედაქტორად“ ვითვლებოდი, და დაკავებული ვიყავი სერიით „საზღვარგარეთელი კლასიკოსები“ და კიდევ რალაც ამის მსგავსით. იქ ვერ შევძლებდი ვინმესთვის ზიანის მიყენებას, მაგრამ მერე ძველ თანამდებობაზე გამაფორმეს. ბოლოს და ბოლოს ნასამართლეობა ხომ არა მქონდა. მაშინ ისევ შევხვდი ბ.-ს, რომელმაც მე, როგორც სერიის რედაქტორს, მომიტანა ერთი ფრანგული რომანის თარგმანი. მის რედაქტირებაზე დიდი გარჯა არ დამდგომია: ისეთი თარგმანი იყო, რომ სრულყოფა არაფერს სჭირდებოდა. მერე უცბად თავი დავიჭირე იმაში, რომ ბ.-ს გულახდილად ველაპარაკებოდი. უბრალოდ ვერ გამიგია, რა ვქნა, მას შემდეგ, რაც დამემართა. სრულიად გაუგებარია, ვისთან ან რისი მოვალე ვარ, ახლა როგორ მოვიქცე, და საერთოდ, საკუთარი თავისაც მეშინია — მას შემდეგ, რაც ციხეში ისეთი რალაც გადავიტანე, რის გამოც ჯერ კიდევ გონს ვერ მოვსულვარ.

მე და ბ. მოპირდაპირე მხარეს ესპრესოში ჩავედით. ჩემდა გასაკვირად, ყოველგვარი მორიდების გარეშე მას ყველაფერი უუამბე. მსიამოვნებდა კიდევ, რომ ასე მოურიდებლად, ყველაფერი მოვუყევი. საქმე ისაა, რომ პირველ დაკითხვაზე ის დამემართა, რისაც აშკარად მეშინოდა. შემეყვანეს კაბინეტში, სადაც იჯდა კარგად ჩაცმული, სოლიდური, სასიამოვნო ადამიანი. მან რამდენიმე კითხვა დამისვა — მერე კი დიდხანს და საყვედურით თავს აქნევდა. ჩანდა, რომ დიდი

სისულელე ჩამედინა, მაგრამ ჯერ არანაირი კატასტროფა არ ჩანდა. უფრო მეტიც, გარკვეული პირობებით საერთოდ თუნდაც ამავე ნუთში გამიშვებენ. ვიმეორებ, მე ვიცოდი ამას რა მოსდევდა. უარი როგორ ვთქვა, გარკვეული აზრით ცოტა ენერგიულობდი, თუმცა სხვა მხრივ აბსოლუტურად მშვიდად ვიყავი. რა ხელოვნებითაც არ უნდა ჩამოეყალიბებინა წინადადება — შეერჩია გამოთქმები, მომკალით და არ მახსოვს, — უმაღლე მივხვდი რაც უნდოდა, და უყოყმანოდ, ქედმაღლურადაც კი ვუთხარი, რომ „გამცემი“ არასოდეს გავხდები. ცოტა ხანს ვკამათობდით: ნუთუ ასეთ განცდად ღირს, — ასეთი იყო მისი არგუმენტების არსი, — ლაპარაკი ხომ მხოლოდ საუბრებზეა, სადაც მიმიპატიჟებენ, ჰო, ზოგჯერ დამჭირდება მოკლე ანგარიშის დანერა და ასე შემდეგ. ისე თავაზიანად მექცეოდა, რომ ჩემი სულელური სიჯიუტის გამო თავი უფიცი და ტუტუცი მეგონა. ნუთუ შემთხვევით მოხდა, რომ შუა საუბარში, კაბინეტში დაუკაკუნებლად შემოვიდა კიდეც ერთი გამომძიებელი? იგი არათუ ისეთი თავაზიანი არ იყო, როგორც პირველი: მან თითქოს ვერც კი შემნიშნა. ისინი რალაცაზე ჩუმად ლაპარაკობდნენ, საკმაოდ დიდხანს ილაპარაკეს, მე კი იქ ვიდექი და ვგრძნობდი, რომ მთელი ჩემი სიმამაცე ნელ-ნელა სადღაც მიიპარებოდა. გარკვეულ ეფემიზმს მივმართავ და ვიტყვი: ჩემს სიცოცხლეში არასოდეს ისე მარტოსულად, ისე მიტოვებულად არ მიგრძენია თავი, — დროდადრო ისინი, ხან ერთი, ხან მეორე ირიბ მზერას მაპყრობდნენ, და გარკვევით მახსოვს, მეორეს სახეზე მუქარიანი გამომეტყველება რომ შევნიშნე, გავიფიქრე: ნამდვილად მოილაპარაკეს, რომ მცემონ ან გამოიძახონ ეგეთი საქმეების ოსტატები, რათა იმათ მცემონ ამათი ბრძანებით-მეთქი. საბედნიეროდ, ცემაძვე საქმე არ მისულა, მაგრამ ეს ეპიზოდი კმაროდა იმისთვის, რომ თავშეკავება საფუძვლიანად შემრყეოდა. და მთელი საშინელი სიმძაფრით იძულებული ვიყავი თავს გამოვტყომოდი: თუ ცემა დამიწყეს ან კიდეც უარესი, ალტერნატივის წინაშე დამაყენეს, ცემა მირჩევნია თუ ქალაქზე ხელმოწერა, მაშინ, მე ალბათ მეორე ვარიანტს ავირჩევ-მეთქი. ისე კი არა, თითქოს ასი პროცენტით, მაგრამ მაინც უფრო დიახ-ს ვიდრე არა-ს, მაშინ ასე ვფიქრობდი. უფრო მეტიც, სავსებით დარწმუნებული ვიყავი, რომ თუ — რასაკვირველია, უხეშ ძალასთან დათმობით — ხელს მოვანერდი ქალაქდს, მაშინ შევძლებდი საკუთარი თავისთვის ეს ისევე ამეხსნა, როგორც მეორე, რა თქმა უნდა, უფრო სასურველი

ვარიანტი: თუ ხელს არ მოვანერდი, და ეს გაურკვევლობა, უფრო ზუსტად როგორ ვთქვა?... ძლიერ მთრგუნავდა. ჩემს ცალკე საკანში ვიტანჯებოდი კითხვებით ფილოსოფიური კრიზისის არსსა და შედეგებზე: უნდა ვთქვათ, რომ მეტაფიზიკური ძალებისა მაინცდამაინც არა მწამს, ეთიკური კატეგორიები კი უცბად ძალიან, ძალიან მერყევად წარმომიდგა. იძულებული გახდი, გამეცნობიერებინა ის შიშველი ფაქტი, რომ ადამიანი როგორც ფიზიკური, ისე ეთიკური გაგებით — მეტად მონყვლადი არსებაა, არადა ამასთან შეგუება არც ისე ადვილია საზოგადოებაში, რომლის იდეებსა და პრაქტიკას განსაზღვრავს მხოლოდ და მხოლოდ მისი, ამ საზოგადოების პოლიციური მსოფლმჭვრეტელობა, და რომ მისგან, ამ საზოგადოებისგან, როგორც მსოფლმხედველური ჩიხიდან, რომელშიც ის არის მოქცეული, არანაირი გამოსავალი არ არსებობს, და მასში, ამ საზოგადოებაში, არ არის და არც შეიძლება იყოს რაიმე ამომწურავი ახსნა წამოჭრილი ალტერნატივებისა, თანაც ამ ალტერნატივებს მე თვითონ კი არ ვუყენებ საკუთარ თავს; თვითონ ისინი მეძალეებიან შიგნიდან. ასე რომ, მე, სიმართლე ითქვას, არაფერი მესაქმება იმასთან, თუ რას ვაკეთებ ან რას მიკეთებენ.

არ ვიცი, ყველაფერ ამას რატომ ვუყვებოდი: მისგან ხომ არც რჩევას ველოდი, არც შევლას, და ეს თვითონაც კარგად უნყოდა. თავდახრილი მისმენდა, იდაყვი გვერდით სკამზე ჩამოეყრდნო; ხელის მტევანი თავისუფლად ეკიდა სკამის ზურგზე. შიგადაშიგ თავს მიქნევდა. სახე ნალვლიანი ჰქონდა. სიტუაცია, რომელშიც მე აღმოვჩნდი, მისთვის კარგად ნაცნობი იყო, და უკვე დიდი ხანია დასკვნებიც გაეკეთებინა.

— არ შეიძლება მსგავს მდგომარეობაში მოხვედრა, არ შეიძლება შეეცადო გაიგო, თუ ვინა ხარ, — მითხრა მან ბოლოს.

ალბათ ვერასოდეს დავივიწყებ ჩვენს ამ საუბარს. ჩვენ საყოველთაო კატასტროფის ეპოქაში ვცხოვრობთ, ამბობდა იგი, თითოეული ადამიანი თავის თავში ატარებს კატასტროფას; თავი რომ დავიცვათ, საჭიროა განსაკუთრებული ხელოვნება, სიცოცხლის ხელოვნება. კატასტროფის მატარებელ ადამიანს არ გააჩნია ბედი, არ გააჩნია თვისებები, არ გააჩნია ხასიათი. საშინელი საზოგადოებრივი გარემო — სახელმწიფო, დიქტატურა, რაც გნებავს ის უწოდე — გრიგალივით გატრიალებს, სანამ წინააღმდეგობის ძალას არ გამოგაცლის, და მაშინ, ჰეიზერის მსგავსად შენში დულდება და

გიპყრობს ქაოსი, და იმ მომენტიდან ქაოსი ხდება შენი მშობლიური სახლი. და შენთვის აღარ არსებობს დაბრუნების გზა მდგრადობის ცენტრში, რასაც „მე“ ჰქვია, სუბსტანცია „მე“-ს უდავო და მტკიცე საიმედოობაში. და ამ მომენტიდან შენ ხარ, ამ სიტყვის სრული მნიშვნელობით, დაკარგული არსება. „მე“-ს მოკლებული ადამიანი, თავისთავად კატასტროფაა, ნამდვილი ბოროტებაა, ამბობდა ბ., თუნდაც, რა სასაცილოც არ უნდა იყოს, თვითონ სულაც არ არის ბოროტი: მას მხოლოდ და მხოლოდ შეუძლია ნებისმიერი ბოროტ-მოქმედების ჩადენა. აქ ხელახლა ჭეშმარიტ აზრს იძენენ სიტყვები ბიბლიიდან: ნუ ცდუნდები, ნუ ეცდები საკუთარი თავის შეცნობას, რამეთუ დაიღუპები.

არ ვიცი, როგორ შეეძელი ამდენი სანუგეშოს მიღება განყენებული, უპიროვნო მსჯელობებიდან, რომელთა მიღვენებას ვერც ვას-ნრებდი. მაგრამ როგორღაც სწორედ მისი აზრების აბსტრაქტუ-ლობა მგერიდა სიმშვიდეს. შეიძლება ის მამშვიდებდა, რომ ჩვენ ჩემს კერძო შემთხვევაში არ ვიქექებოდით, ჩემს პირად სულიერ სამყაროს არ ვაანალიზებდით. სწორედ ეს გარემოება დამეხმარა ავმალღებულისავე ჩვენს, აუტანლად მოსაწყენ, ცხოვრებისეულ პრობლემებზე, რომელთათვის გადანყვეტილებები არ არსებობს და რომლებიც მაინც ყოველთვის წყდება, ისე, როგორც ამჯერად. ამასთან, ყველაფერი, რაც მე დამემართა, უცბად წარმომიდგა როგორც თეორიული პრობლემა, რაც ნაწილობრივ აზრობრივი პროცესისათვის ნაყოფიერი ფაქტორი იყო, ნაწილობრივ კი ცო-ტათი გამათავისუფლა საკუთარი თავისგან, არადა მაშინ ეს ოჰ, რა ძლიერ მჭირდებოდა! ეს კიდევაც ვუთხარი ბ.-ს. ისიც ვუთხარი, რომ ჩვენმა საუბარმა ახალი კუთხით დამანახვა ჩემი, საერთოდ სავსებით სერიოზული, ფიქრი თვითმკვლელობაზე: შეიძლება ითქ-ვას-მეთქი, ვუთხარი მე, უცბად ზედმეტად მეჩვენა ასეთი რამით როგორც საკუთარი თავის, ისე საზოგადოების დამძიმება. მან გაიცინა. ხმამაღალი და გადამდები სიცილი იცოდა. ახლა ძალიან მენატრება მისი სიცილი.

ჩანს, იყო დრო, როცა იგი ფიქრობდა თავისი ბოლო ნაწარმოე-ბი გადაეკეთებინა თეთრ ლექსად, პეტერ ვაისის ან სულაც უფრო ტომას ბერნ ჰარდის მსგავსად (ამ უკანასკნელს ბევრს თარგმ-ნიდა, საქმის ღრმა ცოდნით). ხელნაწერებში, შენიშვნებსა და მზა ტექსტებს შორის წავანყდი რამდენიმე ასეთ ჩანახატს. აქვეა რამ-

დენიმე სცენაც, რომლებიც რაღაც მიზეზების გამო არ შევიდა საბოლოო ტექსტში. ერთ-ერთ ასეთ სცენაში ისახება ორი პერსონაჟი: კეშერიუ და ბ., მოქმედების ადგილი: „მაგიდა ესპრესოს შორ კუთხეში“.

ბ.

სიკვდილი ადვილია

ცხოვრება დიდი საკონცენტრაციო ბანაკია
ლვთის მიერ დედამიწაზე მოწყობილი ადამიანებისთვის,
მაგრამ ადამიანმა სრულყო იგი
და სიკვდილის ბანაკად გადააკეთა.
თავის მოკვლა ნიშნავს
მოატყუო დაცვის სიფხიზლე,
გაიქცე, როგორც დეზერტირი და ჩუმად
იცინო მათზე, ვინც მავთულხლართის
მიღმა დარჩა.

სიცოცხლის ამ უზარმაზარ ბანაკში
არც აქეთ, არც იქით, არც წინ, არც უკან
ამ შემზარავ სამყაროში
შეჩერებული სიცოცხლეებისა, სადაც,
ვბერდებით,
მაშინ, როცა დრო არც კი ფიქრობს
წინსვლაზე...
მაშინ გავიგე რომ ჯანყი — ესაა
ცოცხლად დარჩენა.
თუ კადნიერდები, რომ იცხოვრებ
ბოლომდე —
ეს იქნება დიდი დაუმორჩილებლობის აქტი
და ამასთან ერთად დიადი მორჩილების აქტი,
რისი ვალიც გვაქვს საკუთარ თავთან,
ერთადერთი ღირსეული ხერხი
თვითმკვლელობისა არის სიცოცხლე,
თავის მოკვლა იგივეა,

რაც სიცოცხლის გაგრძელება,
ყოველდღიურად მისი ხელახლა დაწყება,
ყოველდღიურად სიცოცხლის დაწყება,
ყოველდღიურად ხელახლა მოკედომა.

არ ვიცი შემდეგ როგორ ვწერო.

ბ.-ს დაკრძალვა შედგა მოქუფრულ, ბნელ, შემოდგომის დღეს.
არა.

უნდა დავუბრუნდე — ასე ვთქვათ — საწყის სიტუაციას: ჩვენ
ოთხნი ვსხედვართ გამომცემლობაში, შარა, კიურტი, ობლატი და
მე. მე — განზრახ ხმამაღლა — ვუთხარი შარას, რომ შევძელი მეშ-
ოვნა ლექსიკონი, რომელიც წინა კვირას მთხოვა; იგი მაშინვე მიხ-
ვდა, რომ მასთან რაღაცაზე ლაპარაკი მინდოდა: მას ხომ არანაირი
ლექსიკონი არ უთხოვია, — და სკამიდან წამოხტა. სანამ გვერდზე
გავდექით, წიგნის კარადასთან, და წიგნებში ვიქექებოდით, შარას
ჩუმად ვკითხე, რა დაემართა კიურტის, რატომ არის ასე გაღიზ-
იანებული-მეთქი. რამე გაიგო? თუ, იქნებ თვითონ გამოუტყდა ყვე-
ლაფერში? არაო, მიპასუხა შარამ, მსგავსზე არაფერზე არ ულაპა-
რაკია კიურტისთან და საერთოდ, უკვე დიდი ხანია არაფერზე არ
ლაპარაკობს. მაგრამ არ აპირებს მწუხარების დაფარვას. თუ კიურ-
ტი სულ მთლად არ დაბრმავებულია, თუ ყველაფრისა და ყველასა-
დმი ბრმა არ არის, რაღაცა უნდა ეგრძნო. მართალია, არა ჰგონია,
რომ ეს ტკივილს მიაყენებს. არა ჰგონია, რომ საერთოდ შეუძლია
კიურტის ტკივილი მიაყენოს. იგი უბრალოდ ნაწყენია, და ეს წყენა
ძალიან მოხერხებულად ერთვება წყენისა და იმედის გაცრუების იმ
ყოვლისმომცველ სისტემაში, რომელიც კიურტიმ საკუთარ თავს
შეუქმნაო, თქვა შარამ; მან კიდევ თქვა, რომ კიურტის ეს უფრო
სიამოვნებას ანიჭებს, ვიდრე ტკივილს, — ყოველ შემთხვევაში,
იგი, შარა ამაში დარწმუნებულია. მთელმა სამყარომაც და ცოლ-
მაც მოატყუეს — რა ქნას, მაშინ იხსნის ყოველგვარ მოვალეობას
ერთისთვისაც და მეორესთვისაც. ბავშვივით, მოზარდივითააო,
— თქვა შარამ, მაგრამ, როცა მოზარდს შეადარა, შევამჩნიე, რომ
გამომეტყველება არ შერბილებია, სახეზე შეწყნარების ნიშანიც არ
გაკრთომია.

* მე ჯერ კიდევ არ ვიცი, როგორ განვაგრძო. არსებობს რამდენიმე
ფაქტი, რომელთა დაჯერება ახლაც კი, წარსული დროით, ძალიან

მიჭირს, და არსებობს რამდენიმე ფაქტი, რომლებზეც ახლაც, წარსული დროით, ლაპარაკი მიჭირს.

ერთხელ ჩემთან ტელეფონის ზარი გაისმა. დილის ცხრა საათი იყო (მეტისმეტად დრამატულად უღერს, მაგრამ ასეთია სიმართლე). ჯერ კიდევ მეძინა. სწორედ იმ ხანებში თავი მივაჩვიე იმას, რომ გვიანობამდე მეძინა-ხოლმე, რადგანაც მივხვდი, რომ ძილი ერთადერთი გააზრებული საქმიანობაა, რომლითაც ახლა დროის მოკვლა შემიძლია. ყურმილი ავიღე. რამდენიმე წუთი გავიდა, სანამ გონს მოვედი, რომ შარა რეკავდა. მისი ხმა ძლივს ვიცანი — ისეთი უცხო, ყრუ, ტანჯული ხმა ჰქონდა. და როცა ეს ჩემამდე დავიდა, მაშინვე ვკითხე, ხომ არაფერი მოხდა-მეთქი. „ძალიანაც მოხდა“, — მითხრა მან. „თხუთმეტ წუთში მანდ გავჩნდები“, — ვუთხარი მე. „სად გაჩნდები?“ — მკითხა მან. „როგორ თუ სად? თქვენთან“, — ვუპასუხე, რადგანაც გადავწყვიტე, რომ რაღაცა დავმართა მის ქმარს — კიურტის. „ბ“-სთან მოდი!“ — მითხრა შარამ. ენა ჩამივარდა. „როგორ თუ ბ.-სთან?“; შენ მანდ ხარ?“ — ვეკითხები მე. „დიახ“, — მიპასუხებს იგი. „შეგიძლია ყურმილი გადასცე?“ — „არა“, — მეუბნება იგი. „რატომ?“ — „მოკვდა“, — მიპასუხებს იგი. პატიოსან სიტყვას გაძლევთ, ჩვენი საუბარი რაღაც დიალოგს წააგავდა იონესკოს დიალოგებიდან: იმდენი შავი იუმორი იყო მასში!

ვერაფერი გავიგე. ამ დროს კი შარა ათას რამეს მავალეზდა, თუმცა ტიროდა, მაგრამ სულ უფრო ნდობით აღსაევსე ტონით. ეტყობოდა, ჩემთან დარეკვის გადანწყვეტილება ძნელად მიიღო, მაგრამ ახლა, რაკილა უკვე დარეკა, თავისუფლად ამოისუნთქა. მე სულ უფრო გაოგნებული ვუსმენდი, ვერ მიემხვდარიყავი, როგორ აღმოჩნდა ბ.-ს ბინაში; ამას გარდა, რაღაცნაირად მიკვირდა, რომ ასეთი ნდობით მელაპარაკებოდა: დღემდე მას ხომ ისე ვიცნობდი, როგორც მხოლოდ მეგობრის ცოლს, და ეს ხელს მაძლევდა. ბოლოს, როცა მივხვდი, რომ იგი ბ.-ს საყვარელი იყო, მისი უკანასკნელი სიყვარული (ან, უფრო, პირიქით: ქალი იყო მისი უკანასკნელი სიყვარული), ჩემთვის ეს მოწმენდილ ცაზე მეხის გავარდნას ჰგავდა. შარა, ერთი შეხედვით, საკმაოდ შეუხედავი ქალი იყო, და უთუოდ, ბ.-ს რომ არ შეხვედროდა, თვითონაც თავს სიცოცხლის ბოლომდე შეუხედავად და უღიმღამოდ ჩათვლიდა. სიხარული, რომელსაც ეს გვიანი კავშირი ანიჭებდა, და რომელზეც იმისდა მიხედვით ვმსჯელობ, რაც შარასგან მქონდა მოსმენილი, ერთფეროვანი, ხშირად სანამე-

ბელი, ცალმხრივი და ტკივილამდე, სასონარკვეთილებამდე უპერ-სპექტივო იყო.

დიდი ხნის შემდეგ, როცა მე და შარა უფრო დავახლოვდით, იმის გამოც, რომ მისგან მეგობრული, თითქმის მშობლიურად ინტიმური ნდობის გარდა, არაფერს მოვითხოვდი, ხშირად ვისხედით ერთად სადმე ესპრესოში ან ქალაქში ვსეირნობდით — ვლაპარაკობდით და ვლაპარაკობდით ბ.-ს შესახებ ისე, როგორც ორი დაქვრივებული მეუღლე. კარგა ხანი იყო გასული, როცა შარას ვკითხე, საერთოდ როგორ დაუკავშირდნენ ერთმანეთს. ისტორია — ყოველ შემთხვევაში, ასე ჩანდა შარას ნაამბობიდან, — მარტივი იყო ზღაპარივით, და აბსურდული ჩვენს ცხოვრებასავით. ერთხელ, დილით, ცენტრალურ ბაზარში საყიდლებზე მისულმა დაინახა ბ. და თვალებს ძლიეს დაუჯერა. იგი მწვანის, კარტოფილის, ბოლოკის, ჭარხლის, კომბოსტოს გორებით დაფარულ დახლთან იდგა. ხელები ზურგსუკან შემოეწყობა და მოთმინებით ელოდა თავის რიგს. უცნაური სანახაობა იყო. ზურგიდანაც კი იგი თეთრ ყვავესა ჰგავდა, უცხო ადამიანს, რომელიც იქ რაღაც გაუგებრობის გამო მოხვდაო — ყვე-ბოდა შარა. ბ. დიდი ხნის უნახავი ჰყავდა. და რატომღაც მოუნდა გახუმრობოდა. შეუმჩნევლად უკნიდან მიეპარა და უცბად ბ.-ს ხელი ჩაუდო გაშლილ ხელში და მაშინ მოხდა ის, რისი წარმოდგენაც საერ-თოდ არ შეეძლო. იმის მაგივრად, რომ შემობრუნებულიყო (რასაც შარა ელოდა), ბ.-მ ალერსით, თითქოს მოულოდნელი იდუმალი საჩუქარი ყოფილიყოს, თბილი ხელისგული მოუჭირა ქალის ხელს. და ამ ხელის მოჭერამ შარა წამოანთო — მგონი, ასეთი გამოთქმაა მიღებული ლიტერატურაში.

მერე ერთმანეთს მიესალმნენ, უკვე ნორმალურად, და მოკლედ გამოელაპარაკნენ. „რას ყიდულობთ?“ — ჰკითხა შარამ. „სატა-ცურს“. — „მერე რა უნდა უყოთ?“ — „მარილიან ნყალში გავავლებ და ჰამ, ჰამ, შევჭამ“, — უპასუხა ბ.-მ.

„კარაქითა და ორცხობილით არ გიყვართ?“ — „როგორ თუ არ მიყვარს? ოღონდ ვინ მომიმზადებს კარაქითა და ორცხობილით?“ მოკლედ, მათ იყიდეს კარაქი, იყიდეს სატაცური, იყიდეს ორცხობი-ლა, იყიდეს ბოთლი ღვინო, მერე ყველაფერი ბ.-ს ბინაში მიიტანეს. იქ ყველაფერი ფაქიზად ამოალაგეს — და... ათ წუთში ლოგინში აღ-მოჩნდნენ.

ასე ჟღერდა ეს ისტორია. ბ.-სთვის მეტად დამახასიათებელი, ან ბ.-სთვის სულაც არადამახასიათებელი. არ ვიცი, უკანასკნელ

თვეებში — ეს იყო დინამიკური, პოლიტიკური ცვლილებების, გაბედული იმედებით სავსე თვეები (მერე ამ იმედებმა პირი გაგვიმნარეს, და ილუზიებად იქცნენ), — ბ.-ს იშვიათად ვხვდებოდით. თუმცა, წინა რამდენიმე წლის განმავლობაშიც იშვიათად თუ ვხვდავდით მასთან დარეკვას. ამას თავისი ახსნა ჰქონდა, რაზეც მოგვიანებით, როცა ამის დრო მოვა, უთუოდ შევჩერდები. დიდი ენთუზიაზმით ვერა, მაგრამ მაინც შევჩერდები.

ჯერჯერობით კი საუბარი იმ დილაზე უნდა განვაგრძო. შარა, როგორც ვამბობდი, ტანჯული ხმით მაძლევდა რაღაც უცნაურ მითითებებს. უნდა ამეყვანა ტაქსი, მაგრამ სახლამდე არმისული ჩამოვსულიყავი, სადარბაზოს კარზე არ უნდა დამერეკა; სახლში ისე შევსულიყავირომ არავის დავენახე; და, რაც მთავარია, ავჩქარებულისა, მეჩქარა, მეჩქარა.

და მაინც თითქმის მთელი საათი გავიდა, ჯერ სანამ გონს მოვეგე, მერე დავიბანე, ჩავიცვი, და სანამ მანქანებით გაჭედილი ქუჩებით ტაქსიმ მთელი ქალაქი გაიარა. ბ. ერთ-ერთი გარეუბნის რაიონში ცხოვრობდა, ეგრეთ წოდებულ პანელებიან სახლში, სინამდვილეში ბეტონის კოლოფში, სადღაც იოჟეფვაროშისა და ფერენცვაროშის საზღვარზე, „ქალაქის ნანღავეებში“, როგორც თვითონ ამბობდა. აქ განქორწინების შემდეგ დასახლდა და ბევრს (იმ დროს — მოდით, პირდაპირ ვთქვათ, ეს რამდენადმე ალბოგიკურია), მათ შორის მეც არ შემეძლო ეს მეპატიებინა მისი ყოფილი ცოლისთვის, იუდიტისთვის.

ის, რაც სახლში მელოდა, სახლში, რომელიც გაუღენთილი იყო ბაკებში დამპალი ნაგვის სუნით, ამ დილაადრიაანად უკვე მზით გახურებულ მეცხრე სართულზე მდებარე ოთახში, იმდენად შემზარავი და საშინელი იყო, რომ შეიძლება ითქვას, სხვა არაფერი არ დამამახსოვრდა. ბ. სანოლში იწვა. მკვდარი იყო. უცბად აზრად მომივიდა, რომ ჯერ არასოდეს მენახა მიცვალებული. როცა შევხედე მის უმოძრაო, საბნით დაფარულ სხეულს, ასეთ ნაცნობს, მაგრამ უცნობი გრიმასით დამახინჯებულ სახეს, ისე ავცახცახდი, როგორც ელექტრომუხტისაგან, რომლის წინაშეც ადამიანი სრულიად უმნეოა. უცბაც აღმოვაჩინე, რომ ყელიდან ამომდიოდა რაღაც უცნაური, ნაწყვეტ-ნაწყვეტი ხმები — ეს იყო ქვითინი, — და ამას რომ მივხვდი, თვითონვე გამიკვირდა. შუბლით გრილ, თეთრი ზეთის საღებავით შეღებილ კარს მივეყრდენი; ისევ ის გარეშე ძალა, ელექტროდენს რომ ჰგავდა, კვლავ მხრებს მიტოკებდა.

ეს დეტალები მე დღესაც მახსოვს, მტანჯველი, ზედმინწევნითი სიზუსტით მახსოვს. კიდევ მახსოვს, რომ სამზარეულოში გავვარდი და პირდაპირ ნიჟარის თავზე მდებარე ონკანიდან თბილი წყალი გადავყლაპე. მერე თვალი მოვკარი სამზარეულოს მაგიდას: ზედ ეგდო სურსათის ჩანთა, საიდანაც მოჩანდა ფრანგული პურის — ბაგეტის ნვერი, და შამპანურის ბოთლის ოქროსფერფოლგიანი ყელი — სხვა, გაცილებით უფრო გასაგები და მეგობრული რეალობის მაცნეები; უცბად ისე ძალიან მომინდა პური — უთუოდ იმიტომ, რაკი არ მისაუზმია, — რომ კინალამ ცოტა მოვტეხე; მხოლოდ იმან შემაჩერა, რომ იქ შარა იყო, რომელმაც, ეტყობა, სამზარეულოში მომაკითხა. ჩურჩულით ვლაპარაკობდით, თითქოს ბ.-ს მხოლოდ ეძინა და გვეპინოდა, არ გაღვიძებოდა. შარა ძნელი საცნობი იყო: სახე ცრემლით დასიებოდა, გასნითლებოდა და ღრუბელივით გაფუებოდა, მან თქვა: ცხრის ნახევარზე მოვედიო. კარები თვითონ გაუღია, ბინის გასაღები ჰქონია. ჯერ სამზარეულოში შევიდა, სურსათი მაგიდაზე დააწყო — და მხოლოდ ამის შემდეგ შეიხედა ოთახში.

— უკვე მკვდარი იყო?

— დიახ.

— შეამონმე?

— რა სისულელეს ამბობ.

— ... წერილი არ დაუტოვებია?

— შენ თვითონ ვერა ნახე?

მართლაც, მე თვითონაც ვნახე, ოღონდ გაოგნებისგან მაშინვე დამავინწყდა. წერილი ოთახში, მაგიდაზე იდო; უფრო ზუსტად ეს იყო A4-ფორმატის მთელი ფურცელი; ფურცლის შუაში ეწერა:

„არ გამიბრაზდეთ!

ძილი ნებისა!“

ასოები უზარმაზარი იყო, მაგრამ ხელწერა, უეჭველად ბ.-ს ხელწერა იყო. შარა ფიქრობდა, რომ ბ.-მ რაღაცით მოინამლა თავი.

— რომ ვიცოდეთ, რით. ლამის მაგიდაზე წყლიანი ჭიქაც კი არ იდგა.

— ჰო... მანამდე... არაფერი შეგიმჩნევია? იქნებ, რამეს ამბობდა?...

— არა, არაფერი, — თქვა შარამ.

მართალია, ქალს ორი დღე არ უნახავს, მაგრამ გუშინ კაცმა დაურეკა. უთხრა, რომ მთელი დღე მუშაობდა, დაიღალა და დანო-
ლას აპირებს, ეახშამიც კი არ უნდა, და შარას სთხოვა რამე მიეტანა
საუზმისთვის.

— ჰოდა აი, მოვიტანე. აქამდე დილაობით არასოდეს არ ვხვდე-
ბოდით...

ერთხანს ვდუმდით, ლაპარაკი არ შეგვეძლო. შარა სულიერ
ტკივილს ვერ უმკლავდებოდა და ჩემზე ხელჩაკიდებული წინ და
უკან ქანაობდა, და მეც უნებლიეთ ახლოს მივიკარი. ამ მოძრაო-
ბაში, რა თქმა უნდა, არანაირი ეროტიკა არ იყო, და მაინც მახს-
ოვს ჩემში რაღაც ამოძრავდა. მე იმდენად სულმდაბალი ვიყავი
(ან უბრალოდ: იმდენად მამაკაცი? ან უფრო მარტივად: იმდენად
ცნობისმოყვარე?), რომ ცოტა მოგვიანებით ჯერ კიდევ გონს არ ვი-
ყავი მოსული, მზადების ფუსფუსში, მაინც შევარჩიე მომენტი, რომ
შარასთვის სწრაფად, შემფასებლის თვალით შემეხედა, ასე მისთვის
ჯერ არასდროს შემიხედავს. როგორ ვთქვა და ის მომენტი სულაც
არ იყო შესაფერისი. შარა ფეხზე ძლივს იდგა. მაგრამ, როცა ვეხ-
ვეოდი, ვგრძნობდი, რომ ვეხვეოდი ქალს — ქალს, რომელიც შიშით
ცახცახებდა, ნერვული დაძაბულობით იწვოდა, მაგრამ, უთუოდ
თავის თავში რაღაც დამაინტრიგებელ საიდუმლოს მალავდა. თუ
არ მეშლება, იგი ჩემი ტოლია, მაშასადამე, მაშინ სადღაც ასე ორ-
მოცს გადაცილებული იქნებოდა.

ამ კომმარს ვერასოდეს დავივიწყებო, ჩურჩულებდა იგი. რა სი-
სასტიკეა! ეს ხომ დაგეგმა, თავისი სიკვდილის საშინელება მას დაა-
ტეხა თავს, თანაც ისე „ვერაგულად, ისე დამამცირებლად!“ ამით
სამუდამოდ მოიშორა, რაც მისთვის კიდევ უფრო მტკივნეულია,
ვიდრე თვით სიკვდილის ფაქტი, ამბობდა შარა.

მართლაცდა ამაზე არც დავფიქრებულვარ. ჩემი მზერა კვლავ
შამპანურის ბოთლს მოხვდა, და წარმოვიდიგინე ის მოლოდინი, ის
მლელვარება, რითაც დღეს შარა შინიდან, კიურტისგან წამოვიდო-
და, რათა ამ დილის საათებში, ასეთ უჩვეულო დროს, სიყვარულის
ზეიმი გაემართა. იმ წუთის წარმოდგენა ვერც კი გავებდე, როცა
იგი ბ.-ს მკვდარს დაინახავდა. მართლაც, როგორ შეეძლო ასე მო-
ქცეოდა ქალს, რომელსაც უყვარდა? რა თქმა უნდა, ბ. მკაცრი იყო,
მაგრამ ადამიანებთან ხომ არა! ყოველ შემთხვევაში არა წინასწარ-

განზრახვით და მით უფრო არა ყოველი წერილმანით განერილი გეგმით...

მეორე მხრივ: შეეძლო კი სხვაგვარად მოქცევა? წინა დღეს ხომ ვერ შეატყობინებდა შარას, თავის მოკვლას ვაპირებო! არ უნდოდა მისი ცხედარი უცხოებს ეპოვათ; ბინაში პირველი პოლიცია შესულიყო. მაშინ შარა მასთან გამოთხოვებასაც ვერ შეძლებდა. რაღაცა მკარნახობდა: ბ.-მ ალბათ, წინასწარ ივარაუდა, რომ შარა მაინცდამაინც მე მომმართავდა დახმარებისთვის. და მაშინ გამიჩნდა კიდევ ერთი, თითქმის გროტესკული აზრი, რომელიც არც ისე შეუთავსებელი იყო ბ.-ს სახესთან, მის პიროვნებასთან: ხომ შეეძლო ევარაუდა, რომ შარა შამპანურს მიიტანდა, და, შესაძლოა, უნდოდა კიდევც, რომ მე და იმ ქალს, იქ, მის ცხედართან მისი სულის მოსახსენიებელი შეგვესვა. ეს ყველაფერი ვუთხარი შარას. იგი თავდახრილი მისმენდა, ხელისგულებით სამზარეულოს მაგიდას დაყრდნობოდა. ბოლოს მე კიდევ ერთი ფრაზა დავამატე, რაც უმაღლვე ვინანე: შესაძლოა ბ.-ს სურდა, რომ შარას, რაც შეიძლება, სწრაფად მიეცა იგი დავიწყებისთვის, და ამიტომ მის დასახმარებლად მოჩვენებითი სიმკაცრეც კი გამოიყენა.

თუ მართლა ამას ფიქრობდა, სწრაფად მიპასუხა შარამ, მაშინ არ სცნობია იგი, ანდა არ ჰყვარებია; რაც შეეხება მეორე ვარიანტს, რამე განსაკუთრებული ილუზიები ამის თაობაზე არც არასდროს მქონიაო — დაამატა მან.

შარას სიბრალულით გული მეკუმშებოდა. საკუთარი თავიც მებრალებოდა, მებრალებოდა აგრეთვე ბ., მებრალებოდა ჩვენი ცხოვრება, რომელმაც აზრი დაკარგა, ცხოვრება, რომლის მოყოლა შეუძლებელია, ცხოვრება, რომელიც აქ, ამ ოთახში ეგდო უდიერად, თითქოს მოულოდნელად წაასწრეს სრულიად უდანაშაულო ადამიანებს, რომლებიც ავტომატებიდან დახვრიტეს ვილაც უსულგულო და უპიროვნო ყაჩაღებმა.

ჩვენ ვდუმდით.

მერე კი იძულებული გავხდით, უკვე აჩქარებით და მოსწრებაზე განგვეხილა შემდგომი მოქმედებები. ყველაფერი, რაც, ასე ვთქვათ, პრაქტიკულად უნდა განგვეხორციელებინა, თანაც დაუყოვნებლივ. მაშინ შარა ჯერ კიდევ ძალიან ცდილობდა, რომ კიურტის ვერაფერი გაეგო ბ.-სთან მისი კავშირის შესახებ. კიურტი უნდა დავინდოო, — მან ეს რამდენჯერმე გაიმეორა. გასაღები, რომელიც ბ.-სგან

მიელო, მე გადმომცა. თავიდან გადავწყვიტეთ, რომ შარა მაშინვე წავიდოდა, მე კი ნახევარ საათს დავიცდიდი და მერე დავრეკავდი პოლიციაში. მაგრამ, მერე რომ დავფიქრდი, ამ გეგმაზე უარი ვთქვი: საბედნიეროდ, კიდევ შემომრჩენოდა სალი აზრი და მივხვდი, რომ პირველ რიგში ხელნაწერებზე უნდა მეზრუნა. უნდა მომესწრო და მათი ძირითადი ნაწილი მაინც უნდა წამელო პოლიციის მოსვლამდე: ოფიციალური პირები რომ მოცვივდებიან, შეუძლიათ, რასაც იპოვიან, ყველაფერს კონფისკაცია გაუკეთონ, ამიტომ ასეთი გეგმა მოვიფიქრეთ: მე დავრჩებოდი ბინაში, შევაგროვებდი, რისი შეგროვებაც შეიძლებოდა, მერე კი სადილობის შემდეგ, უკან შემოვიდოდი შარას მოცემული გასაღებით, თანაც ვეცდებოდი, რომ მეზობლებს დავენახე. ბინაში შევიდოდი და ვითომ, მხოლოდ ამის შემდეგ, ოფიციალურად შევიტყობდი ბ.-ს სიკვდილს.

შარამ კარში გაიხედა, ყური მიუგდო კიბის ჭრილში ხომ არავინ იყო და წავიდა. მე კი მღელვარებისა და მოუთმენლობისგან ოფლდასხმული შევუდექი კარადების, ყუთების, თაროების და ყველა სავარაუდო და არასავარაუდო ადგილის თვალიერებას — მაგრამ ვერსად ვერ ვპოულობდი რომანს, უფრო სწორად, რომანის ხელნაწერს, რომელიც ბ.-ს, ჩემი აზრით, სიკვდილამდე უნდა დაემთავრებინა.

იძულებული გავხდი იმით დავკმაყოფილებულიყავი, რასაც მივაგენი, რა თქმა უნდა, არც ეს იყო უმნიშვნელო, მაგრამ მემკვიდრეობაში მაინც რჩებოდა ცარიელი ადგილი: და იგი მოითხოვდა რომანს, დასასრულს, აპოთეოზს.

ასე რომ, სწრაფად შევეკრიბე მასალები, რომლებიც სულ ცოტა, მომავალ სამ ტომს ეყოფა: იმ ჟურნალში დაბეჭდილი მოთხრობის გარდა, კიდევ იყო მთელი ორი ნარკვევი, მოთხრობა, რომლებსაც უკვე ვიცნობდი: ბ. მათ გამოქვეყნებას არ აპირებდა საგამომცემლო პროცესისადმი განცდილი ფობიის გამო, თუმცა, ჩემი აზრით, — ისე კი მისნობას არ შეუდგები, — ისინი, სულ ცოტა, მნიშვნელოვანწილად შეიძლება შედევრებად მიჩნეულიყო. კიდევ მივაგენი საკმაოდ მრავალ — არც ისე სქელტანიანი ტომისათვის — სხვადასხვა რამეს, მოკლე შენიშვნებისა და, თუ გნებავთ, აფორიზმების ხვავს: თითოეული ფრაზა კეფაში ნასროლს ჰგავდა, ასეთ ფრაზებზე თავის დროზე ხელებს ვიფშენეტდი რედაქტორული სიხარულით, — სამწუხაროდ, უნდა აღინიშნოს, — რომ ბოლო ხანებში ასეთი განცდა ჩემში ნელდება, — და კიდევ კომედია (ტრაგედია?) სახელწოდებ-

ით „თვითმკვლელობა“. პიესის მოქმედება თამაშდება 1990 წელს, აშკარად ეტყობოდა, ის უთუოდ თვითმკვლელობამდე ცოტა ხნით ადრე უნდა დაესრულებინა. რომანი, რომლის კვალსაც, ვიმეორებ, ვერსად მივაგენი, ბ.-ს უფრო მანამდე უნდა დაენერა, სანამ პიესაზე მუშაობას შეუდგებოდა; თუმცა, შეიძლება ორივეს ერთდროულადც წერდა. უთუოდ, რომანზე რამდენიმე წელი მუშაობდა, თუმცა პიესაც შეიძლებოდა დიდხანს ეწერა — თუ შესვენებებით? ყოველ შემთხვევაში, ხელნაწერი მასალები: პენიშვნები, ჩანახატები, — აჩვენებენ, რომ რომანზე მუშაობისას მან მოსინჯა და უარი თქვა სტილისტური და ფორმალური გადანყევების ბევრ ვარიანტზე.

საბედნიეროდ, ჩანთა თან აღმომაჩნდა. ამ გაქეჩილ, გაქუცულ რედაქტორის პორტფელს მაშინ ყველგან და ყოველთვის თან ვატარებდი, ისე როგორც — ექიმს ყველგან და ყოველთვის თან დააქვს სამედიცინო ინსტრუმენტებიანი საკვოიაჟი.

სანამ წავიდოდი, ერთხელ კიდევ გადავიკითხე ბ.-ს გამოსამშვიდობებელი წერილი: „ნუ გამიბრაზდებით! ძილი ნებისა!“

მსოფლიო ლიტერატურაში ყველაზე მოკლე გამოსათხოვარი წერილი, თავისებურად ესეც შედევრია-მეთქი, გავიფიქრე მე.

არ ვიცი რატომ, მაგრამ მხოლოდ ახლა გამიჩნდა აზრი: მე ხომ არც დამიხედავს ტანზე, უფრო ზუსტად, ჩემი განსვენებული მეგობრის სახეზე. უნდა დამეხედა? არ ვიცი. მაშინ ამაზე არ მიფიქრია.

კარგად მახსოვს ის საღატედ შემორტყმული, მძიმე განცდა გულში, რომელმაც იმ ღამით უეცრად გამომალღვიძა. ინფარქტი ხომ არ იყო? — გავიფიქრე მე, და ჩემთვის ჩავიღიმე. არა, აშკარად ინფარქტი არ ყოფილა. უბრალოდ, თავი უცბად განუსაზღვრელად სულელად და დაცლილად ვიგრძენი, თითქოს მე ბავშვივით გამაბრიყვეს და მომატყუეს. ვილაცა თავხედურად მატყუებდა — და რა უცნაურიც არ უნდა იყოს — ეს ვილაცა, პირველ რიგში, თვითონ მე ვიყავი. და აი, საკუთარ თავს დავუსვი რამდენიმე შეკითხვა, რაც გაცილებით უფრო ადრე უნდა დამესვა, შეიძლება იქვე, ბ.-ს ბინაში, მის ცხედართან. მაგალითად, დავფიქრებულვარ თუ არა ოდესმე ბ.-ს მოტივებზე, მისი საზარელი გადანყევტილების ქვშმარიტ მიზეზზე თუ მიზეზებზე? ისევ ის დიდი ხნის წინანდელი უჰაერო ესპრესო გამახსენდა, სადაც მე და ის თვითმკვლელობაზე ვლაპარაკობდით. ბ.-ს თვითმკვლელობა რატომ მივიღე ასე ადვილად, ასე ფუქსავა-

ტურად? მიზეზი უთუოდ ლიტერატურაა, სხვა რა? ლიტერატურა, რამაც ისე ძლიერ შეავიწროვა ცხოვრება, რომ მისი, ცხოვრების ბუნებრივი ლოგიკა აღარ უახლოვდება ჩემეულ აზროვნებას. ადამიანს ხომ არ ახასიათებს საკუთარი ცხოვრების ასეთი უკუგდება და მე ვიგრძენი რაღაც იდუმალის ქროლვა, მოვლენის უკანა პლანზე ილანდებოდა რაღაც დანაშაული, ბურუსიანი, რაც მაშინ ვერ შევნიშნე, როცა თვითონ ვიყავი მოვლენათა მონაწილე. მართალია, ჩემს წინაშე ვხედავდი მიცვალებულს, რაც გარკვეულწილად პარალიზებას მიკეთებდა. ასეთ მდგომარეობაში ყველაფერი შესაძლებლად მეჩვენებოდა, ის გამოსათხოვარი წერილიც კი, რომელიც ცხვირში შემომჩარეს. ახლა კი, ბნელ ოთახში სანოლზე გულაღმა მწოლარე, სირცხვილით ვფიქრობდი იმაზე, რომ ქალაქის ნაგლეჯზე წაჯღაბნილ წარმოუდგენელ სისულელეს, რაც არა მარტო ბ.-ს, არამედ ნებისმიერ ზრდასრულ ადამიანს არ ეკადრებოდა, მე ჩემთვის შედევერი ვუნოდე. ეს რატომ გამიკეთეს-მეთქი, უნუგეშოდ თავს ვიმტვრევდი. განა ასეთი რამე შესაძლებელია: ბ. თავისთან საუზმეზე, შამპანურით, ეპატიჟება შარას, თავის საყვარელს — და უტოვებს ასეთ გამოსათხოვარ წერილს? არა, ეს შეუძლებელია, სავსებით ნათელია, რომ შეუძლებელია... უცბად, ვიფიქრე, ხომ შეიძლება არსებულიყო ორი გამოსათხოვარი წერილი: ერთი ნამდვილი, მეორე — ის, რომელიც ჩემთვის იყო განკუთვნილი. მაგრამ ამას რა ესაქმება დაკარგულ რომანთან (მე, აბსოლუტურად დარწმუნებული, უკვე მხოლოდ ასე ვფიქრობდი: „დაკარგული რომანი“), რომლის საიდუმლო, როგორც მე ვგრძნობდი, საჭიროა აქვე მოინახოს.

პასუხს ვერც ერთ კითხვაზე ვერ ვპოულობდი. მე შევუდექი, როგორც მიღებულია ითქვას, ჩემთან არსებული მასალის დასაბეჭდად მზადებას, შარას ვუთხარი, რომ უნდა მომხმარებოდა ბ.-ს შემოქმედებითი მემკვიდრეობის რედაქტირებაში. ასე დაიწყო ჩვენი საიდუმლო შეხვედრები, ხანგრძლივი საუბრები და გასეირნებანი, რომელთა დროსაც შარას შესაძლებლობას ვაძლევდი მთლიანად მისცემოდა მწუხარებას. ზოგჯერ სავსებით დაბნეული და უსუსური ჩანდა. და მე შიშით ვფიქრობდი: საკმარისად ძლიერ რომ მომენდომებინა, შემეძლო მასთან გამეგრძელებინა ის და იქიდან, რაც და საიდანაც ბ.-ს თან დაიწყო და ვერ დაამთავრა. ეს აზრი

სირცხვილს მგვრიდა და პანიკაში მაგდებდა, რამეთუ მაიძულებდა გამეხსენებინა წარსული, რომელზე ლაპარაკი კი არა და — რომლის ცოდნაც კი არ იყო საჭირო.

სწორედ შეუძლებლობა ხდიდა მათ კავშირს ასეთ მშვენიერს, მითხრა ერთხელ, როგორღაც, შარამ.

— ეს ისეთი საკვირველი, ისეთი არარეალური იყო, — მიყვებოდა იგი, — როგორც სიზმარი. არანაირი ცხოვრებისეული პრობლემა არ გვანუხებდა. ვხვდებოდით, ქუჩებში დავხეტიალობდით, ისე როგორც ორი მოზარდი. ერთმანეთს ვანდობდით „მიღმურ საიდუმლოებებს“. — მიაშობოდა შარა. ისინი ლაპარაკობდნენ ყველაფერზე: სასონარკვეთაზე, ნიგნებზე, მუსიკაზე. ზოგჯერ — იუდიტზე. მაგალითად მე, არასოდეს მიცდია გამეგო რა ურთიერთდამოკიდებულება ჰქონდათ ბ.-სა და იუდიტს; პირიქით, ამ თემას ყოველნაირად გაეურბოდი. სულ მთლად გულწრფელად თუ ვიტყვი: ვცდილობდი, თავი ამერიდებინა ყოველგვარი თემისთვის, რასაც შეიძლებოდა იუდიტამდე მივეყვანე. საერთოდ კი შარას იუდიტის ლანდი არც ისე ანუხებდა, უბრალოდ ისე ლებულობდა, როგორც ამბავს, როგორც ლებულობდა, მისივე სიტყვებით რომ ვთქვათ, მოულოდნელ კავშირს. კიურტი ზუსტად ამ დროს მთელ სამყაროსთან კონფლიქტში ჩაეფლო, სხვათა შორის აღნიშნა მან. ვკითხე, რაში გამოიხატებოდა-მეთქი. უპირველეს ყოვლისა, — დაუსრულებელ სიტყვათა ფრქვევამიო, მითხრა შარამ. დილით ამით დგებოდა, საღამოს ამით წვებოდა. მისი სიტყვები შეუვალი მორალიზატორობა იყო: კიურტი კიდე და კიდე მგზნებარედ განმარტავდა, რომ ის, რაც ისე არ არის, უნდა იყოს ასე და ასე, და ის რატომ არ არის ისე, რაც უნდა იყოს ასე და ასე. მისი გამოსვლები აუტანლად ერთგვაროვანი და აუტანელი იყო — და უფრო ხშირად მთავრდებოდა სიბრაზის საშიში, გროტესკული აფეთქებით. მაგრამ შარა თუ ეცდებოდა მის გაჩუმებას, რათა ეს აფეთქება აერიდებინა, უკვე ამის გამო რისხდებოდა. ამ ნაღვლიანმა ისტორიამ დიდი ხნით დამაკარგვინა წონასწორობა: ეს ხომ ჩემი ყოფილი მეგობრის ისტორია იყო; — თანაც ის ნათლად აჩვენებდა, სადამდე მივყავართ ცხოვრებას, როცა იგი უნიადაგო იმედებით სულდგმულობს. კიურტის სწამდა პოლიტიკის, პოლიტიკამ კი მოატყუა იგი, ისე, როგორც ატყუებს ყველას და ყოველთვის.

აზრს ვერა ვხედავ იმაში, რომ დანვრილებით აღვწერო მე და შარას სიტყვიერ შერკინებათა პერიპეტიები; ბოლოს, სრულიად მოულოდნელად, როცა უკვე ყოველგვარი იმედი გადამეწურა, გამარჯვება თავისით ჩამივარდა ხელში ისე, როგორც გადამნიფებული ვაშლი. ვერ ვიტყვი, თითქოს ძალიან გამიხარდა. ზოგჯერ ის უფრო სასიამოვნოა, როცა მართალი არ გამოდგები.

ყურადღება მივაქციე, რომ ჩვენ, შეიძლება ითქვას, საერთოდ, მაინცდამაინც ვერ ვახერხებთ ბ.-ს შემოქმედებაზე ლაპარაკს. ვკითხე თუ იცოდა, სიკვდილამდე უკანასკნელ თვეებში რაზე მუშაობდა; მან არ იცოდა. თუმცა არა მგონია, თქვა მან, რომ რამე მასშტაბური მწერლური გეგმები ჰქონოდაო, — თუ არ ჩავთვლით იმას, რომ ხელახლა აპირებდა „რადაცკის მარშის“ თარგმნას: ის თარგმანი, რომელიც ხელიდან ხელში გადადიოდა, სულ არ მოსწონდა. შარას შევეცქეროდი და ყურებს არ ვუჯერებდი, ვფიქრობდი, ალბათ ამ ქალში ისევ მოქმედებს წყენა იმ საშინელი დამცირებისათვის, რაც ბ.-მ მიაყენა-მეთქი. როცა ვფიქრობდი, რა დანაკარგი განიცადა ბ.-ს სიკვდილის გამო, მის წინაშე როგორი ემოციური უფსკრული გაჩნდა, როგორ შემეძლო არ გამეგო, რომ ამ დღეებში სხვა არაფერი არ აინტერესებდა, თანდათანობითი დაახლოებისას გამოაცა იმის აღმოჩენამ, რომ შარა ღრმად მორწმუნე ადამიანია, რომ ცხოვრებას ისე აღიქვამს, როგორც მსახურებას, მსახურების ობიექტად კი კიურტი ჰყავს ქცეული. მაგრამ ყველაფრის მიუხედავად, მიუხედავად კიურტისა, მიუხედავად ბ.-სთან კავშირისა, რაც მეტად მყიფე იყო და ზამთრის ვარდს წააგავდა (ეს შედარება თვითონ შარას ეკუთვნის), შარამ ვერ გაძლო და შეუერთდა საყოველთაო სიხარულის განწყობას, ვერ გაუმკლავდა დიდი იმედების გადამდებ ატმოსფეროს — ისიც წავიდა გმირთა მოედანზე, იმანაც ანთო სანთელი და იდგა ხალხში, სანამ არ ჩამოხვდებოდა და ყველასთან ერთად მღეროდა. „ირგვლივ კი ათასობით და ათასობით სანთელი ენთო“. ბ.-ს ეს საერთოდ არ აინტერესებდა. კიურტის აცოფებდა. შარას არც ერთის ესმოდა, არც მეორის და თავისი სიხარულის, თავისი გრძნობების გაზიარება — ამ, ერთადერთ შემთხვევაში, — მხოლოდ ბრბოსთვის შეეძლო. ეს იყო ყველაზე უფრო სერიოზული განხეთქილება ბ.-სთან, და ამ დროს მის წინაშე დგებოდა, რაც ზოგჯერ ამინებდა კიდეც, ერთი გადაუჭრელი და მიუწვდომელი კითხვა...

სიმართლე გითხრათ, რაზე ლაპარაკობდა, არ მესმოდა.

— ბ. ებრაელი იყო. — მითხრა შარამ.

— კი, მაგრამ ეს ხომ ყველამ იცის, — მივუგე მე.

— არაფერიც არ იცის, — თქვა შარამ, — ჩვენ არ ვიცით, რას ნიშნავს — იყო ებრაელი. — და ცოტა ყოყმანის შემდეგ, უცბად გამოაცხადა, რომ არ ღირდა ბ.-ს მწერლურ მემკვიდრეობაზე ამდენი მუშაობა.

მე გაოგნებული შეეცქეროდი.

— ეს როგორ?

— სჯობს ყველაფერი ისე დავტოვოთ, როგორც არის: ხელნაწერებად, — მითხრა მან.

უცბად გამიელვა აზრმა: ნეტავ ბ.-მ საავტორო უფლებები შარას ხომ არ დაუტოვა? და მაშინვე ვკითხე. შარა დიდხანს დუმდა: არანაირი მნიშვნელობა არა აქვს, რა ამოვიკითხე მის სახეზე: ამ წუთებში იგი უთუოდ ჩემდამი სიმპათიას არ გრძნობდა. მაგრამ მერე მიპასუხა, რომ რაღაც უნდა შემატყობინოს, თუმცა ეს მხოლოდ მას, შარას ეხება. საქმე ეხებოდა ერთ დოკუმენტს; უფრო სწორად, წერილს, დაუმატა მან.

გულმა, — როგორც ამბობენ, — ბაგუნი დამიწყო.

— წერილსე? — ვკითხე მე.

— დიახ, — მიპასუხა მან.

მეორე დღეს გადაიფიქრა.

მაგრამ ბოლოს მაინც გადაწყვიტა და წერილი მაჩვენა.

ერთმანეთს კაფეში შევხვდით. იქ უნდა წამეკითხა, ადგილზე, თან არ გამატანდა — ასეთი იყო მისი პირობა. მერე იმაზე დამყაბულდა, რომ ხელით გადამეწერა, იქვე, მაგიდაზე, ქალაქის ფურცელზე, თითქოს მსოფლიოში ჯერ არ გამოეგონებინათ არც ქსეროქსი და არც კომპიუტერი.

აი, ეს იყო ნამდვილი გამოსათხოვარი წერილი; მასში ბ. შარას ეთხოვებოდა. იქ, ბ.-ს ბინაში შარამ ეს წერილი არ მაჩვენა, და ახლაც წასაკითხად მხოლოდ იმიტომ მომცა, რომ უარი ეთქმევინებინა ჩემს გეგმებზე და დუმილი მერჩია, — ამას კარნახობდა სინდისი.

შარა, ეს დასასრულია. დასასრული. ვიცი, რა ტკივილსაც გაყენებ. მაგრამ ეს დასასრულია. დასასრული. ამ სტრიქონებს ვწერ, როგორც ჩანს, უკვე მორფით გაბრუებული. თუმცა სრულ გონება-

ზე ვარ. ჯერ არასდროს დამინახავს საგნები ასე მკაფიოდ. თვითონ მეც თითქმის ნათებას ვასხივებ, თვითონა ვარ საკუთარი თავის ლამპარი.

არა მგონია, არაფერს ვნანობდე. ბოლო მოელო ჩვენს ნაშუადღევს შეხვედრებს, საღამოს ბინდი რომ ედებოდა, დამთავრდა „იმიერი მოფერება“ (ასე ვუნოდებდით, გახსოვს?), ლოგინში ვინექით როგორც და და ძმა... ან, არა, როგორც კეთილი დები, ერთმანეთს ნაზად რომ ეფერებიან. გასრულდა ჩვენი სამყარო, ჩვენი — დღეს უკვე ნათლად ვხედავ — მყუდრო, შეჩვეული საპყრობილის სამყარო, რომელიც ასე გვძულდა. არადა ეს სიძულვილი ამხნევებდა, კვებავდა ჩვენში სიცოცხლეს, — დღეს ამასაც ვხედავ, — სიჯიუტეს გადარჩენისა.

— მაშ, მოყვასის სიყვარული? — მკითხავ შენ. მესმის შენი ხმა.
— მაშ, მოყვასის სიყვარული არაფერს ნიშნავს?

არ ვიცი, შარა. შენ ყველაფერი მოსინჯე. მაპატიე.

მე უნდა გავქრე ამ სამყაროდან, გავქრე სუყველაფრიანად, რასაც — როგორ ვთქვა? — ჩემში ვატარებ, როგორც ჭირს. არადა ჩემში წარმოუდგენელ დამანგრეველ ძალებს ვატარებ. ჩემი *ressentiment** — თუ ნატიფად ვიტყვით და არა ასე: ზიზლი — საკმარისი იქნებოდა, მთელი სამყაროს გასანადგურებლად.

უკვე დიდი ხანია, მხოლოდ ეს მინდა: წავიდე, გავქრე, თვით-გავნადგურდე. მაგრამ ეს თავისთავად არ ხერხდება. ამისთვის რამე უნდა გავაკეთო, მოვამზადო...

მე შევქმენი რალაცა — სუსტი, მყიფე სიცოცხლე, შევქმენი მხოლოდ იმისთვის, რომ მომესპო. თუ რამე იცი, გაჩუმდი. მე ღმერთივით ვარ... ისეთივე არამზადა...

რაკი მინდა, რომ არ ვიარსებო, ეს პოზა არ გეგონოს: მე ეს წრფელად, მთელი გულით მინდა: ვერ გამიგია, რა საჭირო იყო ამ ცხოვრების გავლა ნამცეც-ნამცეც, დღითიდღე: ხომ შეეძლოთ თავის დროზე მშვიდად მოვეკალით, მაშინ, როცა ჯერ კიდევ არ ვიცნობდი პატივმოყვარეობას, არ ვიცოდი რა იყო ბრძოლის ამოება. არაფერში არანაირი აზრი არ ყოფილა; მე ვერაფრის შექმნა ვერ შევძელი; ჩემი ცხოვრების ერთადერთი შედეგი ისაა, რომ მომეცა შესაძლებლობა, გამეგო, რამდენად უცხო იყო ეს ცხოვრება ჩემთ-

* *ressentiment* — აქ, სიბრაზე (ფრანგ.)

ვის. სიცოცხლეშივე მე მკვდარი ვიყავი. შენ მიცვალე ბუნებას. ზოგჯერ ჩვენს თავს შორიდან ვუყურებდი, ვაკვირდებოდი შენს უსარგებლო მცდელობას — და სიცილს ძლივს ვიკალებდი. მე ცუდი ადამიანი ვარ, შარა.

ამ უგულო, ამქვეყნიურ ბანაკში, ცხოვრება რომ ჰქვია, შარა, შენ იყავი ჩემი ერთადერთი ნუგეში.

ნუ შემიცოდებ: მე იდეალური ცხოვრება განვვლე. თავისებურად, რა თქმა უნდა. მხოლოდ საჭიროა ამის გაგება, გაცნობიერება; ამის გაცნობიერება იყო ზუსტად ჩემი ცხოვრება. მაგრამ ახლა — დასასრულია. მე აღარ დამრჩა არსებობის საბაზი, რადგანაც აღარ არსებობს ყოფის ის მდგომარეობა, რომლის არსიც არის გადარჩენა. ახლა მე მომინებდა მეცხოვრა ზრდასრული ადამიანის ცხოვრებით, რომელიც ბიჭი კი არა, ქმარია. მაგრამ ეს უკვე აღარ მინდა. არ მინდა საპატიმროდან გავიდე იმ უსაზღვრო სივრცეებში, სადაც არარად იქცევი და გაიფანტება ჩემი არავესთვის საჭირო...

აქ ხომ არ მინდოდა მეთქვა: ტრაგედია?!

სასაცილოა.

მე მიყვარდა მცენარეულის უღევი სიმწვანე, მიყვარდა წყალი, მიყვარდა ცურვა; და სანამ ის არ გავიცანი, მეგონა, რომ მიყვარდა ქალები.

მე გამოვიარე, გამოვცადე ყველაფერი, რისი გავლა და გამოცდაც შესაძლებელი იყო. კინალამ არ მომკლეს, კინალამ მკვლელად არ ვიქეცი. ესე იგი, მე ხომ... მკვლელობას ვაპირებ.

შენ ხშირად მხედავდი ქალაღების გროვაზე თავდახრილს. თუ რამე იცი, გაჩუმდი. ლიტერატორი გამოკითხვას დაგინყებს. მე წრფელად შევეცადე ჩამომეყალიბებინა ის... მაგრამ მაინც არ გამომივიდა. არაფერი არ არის. არაფერი. მისთვის არაფერი დამიტოვებია. სათქმელი არაფერი მაქვს. არ მინდა წიგნის ბაზრობაზე ჩემი კარვის დადგმა, არ მინდა ჩემი საქონლის გამოფენა. მეტისმეტად ულამაზოა, ადამიანის ხელისთვის არ არის განკუთვნილი. არ მინდა, რომ ხელში აიღონ, ატრიალონ, სინჯონ — და მერე უკან დააგდონ... მე დავასრულე ჩემი საქმეები, და ის უკვე აღარავის ეხება.

თავს უცნაურად ვგრძნობ. რადიდებულია, რომ მიჯნას გადავაბიჯე... რა დიდებულია ყველაფერს რომ შეკრებ, გვერდზე გადადე და უსაქმურობას მიეცემი. უკვე აღარაფერი მესაქმება მტანჯველი,

საზიზლარი ნივთების გროვასთან, რა გროვასაც მე წარმოვადგენ...
მადლობა ყველაფრისთვის... მადლობა სიზმრისთვის...

აი, როგორი იყო ეს წერილი სიტყვასიტყვით. პირველი წაკითხვისას მთელი სისრულით ვერ აღვიქვი. მხოლოდ ტრიუმფი ვიგრძენი, საკუთარი სიმართლის ნაღვლიანი ტრიუმფი. აქ იყო მტკიცებულება იმისა, რომ არ ვცდებოდი. აი ისიც, რომანი! უფრო სწორად, რომანი არ არის, მაგრამ არის იმის უქვეყელი დასტური, რომ ბ.-მ ის დაწერა, რომ რომანი, დიახ, არსებობს, რომ არსებობდა. ეს ფაქტი უდავო რეალობა იყო. მხოლოდ ბოლო ფრაზამ ჩამავდო საგონებელში. მადლობა სიზმრისათვის... რას გულისხმობდა სიტყვაში „სიზმარი“? როგორ ესმის სიტყვა „სიზმარი“. იქნებ მხედველობაში აქვს კალდერონი, რომელიც ასე უყვარდა, განსაკუთრებით კი მისი პიესა „ცხოვრება სიზმარია“? El delito mayor del nombre es haber nacido — „ადამიანის უდიდესი ცოდვაა ფაქტი, რომ ის გაჩნდა ამ ქვეყანაზე“: რამდენჯერ, რამდენჯერ გამიგონია ბ.-ს ბაგეთაგან წარმოთქმული ეს სიტყვები, რომლებიც შოპენჰაუერამდე დიდი ხნით ადრე ითქვა.

დიახ, შეიძლება უცნაურია, მაგრამ ასე ვფიქრობდი. თვითონაც ვხვდები, რომ ეს ლიტერატურული რედაქტორის აზროვნების მახინჯი ხერხია, რომელსაც შეუძლია ცხოვრების სავსებით ცხადი ფაქტები ისე აღიქვას, რომ დასახმარებლად თითქმის მთელ მსოფლიო ლიტერატურას მოუხმოს. დაე, იმან გამამართლოს, რომ აზროვნების ასეთი ხერხი, თანაც, უკიდურეს შემთხვევაში, მოკლე ხნით, — თავიდან მაშორებს ტკივილს, იმის აუცილებლობას, რომ რეალობის მთელი სისრულით განვიცადო ჩემი საბრალო მეგობრის საშინელი აზრები და მისი საზარელი ხვედრი. თავდაცვის ამ ინსტიქტურმა მოთხოვნილებამ, ამ პროტესტმა რეალობის საწინააღმდეგოდ, მაიძულა დამესვა საკითხი წერილის უტყუარობის შესახებ. ტექსტი თითქოს ეჭვს არ ტოვებს მის აბსოლუტურ სპონტანობაში: ბოლოში, თითქოს თვალწინ გიდგება, ბ.-ს როგორ უვარდება ხელიდან კალამი. შეიძლება ამას ენდო? მართლაცდა, ხომ არც ისე ადვილია განსაზღვრო სად გადის მიჯნა სტილიზებასა და რეალობას შორის, როცა საქმე გაქვს ნამდვილ მწერალთან-მეთქი, ვფიქრობდი მე, ეს მწერლები ისეთ სტილს აღწევენ, რომ, ბოლოს და ბოლოს, როგორც ამბობენ — სტილი ადამიანი ხდება.

საკითხავი ისაა, გამოსათხოვარი წერილი ფიქცია ხომ არ არის,

რომელიც მხოლოდ იმიტაციაა იმისა, თანდათანობით როგორ იბინდება გონება, კვდება, ყოველგვარ მნიშვნელობას კარგავს სხვა, მეორე კითხვასთან: თუ ლაპარაკი არ არის კალდერონის რალაც რემინისცენციაზე, მაშ, რატომაა ბ. მადლობას რომ უხდის შარას სიზმრისათვის? უფრო ზუსტად, რატომ უხდის მადლობას შარას? ტექსტს თუ დავუჯერებ, იგი, როგორც ამბობენ, უკვე მორფის მკლავებში იყო გახვეული, და ორი ქალი მასთან ერთად მიცურავდა შავ მდინარეში, მეორეს, ეჭვიც არ არის, იუდიტი ჰქვია...

იქნებ, სიზმრებისთვის შარას კი არა, იუდიტს უხდის მადლობას? ტანში ჟრუანტელმა დამიარა... გამახსენდა, რომ ბ. დროდადრო იუდიტთან დადიოდა მის პოლიკლინიკაში და წამლებს სთხოვდა. ამაზე თვითონ ბ. მეუბნებოდა ხოლმე. და უცბად, ჩემთვის სრულიად აშკარა გახდა, რომ დაკარგული რომანი როგორღაც დაკავშირებული უნდა ყოფილიყო იუდიტთან. მაგრამ, როგორ?

აქამდე ამაზე მხოლოდ ვფიქრობდი, ცივი გონებით ვფიქრობდი. ახლა კი უეცრად მივხვდი, რომ იუდიტს უნდა დაველაპარაკო. უნდა დავურეკო. უნდა შევხვდე მას. მაგრამ ტელეფონისკენ რომ გადავიხარე, ვიგრძენი, ხელები და ფეხები აღარ მემორჩილებოდა.

იუდიტი ხუთი წელია არ მენახა. უფრო სწორად, ბოლოს მაინც ვნახე — დაკრძალვაზე. ცოტათი დაიგვიანა — და ჩვენგან — მისი ყოფილი მეგობრებისგან ოდნავ მოშორებით დადგა. ხელი ეკიდა ორ ბავშვზე, გოგონასა და ბიჭუნაზე, და მათთან ერთად წავიდა, ცერემონიის დასრულებას აღარ დაელოდა. ვცდილობდი დამევიწყებინა, მაგრამ ამაოდ. წინანდელთან შედარებით ოდნავ გასუქებულიყო. თავდაჯერებული და მიუკარებელი ჩანდა. დასაფლავების შემდეგ მთელი ორი დღე თავშეუკავებლად მასტურბირება მინდოდა. ეს თითქოს ბოროტი და დამამცირებელი მეტაფიზიკური სასჯელი იყო იმ რამდენიმე თვისათვის, როცა სასიყვარულო კავშირი მქონდა ჩემი კერპისა და საუკეთესო მეგობრის ცოლთან.

ამ კავშირზე ლაპარაკი არ მინდა. არც შემწევს ამის ძალა. ძნელი სათქმელია, კერძოდ ეს რა იყო, რა სახელი შეიძლებოდა მოძებნილიყო. სექსუალური ლტოლვა? დიახ, უეჭველად; მაგრამ შერეული — ყოველ შემთხვევაში ჩემთვის — შიშთან, ზიზლთან, საკუთარი თავისადმი სიძულვილთან და იმავდროულად ამოუხსნელ სიამოვნებასთან. მე გავიგე იუდიტის ყველა სამარცხვინო საიდუმლო, ამ დროს კი თვითონ ის ხდებოდა ჩემთვის ყველაზე დიდი საიდუმლო.

საბოლოოდ მისი მეშინოდა, ისე როგორც მეშინოდა საკუთარი თავისა.

ვიცოდი, რომ ამ დროის მანძილზე იგი გათხოვდა, ცხოვრობს ბუდაში, შესანიშნავ ცალკე სახლში, ქმარი არქიტექტორი ჰყავს. რომ მან — ასე ვთქვათ, — დატოვა ჩვენი წრე. არ მინდა ვიცოდე, რას ვფიქრობ ამაზე, მოგვიანებით, როცა ვიგრძენი, რომ მომიხდებოდა — რომანის გულისათვის, მხოლოდ გამქრალი რომანისათვის — მიმემართნა მტკიცე, ზოგჯერ კი მკაცრი საშუალებებისათვის, დახმარებისთვის შარას მივაკითხე.

— სინამდვილეში რა გინდა? — მკითხა შარამ — გამარჯვებულებზე შურისძიება?

ამ კითხვამ განმაცვიფრა, თუმცა კიდევ უფრო განმაცვიფრა საკუთარმა პასუხმა. კარგად მახსოვს, თითქოს მას განზე გამდგარი ვისმენდი, თითქოს მე კი არა, ვილაცა სხვა ლაპარაკობდა.

— შეუძლებელია ადგე და ასე იოლად დააღწიო თავი წარსულს, როგორც მაგ ქალს წარმოუდგენია. სუფთამ და არომატულმა, როგორც ნახმარი საპნიანი აბაზანიდან ამოსულმა.

მერე დიდხანს ვუხსნიდი — ვცდილობდი, შარასთვის ან შეიძლება, საკუთარი თავისთვისაც, დამემტკიცებინა რომ ის არ მითქვამს, რაცა ვთქვი. შარამ ამაზე მომიგო, რომ დანაკარგსა და გლოვას ის არ გაუბოროტებია, როგორც ჩანს, ჩემგან განსხვავებით. და დაამატა, რომ ახლა იუდიტის მიმართ ეჭვს კი არა გრძნობს, უფრო რაღაც (ძლივს შეარჩია სიტყვა)... რაღაც მშობლიური სიყვარულის მსგავსს და ამიხსნა, რომ ეს ჩემთვის, როგორც ჩანს, გაუგებარია, მაშაკაცებს საერთოდ ძნელად ესმით ასეთი რამეები, არ ესმით, რომ სიძულვილი უფრო იოლია, ვიდრე სიყვარული, და რომ სიძულვილი წაგებულთა სიყვარულია.

მე არაფერი მიპასუხნია, ეს მე თვითონაც მიკვირდა.

ვშიშობ, რაც ამას მოჰყვება — ან მოჰყვა — თავს ვერ გავართმევ. ამისათვის ჩემში არ არის მოწმის, — ნება მებოძოს, ასე გამოვთქვა, — რაღაც მუდამ უძრავი მზერის დამაჯერებლობა. დიდი ხანია, რაც შევნიშნე: მწერლებთან, ნამდვილ მწერლებთან (აქ არ დავმაღავ, რომ ერთადერთი ნამდვილი მწერალი, ვისაც მე ვიცნობ, ეს არის ბ.) ეს მზერა მიუკერძოებლად და მოუსყიდველად აღნიშნავს, აფიქსირებს — როგორც ემოციური, ისე ფიზიკური სახით — ყვე-

ლაზე მძიმე მოვლენებს, მაშინ, როცა მეორე, მათი პიროვნების, ასე ვთქვათ, ყოველდღიური მხარე სრულად ემთხვევა ამ მოვლენებს, — ისე როგორც ეს ხდება სხვა ადამიანებთან. გავბედავ და ვიტყვი, რომ მწერლური ნიჭი — უკიდურეს შემთხვევაში, მნიშვნელოვან-ნილად — სხვა არაფერია, თუ არა ეს უძრავი მზერა, ეს გაუცხოება, რომელიც შეიძლება შემდეგ აიძულო, ალაპარაკდეს. სულ რაღაც ნახევარი ნაბიჯი, დისტანცია სულ ნახევარი ნაბიჯია; თვითონ მე კი მუდამ თან მივდექ მოვლენებს, ფაქტები ყოველთვის მაბნევენ და ქვეშ მმარხავენ.

მოკლედ, იუდიტს დავურეკე. დავურეკე პოლიკლინიკაში, სა-დაც ექიმ-დერმატოლოგად მუშაობდა. მის ლაპარაკს მეგობრულო-ბის ნიშანიც არ ეტყობოდა. შემიძლია ვთქვა, რომ არც მომისმინა. ხელმეორედ რომ დავურეკე, ტელეფონთან ექთანი გამოგზავნა. მან მითხრა: ექიმი ამ წუთში ავადმყოფთან არისო. ის კი არ უთქვამს, იცითრა, ცოტა ხნის შემდეგ დარეკეთო ან რამე ასეთი. მეტადალარც მიცდია პოლიკლინიკაში დარეკვა. სახლში დავურეკე. თანაც ისეთ დროს, როცა რამდენადაც ჩემთვის ცნობილი იყო, ხალხი სავახშ-მოდ სხდება ხოლმე. ყურმილში მამაკაცის სასიამოვნო ხმა ისმოდა. თავი წარუდგინე და ტელეფონთან ვთხოვე „ქალბატონ ექიმს“. ყურმილში გავიგონე: „იუდიტ, შენ გირეკავენ, შენი ავადმყოფია!“ მერე იუდიტი მოვიდა. ხმა გაღიზიანებული ჰქონდა, თუმცა იმავე დროს, შეიძლება, ოდნავ შემკრთალი. „სასწრაფოა? ხვალამდე ვერ მოიცდით? კეთილი, ხვალ დამირეკეთ პოლიკლინიკაში!“ თავხე-დობა მოვიკრიბე და ვკითხე, როდის ექნებოდა მიღება. „სადილობის შემდეგ. სამიდან რვამდე“, — მიპასუხა მან, როგორც მეჩვენა, ნაწყ-ენმა. ისიც მახსოვს, რომ თვითონ მე არაჩვეულებრივად კმაყოფი-ლი ვიყავი. ყურმილი რომ დავდე, რა დავმალე და ხმამაღლა ჩავ-ილაპარაკე: „აჰ, შე გაიძვერა!“

მომდევნო ორ დღეს არ შემინუხებია. დაე, თავისი მიიღოს-მეთქი, ვფიქრობდი მე, ან რამე ამგვარს. და მართლაც, ორი დღის შემდეგ გაცილებით დამთმობი გახდა; თუმცა მაინც საკმაო წი-ნაღმდეგობას მინევდა. „ერთი მითხარი, ჩემთან რა გინდა?“ — „დალაპარაკება“, — ვუთხარი მე. მან მიპასუხა, ეს უკვე ერთხელ გავიგონეო; რაზე უნდა ველაპარაკო? „გაიგებ“-მეთქი, ვუთხარი მე. „და კიდევ ძალიან გთხოვ სახლში აღარ დამირეკო, კარგი?“ — „არც დაგირეკავდი, თავიდან რომ არ მოგეშორებინე“, — ვუთხარი

მე. და შევთავაზე, რომელიმე ესპრესოში შევხვდეთ-მეთქი. უარი მითხრა. ყველაფერზე უარს მეუბნებოდა, რასაც კი შევთავაზებდი. „პოლიკლინიკაში მოდიო“. მაგრამ მაშინ მე დავდექი უარზე. სრულიად მკაფიო წარმოდგენა მქონდა იმაზე, თუ სად და როგორ უნდა შევხვედროდით: ღუნაის სანაპიროზე, ტერასაზე, კაფეში. გაზაფხული იდგა. მინდოდა დამენახა, სწრაფი ნაბიჯით როგორ გამოემართებოდა ჩემსკენ, საგაზაფხულო კაბაში გამოწყობილი. ბოლოს ისე მოხდა, რომ მე საიდანაც ვიცოდი, იქიდან არ მოვიდა, თანაც ძალიან სწრაფად, ისე, რომ მხოლოდ მაშინ შევნიშნე, როცა უკვე მაგიდასთან იდგა.

რა უნდა ვთქვა: ასეთი წვრილმანი შეცდომები, ასეთი უხერხულობებიც საჭიროა. გარკვეულწილად ისინი ამართლებენ შენს არსებობას, ერთხელ კიდევ ამტკიცებენ, რომ შენ ხარ ადამიანი, რომელსაც არასოდეს არაფერი გამოსდის.

რამდენიმე უსიამოვნო წუთი გავიდა, რომელთა შევსება მხოლოდ ბანალური სიტყვებით შეიძლებოდა. მახსოვს, იუდიტის კითხვას მე უხამსი, ყალბი ღიმილით ვუპასუხე:

- უბრალოდ, შენი ნახვა მომინდა.
- ცოტა ხნის წინ მნახე, — მითხრა მან.
- ცოტა ხნის წინ? როდის?
- დაკრძალვაზე.

საშინელი დიალოგია. მხოლოდ ახლა, ამის წერილს ვიგებ, რამდენად საშინელი. ჩემს წინაშე უცბად აღდგა ის სურათი, სასაფლაოზე. მოქუფრული, ნესტიანი, ჭყაპიანი დღე. ცაზე დაცურავენ დაცხრილული ღრუბლების ნაგლეჯები, დროდადრო ცივი წვიმა ცრის. სამგლოვიარო პროცესია დიდი არ არის. სასვენებელთან სიტყვას არავენ ამბობს. მკაცრი, წარმართული რიტუალი, გამოთხოვების არც ერთი სიტყვით. ვის უნდოდა ეს? ვინ გასცა ასეთი განკარგულება? საინტერესოა ვიცოდე, მაგრამ არ ვიცი. როგორ შეიძლებოდა, რომ ამაზე საერთოდ არ ვლაპარაკობდით? იმაზე, რომ ბ. დაეკრძალათ ღირსეულად? როგორ შეიძლებოდა, რომ არც ერთ ჩვენგანს ასეთი რამ აზრად არ მოუვიდა? მახსოვს, შარას ვუყურებდი. ის ქვითინებდა, უმწეოდ და მორჩილად; ტანჯვას ავადმყოფობასავით მთლიანად დაერია ხელი. ობლატის დახრილი თავი, ხელები სანვიმრის ზემოდან მუცელზე გადაეჯაჭვა. კიურტის ცარიელი მზერა, სადღაც სივრცისკენ მიმართული. შავი ფორმები-

ანი ორი მომსახურე სასწრაფოდ ჩრის ურნას შავ ფურგონში. შემამფოთებელი აზრი მიჩნდება: ნეტავ, მაგათ ვინმემ მომსახურებისათვის წვრილმანი გასამრჯელო თუ გადაუხადა? საფლავების რიგთა შორის ჩნდება იუდიტი, ჩქარობს, თან ორი ბავშვი ახლავს. ისინი მოშორებით ჩერდებიან. იქით გახედვასაც ვერ ვბედავდი. ფურგონი დაიძრა. მას უკან მიჰყვება სამგლოვიარო მსვლელობა. არ ვიცი, შემოგვიერთდა თუ არა იუდიტი. კოლუმბარიასთან არ დამინახავს (რა თქმა უნდა ეს სულაც არ ნიშნავს, რომ ნამდვილად იქ არ იყო...).

საბედნიეროდ ოფიციალტი ქალი მოვიდა. იუდიტმა შეკვეთაზე უარი თქვა.

— აზრი არა აქვს, — თქვა მან. — დამიჯერე, ამას არანაირი აზრი არა აქვს. — დაძაბული იყო: სადაც იყო ადგებოდა და წავიდოდა. მაგრამ არ ამდგარა. ოფიციალტი ქალი უხმოდ იდგა ჩენს გვერდით. იუდიტს ყავა შევთავაზე. მხრები აიჩეჩა. უცბად თავი დავიჭირე იმაში, რომ განუწყვეტლივ სულელური საყვედურებით ვავსებდი.

— რა თქმა უნდა, ძალიან ცდილობდი, რომ არავინ ჩარეულიყო შენს განმარტოებულ გლოვაში. ყველასგან ცალკე იდექი, შავი კოსტუმით, ცალი ხელი გოგონათვის ჩაგეკიდნა, მეორე — ბიჭუნასთვის...

— ისინი ჩემი შვილები არიან, — თქვა იუდიტმა. — საბავშვო ბაღიდან გამოვიყვანე. შენ რა, გინდოდა ეგ საბრალოები ლეკვებივით მანქანაში გამომეკეტა?

— მაგრამ იქ შენი ძველი მეგობრები იყვნენ: ობლატი, კიურტი, შარა, მე, სხვები... ჩვენთვის ერთი სიტყვაც ვერ გაიმეტე, — ნაწყენი მოზარდვით ჩივილით ვამბობდი მე.

იუდიტი უხმოდ ურევდა ყავას. მერე ნელ-ნელა მომაპყრო ცივი მზერა.

— მე ახლა სხვა ცხოვრება მაქვს, კეშერიუ, — მითხრა მან.

— ჩვენ ყველას სხვა ცხოვრება გვაქვს.

— შენ სულ ფილოსოფოსობ, — დანაწებით ამოიოხრა, — აქ იმიტომ მომიყვანე, რომ რაღაც გეთქვა. მითხარი... ხუთ წუთში უნდა წავიდე.

— არ გაკავებ. ნებისმიერ წუთს შეგიძლია წახვიდე. იმ პირობით, თუ გადმომცემ ბ.-ს უკანასკნელ რომანს.

ვგრძნობ, როცა ცოტა ვიხრები... კერძოდ, რისგან? რეალობისგან? როგორ შეიძლება მოსწყდე რეალობას — ამ აბსოლუტურად

მოუხელთებელ და გაუგებარ ცნებას, რომელთან მიახლოებასაც — მადლობა ღმერთს — არასოდეს არ მანებებს წარმოდგენა. მე ვიტყვდი, რომ სულ მხოლოდ უნებლიე დრამატიზებას ვუკეთებ დიალოგებს, რომლებიც ზოგადად თუ მახსოვს, და რომლებიც, მჯერა, გაცილებით უფრო უფერული და ბანალური იყო. უთუოდ დაბნეულმა მაშინვე იმით დავინწყე, რომ რიგი გარემოებები საფუძველს მაძლევს ეჭვი გამიჩნდეს: ბ.-მ სიკვდილის წინ რომანი დაწერა. იგივე გარემოებები მკარნახობენ, რომ რომანი მასთან, იუდიტთან არის. და თუ ასეა, იქნებ ინებოს და იგი... და ასე შემდეგ.

პირველ წუთში იუდიტი გაოგნებული ჩანს, მერე ენერგიულად აპროტესტებს. რომანი? რა რომანი? მან არანაირი რომანი არ იცის.

— უფალო ღმერთო, რომელ რომანზე ლაპარაკობ?

— იმ რომანზე, რომელიც მან სიკვდილის წინ დაასრულა და შენ გადმოგცა, ხელნაწერის ან მანქანაზე ნაბეჭდის სახით.

— საიდან მოიტანე? რა, თვითონ გითხრა რამე? თუ, იქნებ მოგწერა? ანდერძში, რაიმე წერილში?..

— იცი რა, იუდიტ... აქამდე თუ მეგონა, ახლა უკვე აბსოლუტურად დარწმუნებული ვარ. ხელნაწერი შენთანაა.

— მართლა?

— რატომ არ გინდა მომცე?

— უბრალო მიზეზის გამო. ხელნაწერი არ არსებობს.

— უნდა არსებობდეს, — აცხადებს კეშერიუ. იმდენად დარწმუნებულია თავის სიმართლეში, რომ სადაცაა თითებით შეიგრძნობს ნაწერს, ოდნავ დაჭმუჭნულ ფურცლებს, ესმის გადაშლილი ფურცლების შრიალი. საიდანა აქვს ეს რწმენა? თვითონაც არ იცის. მაგრამ იმდენად დარწმუნებულია საკუთარი მოთხოვნის საფუძვლიანობაში, რომ იუდიტს სასონარკვეთილებაში აგდებს.

— შენ ახლა — უბრალოდ, ვილაც კერძო გამომძიებელი ხარ ამერიკული დეტექტივიდან, — საცოდავად ამბობს იგი, — ჯვარედინ დაკითხვას მიწყობ. რა უფლებით? საიდან აიღე, რომ რაღაც რომანი არსებობს, თუკი მის შესახებ არაფერი იცი? და თუ არსებობს, მაშინ ჩემთან რატომ უნდა იყოს? შენ რა, არ იცი, რომ ხუთი წლის განქორწინებულები ვართ?

— მნიშვნელობა არა აქვს. მე სხვა ვიცი: მას ჯერ კიდევ ჰქონდა გაურკვეველი დანაშაულის გრძნობა შენთან დამოკიდებულებაში. ჰოდა, დანაშაულის გრძნობა ერთადერთი რამაა, რაც ნამდვილად აკავშირებს ადამიანებს.

— მე სხვა გრძნობებიც ვიცი. — ამბობს იუდიტი.

— მაგალითად? — შეკითხვა შეიძლება ცოტა გამომწვევად ჟღერს, ვიდრე უნდოდა კეშერიუს. იუდიტი, რასაკვირველია, არ პასუხობს; უფრო სწორად მისი ღუმილი არის პასუხი.

— უთუოდ, მასთან დამოკიდებულებაში შენც დამნაშავედ გრძნობდი თავს, — განაგრძობს კეშერიუ. — სხვანაირად დროდადრო არ დაურეკავდი ხოლმე.

— შენ საიდან იცი?

— მისგან.

სიჩუმე.

— ხომ იცი, მას მუდამ რაღაც ტკივილი ანუხებდა. მე ეუნერდი დასაძინებელ საშუალებას, დამამშვიდებელს, ტკივილგამაყუჩებელს...

— სხვას არაფერს?

— სხვას? სხვას — რას?

— მაგალითად... — კეშერიუ ერთხანს ყოყმანობს, მაგრამ მერე მაინც ამბობს: — მაგალითად, მორფიუმს.

ისევ სიჩუმე ჩამოვარდება; სიჩუმე, რომელიც წინ უძღვის რთულ აღიარებებს.

— ბ.-ს სიკვდილის მიზეზი — მორფიუმის დოზის გადაჭარბებაა, — ამბობს კეშერიუ, თითქოს სურს იუდიტი გაამხნევოს.

— გენიალური დასკვნაა! ნუთუ საკუთარი თავი თვითონვე არ გეზიზღება, კეშერიუ? მე ვიცი მისი სიკვდილის მიზეზი, მაგრამ შენ რა იცი? არაფერი, აბსოლუტურად არაფერი! და ამ დროს ასეთ ბინძურ დასკვნებს აკეთებ. პირველ რიგში: ნუთუ შეგიძლია წარმოიდგინო, რომ მე, დერმატოლოგი, მორფიუმს ამბულატორიულ ავადმყოფებს ვუწერ?! თანაც ინექციის სახით?!

— მაშ, ჯანდაბა, სად იშოვა?!

— ჩემთან.

— რაღაც არ მესმის... — გაფართოებული თვალებით შესცქერის კეშერიუ.

— საიდან! — ამბობს იუდიტი. — შენ განა ოდესმე რამე გესმოდა? რეცეპტის გამოწერა ნებისმიერ ესპრესოში შემეძლო, ამისთვის სულაც არ სჭირდებოდა პოლიკლინიკაში სიარული.

— რა? — უკვირს კეშერიუს.

— მუდამ ცდილობდა მოსულიყო, — ამბობს იუდიტი. — იჯდა იქ, რიგში, კანით დაავადებულთა შორის. საშინელება იყო... და ერთხელაც გავიგე, რატომ მოდიოდა.

ერთხელ სალამოს, მიღება რომ დაამთავრა, მედიკამენტებიანი კარადის შემადგენლობა შეამოწმა, იუდიტმა შეშინებულმა აღმოაჩინა, რომ მორფიუმის მარაგი არსებითად შემცირებულიყო. გარდა იმისა, რომ რამენაირად უნდა შეეცხო: წარმოუდგა ნებისმიერი პრაქტიკოსი ექიმის კომშარი — ფარული მორფინისტი, მიღებაზე მოდის, რათა მიიღოს ყოველდღიური დოზა. ყოველ წუთს კლიტით ხომ ვერ ჩაკეტავ კარადას, გასაღებს კი ჯიბეში შეინახავ? რამდენჯერ გააღებ ან დახურავ, გასაღებს შიგ კლიტეში ტოვებ. ნებისმიერი ექიმისთვის ცნობილია, რა შეუძლია მორფინისტს, როცა სასწრაფოდ სჭირდება დოზა. იუდიტმა გადაათვალიერა იმ ავადმყოფთა სია, ვინც დღეს გასინჯა. ბ. მასთან ჯერ კიდევ მიღების დანყებამდე შევიდა. და უცბად გაახსენდა, რომ ორიოდ წუთით კაბინეტიდან გამოვიდა, ბ.-ს სასწრაფოდ დასჭირდა კალამი, მას კი არა ჰქონდა. შემდეგში, როცა კიდევ გამოჩნდა, იუდიტმა თვითონ მოაწყო ისე, რომ კაბინეტში ცოტა ხნით მარტო დაეტოვებინა და მას შემდეგ ცდილობდა ბ. მხოლოდ შესაფერის დროს მიეღო. აუცილებელ დოზას ყოველთვის სტოვებდა მინის კარადაში, კოლოფი ყოველთვის ქრებოდა.

კეშერიუ, თავზარდაცემული, რალაცას ბუტბუტებს. მერე ამბობს: „კი, მაგრამ, ასე... ასე... ასე არ შეიძლება!“ იუდიტის სახეზე კვლავ მტკიცე გამომეტყველებაა. მას უფრო საშინელი ვარიანტის წარმოდგენაც შეუძლია.

— უფრო საშინელის? — შემფოთებული უყურებს მას კეშერიუ. — მაინც როგორის?

— მაგალითად, ამეყვანა აღრიცხვაზე, რომ რაიონის პოლიკლინიკაში ევლო, მჯდარიყო გაუბედურებულ ნარკომანთა შორის, და ეცადა როდის მისცემდნენ ოფიციალურად ნებადართულ დოზას, როგორსაც აძლევენ „დამოკიდებულებს“. სხვანაირად ვერ წარმომიდგენია, როგორ შოულობდა მორფს.

კეშერიუ ერთხანას ჩუმდაა, აზრის მოკრება უჭირს.

— მაშ, ის მორფინისტი იყო? — ამბობს ბოლოს.

— შეიძლება ასეც ითქვას. სადღაც, როდესღაც დაინყო და მერე თავის დანებება ველარ შეძლო... ასე კი ასატან ღონეზე ვაჩერებდი, შემეძლო დოზის გაკონტროლება...

— კი, მაგრამ, რატომ არ ამბობდი?

— ვისთვის მეთქვა?

— მაგალითად, ჩემთვის.

— მერე და რომ მეთქვა? შენ რაღას იზამდი: იძულებით სამკურნალოდ გაგზავნიდი?

კეშერიუ ისევ ჩუმდება. ამ კითხვისათვის მზად არ აღმოჩნდა.

— თუ აიძულებდი სხვა ნარკოტიკზე გადასულიყო? — დაუნდობლად განაგრძობს იუდიტი. — უფრო ძლიერზე?

კეშერიუ დუმს.

— მაშ, — განაგრძობს იუდიტი, — დამშვიდდა მორალისტი, კერძო დეტექტივი. აბა, ახლა ყური დამიგდე. რაღაც მნიშვნელოვანი უნდა გითხრა. ინექციის ჩაგდებას მარტო იმიტომ ახერხებდა, რომ მერე მეტი დოზა შეეგროვებინა. რაკი ასეთ თავგანწირვაზე მიდიოდა, რაკი ამის მოთმენას ახერხებდა, ეს ნიშნავს, ყველაფრისთვის მზად იყო. ხვდები მაინც კეშერიუ, ეს რას ნიშნავს? შენ ხომ წარმოდგენაც არა გაქვს, კეშერიუ, რა ნამებას უძლებდა ბ., წარმოდგენა არა გაქვს მორფინისტისთვის რას ნიშნავს გარკვეული დროით მორფინის გარეშე დარჩენა!

ისინი გაჩუმდნენ.

— მაშ, იმის თქმა გინდა, — დაინყო ბოლოს კეშერიუმ, — რომ ემზადებოდა?

— სწორედაც — უპასუხა იუდიტმა.

— დიდი ხანია. სისტემატურად...

— სხვანაირი ახსნა შეუძლებელია.

— და შენ ვერაფერს ამჩნევდი?

— ვერაფერს. ყოველთვის იმდენს იღებდა, რომ შემდეგ მოსვლამდე გაეძლო. მეტიც: სულ უფრო და უფრო ნაკლებს ღებულობდა, — გადავწყვიტე თანდათანობით გადამეჩვია იგი მორფიუმს.

ერთხანს ისინი ისევ ჩუმდებიან.

— მაინც, ჩემგან რისი მოსმენა გინდა, კეშერიუ? — თქვა ბოლოს იუდიტმა. — დოზის შეგროვებას მაინც მოახერხებდა, მორფიუმი

ოფიციალურადაც რომ მიეღო.. ოღონდ... რა დამცირების ფასად!.. კიდევ რალაცას გეტყვი, კეშერიუ... მხოლოდ შენი მორალიზატორული მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად. იცი... მის შემხედვარეს რომ მეფიქრა, სიცოცხლე მობეზრებული ჰქონდა, რომ მეტის გაძლება აღარ შეეძლო... და ჩემთვის რომ ეკითხა, როგორ და რანაირად.. უცბად ჩემთვის რჩევა რომ ეკითხა... ხვდები, რისი თქმა მინდა? უკეთესს ვერაფერს ვურჩევდი. რადგანაც ეს ხერხი ყველაზე იოლი, ყველაზე ხელმისაწვდომია... და ახლა თუ აზრად მოგივა მკითხო, სინდისის ქენჯნა ხომ არ მანუხებს...

არ დაამთავრა. უცბად ძალა გამოელია — თითქოს ამას არანაირი კავშირი მის სიტყვებთან არ ჰქონდა. მე კი მაინც გაოგნებული დავრჩი. ძლივს მოასწრო სახეზე ხელების აფარება; ჩახშული ქვითინი აუვარდა. ეტყობოდა, კბილებით ცხვირსახოცი ეჭირა: ტირილი ყრუდ ისმოდა, ნანყვეტ-ნანყვეტ. კეშერიუ, დაბნეული და უმწეო, მისკენ დაიხარა, ცდილობდა დაემშვიდებინა.

— აქედან წავიდეთ... წავიდეთ, — ნაიჩურჩულა იუდიტმა.

ისინი ადგნენ. კეშერიუმ ყავისთვის გადაიხადა. მერე იუდიტს ხელმკლავი გამოსდო.

უბრალოდ, შინ მოვიყვანე. აქ, ჩემთან. სრულიად ბუნებრივად, ყოველგვარი ქვენა და ფარული აზრების გარეშე. სხვაგან აბა სად შემეძლო მისი წაყვანა? მორჩილად მომყვებოდა, წინააღმდეგობის გარეშე. ვკითხე, რა შემეძლო მისთვის გამეკეთებინა. იქნებ მოწესრიგება სურს, რამის დალევა ხომ არ უნდა?

— რის? — მკითხა მან.

— ... ვთქვათ, არყის.

მაგრამ ვხედავდი, რომ მას თან ესმოდა, თან არა. აქეთ-იქით მიმოიხედა.

— ისევ აქ ცხოვრობ... არაფერი შეცვლილა. მას შემდეგ რემონტიც კი არ გაგიკეთებია.

— არ გამიკეთებია. არადა უნდა გამეკეთებინა, — შევნიშნე მე სხვათა შორის, — დაჯექი, დაჯექი, — მივნიე იგი, ასე ზღურბლზე რომ არ მდგარიყო.

— აქ? — მკითხა მან, როცა ხავერდის სავარძლის წინ გაჩერდა. უკვე ილიმებოდა. სიმშვიდის შესანარჩუნებლად, — გავიფიქრე მე, — ყველგან არის რომელიმე „ზუსტად ის“ სავარძელი, „ზუსტად ის“

კანაპე, ყელგან არის რომელიმე „ზუსტად ის“ ავეჯის ნაწილი. ისევ ვკითხე, დალევა ხომ არ უნდოდა.

იგი სავარძელში მოეწყო. სახეზე დაფიქრებული გამომეტყველება ჰქონდა.

— არაყი. ალუბლის ნაყენი... მეოცნებე სახით შეუდგა ჩამოთვლას.

— კარგი დრო იყო, — ვცადე ხუმრობის ტონის შენარჩუნება. არ მიპასუხა. ოღონდ უცბად როგორღაც სიკეთე დაეტყო, ეს სულ არ ჰგავდა იმ ძველ, კარგ დროს.

— როგორ ცხოვრობ, კეშერიუ? — მკითხა მან. იგი ყოველთვის გვარიტ მომმართავდა, რაც თავის დროზე ძალიანაც მომწონდა.

— როგორც კერძო გამომძიებელი ამერიკული დეტექტივიდან, — ისევ ვცადე ენამახვილობა.

— მერედა როგორ ცხოვრობს კერძო გამომძიებელი?

აქ დაეფიქრდი:

— მარტოობაში. ბედნიერი შემთხვევის მოლოდინში.

— მერე რა ბედნიერ შემთხვევას ელოდები?

— მე? ალბათ იმას, რომელიც შეიძლება ხელიდან გავუშვა.

მან გაიცინა.

— სიყვარულს? — მკითხა მერე მან.

— აჰ, კარგი რა!

— ქალები?

— რომელიმე პროფესიონალი სიძვის დიაცი, ხანდახან. ზოგჯერ ლიტერატურული კახა. ზოგჯერ ერთიცა და მეორეც ერთ ბოკალში.

მკერდზე ისევ მომედო ყინულივით გაცბუნება. ვის ველაპარაკები? რაზე?

ეს დიალოგი საშინელი იყო: მტანჯველი, დამამცირებელი, აუტანელი.

— მოდი, რამე დავლიოთ, — ისევ შევთავაზე მე. ავდექი, ბარი გავაღე. — სახლში მხოლოდ არაყი მაქვს. — გავაკეთე დასკვნა. საოცარი, მაგრამ ამ სიტყვების შემდეგ უცბად სახე შეეცვალა: მე ვიტყოდი, გამოფხიზლდა.

— არაყს დიდი ხანია აღარ ესვამ, — საკმაოდ მოლუბულმა შემატყობინა და სხვა აღარაფერი დამრჩენოდა, რომ არ მეკითხა:

— აბა, რას სვამ? შამპანურს?

— შამპანურს, დიახ, ვსვამ.

— ალბათ სამარკოს? — ვკითხე მე.

— დიახაც, „დომ პერინიონს“, — თავი დამიკრა. მერე გავჩუმდით.

— ეს ყველაფერი როგორღაც ყალბია, კეშერიუ, — ალაპარაკდა იგი ხელახლა. — ხვდები, რაც გინდა. მაგრამ არაფერი გამოვა, ქმარი არქიტექტორი მყავს, გამომუშავება არც ისე ცუდი აქვს, სიაბტკბილობით ვცხოვრობთ. მაგრამ მთავარი ეს როდია, სულაც არა.

— აბა, რა? — ვკითხე მე, და ვიგრძენი, როგორ დამრია ხელი უსასოობამ და გამოუვალობის შეგნებამ.

— არ ვიცი, უფლება მაქვს თუ არა, გითხრა, — მესმოდა მისი ხმა.

— როცა ამ სავარძელში ვზივარ...

— თქვი, იუდიტ, გაბედულად. ყველაფერი თქვი.

— მერე არ შემიძლება?

— რომც შეგიძლო?.. შენთვის განა სულერთი არ არის?

— არ ვიცი, იქნებ ამან ხალხს დამაშოროს. ყველაფერს ამ ქვეყანაზე, მთელ სამყაროს.

— დიდი დანაკარგია... სამყარო ხომ საძაგელი რამეა.

— არ ვიცი, თუ შეიძლება.. ყველაფერი რომ გავითვალისწინო... არ ვიცი, ცოდვაა ეს თუ...

— ახლა ინტერესი გამიღვიძე, იუდიტ... მიდი, ბოლოს და ბოლოს თქვი!

რამდენიმე წამით ისევ ყოყმანობდა.

— მე ბედნიერი ვარ, კეშერიუ, — ისე დაიჩურჩულა, თითქოს რაღაც საიდუმლო დაიჯერა. თუმცა ეს საიდუმლო ჩემთვის როდი იყო განკუთვნილი. ეს სიტყვები რომ წარმოთქვა, თავი მიტოვებულად, ყველაფერს მოკლებულად ვიგრძენი. მე წამართვეს ყველაზე ძვირფასი რამ, თუმცა არც არაფერი გამაჩნდა.

ეტყობა, თავი დავეკარგე! მხოლოდ რაღაც ძლიერი ჯიკავი, ბრძოლა, ძალადობა, სხეულის სითბო მახსოვს. მისი ძუძუ ხელში მეჭირა, მეორე ხელის თითი საცვლიდან მის კლიტორს ეკვროდა. ბოლოს გონს მოვეგე იმის გამო, რომ არაფერიც არ მოხდა. რომ ხელთ მეპყრა ხის ნაპობი, თოჯინა, მიცვალებული და მაშინლა მიეხვდი, რას ვაკეთებდი.

იუდიტი გაეუშვი.

ვდუმდით. ადამიანები ასე სდუმან, როცა რაღაც სამარცხვინოს ჩაიდენენ.

ბოდიშის სიტყვები წავიბუტბუტე.

— ხომ ვიცოდი: ამ სიტყვას არ შეიძლებოდა ეს არ მოჰყოლოდა.

მერე:

— შენთან დანოლა არ შემიძლია მხოლოდ ნოსტალგიის გამო! ანდა გარდასული მეგობრობის გამო.

მერე:

— მე მიყვარს ჩემი ქმარი და მას შემდეგ, რაც ის შემიყვარდა, საკუთარი თავიც მიყვარს.

ერთმანეთისგან ნახევრად შებრუნებულები ტანსაცმელს ვისწორებდით. თუ სწორად მახსოვს, მე ისევე თავს ვიმართლებდი.

— წარსულმა გრძნობებმა დამჯაბნეს, — ვთქვი მე.

ის ამ დროს ტუჩებს იღებავდა, წინ სარკე ეკავა. ერთი წამით მცდარი გრძნობა გამიჩნდა, თითქოს ახლა მე და ის მაინც ერთად ვინექით. ალბათ, ტუჩის საცხის გამო. ჩვენი შეხვედრების შემდეგ იგი ყოველთვის ტუჩებზე საცხს ისვამდა.

— მერე, ეს რა „წარსულის გრძნობებია?“ — ზუსტი ახსნა რომ იყოს საჭირო, რას იტყობი? — მკითხა მან, სარკეში სახის მანჭვით.

— რომ ეს იყო სიგიჟე. უგუნურება. ოღონდ უგუნურების ის სახეობა, რომელსაც მე სიყვარულს დავარქმევდი, — ვუპასუხე და თვითონ ვიგრძენი უხერხულება იმის გამო, თუ რამდენად უშინაარსო სიტყვები წარმოვთქვი. უცბად ჩემამდე დავიდა ჩვენი მდგომარეობის მთელი აბსურდულობა, ჩემამდე უცბად დავიდა, რომ ჩვენი ისტორია, როგორც ნებისმიერი ისტორია, შეუძლებელია გონივრულად გაიაზრო, შეუძლებელია მისი ანმყოში დაბრუნება, რომ ის დამთავრებულია, გაფრენილი, ჩაძირული, რომ ერთმანეთთან აღარაფერი გვესაქმება, ისევე, როგორც ძლივს თუ გვაქვს რამე საქმე საკუთარ სიცოცხლესთან და კიდევ გავიფიქრე: ერთადერთი, რასაც ძალუძს კიდევ აღადგინოს პროცესი, განაახლოს ცხოვრების მთლიანობა, — ეს არის ლიტერატურა, და რომ კერძოდ ჩვენ აქ იმიტომ აღმოვჩნდით, რომ უნდა მომეპოვებინა ბ.-ს დაკარგული რომანი.

ამ აზრებმა ისე გამიტაცა, რომ იუდიტის სიტყვები თითქოს სადღაც შორეთიდან მესმოდა.

— შენ ხომ ადექი და, უბრალოდ, მიმატოვე. სადღაც პროვინციულ უმაღლესში მასწავლებლად მოეწყვე. მისამართიც კი დამიმალე.

დიახ, მართალს ამბობდა. მხოლოდ ასე შემეძლო გავეცეოდი კავშირს, რომელიც ამდენ სიხარულს, თუმცა იმავდროულად ამდენ ტანჯვას მაყენებდა... შემკრთალმა შევნიშნე, რომ ხელი კარის სახელურს მოჰკიდა, და უკეთესი რომ ვერაფერი მოვიფიქრე, ვკითხე, პოლიციაში ხომ არ გამოგიძახეს-მეთქი.

— პოლიციაში? რისთვის? — იგი შეჩერდა, ჩემსკენ შემობრუნდა, სახელურს ხელი გაუშვა. მე ვუთხარე პოლიციელთან საუბრის შესახებ, მერე ვუთხარი, შენთვის თუ აქამდე არ მოუკითხავთ, არც მოგაკითხავენ და ნურაფრისა გეშინია: რაც ჩაიდინე, თუ ვინმესთვის არ გაგიმხელია, — იმას ვერ დაგიმტკიცებენ-მეთქი.

ვხედავდი, როგორ მშვიდდებოდა, მერე ვკითხე: ჰქონდა თუ არა რამე ახსნა იმას, თუ რატომ მოიკლა თავი ბ.-მ?

— გადაიწვა, — დაფიქრების შემდეგ თქვა ხმადაბლა და როგორც მეჩვენა ტკივილით. — წინააღმდეგობა გაქრა, მის წინაშე გადაიშალა მთელი სამყარო. ახალი ციხის ძებნა კი მობეზრდა...

დიახ, ეს ცუდად არ ჟღერდა. ვკითხე, სიკვდილამდე ცოტა ხნით ადრე თუ შეხვდა ბ.-ს ან იქნებ ესაუბრა?

— არც ერთი, არც მეორე, — მითხრა მან.

— მაშ, ხელნაწერი როგორ მოხვდა შენთან? — ვკითხე მე.

— რა ხელნაწერი? შენ ისევ იმ რომანზე ამბობ? რატომ ვერ იჯერებ, რომ არანაირი რომანი არ არსებობს?

— იმიტომ, რომ — ვუთხარი მე, — უნდა არსებობდეს.

— რა ჩაიჭედე თავში? რა მანიაა? რატომ არ მიჯერებ?

— მისმინე, იუდიტ... ასე ვერ მოკვდებოდა. ნებისმიერ სხვას შეეძლო, მაგრამ მას — არა. ან ტყუილია ის, რომ მოკვდა, ან ის, რომ თავის შემდეგ რამე არ დატოვა. სიკვდილი ფაქტია. რჩება მეორე: მისი მემკვიდრეობა — არასრული. რაღაცა აკლია. აკლია წიგნის შემაჯამებელი რაღაც. უიმისოდ არ წავიდოდა. ნამდვილ მწერალს მსგავსი დილექტანტობა არ ახასიათებს.

— გამოფხიზლდი, კეშერიუ. რას ბოდავ!

— არა მგონია, ბოდავ იყოს. იუდიტ, ამ ასპარეზზე მე მხოლოდ რწმენა მაჩერებს. რა რედაქტორია რედაქტორი — რწმენის, სულიერი მიზნის გარეშე? რა რედაქტორია რედაქტორი — სასტიკ,

უნიგნურ სამყაროში, სადაც ცენზურა ცხრილავს ყველაფერს? არაფერი და არავინ, მსახური, რომელიც სხვის თხზულებებს ას-ნორებს, კირკიტა კორექტორი... მაგრამ მე მწამს ლიტერატურის. ადამიანი ცხოვრობს, როგორც მატლი, მაგრამ წერს, როგორც ღმერთი. ოდესღაც ადამიანებმა იცოდნენ, მაგრამ მერე მიივი-წყეს დიადი საიდუმლო; სამყარო შედგება დაცალკევებული თავის ქალებისგან, სამყარო — თვალშეუვალი, უწესრიგო ქაოსია, და ერ-თადერთი, რაც მის მთლიანობას ინარჩუნებს, ეს დამწერლობაა. თუ გაგაჩნია სამყაროს რამე სახე, თუ ყველაფერი არ დაივიწყე, რაც ხდებოდა, თუ საერთოდ გაქვს სამყარო, — ამას უნდა უმაღლოდ დამწერლობას, ლიტერატურას; სამყაროში საგანთა კავშირი, შენი კავშირი სამყაროსთან განუწყვეტლივ იქმნება უჩინარი, ჩვენი სი-ცოცხლების შემკვრელი ქსელით, ლოგოსით. არსებობს ერთი, ძველთაძველი, ბიბლიური სიტყვა: „მნიგნობარი“. დიდი ხანია აღარ გამოიყენება. მნიგნობარი ნიჭს როდი ნიშნავს. მნიგნობარი კარგ მწერალს როდი ნიშნავს. არც ფილოსოფოსს ნიშნავს იგი, არც ენათ-მეცნიერს, არც სტილისტს. თუნდაც ენა ეჩლიქებოდეს, თუნდაც უმაღვე ვერ უგებდე, სულერთია: „მნიგნობარს“ ერთი შეხედვით ამოიცნობ. ის, რაც მან დატოვა, არ უნდა დაიკარგოს, რადგანაც ჩვენთვის დატოვა. ამაშია მისი საიდუმლო. მისი ნაწერი, მარტო მას კი არა, ჩვენც გვეკუთვნის. და ის, თუ რატომ გააკეთა ის, რაც გაა-კეთა, ასევე ჩვენ, ყველას გვეხება. თუ მეცოდინება რატომ, მაშინ გავიგებ, უნდა მივსდით თუ არა მის მაგალითს ან შემოძლია სხვა გადანწყვეტილება ავირჩიო. შესაძლოა, ის, რაც უნდა გავიგო, სულ რაღაც ხუთი სიტყვა იყოს, მაგრამ ეს ხუთი სიტყვა — ყველაფრის გასაღებია, საბოლოო დანატოვარი, არსებობის აზრი...

— ყველაფრის გასაღები, საბოლოო დანატოვარი... კეშერიუ, შენს გამო მეშინია, კეშერიუ.

— სწორადაც იქცევი, იუდიტ. ხელნაწერი უნდა გადმომცე. მე უნდა წავიკითხო, რედაქტირება გავუკეთო — და ხალხამდე მივი-ტანო. კითხვას თავს ნუ არიდებ, იუდიტ. მე ბოლომდე წავალ თუ საჭირო გახდა, არც შანტაჟს მოვერიდები...

— მერედა რა შანტაჟის მოწყობას მიპირებ?

— ჯერ არ ვიცი. მოვიფიქრებ. შენს ქმარს დაველაპარაკები.

— მხოლოდ ეგ არა, კეშერიუ!..

— შეხედე, როგორ შეგეშინდა!

— იმას ნუ იზამ, რომ ცხოვრება გამიფუჭო. ამას მაინც აზრი არა აქვს, შენ ვერაფერს მიაღწევ. ჩემი სახლი, ჩემი ოჯახი ძალიან შორსაა...

— ვერ გადამარწმუნებ. ვერც გულს ამიჩუყებ. ვერაფერი შემაჩერებს. ყველაფერზე წავალ, იუდიტ.

— დიახ, ვხედავ და შენი მეშინია.

შენთან ცხოვრება მომწონდა, ადამ, რადგანაც არასოდეს გიცდია გაგერღვია ის ციციქნა დისტანცია, რომელიც, ჩანს, ყოველ სიყვარულს ესაჭიროება.

მახსოვს, იმ დღეს როგორ ველოდი. ვახშამი ტერასაზე გავშალე, სანთლები ავანთე, ღვთის ნებით, გაზაფხულის საღამო წყნარი იყო და უქარო. ბავშვებს უკვე ვაჭამე და დავაძინე. მალე გაისმა მოახლოებული მანქანის ხმა. ისეთი სიჩუმე იდგა, რომ მკაფიოდ გავიგონე იმ მექანიზმის ზუზუნი, ავტომანქანის სადგომში შესასვლელ გისოსებს ზემოთ რომ სწევს, მერე ძრავის ყრუ გუგუნე, გაღებული კარის ხმა, შენი ნაბიჯები, დაბოლოს, შენი ხმა: შენ მე მიხმობდი. შენსკენ გამოვიქეცი, წვრილი ქუსლი ერთი წამით იატაკზე, რომელიც უჩინარ ქრილში ჩაიჭედა და კინალამ წავიქეცი.

მინდოდა კიდევ უფრო მკაფიოდ მხსომებოდა ეს წუთი, რომელიც, აღარასოდეს აღარ განმეორდება. რა საოცარია, როცა სიყვარული იკარგება. სამყარო შენს ირგვლივ უცბად ფერს კარგავს, ცივია, გაუგებარი, ფხიზელი და შორეულზე შორეული.

შენთან ვილაც მოვიდა, გვარად კეშერიუ. თქვა, რომ რაღაც მნიშვნელოვანის თქმა უნდოდა შენთვის. ძალიან უცნაურ რამეებს ამბობდა. მერე შენს მაგიდაზე დადო საქალაღდე ფურცლებით და წავიდა. საქალაღდეში იდო სამოცდათერთმეტი, მანქანაზე ნაბეჭდი, მჭიდროდ შევსებული გვერდები: სხვადასხვა ტექსტები, შენიშვნები, აფორიზმები. შენ საღამომდე სულ კითხულობდი. თითქოს რაღაც სიმძიმე დაგანვა. ახლა უკვე ის ადამიანი აღარა ხარ, ვინც აქამდე იყავი, და აღარც მე ვარ შენთვის იგივე ქალი, რაც წინათ ვიყავი. შენს წინაშე გადაიშალა უცნობი სამყარო, და შენ მიხვდი, რომ მეც იმ სამყაროდან მოვედი. მიხვდი, სინამდვილეში, რა ცოტა იცოდი ჩემზე. შეიძლება ტაქტის გრძნობის, შეიძლება სიმხდალის გამო, მაგრამ არასოდეს ცდილობარ გაგეჩხრიკა ის სისაძაგლე, რომელსაც კეთილშობილების ბურუსით ფარავენ და რომელსაც, როგორც

მიღებულია, „ნარსულს“ უწოდებენ. შენ გაიგე, რომ მე მაქვს სხვა, საიდუმლო ცხოვრება, რომელზეც არასოდეს არ გაიმბობდი. ხუთი წლის ცოლქმრობის შემდეგ იძულებული გახდი დაგესკვნა, რომ სინამდვილეში თითქმის არც კი მიცნობ.

იმ წუთში ვიგრძენი: ეს დასასრული იყო. დასასრული ყველაფრისა, რასაც წლები შევალე, რასაც ვუფრთხილდებოდი, სათუთად ვუვლიდი. და მივხვდი: ხსნა არ არსებობს, როგორც ვფიქრობდი წინათ და არ ვიცი, რატომ მიმაჩნდა, რომ შეიძლებოდა არსებულიყო.

რისი გაგება გინდა ჩემზე? ყველაფრისო — მიპასუხე შენ. ყველაფრის, რაზეც აქამდე სულ ვდუმდით და მაინც, აშკარად არ იცოდი, რითი დაგენყო. შეიძლებოდა ამით: სხვათა შორის, ვინ არის ეს კეშერიუ? თვითონ თავს ბ.-ს საუკეთესო მეგობრად თვლის, გიპასუხე მე. მაგრამ საქმე ისაა, რომ ბ.-ს არა ჰყავდა საუკეთესო მეგობრები: მას საერთოდ არა ჰქონდა დრო მეგობრობისთვის, და მისთვის არც აუცილებელი ყოფილან მეგობრები. შენ არ მოგეწონა ტონი, რომლითაც ჩემზე ილაპარაკა: თითქოს მეტისმეტად ახლოს მიცნობს. სახელდობრ, რა თქვა? მნიშვნელობა არა აქვს. უბრალოდ, უცნაური იყო. თითქოს...

დიახ, მე მისი საყვარელი ვიყავი. მის საპატიოდ უნდა ითქვას, რომ ამის გამო ძალიან განიცდიდა: მართლაც, თავის მეგობარს, კერპს, მასწავლებელს ნაჰგვარა ჩემი თავი. მე მაინცდამაინც არ ვიზიარებდი მის მორალურ ნამებას. მე ეგ კაცი მჭირდებოდა, სახელდობრ, ეგ. მაშინ რაღაც უცნაური ლტოლვა მკლავდა: მიწოდდა გამენადგურებინა საკუთარი სხეული, რადგანაც იმ დროისთვის ჩემი ქმარი, ბ. მე აღარ მეკარებოდა.

ის დღე მახსოვს. დილით რომ გავიღვიძებ. — ჩემი ქმარი გვერდით არ მენვა. ეტყობა, ჰოლში იჯდა (ჩვენ ბინაში ოთახი და ჰოლი იყო). ერთი სიტყვით, იჯდა უფანჯრო ჰოლში და წერდა. იგი ყოველთვის წერდა, ან თარგმნიდა, ან კითხულობდა. უფრო ხშირად მის ზურგს შევცქეროდი. ფარდები გადავნიე: ადრე ზაფხულის წყნარი, მზიანი დღე იდგა, შორეული ყვავილების არომატი ქალაქშიც აღწევდა. იწყებოდა ახალი დღე — იწყებოდა ისევე უსურვილოდ, როგორი უსურვილოც ვიყავი მე. ხალათით, ფანჯარასთან ვიდექი. არსაიდან ხმა არ ისმოდა; არც არაფერი ირხეოდა. ვგრძნობდი, რომ სადაც იყო ავტირდებოდი: არც ვისლუკუნებდი, არც ჩუმ ცრემლებს დავღვრ-

იდი, ცხვირსახოცში არ ჩავახშობდი: ხმამაღლა ავღრიალდებოდი, ცრემლებსა და ნერწყვს მიმოვაფრქვევდი, კედელს მუშტებს დავუშენდი. უცბად გავიფიქრე: ამას სახლში ხომ არ გავაკეთებ-მეთქი. ბინა მეტისმეტად მეპატარავა. მეზობლები ყველაფერს გაიგონებდნენ. სწრაფად ჩავიცვი, ქვითინს ძლივს ვიკავებდი, ისე გავიქეცი, ქვემოთ, ქუჩაში. ცრემლები ღაპაღუპით მომდიოდა, თან თავს ვიტეხდი, სად წავიდე, რომ ვიტყვი-მეთქი? კაფეზე ან სხვა საზოგადოებრივ ადგილებზე ფიქრიც არ ღირდა. პოლიკლინიკაში მიღება დაიწყო და იქ უამრავი ჩემი კოლეგაა. ქუჩის ტუალეტში — მეზიზღება. მოედანზე ვიყავი; მახსოვს აქ ლიანდაგი გარკვეულ სივრცეზე მოკირწყლული ნაწილიდან საკმაოდ მაღალი ქვის ბორდიურითაა გამოყოფილი. თვითონაც არ ვიცოდი, რატომ — ლიანდაგსა და მოკირწყლულ ნაწილს შორის დარჩენილ ვიწრო ზოლზე მივაბიჯებდი. გვერდით მანქანები დაქროდნენ. შეიძლება ფეხი გადამიბრუნდა? თუ ჩემს წინაშე დადგა ყველაზე მარტივი გადანყვეტილება? არა, არ წავქცეულვარ: უბრალოდ, ფეხი დამიცდა ბორდიურიდან. ზურგს უკან გაისმა მუხრუჭების გამყინავი წივილი. მინაში მძლოლის სახე დავინახე. ეტყობოდა, პროფესიონალი მძლოლი იყო. მკვდარივით გაფითრებული სახე, წინ მიმართული გაყინული მზერა, თვალებში პანიკური გამომეტყველება; და ჩემამდე უცბად დავიდა, რა მდგომარეობაში ჩავაგდე იგი. სრულიად მოულოდნელად ჩემი ბედის მონაწილე გავხადე; ზაფხულის ამ დილით, ასეთ მშვიდ და წყნარ დილით იგი კინალამ მკვლელი გახდა... სიტყვა არ უთქვამს, ისე წავიდა, მე კი, ასევე უსიტყვოდ გზა განვაგრძე. მერე რომელიღაც სადარბაზოში აღმოვჩნდი, ავედი რომელიღაც სართულზე, რომელიღაც კარზე დავრეკე. გამიმართლა... კარი გამიღეს. ხელი ვკარი და გზიდან ჩამოვიცალე, ამ სიტყვების პირდაპირი გაგებით, ადამ, თავდაღმა დავემხე დივანზე და ბოლოს მთელი ხმით ავღრიალდი, თავს აღარ ვიკავებდი, გაბრაზებული დივანს მუშტებს ვუშენდი. სადღაც მხედველობის პერიფერიაში ვხედავდი კეშერიუს — როგორც უძრავ, მდუმარე ლანდს. მერე ახლოს მოვიდა. გამოკითხვა დამიწყო. სცადა დავემშვიდებინე, მერე კი ლოგინში აღმოვჩნდი. გაოცებითა და შვებით ვეძლეოდი სასტიკ ორგაზმს, ვნებით შეპყრობილი თითქმის ყვეუროდი — რაც საერთოდ არასოდეს მომსვლია. პირველად ვულალატე ბ.-ს. ესეც გადანყვეტილება იყო; თუნდაც არა ყვე-

ლაზე მარტივი და არა ყველაზე იდეალური.

— გიყვარდა იგი?

— ამაზე პასუხს ვერ გაგცემ, ადამ. უთუოდ მიყვარდა და უთუოდ მძულდა. მაგრამ ამას რა მნიშვნელობა აქვს? მიყვარდა, არ მიყვარდა... ჩვენ სხვა რამეები გვაკავშირებდა.

— მაინც რა?

— სხვადასხვა. შენ ვერ გაიგებ.

— მართალია, რომ მას ხვდებოდი?

— მართალია.

— ბევრჯერ? ხშირად? და იწეჩი მასთან?

— მართალია. რა მნიშვნელობა აქვს... — ჩაიდუდუნე შენ. თვალებში მტრული გამოხედვა გაგიკრთა. რაც ერთმანეთი გავიცანით, მას შემდეგ — პირველად. სამწუხაროა. შენ გინდოდა, ასე ვთქვათ, გაგეცანი. მოდი, გამიცანი. ოღონდ ჩემგან შეელას ნუ ელი.

ტერასაზე აცივდა. სასტუმრო ოთახში შევედით. ისე ძალიან მიყვარდა ჩვენი სასტუმრო ოთახი, ადამ. განსაკუთრებით ამ დროს, საღამოს, მყუდრო სანათების ხავერდოვან სინათლეში. გთხოვე ტერასაზე გამავალი კარი დაგეხურა: ცოტა მაწურწოლებდა. შეიძლება ბუხარი აევანთოთო, თქვი შენ. ანთე-მეთქი, გიპასუხე მე. დაე, ენთოს. დაღევა მომინდა რამე მაგარის, ვთქვათ, კონიაკის. შენ ბარი დაათვალიერე. კონიაკი, როგორც ჩანდა, გათავებულიყო. მაშ, არაყი. ფინური, რუსული? რუსული, მხოლოდ რუსული. ერთმანეთს მივუჭახუნეთ. თითქოს ცოტა მოლბი.

— ეს კაცი, — თქვი შენ, — ამტკიცებს, რომ შენ რაღაც ხელნაწერი გაქვს... რაღაც რომანი...

— მე არანაირი ხელნაწერი არა მაქვს, — გითხარი მე.

— ამტკიცებს, აქვსო...

— მქონდა.

— რომანი?

— ვთქვათ, რომანი... კეშერიუ იტყოდა, რომანიო.

— სწორედ ასე თქვა. ეს ის რომანია, რომელიც ბ.-მ მანამდე დანერა, სანამ თავს მოიკლავდა, შენთვის გადმოუცია.

— ჰო, მართლა.

— მაშასადამე, ხელნაწერი მაინც არსებობს?

— არა, უკვე აღარ.

— აბა, სად არის?

— დაინვა.

— დაინვა?.. — შენ გაოგნებული იყავი — სად?

მე ბუხარზე მივუთითე.

— აქ.

— შენ რა, დანვი?

— ჰო, დავნვი.

შენ დუმდი, ჩანდა იცოდი, რომ მე კიდევ რამეს ვიტყოდი.

მაგრამ მე არაფერი მითქვამს. არ შეიძლებოდა არ მიხვედრილიყავი, რომ ამნაირი ახსნა-განმარტების მოცემა არ მინდოდა და მაინც მკითხე, რატომ დავნვი ის რომანი, თუ რაც იყო. იმიტომ, რომ მან ასე მთხოვა. მაგრამ ეს საკმარისი საბაბი ხომ არ არის, მითხარი შენ, და დაიწყე მაგალითების ჩამოთვლა, ხელოვანები როგორ უანდერძებდნენ მემკვიდრეებს, აქაოდა უნდათ, რომ დანვან ყველაფერი მათ შემდეგ დარჩენილი. სინამდვილეში კი ეს სრულიადაც არ უნდოდათ.

— მას უნდოდა, — მტკიცედ ვთქვი მე.

— მაშ, თვითონ რატომ არ დანვა?

— იმიტომ, რომ უნდოდა მე დამეწვა.

— შენ რომ არ შეგესრულებინა მისი თხოვნა? იქნებ შენ სწორედ იმიტომ გადმოგცა ხელნაწერი...

— იმიტომ გადმომცა, რომ დარწმუნებული იყო, მე ამას გავაკეთებდი.

— საიდან იცოდა?

საიდან? იქიდან... ეს იყო ჩვენი საიდუმლო კავშირი. მისი კულმინაცია, საკრალური აზრი, აპოთეოზი. მაგრამ როგორ შემეძლო, ავმდგარიყავი და ეს ყველაფერი შენთვის მეთქვა. ისედაც საკმაოდ გაცბუნებული იყავი. და მე გავიმეორე: ასეთი იყო ბ.-ს უკანასკნელი ნება. მესმის ეს ახსნა ვერც ისე დამაჯერებელი გამოვიდა.

ნუთუ აუცილებლად საჭირო იყო რაიმე ახსნა? რაში მჭირდებოდა საქმის უკიდურესობამდე მიყვანა, რატომ უნდა მიგელო ისეთი სახე, თითქოს პასუხისმგებლობას მოითხოვდი? მერე დაბნეული გამომეტყველებით მკითხე, ნუთუ არ გეშინია, რომ რაღაც მნიშვნელოვანი, რაღაც ძალიან, ძალიან ფასეული გაანადგურეო? უცნაური იყო, უცნაურზე მეტიც, რომ შენ ბ.-ს დაცვა დაიწყე ჩემგან. ვიცი, ამისკენ რა გიბიძგებდა: შენი ალამი — წესიერება. შენთვის ვერაფერს გავაკეთებდი, ადამ, ვერაფერს. ჯერ არასოდეს მინახ-

იხარ ასეთი უაზრო, გონებაშეზღუდული, სულები. ყოველთვის ყველაზე უფრო მომგებიან ვითარებაში გხედავდი. შენს შესახებ ათასი, ათობით ათასი მოგონება დამრჩა. ყოველთვის ვგრძნობდი ზურგზე, მხრებზე, ტანზე შენს მტკიცე, თბილ ხელს. ღამით საავად-მყოფოში მიგყავდი. ერთად შევყურებდით ჩვენს მძინარე შეილებს. მე შენთან ვინეკი ლოგინში, ბედნიერად დაბინდული თვალებით, თავი შენს მხარზე მედო. მიყვარდა იმის ყურება, როგორ თამაშობდი ჩოგბურთს, როგორ იდექი კულმანის წინ, თავი ოდნავ გადაგეხ-არა და ათვალეირებდი ნახევრად მზა, ჯერ კიდევ საბოლოო სახემი-ულეებელ პროექტს. მე შენ მიყვარდი. და კინალამ გავგიჟდი, როცა ახლა ასეთ უღირს სიტუაციაში აღმოჩნდი. მე ისე გეთამაშებოდი, როგორც კატა თავგს; მაგრამ, მენდე, არა იმიტომ, რომ ასე მინდ-ოდა; არა, უბრალოდ შენ შემოიჭერი ჩემ საიდუმლოთა სამეფოში, სადაც მხოლოდ მე ერთს შემიძლია, თუ შემიძლია, როგორმე გზა გავიკვლიო.

ის ხელნაწერი თუ წაიკითხე მაინც, სანამ...

— სანამ ცეცხლში ჩაეაგდებდი? — დავასრულე შენი ფრაზა — დიახ, წავიკითხე.

— მერე?..

— რა — მერე?

— ... კარგი იყო თუ ცუდი?

— რა მნიშვნელობა აქვს რომანისთვის კარგია თუ ცუდი?.. საერ-თოდ კი თვითონ მას რომანს არასოდეს უწოდებდა.

— აბა, რას უწოდებდა?

— „ხელნაწერს“... „ნაშრომს“.

— რაზე იყო? ჰქონდა სიუჟეტი?

მე ვდუმდი, ვცოყმანობდი. მერე გადავწყვიტე:

— მამაკაცისა და ქალის ბრძოლა. თავიდან მათ უყვარდათ ერთ-მანეთი, მერე ქალმა ამ კაცისგან შვილი მოინდომა, მან კი ამის პატიება ვერასოდეს შეძლო. კაცი აწამებდა, რათა მასში მოეტეხა, ჩაეკლა სამყაროს რწმენა. ქალი მძიმე სულიერ კრიზისამდე მიიყ-ვანა, თითქმის თვითმკვლელობამდე, და როცა ეს შენიშნა, თვითონ, ქალის ნაცვლად თვითონ დაასრულა სიცოცხლე თვითმკვლელო-ბით.

შენ დიდხანს დუმდი. მერე მკითხე: რატომ სჯის კაცი ქალს, თუკი

მას მხოლოდ შვილი უნდა მისგან?

— იმიტომ, რომ არ შეიძლება ქალს უნდოდეს შვილი.

— რატომ არ შეიძლება?

— ოსვენციმის გამო.

შენში თითქოს რალაცამ გაიღვიძა. ეს ისტორია ხომ არ გაგონებს შენი თანაცხოვრების ისტორიას ბ.-სთანო, მკითხე შენ. ყოველ შემთხვევაში რაც ახლა ჩემგან მოისმინე, ნებას გაძლევს ასეთი დასკვნა გააკეთო... არა-მეთქი, გიპასუხე მე, — თვითმკვლელობაზე მე არასოდეს მიფიქრია. მაშინ კიდე ერთხელ მკითხე: დარწმუნებული ვარ თუ არა, რომ სწორად გავიგე ბ.-ს თხოვნა? მწერლები, თქვე შენ, ზოგჯერ „ვარდებიან უსასოების მორევში“ მხოლოდ იმიტომ, რომ თვითონვე გადალახონ იგი და ამგვარად განაგრძონ გზა.

— რა თქმა უნდა. მაგრამ ბ.-მ ხომ თავი მოიკლა, — შეგახსენე მე.

დავინახე, ისევე რომ დაბნეული და გაოცებული იყო.

— მაგრამ ის ხომ წერდა...

— იმიტომ, რომ ეს იყო გადარჩენის ერთადერთი მისთვის მის-ანვლოში გზა, თუმცა ადამიანის თვითგამოხატვის ნამდვილი საშუალება, ეს ცხოვრებააო, ამბობდა იგი ყოველთვის. გადაიტანო, განიცადო ცხოვრების შერცხვენა და ღუმდე: აი, უმაღლესი მიღწევა. რამდენჯერ იმეორებდა ამას, რამდენჯერ, გაგიჟება შეიძლებოდა.

— ხელნაწერი როგორ მოხვდა შენთან? — განაგრძობდა იგი დაკითხვას.

— თვითონ მომცა.

— სად?

— თავის სახლში.

ჰო, არ გადარეულხარ, თავი მტკიცედ გეჭირა. ჩანს, მართლა დადიოდი იმასთან, — დაასკენი შენ, — შენ დადიოდი მასთან. არა, ტყუილია. მაგრამ ამჯერად დამიძახა და მეც მივედი. პირველად ვიხილე მისი ციხის საკანი, როგორც თვითონ მითხრა ლიმილით. გარემო საკმაოდ ასკეტური იყო. მაგრამ მაგიდაზე, ლარნაკში ეწყო შარას მიერ მიტანილი ყვავილები. იმავე ლარნაკში ჩავტენე ჩემიც. შარას ყვავილებმა გამახარა. „შარასთან კარგ ხელში ხარ“, — ვუთხარი მე. მან გაიღიმა, საქალაქად კარადიდან გამოიღო, თეთრეულის ქვემოდან. „მერე წაიკითხავ“, — მითხრა, „ეს რაა?“ — „როგორც ჩვეულებრივ ამბობდი ხოლმე. საბრალდებო დასკვნა სიცოცხლის

წინააღმდეგ“, — ისევ გაიღიმა მან. ქვეყანაზე არავის არა ჰქონია მისნაირი სევდიანი ღიმილი. მე ფრთხილად ვახსენე მკურნალობა. მას კამათი არ დაუწყია. „ამაზე კიდევ ვილაპარაკებ“. მეორე დღით კი ფოსტამ მისი გამოსათხოვარი ბარათი მოიტანა. ყველაფერი წინასწარ იყო მოფიქრებული, წერილმანების ჩათვლით, როგორც იდეალური დანაშაული.

თუმცა ამაზე არაფერი მითქვამს. იმიტომ კი არა, თითქოს უფლება არ გქონდა ყველაფერი ეს ჩემგან გაგეგო, ვხედავდი, რომ შენც რაღაც ბედისწერა გტანჯავდა, ადამ, რაღაცის ბოლომდე მიყვანა გინდოდა, თუმცა, უთუოდ, თვითონაც არ იცოდი რისი გულისთვის. აქამდე ჩვენ ამ თემაზე არასოდეს გვილაპარაკია, ან თუ მაინც მოხდებოდა, მაშინაც უკიდურესი სიფრთხილით; ახლა კი უცბად მოინდომე ყველაფერი გაგეგო როგორც ბ.-ს, ისე ჩემი ქორწინების შესახებ. როგორც თვითონ თქვი, ეცადე, გაგეგო ამ ადამიანისათვის. გაგეგო მისი ატმოსფერო; წარმოგედგინა როგორ შემეძლო მასთან ცხოვრება. გთხოვდი: არ გინდა-მეთქი. რატომ არ მინდაო? იმიტომ, რომ დამამცირებელია-მეთქი. რა არის ამაში დამამცირებელი? რადა ის, რომ ადამიანი ასე დაბლა შეიძლება დაეშვას-მეთქი. ეს როგორ გავიგოთ? სად დაეშვას? ქვემოთ, ოსვენციმის დონეზე, იმდენად, რომ ადამიანი კარგავს ნებას, უარს ამბობს თავის მიზნებზე... საკუთარ თავს კარგავს.

— და მაინც მის გვერდით იდექი.

მართალი იყო.

— რატომ? მინდა მიზეზი ვიცოდე, რატომ?

ჰო, გარკვეული დროით ეს კითხვა მეც მანვალეობდა. რატომ? ვფიქრობ, მისი ცხოვრების გამორჩეულობა მაჯადოებდა. უცნაურად უღერს, მაგრამ სხვა სიტყვას ვერ ვპოულობ: მაჯადოებდა. მთლიანად მისი გავლენის ქვეშ მოვექეცი. დიდი დრო დამჭირდა, სანამ გავაცნობიერე, თუ საით მიექანებოდა ჩვენი ცხოვრება. უკვე ვგრძნობდით, რომ ამოვნურეთ დალუპვისათვის წინააღმდეგობის განევის ხერხები, — როგორც ნავიკითხე ერთ ფრანგ მწერალთან, რომლის წიგნიც ბ.-მ მომცა წასაკითხად. იყო ამაში რაღაც კანონზომიერი. საჭირო იყო მხოლოდ გარკვეული მიჯნის გადალახვა — და თითქოს თავისუფალი იყავი. ყოველ შემთხვევაში, თავს უფრო მსუბუქად გრძნობდი. იყო დრო, როცა ბ.-სთან საუბარი კიდევ შეიძლებოდა. ერთხელ სიტყვებზე ვსაუბრობდით. სიტყვებსა და

ნევროზებზე, — უფრო სწორად, ფობიებზე, რომლებიც სიტყვებს უკავშირდებოდა. ის მიაბობდა თავის ფობიებზე, რომლებიც ბავშვობაში ანუხებდა. მერე შეგნებულად მოერია მათ. მკითხა, შენც თუ გქონია მსგავსი ფობიებიო. სავსებით განსაკუთრებული უნარი ჰქონდა მეორე ადამიანის ქვეცნობიერებიდან ამოეტივტივებინა არასასურველი განცდების მოგონება. მის კითხვებს ვერ გაექცეოდი, ვერც თავს აარიდებდი. უცბად სულში გამიცოცხლდა საშინელი სიტყვები, რომლებიც სულ თან დამდევდა, როცა პატარა გოგონა ვიყავი. ებრაული საიდუმლო. ამ სიტყვებს ყოველთვის ჩუმად ვიმეორებდი თვალდახუჭული, რალაცნაირი ხაოიანი ხმით.

ეს თავისებური პაროლი იყო, რომელიც გზას უხსნიდა ფობიებთან დაკავშირებულ სხვა სიტყვებს: ოსვენციმი. მოკლეს. დაიღუპა. დაიკარგა. გადარჩა. ბ.-მ ჩემში აღადგინა ჩემი საშინელი ბავშვობა, მსგავსი სიტყვების აჩრდილში რომ გიარა. დედა ოსვენციმიდან მოყოლილი რალაც სენით გარდამეცვალა; მამა კი გადარჩენილებიდან იყო: მღუმარე, მარტოსული, მიუდგომელი ადამიანი. თვითონაც ვერ გამიგია, ბოლოს როგორ მოვახერხე, რომ მეტ-ნაკლებად ნორმალურ ქალად ვიქეცი. ყოველდღე მიხდებოდა ბრძოლა ჯანსაღი აზრის დასაცავად, იმის დასაცავად, რომ მომეხერხებინა და ნორმალური დავრჩენილიყავი. ვლიზიანდებოდი, რომ ებრაელი ვიყავი; მაგრამ უფრო გამაღიზიანებდა, ამაზე უარი რომ მეთქვა. ეს ჩვეულებრივი ნევროზი იყო, როგორიც ძალიან ბევრსა აქვს; და როგორც ძალიან ბევრი, მეც ერთადერთ გამოსავალს იმაში ვხედავდი, რომ მას შევგუებოდი. მაგრამ ბ.-ს გვერდით მივხვდი, რომ ეს არ კმაროდა. გზა ბოლომდე უნდა გაიაროო, ყოველთვის ამას ამბობდა. ჩემს გზას არსად მივყავარ; იმას ნუ უყურებ, თუ საით მიჰყავხარ გზას, უყურე იმას, თუ საიდან მოდის იგი.

ასე, თანდათან ჩემს წინ აკიაფდა განთავისუფლების ხერხი. შეიძლება ძნელად, მაგრამ მაინც გავიგე, რომ ჩემი საქმრო... ოსვენციმი იყო. ბ.-ს თან შეხვედრა შემთხვევის თამაში როდი იყო. თითქოს ვგრძნობდი, რომ ოდესმე მაინც უნდა ჩავნვდომოდი საკუთარი ცხოვრების საიდუმლოს. ამისთვის კი ერთადერთი საშუალება იყო — რამენაირად გადამეხარშა ოსვენციმი; რა თქმა უნდა, ეს ოსვენციმი, მის მიერ ნებაყოფილობით მიღებული, მოშინაურებული, თუმცა მასში დაღუპვა ზუსტად ისევე შეიძლებოდა, როგორც ნამდვილში. ბ.-ს გარდა სხვასთან ვერავისთან ვერ შევძლებდი ოს-

ვენციმის გადახარშვას აქ, ბუდაპეშტში. არანაირი ეჭვი არ არის, რომ არ შემეძლო გამეძლო იმისთვის, რასაც გაუძლო მან. მე ვიტანჯებოდი, ის გულცივი რჩებოდა. მის შეპყრობილობას ლამის იყო ჭკუიდან გადავეყვანე. ის რადიკალური იყო, თვითგანადგურებაში უღმობელი, სასტიკიც კი. თავიდან ჩემთვის ვფიქრობდი: მაინც დასაანანია, რომ ასეთი ტალანტი ამაოდ იკარგება-მეთქი. მოგვიანებით გავიგე: მთელი ტალანტი მან ოსვენციმისკენ მიმართა, ის იყო ხელოვანი, რომელმაც საქმის ღრმა ცოდნით, თავი მიუძღვნა მხოლოდ და მხოლოდ და კერძოდ, ოსვენციმს. გრძნობდა, რომ არალეგალურად დაიბადა, უმიზეზოდ დარჩა ცხოვრებაში — და ამიტომ მისი არსებობა მხოლოდ იმ შემთხვევაში იქნება გამართლებული, თუ შეძლებს და „გაშიფრავს საიდუმლო კოდს — სახელად ოსვენციმს“. ერთი ინგლისური წიგნი ჰქონდა; არ ვიცი, როგორ ჩაუვარდა ხელში. წიგნის ავტორი, როგორც ბ. წერდა, ბანაკის ფსევდონიმით — კაცეტნიკი 135633. წიგნში იყო რამდენიმე სტრიქონი, რომელთა ციტირებას ბ. იმდენჯერ იმეორებდა, რომ ზეპირად დავიხსოვო: „ვინც იქ იყო, ისინიც კი არ იცნობენ ოსვენციმს. ოსვენციმი სხვა პლანეტაა, და ჩვენ, ადამიანებს, პლანეტა დედამიწის მკვიდრთ არ გაგვაჩნია გასაღები, რომ გავშიფროთ საიდუმლო ნიშანი, რომელიც შედგება სიტყვისაგან „ოსვენციმი“. ბ.-ს მაინც უნდოდა მისი გაშიფვრა და ამას მიუძღვნა მთელი სიცოცხლე. მაგრამ გაშიფვრა, როგორც ფილოსოფოსს, არა მეცნიერს და არც როგორც მწერალს. ამისთვის მან გაცილებით უფრო სახიფათო ხერხი აირჩია, რაც ნიშნავს, რომ თვითონაც სახიფათო გახდა სხვებისათვის, პირველ რიგში კი — ჩემთვის... არა, უსამართლოდ ვიქცევი: პირველ რიგში, რა თქმა უნდა, საკუთარი თავისათვის. რადგანაც იგი... როგორ უნდა აეხსნა... მას სურდა ოსვენციმისთვის ხელი ჩაეჭიდა და ჩაერთო საკუთარ ცხოვრებაში, საკუთარ ყოველდღიურ ცხოვრებაში, როგორც ცხოვრობდა ყოველდღიურად. მას სინამდვილეში სურდა რეგისტრაციაში გაეტარებინა — სიტყვა „რეგისტრაცია“, რატომღაც უყვარდა, — დამანგრეველი ძალებიც, ცოცხლად გადარჩენის მოთხოვნილებაც და შეგუების მექანიზმიც. ძველ დროში მკურნალებს ასე შეჰყავდათ საკუთარ სხეულში შხამი, რათა საკუთარ თავზე შეესწავლათ მისი მოქმედება.

ერთხელ თავი დავიჭირე იმაში, რომ უარი ვთქვი წინააღმდეგობის განევაზე, არა, რას ვამბობ: ერთხელ თავი დავიჭირე იმაში, რომ

კმაყოფილი ვიყავი ცხოვრებით. ამან განმაცვიფრა: კმაყოფილები-სათვის არანაირი საფუძველი არ გამაჩნდა. იძულებული გავხდი გამეგო, რომ მე რალაცნაირად გადავავიჯე სასაზღვრო ხაზს. გადა-ვინვი. მებრალეობდა ჩემი ახალგაზრდა სიცოცხლე. მაგრამ არაფ-რის გაკეთება არ მინდოდა იმისათვის, რომ იგი მეხსნა. არც სურ-ვილი გამაჩნდა, არც მიზანი, სიკვდილი არ მინდოდა, მაგრამ არც სიცოცხლე მწყუროდა. უცნაური მდგომარეობა იყო; თუმცა არც ისე უსიამოვნო.

და აი, ერთხელაც ჩემში გაიღვიძა სიცოცხლის ინსტინქტმა. მარ-თალი ითქვას, უთაებლოდ ვცხოვრობდით. ნაცნობები და მეგო-ბრები ნაკლებად გვყავდა, და ვინც გვყავდა, მათთანაც ძირითადად მხოლოდ აბსურდულ, „ნონკომფორმისტულ“ საუბრებს ვენეოდით. ქვეყანა, რომელშიც ვცხოვრობდით, უცბად გადაიქცა ფერმერების ქვეყნად, რომლებიც კურდღლების მოშენებითა და სოკოების მოყ-ვანით იყვნენ დაკავებული. ჩემი კოლეგა-ექიმები ძირითადად ბედს დამორჩილდნენ, შეეგუენ იმას, რაც იყო. ყოველ მათგანს ჰყავდა რა-ღაც იაფფასიანი ბებრუხანა-მანქანა, ნაკვეთი პატარა ქოხით, ჰყავ-და რამდენიმე შვილი და ოჯახური ცხოვრება, უკეთესი თუ უარესი. სამ წელიწადში ერთხელ ლებულობდნენ უცხოურ პასპორტებს — და ჯიბეში ორასიოდე დოლარით ტურისტებად მიემგზავრებოდნენ დასავლეთში. მათ მიმართ სიძულვილის გრძნობა დამეუფლა. და ვა-მაყოფი ჩვენი არისტოკრატიული მარგინალობით. მაგრამ ერთხელ, სალამოს ბ.-ს მაგიდაზე შივიტის, კაცნელსონის, ჟანა ამერის, ბორო-ესკის წიგნებს შორის თვალი მოვკარი რალაც ფერად ალბომს. მასში მოთავსებული იყო დიდი ფორმატის ფურცლებზე ძლიერ მაღალი ხარისხით შესრულებული ცნობილი ტილოების რეპროდუქციები უფისის გალერეიდან. იქვე ეგდო ყვითელყდიანი გაქუცული, ბევრი კითხვით გაცვეთილი პატარა წიგნი: ეს იყო ვალერის მონოგრა-ფია ლეონარდო და ვინჩიზე. ყველაფერი ეს ბ.-ს სჭირდებოდა რომელიღაც თარგმანისათვის. იმ სალამოს იგი მიქელანჯელოსა და ლეონარდოზე ლაპარაკობდა. ადამიანთა სამყაროში მათთვის ადგილი არ მოიძებნებო, თქვა მან. შეუძლებელია გაიგო, როგორ განაგრძობს არსებობას ის, რაც მათ შექმნესო. საერთოდაც, შეუ-ძლებელია ჩანვდე, როგორ ინახება რამე მემკვიდრეებისთვის, რას-აც დიდებულების ბეჭედი აზის: ცხადია, მხოლოდ შემთხვევითო-ბათა სიმრავლის, ადამიანთა სისულელის შემწეობით. ადამიანებს

რომ ესმოდათ ამ ნაწარმოებთა სიდიადე, უკვე დიდი ხნის წინათ გაანადგურებდნენ. ბედნიერებაა, რომ მათ დაკარგეს სიდიადის-ადმი გულისხმიერება: მათ მხოლოდ სიკვდილის მიმართ შეინარჩუნეს იგი, მართალია, აქ მთელი დამაჯერებლობით შეიძლება ითქვას, რომ ეს გულისხმიერება საკუთარ თავში ხელოვნების დონემდე განავითარეს, თითქმის სიდიადემდე აიყვანესო, თქვა მან. სიმართლე ითქვას, თუ კარგად დავაკვირდებით თანამედროვე ხელოვნებას, თქვა მან, — მხოლოდ ერთადერთ სახეს აღმოვაჩინეთ, რომელიც სინამდვილეში აყვანილია შეუდარებელი ხელოვნების რანგში. ეს არის მკვლელობის ხელოვნება... ბ. განაგრძობდა მსგავსი სულისკვეთებით ლაპარაკს, სანამ არ მოვტყდი, სანამ არ აღვივსე ჩვეულებრივი, თითქმის უკვე გათავისებული გულგრილობით, შაებნელი უსასოების გულგრილობით.

არ ვიცი, მეორე დღეს რა დამემართა. მახსოვს, საუცხოო ამინდი იდგა, ფანჯრებში მზის შუქი იღვრებოდა და ლითონისა და მინის ზედაპირებზე ლიცლიცებდა. ესპრესოს წინ, ტროტუარზე, მაგიდებთან მზეს ეფიცებოდნენ ადამიანები. თითქოს ირგვლივ სამყარო სიხარულით იცინოდა. არაფერზე არ ვფიქრობდი. უბრალოდ, ეგრეთ წოდებული ბანაკის ფილიალში შევედი და აუცილებელი ფურცლები შევაკე. მერე ტურისტული ბიუროსკენ გავემართე და ჩვენ ორის გვარები ჩავანერინე ჯგუფში, რომელიც მიდიოდა ფლორენციაში. იმ დღეს ბ. ყველაზე უფრო დაუნდობელი იყო, ვიდრე ოდესმე ყოფილა. ვერ გაეგო, ეს რა აზრი მომსვლოდა თავში. ვგრძნობ მაინც, ამ ჩემი გადანყვეტილების, ამ საქციელის, ამ მცდელობის აბსურდულობას? ვერ გაუგია, როგორ შემეძლო წარმომედგინა, რომ მაგიდიდან ადგებოდა და ვილაც უტვინო იდიოტების კომპანიაში ექსკურსიაზე წავა ფლორენციაში. ვერ ხვდება როგორ შემეძლია წარმოვიდგინო იგი ფლორენციაში, და საერთოდ არ ესმის, როგორ წარმომიდგენია საერთოდ, ფლორენცია, როგორ შემეძლია წარმოვიდგინო, რომ მისთვის, ბ.-სთვის, არსებობს ისეთი რამ, როგორიცაა ფლორენცია. და თუ ეს რაღაცა, დავუშვათ და არსებობს, მაშ, არსებობს არა ბ.-სთვის. უფრო მეტიც, ფლორენცია თვით ფლორენციელებისათვის არ არსებობს, რადგანაც ფლორენციელებს დიდი ხანია, წარმოდგენაც აღარა აქვთ რას ნიშნავს ფლორენცია. ფლორენცია ფლორენციელებისათვის არაფერს ნიშნავს, ისევე როგორც მე მისთვის, ბ.-სთვის; მას ვერ გაუგია ჩემი

უზარმაზარი, უპატიებელი შეცდომა: თითქოს დამავინყდა, რომ სამყარო, რომელშიც ჩვენ ვცხოვრობთ — ეს მკვლელთა სამყაროა, მე კი ვცდილობ მასში კეთილმონყობილად ჩავეწერო. მას არ ესმის, როგორ შემიძლია თუნდაც ერთი წამით დავივიწყო, რომ ფლორენცია — ეს მკვლელთა ფლორენციაა, თუ დღეს მთლიანი სამყარო მკვლელთა სამყაროა. და ასე შემდეგ. მაგრამ სანამ შეძლებდა და ერთხელ კიდევ სასონარკვეთილებამდე მიმიყვანდა, პირდაპირი და მარტივი კითხვა დავუსვი: რა, ჩემთან ერთად ფლორენციაში წამოსვლა არ უნდა? ერთიანად გაფითრდა. „აქამდე რაზე ვლაპარაკობდი?“ — მკითხა მან. მაშასადამე, არა-მეთქი, ვუთხარი მე. მაშასადამე, არაო, — მითხრა მან. მაშ, მარტო ნავალ-მეთქი. თავი დამიკრა. მაგრამ ხომ ვხედავდი: გაკვირვებული დარჩა. მომდევნო დღეებში არაერთხელ შევნიშნე რაღაც მერყევი მოძრაობა: თითქოს ჩემთვის რაღაცის თქმას აპირებდა. მაგრამ მაინც არაფერი მითხრა. საერთოდ, იმ დღეებში ერთმანეთს თითქმის არ ველაპარაკებოდით. რამდენიმე სიტყვას, სრულიად ნეიტრალურსა და აუცილებელს თუ ვიტყვოდით. მერე მოვემზადე და გავემგზავრე. თვითონაც არ ვიცი, რატომ. გავემგზავრე ყოველნაირი სურვილის გარეშე. ერთადერთი სიჯიუტის გამო.

ამ მოგზაურობის დროს გაგიცანი შენ, ადამ. მოგვიანებით მიყვებოდი, რომ პირდაპირ სასონარკვეთილებაში ჩაგაგდე: გეჩვენებოდა, რომ ვერც კი გამჩნევდი. არადა ო, როგორ გამჩნევდი! გატყობდი ჩემდამი ინტერესს. ერთხელ, რაღაც გამოგონილი საბაბით, სასტუმროს ვესტიბიულში გამომელაპარაკე. მერე თავი კავალრად წარმომიდგინე და ხელი გამომიწოდე, რომ ავტობუსის მაღალი საფეხურიდან ჩამოსვლაში დამხმარებოდი. როცა დაინახე, რომ ნახატს ვათვალიერებდი, რაღაც ენამახვილი შენიშვნა გააკეთე. ჩემთვის გადავწყვიტე, თუ ერთხელ კიდევ დამელაპარაკებოდი, პირდაპირ გეტყვოდი: ჩემო ჩოგბურთის ჩემპიონო (როგორღაც გეტყობოდა, რომ ჩოგბურთის თამაში გიყვარდა), ამაოდ ნუ ირჯებით, ჩემი ლოგინში შეთრევა მაინც არ გამოგივათ. განა იმიტომ, რომ არ მომწონხართ. უბრალოდ, თქვენდამი ლტოლვას არ განვიცდი. ფრიგიდული ვარ, როგორც ამბობენ.

შენმა წერილმა მაინც გული ამიძგერა. მას შემდეგ, რაც მზარდობის ასაკს გამოვცდი, ჩემთვის სატრფიალო ბარათი აღარა-

ვის გამოუგზავნია: მოზარდობის ასაკშიც ერთხელ მივიღე. წერილი ფრთხილად, პოლიკლინიკის მისამართზე გამოგზავნე. ჩემზე განსაკუთრებით იმოქმედა წერილში მხურვალე თანაგრძნობის სევდიანმა სტრიქონებმა. შენს სიცოცხლეში არ გენახა ქალის ასეთი მწუხარე სახე, — მწერდი შენ. „თქვენ ისეთი უბედური ჩანხართ, — მაპატიეთ გულახდილობა, — რომ ეს უკვე ეროტიკულად მოქმედებს“. ფიქრში შენს თვალწინ სულ ჩემი სახე ჩანს, მწერდი შენ, „სახე უსხივო, ამაღელვებელი“. და ოცნებობ, იქნებ მაინც შეძლო მასზე რაიმე გამომეტყველების გამოწვევა. მოულოდნელად გამკრთალი ინტერესის პირველი ღიმილის. „ვცდილობ წარმოვიდგინო, როგორი უნდა იყოს ეგ სახე ექსტაზის მომენტში...“ ხედავ, შენი თითოეული სიტყვა მახსოვს. წერილი ჩემს უჯრაში ჩავდე, სადაც ერთმანეთში არეული ეყარა რეცეპტები, სავიზიტო ბარათები და სხვა საჭირო და არასაჭირო ქაღალდები.

სერიოზულად არ გლებულობდი. ან კი რატომ? მაინც ისეთი რა შესაძლებლობები შეგეძლო შემოგეთავაზებინა? საყვარელი აღარ მჭირდებოდა, მეგობარი, — კიდევ უფრო ნაკლებად. ფლორენციიდან დაბრუნების შემდეგ ბ. ძლივსლა მელაპარაკებოდა. შეიძლება, უცნაურად მოგეჩვენოს, მაგრამ თავისთავად ეს მდგომარეობა არ მიბიძგებდა დასკვნისკენ, რომ ცხოვრება უნდა შემეცვალა. მე ხომ ბ. არაფერში არ შემეძლო დამედანაშაულებინა (ეს არც ერთი ნუთით არ მავინყდებოდა): ბოლოს და ბოლოს ხელშეკრულება იმიტომ დავდე, რომ ბედნიერი ქორწინებით გვეცხოვრა. ჩემს ცხოვრებას, საკუთარ უმნიშვნელობას ბ.-ს გვერდით, იმდენად ბუნებრივად აღვიქვამდი, რომ ეს უკვე ქედმაღლობას უტოლდებოდა. ჩემთვის იმდენად ბუნებრივი იყო, რომ ეს ცოლქმრობა მხრავს, მღუპავს, არარაობამდე დაყვავარ, რომ არჩევის შესაძლებლობა თეორიულადაც კი არ მესახებოდა. რას ნიშნავდა ჩემთვის უზრუნველი ცხოვრება, რას ნიშნავდა ყოფის მონესრიგებული პირობები, წარმატება, კარიერა, აყვავება, ჩემი საქმის სიყვარული! გულწრფელად ვიტყვი, საშინლად მძულდა საკუთარი თავი.

არ ვიცი, როდის შევნიშნე, რომ ჩემში რაღაც შეიცვალა. ცხადია, ეს შენი დაუინების შედეგი იყო. თავს არ მანებებდი, მირეკავდი, ქუჩაში, პოლიკლინიკის წინ მელოდი, ამაოდ ვცდილობდი შენგან თავდაღწევას, ვთხოვდი ხოლმე ეთქვათ, რომ იქ არ ვიყავი:

ხელახლა მეცხადებოდი გზაზე, ისევ ისეთი სანდოობით სავსე სახით, ისევ ისეთი, ოდნავ თავისგამამართლებელი ღიმილით. ოღონდ ჰალსტუხი ყოველთვის სხვა გეკეთა. ერთ სალამოს იარაღი დავყარე და დაგთანხმდი ესპრესოში დავმსხდარიყავით. რამდენიმე დღის შემდეგ კი აღმოვაჩინე, რომ ვიტრინის წინ ვიდექი და ჰალსტუხებს ვათვალიერებდი.

ის სიტყვები მოულოდნელად აღმომხდა, წინასწარ არ მომიმზადებია. სალამო იყო, სახლამდე გვიან მივალწიე, — შენთან ბინაში შეხვედრის შემდეგ. ბ. ისევ მაგიდას უჯდა: წერდა თუ კითხულობდა, კითხულობდა თუ წერდა, კითხულობდა და წერდა — მნიშვნელობა არა აქვს. ვკითხე, ნუთუ არ აინტერესებდა სად ვიკარგებოდი თითქმის ყოველ დღე. პასუხი არ გამცა. და მაშინ ჩემებურად მადლობა გადაუხადე. ზუსტად არ მახსოვს რა სიტყვები ვუთხარი. მადლობა გადაუხადე იმისთვის, რომ მისი შემწეობით გავიგე ყველაფერი, რისი გაგებაც არ შემეძლო, რის გაგებასაც ვერ ვხედავდი, როცა ჩემს მშობლებს, ჩემს ნათესაობას ვუყურებდი, განვიცდიდი და ვცდილობდი, გამეაზრებინა ჩემი საშინელი მემკვიდრეობა. ახლა ყველაფერი მესმის. პასუხიც მზადა მაქვს. რასაკვირველია, შენ მართალი ხარ, ბ.: ჩვენი სამყარო მკვლელთა სამყაროა-მეთქი ვუთხარი, — მაგრამ მე მაინც არ მინდა სამყაროს ვუყურო როგორც მკვლელთა სამყაროს, მე მინდა სამყარო ვიხილო ისეთ ადგილად, სადაც შესაძლებელია ცხოვრება. მან თავი დამიკრა და გამიშვა. მაგრამ რაღაც, თანაც მეტად მნიშვნელოვანი, ძალზე არსებითი საკითხი ჩვენს შორის თითქოს გაურკვეველი დარჩა. მე ვერ შევძლებდი ჩამომეყალიბებინა, რაში იგრძნობოდა ეს გაურკვეველობა. მაგრამ ვერც მე და ვერც ის სინდისდამშვიდებულები ვერ დავრჩით. ორივენი თითქოს ვგრძნობდით, რომ ერთმანეთის წინაშე ვალში ვიყავით.

შენს გვერდით დავმშვიდდი. ვისწავლე დავინყება. ვისწავლე ერთად ცხოვრება — არა მარტო შენთან, საკუთარ თავთანაც. შეიძლება გახსოვს კიდევაც, რა გიპასუხე იმ სალამოს, როცა მკითხე, როგორ გეყო ძალა, ხელნაწერი დაგენვაო.

— ჩემი პასუხი გაგაკვირვებს, ადამ. ამის ძალა შენ მომეცი. შენ და შვილებმა.

აი, ასე იყო. სამწუხაროა, რომ ჩვენი შეთანხმება დაარღვიე, ადამ. სამწუხაროა, რომ ჩვენი ბედნიერება დაარღვიე.

კიდევ რაღაც უნდა გითხრა; რაღაც, რაც მერჩივნა, არ მეთქვა. იქნებ გახსოვს, როგორ მივემგზავრებოდი კრაკოვში, დერმატოლოგთა კონფერენციაზე. ბ.-ს ხელნაწერი უკვე ჩემთან იყო, მაგრამ მისი დავალება ჯერ არ შემესრულებინა. ვიფიქრე, ჯერ ოსვენციში უნდა ვნახო-მეთქი. და ეს კონფერენცია, რაც მთავარია, მისი ვადები ბედისწერის ნიშნად მივიღე. რა თქმა უნდა, იცო, რომ კრაკოვსა და ოსვენციმს შორის ავტობუსების რეგულარული მიმოსვლაა — ყველა ტურისტისა და დაინტერესებული ადამიანისთვის. მარტო ვაპირებდი წასვლას, მაგრამ ერთმა კოლეგამ დამინახა ავტობუსის ბილეთს რომ ვუყვებოდა, ტაქტიკიდან თავის დაღწევა ვერ მოვახერხე; მას სხვებიც აჰყვანენ. ვბრაზდებოდი, მაგრამ დიდი იმედი მქონდა, რომ ადგილზე მათ როგორმე დავემალებოდი. განწყობა კიდევ უფრო გამიუარესა ავტობუსში მათმა გამაღიზიანებელმა ლაყბობამ. ბოლოს სადღაც მივედი, და ავტობუსიდან ჩამოსულები შევედი პავილიონში, რომელიც რომელიღაც დიდი აბანოს ვესტიბიულს მაგონებდა. იქ ეყარა პროსპექტები ყველა ენაზე, რომელთა წარმოდგენაც შეიძლებოდა. აღნიშნული იყო, რა უპირატესობაა გათვალისწინებული ჯგუფებისთვის და ასე შემდეგ. პავილიონის მინის კედლის მიღმა, როგორც დაპირება, რუხი ქვის ბარაკები ილანდებოდა. მათ შორის ვინრო გზებზე ტურისტთა ბრბოები მიედინებოდა: კაცები, ქალები, ბავშვები. ღრუბლების საფარიდან უფერულ ლაქად იცქირებოდა მზე. ბილეთები ვიყიდეთ. ამ დათვალიერების არასაჭიროების, გაცრუების წინათგრძნობა სულ უფრო მეტად მიპყრობდა. ჩემს ირგვლივ იყო ყველაფერი, რაც ისედაც კარგად ვიცოდი ფოტოსურათებით. სიტყვები კარზე, ზემოთ, გადმოღუნულ ბოძებს შორის დაჭიმული მავთულხლართი, ორსართულიანი ქვის ნაგებობები — ყველაფერი არარეალური, მეორადი ჩანდა: თითქოს არც ისე კარგად გამოსული ასლი — ორიგინალიდან ძალიან დიდი, დიდი ხნის წინ გადაღებული. ვერაფრით ვერ განვიმსჯვალე იმ განწყობით, რომლისთვისაც უკვე რამდენიმე დღე ვემზადებოდი. მეგონა, რომელიღაც სკანცენში მოვხვდი, არქიტექტურის მუზეუმში ღია ცის ქვეშ. ნალვლიანმა და ცინიკურმა აზრმაც გამკრა, რომ სულ ცოტაც და, ბარაკებს შორის ბანაკის ტყვეთა ზოლიან რობაში ჩაცმულ სტატისტთა ბრბო გამოჩნდებოდა. გული-სყურით, როგორც სამუზეუმო ექსპონატებს, ისე ვათვალიერებდი გამოფენილი ფეხსაცმელების გროვას, ჩემოდნების შტაბელებს,

მონესრიგებულ გორებად შერგოლილ ადამიანის თმებს. ზოგჯერ ჩემს უკან მომავალნი მეჯახებოდნენ, ვინმე ჩემი კოლეგებიდან, ჩემს გვერდით თუ მოხვედებოდა რამეს მეკითხებოდა ან რეპლიკას აკეთებდა. ვილაცამ მკითხა, როგორ ფიქრობ, აქ მოწვევა შეიძლებაო? ერთ ხანშიშესულ ქალს სახეზე ცრემლები ჩამოსდიოდა. ლაპარაკის ხმა წამითაც არ წყდებოდა. ერთმა კოლეგამ ჩემს გვერდით თქვა: „ბირკენაუში უნდა წავსულიყავით, აი, ის სერიოზული ადგილია“. — „ბირკენაუ რალა არის?“ — ვილაცამ იკითხა. შევეცადე ჩემს ჯგუფს ჩამოვშორებოდი, მაგრამ გამუდმებით მენეოდნენ. ვილაცამ გაგვაფრთხილა: უკან მიმავალ ავტობუსზე არ დააგვიანოთო. ასე ვერ დავბრუნდები-მეთქი, საკუთარ თავს ვუმტკიცებდი, მე ხომ არაფერი, არაფერი არ გამიკეთებია. მსგავსი შეგრძნება ზოგჯერ სიზმარში მიჩნდება: გესმის რალაც სიტყვები, მაგრამ მათ აზრს ვერ იგებ. კერძოდ, რა უნდა გამეკეთებინა? გაუგებარია. აქ არ უნდა ჩამოვსულიყავი. ეს შეცდომა იყო-მეთქი, ვფიქრობდი მე, ყველაფერი შეცდომა იყო. სასტუმროში რომ დავბრუნდით, ერთმა კოლეგამ თავზარდაცემულმა აღმოაჩინა, რომ საფულე დაეკარგა. პორტიემ აგვიხსნა, ოსვენციმი სავსეა ქურდბაცაცებითო. ისინი სარგებლობენ იმით, რომ გაოგნებული დამთვალეიერებლები თავიანთ ჯიბეებზე ველარ ფიქრობენო. ღამით ვერ დავიძინე, წარამარა ვტიროდი.

ზოგი ოფისში, ზოგი საბავშვო ბაღში — ყველანი წავიდნენ. პოლიკლინიკაში დავრეკე და ვუთხარი ავადა ვარ-მეთქი. ბუხარში ცეცხლი დავანთე. ბუხრის წინ ხალიჩაზე დავეჯექი. ჯერ ხელნაწერი წავიკითხე, ფურცელ-ფურცელ, ბოლოს — გამოსათხოვარი ბარათი.

ყოველგვარი ფარული აზრის, ყოველგვარი პათოსის, ემოციურ მანტაჟზე უმცირესი მინიშნების გარეშე გთხოვ, მოვითხოვ კიდევ: გაანადგურე ეს ხელნაწერი, როგორც საიქიოდან მოსული პირადი წერილი, რომელიც არავის ესმის და არავისადმი არ არის მიმართული. ეს სურვილი უცბად გამიჩნდა, დრო მქონდა, რომ საფუძვლიანად მომეფიქრებინა, ასე რომ, ჩათვალე ეს საბოლოოდ და უცვლელად. მიეცი ეს ხელნაწერი ცეცხლს, — დაე, დაიწვას, რამეთუ ამ გზით იქ მოხდება, სადაც უნდა მოხდეს.

არც ერთი წამით თავი მარტოდ არ მიგრძვნი, თითქოს ერთად ვისხედით და ერთად შევყურებდით ცეცხლს.

არ მყოფნიდა წარმოდგენა, არ მყოფნიდა სახსრები, სულაც არ მანუგეშებს ის, რომ ვერც სხვებმა იშოვეს სახსრები... მაგრამ, უკიდურეს შემთხვევაში ის მაინც ვიცი, რომ ჩვენი ერთადერთი სახსარი, ამასთანავე, ერთადერთი, რასაც ვფლობთ: ჩვენი სიცოცხლეა.

ეს გასაგები იყო; გასაგები იყო თითოეული სიტყვა.

შენ, მარტო შენ უნდა დანვა ეს ხელნაწერი, რომლითაც ხელთ გაძლეე ჩვენს უბადრუკ, წარმავალ სანუთროს. შენც, რომელსაც ოსვენციმმა — დაე, შენ უცოდველი იყო და არ იცოდე, რა არის ოსვენციმი, — ჩემი ხელით ყველაზე ღრმა ჭრილობა მოგაყენა.

დიახ, უნდა მივიღო ის, რაც მან მარგუნა: ოსვენციმისადმი მიძღვნილი ცხოვრება არ შეიძლებოდა უკვალოდ გამქრალიყო.

ცეცხლის ალში გაიელვა, რათა იქვე დაფერფლილიყო სტრიქონები:

...გადატანილი განცდებითა და ტანჯვით მოპოვებული უფლებით ანულირებას ვუკეთებ — შენთვის, მხოლოდ შენთვის, — ანულირებას ვუკეთებ ოსვენციმს.

დამნაშავე ყოველთვის ისაა, ვინც ცოცხალი რჩება. მაგრამ მე ვატარებ ამ ჭრილობას.

(ადამი და იუდიტი თავიანთი კერძო სახლის სასტუმრო ოთახში. ლამპები ისევ ანთია, თუმცა ფართო ფანჯრებში უკვე გათენდა. შემინული კარი, ბაღში რომ გადის, მჭიდროდაა დაკეტილი. ბუხარში ნაკვერჩხლები იფერფლება.

ადამი და იუდიტი.. დაღლილი გამომეტყველება აქვთ; ყველაფერზე ეტყობათ, რომ მთელი ღამე არ უძინიათ.

ხანგრძლივი სიჩუმე.

იუდიტი დგება და უხმოდ იწყებს საფერფლეების, ბოკლების შეგროვებას).

ადამი — ამ ისტორიის მოყოლა სხვანაირადაც შეიძლება, იუდიტი.

იუდიტი — (შეჩერდება) როგორ?

ადამი — ისე, როგორც მოხდა.

იუდიტი — გგონია, ეცრუობ?

ადამი — დარწმუნებული ვარ, არა. ყურადღებით გისმენდი. პრაქტიკულად თითოეული შენი სიტყვა მახსოვს. იუდიტი, შენ მე

სიყვარულის ისტორია მიაბე, ოსვენციმით განათებული სიყვარულისა.

იუდიტი (გაოგნებული) — ოსვენციმით განათებული?! ეს როგორ გავიგო? შენ რა იცი ოსვენციმზე?

ადამი — ყველაფერი, რისი წაკითხვაც შეიძლება მის შესახებ და მაინც არაფერი; ისევე, როგორც არც შენ იცი მასზე რამე.

იუდიტი — მე ნუ მედრები. მე ებრაელი ვარ.

ადამი — ეს ჯერ კიდევ არაფერს ნიშნავს. ჩვენ ყველანი ებრაელები ვართ.

იუდიტი — შენ მე მაკვირვებ, ადამ. ფილოსოფოსივით მჭევრმეტყველებ, ვერასოდეს ვიფიქრებდი, რომ შენ... რომ შენ, მაგალითად რამეს კითხულობ ოსვენციმზე.

ადამი — ვკითხულობ. განუწყვეტლივ, მას შემდეგ, რაც შენ გააციანი, წიგნს წიგნზე. ოფისში ოსვენციმის შესახებ ლიტერატურის მთელი ბიბლიოთეკა მაქვს. ამოუნურავი თემაა.

იუდიტი — ჩემთვის არასოდეს გითქვამს.

ადამი — იმიტომ, რომ ვხედავდი: შენ სადღაც მიდიოდი. მხოლოდ არ ვიცოდი, რომ სიყვარულს გაუბობდი. შენ ჩემთან ცხოვრობდი, სიზმრებში კი მასთან მლაღატობდი.

იუდიტი — მაშ, საქმე ასეა. მიცვალებულზე ეჭვიანობ.

ადამი — შეიძლება. მაგრამ სხვანაირად შენ ვერ გაგიგებდი. ვერ გაგიგებდი, რა გამოძრავებდათ. რა აიძულებდა მას დაენერა მონანიების რომანი, მერე კი, შენთან ერთად მისთვის სიკვდილი მიესაჯა და რამ გაიძულა განაჩენი სისრულეში მოგეყვანა, რომ ამით შერწყმოდი რაღაც მისტიკურ ერთიანობას, თუ სწორად გავიგე შენი სიტყვები.

იუდიტი — ახლა გაიგე ის, რასაც წინათ ვერ იგებდი?

ადამი — სულ ცოტა, თხუთმეტი წიგნი მაინც წავიკითხე მანიაკალურ დეპრესიასა და პარანოიაზე.

(ხანგრძლივი სიჩუმე)

ოსვენციმის ანულირება არავის ძალუძს, იუდიტ. არავის. და აქ არანაირი უფლებამოსილება საქმეს არ უშველის.

იუდიტი — (ხმაში სულ უფრო მეტი სასოწარკვეთილებაა) მე იქ ვიყავი. ვნახე. ოსვენციმი არ არსებობს.

ადამი (მიდის იუდიტთან, მაგრამ ჰკიდებს ხელს მხრებზე). — მე ორი შვილი მყავს. ისინი ნახევრად ებრაელები არიან. ჯერჯერობით

არაფერი იციან. სძინავთ. ვინ უამბობს მათ ოსვენციმზე? ჩვენ ორი-
დან რომელი ეტყვის, რომ ისინი ებრაელები არიან?

(ხანგრძლივი სიჩუმე. ადამს მაგრად უჭირავს იუდიტი მხრე-
ბით).

იუდიტი (ჩუმად, თითქმის მუდარით) — და თუ არ ვეტყვით?..
ფარდა

თუმცა, ხელნაწერებს რომ არჩევდა, კეშერიუმ მიაგნო მეორე,
გაცილებით უფრო რადიკალურ ფინალს, მართალია, თავისუფალ
ლექსად იყო გაფორმებული, რაც მის უფრო ადრეულ შექმნაზე მე-
ტყველებდა. ესე იგი ეს უფრო პროტოტიპი იყო, ვიდრე საბოლოო
ვარიანტის ნამდვილი ალტერნატივა.

ადამი — მან შვილი მოგიკლა,

შენ მოუკალი წიგნი.

ისე დანვი, როგორც ოსვენციმის ღუმელში.

ნამდვილად ღირსეული შურისძიებაა,

ქვეშეცნული როგორც ამბობენ.

არ შევუდგები კვლევას ჩვენს შორის ვინ არის

მკვლელი,

მაგრამ იქ ცქერა საშინელებაა.

მე მხოლოდ ახლა ვხედავ, ვხედავ და ვიგებ,

ვიგებ ვნებას,

ვიგებ შიშს,

ვიგებ სწრაფვას დამალვისა,

ვიგებ რას ნიშნავს

იყო ებრაელი,

ვიგებ განაჩენს,

ვიგებ, ვიგებ.

იუდიტი — შენ არ იყავი დამნაშავე და იყავი ძლიერი.

ახლა ყველაფერი დასრულდა.

ვიცოდი, ყველაფერი ასე მოხდებოდა.

რომ მე გამომედევენებოდა,

რომ ლაფში ამოვესვარე.

ტალახში ჩავეფულე.

გამლენავდა ხელით.

ვიცოდი ხსნა არ იყო

ადამი — მე ორი შვილი მყავს,
ორი ნახევრად ებრაელი.
ვინ უამბობს მათ ოსვენციმზე,
ვინ ეტყვის, რომ ებრაელები არიან?

იუდიტი — ყველაფერი გაქრა, რაც შენში მომწონდა.
შენ გახდი სუსტი, ისტერიული, მშიშარა და
ენამახვილი.

ადამი — დაე, ამას ნუ გაიგებენ ებრაელისგან
თვითონ ვუამბობ,
რომ შიშს არ შეეჩვიონ.

იუდიტი — მაგრამ შენ ხომ უკვე გიპყრობს შიში.
რა კარგად ვიცი ეს, ადამ,
რა ძალიან არ მინდოდა.
ამაშია მთელი ჩემი ცხოვრება ბ. -სთან:
ზოგჯერ თავს იშვებდა, თავშეკავებას კარგავდა —
სირცხვილიაო ცხოვრება, ყვიროდა იგი თავზე
ხელწავლებული.
სირცხვილია ცხოვრება, სირცხვილია ცხოვრება!
გიყვარდე, ვემუდარებოდი მე.
ვემუდარებოდი, ხელში ავეყვანე.
სირცხვილია ცხოვრება, სირცხვილია ცხოვრება!
გიყვარდე, ვემუდარებოდი მე...
(მოულოდნელად ჩუმდება.
ხანმოკლე სიჩუმე)

ადამი — მაშ... სიყვარული?

იუდიტი — ეს ჩვენი ერთადერთი შანსია.

ადამი — სიყვარული! (უცბად ხარხარს იწყებს).

იუდიტი — სიყვარული! (ისტერიული სიცილი მასაც გადაედება)

(ადამი მაგიდიდან იღებს რაღაც, მსუბუქ საგანს — ვთქვათ, სიგარეტის კოლოფს — და იუდიტს ესვრის. იუდიტიც რაღაცას იღებს — ვთქვათ, სკამის ბალიშს — და ადამს უმიზნებს.

მათ შორის დუელის მსგავსი რამ თამაშდება: ეს თამაშია, მაგრამ მასში არის რალაც სასტიკი, რალაც სახიფათო. საგნები დაფრინავენ, ზოგი მაგიდიდან, ზოგი სკამებიდან ალებული, იუდიტისგან ადამისკენ, ადამისგან იუდიტისკენ, და მათთან ერთად დაფრინავენ სიტყვები სხვადასხვა ინტონაციით, სხვადასხვა ემოციური სისავსით).

ორივე — სიყვარული! სიყვარული! სიყვარული!.. სიყვარული (ჰაერში დაფრინავენ სიტყვები, ჰაერში დაფრინავენ ნივთები)

ფარდა

კეშერიუს ცხვირიდან ძენკვზე დაკიდებული საკითხავი სათვალე ჩამოუვარდა. მან უძრავი მზერა მიაპყრო ჰაერში, ფანჯარაში შემოჭრილი დაისის მზის სხივებში მოლივლივე მტვრის ნაწილაკებს, რომლებიც რალაც საზიზღარ მიკრობებს ნააგავდნენ, ოთახში საზეიმო ფერხულში ჩაბმულნი. როგორც ყოველთვის, როცა ხელში პიესას იღებდა, ახლაც უსიამოვნო გრძნობამ შეიპყრო, თითქოს მოატყუეს და გაძარცვეს. ხელნაწერ შენიშვნებს შორის იყო რემარკა, თავისებური შეხსენება, როგორსაც ავტორები ხშირად იწერენ თავისთვის — ფურცელზე ან მაგნიტურ ლენტაზე, — რათა შემოქმედებითი აღმაფრენის დროს არ დაავიწყდეთ, თუ კერძოდ, რას წერენ. კეშერიუმ ეს რემარკა ახლა ეკრანზე არ გამოიყვანა: იმდენჯერ ჰქონდა ნაკითხული, რომ ზეპირად იცოდა. „ამ პიესას საფუძველში — ნათქვამი იყო რემარკაში, — უძევს რომანი. ამგვარად, ნაწარმოების რეალობა მეორე ნაწარმოებია. თანაც ეს მეორე ნაწარმოები — რომანი — სრულად ჩვენთვის ცნობილი არ არის. ცნობილი არ არის იმავე დონით, როგორც უცნობი და გაუგებარია შექმნილი სამყარო: ესე იგი, იგი ჩვენთვის იმდენადვე ბუნდოვანია, რამდენადც ბუნდოვანია ეს სამყარო, რასაც ჩვენ სხვა სიტყვას — „რეალობას“ ვუწოდებთ. იგი, ეს სამყარო იმდენადვე ფრაგმენტულია, მაგრამ იმდენადვე შეცნობადი: ჩვენ ხომ მისი, ჩვენთვის ბოძებული სამყაროს ლოგიკის შესატყვისად ვცხოვრობთ?

მხოლოდ რეალობა, კეშერიუს მიერ მოცემული სიუჟეტის თვითნებობის სახით, უბრალოდ გაქრა კეშერიუს მხედველობის არედან, და ახლა იგი უძრავი მზერით იცქირებოდა იქით, სადაც ის უნდა ყოფილიყო, იცქირებოდა ისე, როგორც უყურებდა მტვრის ნაწილაკების ქაოტურ ცეკვას, ეს ცეკვა ნააგავდა ნიშნების რალაც

ზეგრძნობად სიტყვას: მომაჯადოებელსა და გაუგებარს. როგორც ყოველთვის, როცა კეშერიუ პიესის ფინალისკენ მიდიოდა, ახლაც საკუთარ თავს დაუსვა ჰამლეტისეული კითხვა, რომელიც მისთვის უღერდა არა როგორც „ყოფნა, არ ყოფნა“, არამედ — „ესე ვარ მე, თუ ესე არა ვარ?“ არადა რა ადვილია: მისი სამყარო ხომ ხელნაწერთა სამყაროა, მისი ცხოვრება ყოველთვის ხელნაწერთა შორის მიმდინარეობდა, ხელნაწერთა შორის ტრიალებდა, შეიძლება ითქვას, ხელნაწერები ყოველი მხრიდან არშეასაღებლად ევლებოდა მის ცხოვრებისეულ გზას, — ასე რომ, თუკი საკუთარი ბედის საბედისწერო ახსნას იგი ბოლოს ისევ ხელნაწერებში აღმოაჩენს, რომელიც დაწვეს, — ეს ლოგიკისგან ძალიან შორს არ იქნება.

კეშერიუმ ხმამაღლა გაიცინა; ეს ნაწყვეტ-ნაწყვეტი ხმა ახლა გაისმა არა ისე, როგორც სიცილი, არამედ როგორც მშრალი ღრუჭუნის „Finita la commedia“, — გაიფიქრა ისე, რომ თვითონაც არ იცოდა პიესა ჰქონდა მხედველობაში თუ რაღაც სხვა, შესაძლოა, უფრო ფართო და მრავლის მომცველი: ვთქვათ, ცხოვრება ან რეალობა, მაშასადამე, — ეგრეთ წოდებული რეალობა. ალბათ არ ღირდა, ეს პიესა არ უნდა ნაეკითხა. გვერდების სწორებისას დროდადრო მაინც გადაიკითხავდა ხოლმე. რატომ? შეიძლება იმიტომ, რომ იგი რაღაცნაირად ახსენებდა უკეთეს დროს... ყოველ შემთხვევაში, ახლა ეჩვენებოდა, რომ მას ჰქონდა უკეთესი დრო. უეჭველად ოდესღაც, დიდი ხნის წინათ კეშერიუს ჰქონდა რწმენა, უფრო მეტიც, შეიძლება ითქვას, რომ რწმენა წარმართავდა მის ცხოვრებას. რამდენადაც მოცემულ მომენტში იგი ზუსტად ფანჯარასთან იდგა და მანანალებს გადასცქეროდა, აზრად მოუვიდა, რომ ოდესღაც, დიდი ხნის წინათ მანანალებსაც სხვანაირად უყურებდა. თავის ინტელექტუალურ ქედმაღლობით კეშერიუმ ოდესღაც, დიდი ხნის წინათ წარმოიდგინა, რომ მორალური უფლება ჰქონდა შესცოდებოდა ის ადამიანები; ამის შედეგად მანანალებსა და საკუთარ თავს შორის ააგო თანაგრძნობის მასიური მოლიპული კედელი — მხოლოდ და მხოლოდ იმისათვის, რომ ეყოყნა თავისი სოციალური გულისხმიერებით. იგი მონანილეობასაც კი იღებდა სხვადასხვა მოძრაობებში, რომლებიც მანანალებს იმისთვის იყენებდნენ, რათა მათი არსებობა წარედგინათ როგორც სკანდალური ფაქტი, რაც ეჭვქვეშ აყენებდა ტირანული ხელისუფლების ლეგიტიმურობას, რაც სოციალური სამართლიანობის ყალბ თეზისს ეყრდნობოდა.

ახლა კეშერიუს მანანნალები აღარ აინტერესებდა. შესაძლოა სწორედ ამის გამო ჰქონდა მათ მიმართ გადაულახავი სწრაფვა. ერთი მხრივ, მათი შემყურე ერთგვარ სინდისის ქენჯნას განიცდიდა, თითქოს რაღაც გაგებით, მათ უღალატა, გასაჭირში მიატოვა. მეორე მხრივ, კეშერიუ ვერ უარყოფდა, რომ მას ართობდა და აინტერესებდა მათი თამაშები, მათი წეს-ჩვეულებები. ის, თუ როგორ იკრიბებოდნენ, როგორ ესალმებოდნენ ახალმოსულებს. მათი ტომ-რები და პაკეტები. იქიდან ამოღებული ნივთები. ჭუჭყიანი, გაქონილი თითები, რითაც სკამზე გაშლილ გაზეთზე ქონის ნაჭრებს ჭრიდნენ. უზარმაზარი ჯაყვები. პლასტმასის ბოთლები წყლით. სახეები, ტანსაცმელი, ნიღბები (ასე ვთქვათ), მათი სიცილი.

კეშერიუ ზოგჯერ იმაზე ფიქრობდა, რატომ ხდებოდა ისე, რომ ამ მკაცრ სახეებზე ხშირად ჩნდებოდა ბრაზი, მრისხანებაც კი, ოღონდ მელანქოლიას ან სევდას ვერასოდეს დაინახავდი. ცოტ-ცოტაობით გაიგო, რომ ამ ადამიანებს მელანქოლიის მიზეზი არ გააჩნდათ: მათ ხომ მოგონებები არ გააჩნდათ. მათ ისინი დაფანტეს ან გაანადგურეს; ასე რომ, წარსული აღარ ჰქონდათ; თუმცა სიმართლე ითქვას, არც მომავალი. ისინი ცხოვრობენ წარუვალი ანმყოს იმ მდგომარეობაში, რომელშიც წმინდა ყოფა შეიგრძნობა როგორც უშუალო, ამასთანავე, ერთადერთი რეალობა, რა ფორმებიც არ უნდა მიეღო მას: გაჭირვებისა და სიღატაკის, თუ გაჭირვებისა და სიღატაკისგან თავდაღწევის სიხარულისა. ესენი იყვნენ ადამიანები უისტორიოდ და ეს აზრი კეშერიუს მათდამი ჩუმ სიმპათიას უღვიძებდა. რასაკვირველია, მან შესანიშნავად იცოდა, რომ თითოეულ მათგანს აქვს თავისი უსიხარულო ისტორია, რამაც აქ მოიყვანა; მაგრამ კეშერიუს ეგონა, რომ სანამ აქ მოხვდებოდნენ, ამ ისტორიებმა მანამდე, დიდი ხნით ადრე, დაკარგა ნებისმიერი მნიშვნელობა (თუკი საერთოდ მსგავს ისტორიებს შეიძლება ჰქონოდა რაიმე მნიშვნელობა).

მას შემდეგ, რაც კეშერიუ განთავისუფლდა ზედმეტი კომპლექსებისგან, იგი უთუოდ, უფრო უშუალოდ და შეიძლება ითქვას, უფრო ადამიანურად ექცეოდა მანანნალებს. ამასთან, არასოდეს მთლიანად არ გამოორიცხავდა შესაძლებლობას, რომ ერთ მშვენიერ დღეს თვითონაც მათ შორის, სკვერში მდგომ მერხზე აღმოჩნდებოდა. არა, არა ეს დღესვე როდი მოხდება, შეიძლება ხვალ ან ზეგ. რატომაც არა? კეშერიუ ვერ იხსენებდა ვერც ერთ კანონს, ვერც

ერთ ადამიანს, რომლებიც (კანონი თუ ადამიანი) შეძლებდნენ გარანტიით დაეცვათ იგი ასეთი ფინალისაგან.

ეს აზრი, არცთუ სასიხარულო, კეშერიუს სულ მთლად უმიზეზოდ როდი მოსდიოდა. ახსოვდა, რომ ჯერ კიდევ დღეს დილით აპირებდა, ასე ეთქვათ, „ემუშავა“: მაგიდაზე ორი ხელნაწერი ედო, რომლებიც ელოდებოდნენ როდის დაიწყებდა მათ რედაქტირებას. მაგრამ ის იყო ხელში აიღო პირველი ფურცელი და შეუდგა სტილისა და შეცდომების გასწორებას, თავს ტყვიასავით მძიმე აპათია დააცხრა. ადრე თუ გვიან კეშერიუ იძულებული გახდება თავს გამოუტყდეს, რომ ყელში ამოუვიდა თავისი პროფესია. მას უბრალოდ, მობეზრდა განსჯა, კარგია თუ ცუდი ესა თუ ის წიგნი. ეს საკითხი ახლა კეშერიუსთვის სულერთი გახდა, თუმცაღა მსგავსი საკითხების გადაწყვეტით ირჩენდა თავს, ეს იყო მისი მოწოდება, და თუ შემდეგშიც გულგრილი დარჩება მსგავსი საკითხებისადმი, მაშინ აღარც პროფესია ექნება, აღარც გამომუშავება. ნამდვილად მართალი იყო მისი ყოფილი ცოლი, რომელმაც მრავალი წლის წინათ, ერთი საუბრისას კეშერიუს ურჩია საქმიანობის შეცვლა. „შენ არ გესმის დროის სულისკვეთება“, — უთხრა ყოფილმა ცოლმა, და კეშერიუც დაეთანხმა, დაეთანხმა ქედმაღლურად და ზიზლით, რადგანაც ცოლი მუდამ მართალი გამოდიოდა, კეშერიუს კი მუდამ სძულდა იგი ამის გამო.

ბინდდებოდა. ოთახში, რომლისკენაც ფანჯარასთან მყოფი კეშერიუ ზურგით იდგა, სიბნელე ჩამონვა. მრუმე კუთხეში კომპიუტერის განათებული ეკრანი ციმციმებდა: ეტყობოდა კეშერიუს დავინყნოდა მისი გამორთვა. მანამდე რაღაც ოპერაცია დაიწყო, მაგრამ მერე ან დაავიწყდა, ან ბოლომდე არ მიიყვანა, და ახლა კომპიუტერი მოსაწყენი, ჯიუტი მანერით, კეშერიუს ზურგს უგზავნიდა მომთხოვნ და ამაო კითხვას:

შემდეგი ოპერაცია.

გაუქმება.

მეჩიქა!

2002 წლის 10 დეკემბერს, ლიტერატურის დარგში
ნობელის პრემიის გადაცემისას
იმრე კერტესის მიერ წაკითხული ლექცია

მთარგმნელი
ვახტანგ პაიკიძე

უნდა დავინყო აღიარებით, შეიძლება, უცნაური, მაგრამ საკვებით გულწრფელი აღიარებით. როგორც კი თვითმფრინავში ჩავჯექი, სტოკჰოლმში რომ ჩამოვსულიყავი და მიმელო 2002 წლის ლიტერატურის ნობელის პრემია, იმ წუთიდანვე ზურგს უკან ვგრძნობ უხილავი გულცივი მეთვალყურის მკაცრ მზერას. და ახლა, ამ საზეიმო ჟამს, როცა მოულოდნელად აღმოვჩნდი საყოველთაო ყურადღების ცენტრში, უფრო იმ მკაცრ მეთვალყურედ მიმაჩნია თავი, ვიდრე მწერლად, რომლის მკითხველი უცბად გახდა მთელი მსოფლიო. მე მხოლოდ იმაზე ვამყარებ იმედს, რომ სიტყვა, რომლის წარმოთქმის საშუალება მომეცა ესოდენ მნიშვნელოვანი შემთხვევის გამო, დამეხმარება თავი დავალწიო ამ გაორებას, მომცემს საშუალებას გავამთლიანო ჩემში არსებული ორი პიროვნება.

ჯერჯერობით მე თვითონაც არ ვიცი კარგად, რა არის არსი ძვირფას ჯილდოსა და ჩემს მწერლობას, ჩემს ცხოვრებას შორის არსებული აუხსნელი წინააღმდეგობისა. შეიძლება, მე მეტისმეტად დიდხანს და არაერთგზის ვცხოვრობდი დიქტატურის პირობებში, მტრულ, უსაშველოდ უცხო სულიერ ატმოსფეროში და ამის გამო ვერ შევიძინე მწერლური თვითშეგნება; მის შესახებ არც კი მიფიქრია არასოდეს. თანაც ყველა იმას მაგრძნობინებდა, რომ ჩემთვის საინტერესო საკითხები, ის „თემა“, რომელსაც მე ვუტრიალებ, სულაც არ არის საინტერესო და აქტუალური. მოკლედ რომ ვთქვათ, ზემოთ ხსენებული მიზეზითაც ყოველთვის მიმაჩნდა, რომ მწერლობა უაღრესად კერძო საქმეა, მით უფრო, რომ ეს საკვებით შეესაბამებოდა ჩემს რწმენას.

რა თქმა უნდა, კერძო არასერიოზულს არ ნიშნავს, თუმცა სერიოზულობა ცოტათი სასაცილოდ გამოიყურებოდა იმ სამყაროში, რომელშიც სერიოზულად მხოლოდ სიცრუეს მიიჩნევდნენ. აქ ხომ სუფევდა ფილოსოფიური აქსიომა, რომლის თანახმად სამყარო არის ჩვენს გარეშე არსებული ობიექტური რეალობა. მე კი

1955 წლის გაზაფხულის ერთ მშვენიერ დღეს აღმოვაჩინე, რომ არსებობს ერთადერთი რეალობა და ეს რეალობა ვარ თვითონ მე, ჩემი სათუთი სიცოცხლე, რომელიც გაურკვეველი ვადით მიბოძა ბუნებამ და რომელიც უცხო იდუმალმა ძალამ მიითვისა, გააეროვნულა, თავისებურად განსაზღვრა და დაშტამპა. მე იძულებული ვარ, წავართვა ჩემი სიცოცხლე ეგრეთ ნოდებულ ისტორიას — ამ საზარელ მოლოხს. უნდა წავართვა, რადგან ეს ნაბოძარი მხოლოდ მე მეკუთვნის და იგი უნდა გამოვიყენო ჩემი შეხედულების შესაბამისად.

რალა თქმა უნდა, ჩემმა ასეთმა პოზიციამ დამაპირისპირა მთელ გარემოსთან, ყველაფერ იმასთან, რაც, თუმცა არა ობიექტური, მაგრამ მაინც უეჭველი რეალობა იყო. მე ვგულისხმობ კომუნისტურ უნგრეთს, სოციალიზმს, რომელიც ყოველდღიურად უფრო და უფრო „ჯანსაღდებოდა და მშვენიერდებოდა“. თუ სამყარო ჩვენგან დამოუკიდებლად არსებული ობიექტური რეალობაა, მაშინ ადამიანის პიროვნებაც ობიექტია (თავის თავისთვისაც კი), მისი ცხოვრების ისტორია კი სხვა არაფერია, თუ არა ისტორიულ შემთხვევითობათა უთავბოლო მწკრივი, რასთანაც ადამიანს თითქმის არავითარი დამოკიდებულება არა აქვს და მხოლოდ უნდა აკვირვებდეს მათი არსებობა. ამ ცხოვრების ერთ მთლიანობაში წარმოდგენას აზრი არა აქვს, რადგან მასში შეიძლება აღმოჩნდეს იმდენად ობიექტური მომენტები, რომ სუბიექტური ადამიანური „მე“ მათზე პასუხისმგებლობას ვერ იკისრებს.

ერთი წლის შემდეგ, 1956 წელს, მოხდა უნგრეთის რევოლუცია. ისტორიისათვის მცირე ხნით ქვეყანაში გაიმარჯვა სუბიექტურობამ, მაგრამ საბჭოთა ტანკებმა სწრაფად აღადგინეს ობიექტური რეალობა.

მე სულაც არ ვლაპარაკობ ირონიულად, მაგრამ თუ ჩემს სიტყვებში მაინც იგრძნობა ირონია, გთხოვთ ჩაუფიქრდეთ იმას, თუ რა დაემართა XX საუკუნეში ენას, სიტყვას. მთავარი და შემადრწუნებელი აღმოჩენა ჩვენი ეპოქის მწერლობისა, ალბათ, ის არის, რომ ის ენა, რომელიც გადმოგვეცა ჩვენი მამა-პაპათა კულტურისაგან, ახლა აღარ ვარგა რეალური პროცესების აღსაწერად, იმ ცნებათა გამოსახატავად, ოდესლაც ფრიად ერთმნიშვნელოვანი რომ იყო. გავიხსენოთ კაფკა, გავიხსენოთ ორუელი, რომელთა ხელში წინანდელი ენა დაიფშვნა; მათ თითქოს ცეცხლის

აღში გაატარეს ენა, რათა წარმოგვიდგინონ ფერფლი, რომელშიც მოჩანს ახალი, აქამდე უცნობი ნიშნები.

მაგრამ მე მინდა დავუბრუნდე ჩემს კერძო საქმეს — მწერლობას. იმ საკითხებს, რომლებიც მწერლობასთან დაკავშირებით წამოიჭრება, ჩემს მდგომარეობაში მყოფი კაცი, ჩვეულებრივ არ უფიქრდება. მაგალითად, ჟან პოლ სარტრმა პატარა ნიგნი უძღვნა საკითხს იმის შესახებ, თუ ვისთვის ვწერთ. ეს საკითხი რამდენადაც საინტერესოა, იმდენადვე სახიფათოცაა, ამიტომ მე მადლიერი ვარ ჩემი ბედისა, რომ არასოდეს დამჭირვებია, მეფიქრა მასზე. მართლაც, რატომ არის ეს საკითხი სახიფათო? მაგალითად, თუ გადავწყვიტეთ, რომ ჩვენი მოვალეობაა არა მარტო ესთეტიკური სიამოვნება მივანიჭოთ რომელიმე საზოგადოებრივ კლასს, არამედ გავლენაც მოვახდინოთ მასზე, უწინარეს ყოვლისა, მოგვიხდება შევაფასოთ საკუთარი სტილი: გამოდგება თუ არა იგი საჭირო გავლენის მოსახდენად? მალე მწერალს ეჭვი შეიპყრობს და იძულებულია, თავის თავს ჩაუღრმავდეს: საიდან უნდა ვიცოდე მე, რა სჭირდება ჩემს მკითხველს, რა მოსწონს მას? ყოველ კაცს ხომ არ გამოვკითხავ? ანდა რას მომცემს ეს? მკითხველთა შესახებ მხოლოდ ჩემს წარმოდგენებს ვემყარები, ვითვალისწინებ იმ მოთხოვნილებებს, რომელსაც მე მივანერმათ, ნამდვილად კი?.. მაშ, ვისთვის წერს მწერალი? პასუხი ერთია: თავისთვის.

ყოველ შემთხვევაში, დაბეჯითებით შემიძლია ვთქვა, რომ ეს პასუხი არაპირდაპირი გზით არ მიმიღია. მართალი რომ ვთქვა, ჩემი საქმე უფრო იოლი იყო: მე მკითხველები არ მყავდა და არც ვინმეზე გავლენის მოხდენა მსურდა. წერა დავინყე არა მიზანდასახულად, არამედ ისე, რომ, რასაც ვწერდი, არავისთვის არ იყო განკუთვნილი. თუ ჩემს მუშაობას მაინც ჰქონდა რაღაც მიზანი, იგი იყო ერთადერთი: ენისა და ფორმის მხრივ შემოქმედების საგნის ერთგული ვყოფილიყავი. ანგაჟირებული ლიტერატურის სახელმწიფოებრივი რეგულირების სასაცილო და თანაც პირქუშ ეპოქაში ზემოხსენებული მიზნის გარკვევა ჩემთვის სულაც არ იყო უმნიშვნელო საქმე.

უფრო ძნელია ვუპასუხოთ მეორე კითხვას, რომელიც სავსებით მართლზომიერია, უამრავ ეჭვს კი იწვევს: რისთვის ვწერთ? პირადად მე ამ მხრივაც ბედმა გამიღიმა, რადგან კითხვის პასუხის

საპოვნელად თავისტეხა არ დამჭირებია. ბარემ აქვე ვიტყვი, რომ ეს შემთხვევა დამაჯერებლად მაქვს აღწერილი რომანში „ფიასკო“. მოხდა კი შემდეგი: ერთი სახაზინო დაწესებულების ცარიელ დერეფანში ვიდექი, როცა ჩემთვის უხილავი გვერდითი დერეფნიდან ჩემს ყურამდე მოაღწია ნაბიჯების ხმამ. უცნაური აღლევება ვიგრძენი: ნაბიჯების ხმაური ახლოვდებოდა და უცბად მომეჩვენა, რომ მრავალი ათასი ადამიანის ფეხის ხმა მესმის, თუმცა დერეფანში, ალბათ, მხოლოდ ერთი კაცი მოდიოდა. მწყობრით მომავალი რაზმი მიახლოვდებოდა თითქოს და უცბად ვიგრძენი, რომ ეს რაზმი და ნაბიჯების ხმაური უცვლელი ძალით მიზიდავდა. ვიდექი დერეფანში და იმ წუთებში მივხვდი, რას ნიშნავს თვითაღკვეთის ექსტაზი, რას ნიშნავს გამაბრუებელი ტკობა მასაში გათქვეფით, რასაც ნიცშემ, მართალია, სხვა, მაგრამ ჩემი შემთხვევისთვისაც შესაფერის კონტექსტში დიონისური განცდა უწოდა. თითქოს რაღაც ძალა მიზიდავდა, მიბიძგებდა, შევერთებოდი იმ რაზმს, და მე იძულებული გავხდი, კედელს ავკროდი, რათა თავი დამეღწია ამ ჯადოსნური სწრაფვისაგან.

ჩემი ცხოვრების ამ დაუფინყარ წუთებზე ისე გიამბობთ, როგორც განვიცადე იგი. წყარო ამ მოლანდებისა, ალბათ, ჩემში კი არ იყო, არამედ სადღაც ჩემს გარეთ. ხელოვნების ადამიანთათვის ცნობილია ასეთი წუთები. ოდესღაც მას უეცარ გაციისკროვნებას უწოდებდნენ.

მაგრამ ძალიან საეჭვოა, რომ ესთეტიკურ განცდათა კატეგორიას მივაკუთნოთ ის, რაც მე განვიცადე. მე ვიტყოდი, რომ ეს უფრო ეგზისტენციალური განჭვრეტა იყო. და ამ განჭვრეტამ გამიკაფა გზა არა ხელოვნებისკენ, რომლის ხერხებს მე შემდგომში დიდხანს ვეუფლებოდი, არამედ დამიბრუნა თითქმის უკვე დაკარგული სიცოცხლე. მე განვიცადე მარტოობის გრძნობა, შეგრძნება უფრო რთული ცხოვრებისა, რომელთანაც უნდა მიმიყვანოს იმან, რის შესახებაც ახლახან ვამბობდი — დახავსებული წყობილებისაგან თავის დაღწევის მისწრაფებამ, იმ ისტორიისაგან თავის დაღწევის მისწრაფებამ, რომელიც გართმევს პიროვნულ სახესა და ბედნიერებას. საშინელება იყო იმის შეტყობა, რომ ნაციისტური საკონცენტრაციო ბანაკებიდან დაბრუნების სულ რაღაც ათი წლის შემდეგ, ცალი ფეხით კვლავ სტალინური ტერორის შემზარავ კომმარში ჩაფლულს, იმ საშინელებათა შესახებ

შემომრჩენია მხოლოდ ბუნდოვანი მოგონებანი და რამდენიმე ანეკდოტი. როგორც ასეთ შემთხვევაში იტყვიან, ყველაფერი ეს თითქოს მე არ გადამხდენია თავს.

ეტყობა, ასეთ წუთიერ გაცისკროვნებას თავისი წინაისტორია აქვს. ალბათ, ზიგმუნდ ფროიდი ჩათვლიდა, რომ აქ ხდება რომელიღაც მტანჯველი შთაბეჭდილების გაძევება გონებიდან. ვინ იცის, შესაძლებელია, ის მართალი იყოს. რამდენადაც მეც რაციონალისტი უფრო ვარ და არავითარ მისტიციზმსა და ექსტაზს არ ვცნობ, ამდენად, ზმანება ჩემთვის არის რაღაც რაციონალური, მაგრამ ზებუნებრივ გარსში გახვეული. იგი არის უეცარი, შეიძლება ითქვას, რევოლუციური აფეთქება ჩემში დიდი ხანია მომწიფებული აზრისა, არის რაღაც ისეთი, ძველები რომ გამოხატავდნენ წამოძახილით „ევრიკა!“ — „ვიპოვე!“ მაგრამ, კაცმა რომ თქვას, რა ვიპოვე მე?

ოდესღაც ვთქვი, რომ ეგრეთ წოდებული სოციალიზმი ჩემთვის იმავეს ნიშნავს, რასაც მარსელ პრუსტისთვის ნიშნავდა ჩაიში დამბალი ნამცხვარი „მადლენი“, რომელმაც დაკარგული დროის გემო და სურნელება უეცრად გაგვახსენა. 1956 წლის რევოლუციის ჩახშობის შემდეგ გადავწყვიტე უნგრეთში დავრჩენილიყავი, უწინარეს ყოვლისა, იმიტომ, რომ არ მსურდა ენა დამეკარგა. ახლა უკვე არა ბავშვს, არამედ მოზრდილ ადამიანს შესაძლებლობა მომეცა, დავკვირვებოდი მოქმედ დიქტატურას. ვნახე, როგორ აიძულებდნენ ხალხს, უარი ეთქვა თავის იდეალებზე, შევამჩნიე ჯერ გაუბედავი ფუსფუსი ადამიანებისა, რომელნიც ცდილობდნენ შეჰგუებოდნენ რეჟიმს, და მივხვდი, რომ იმედი ეშმაკის ინსტრუმენტია, რომ მორალი, კანტის კატეგორიული იმპერატივი სხვა არაფერია, თუ არა მორჩილი მსახური თავდაცვისა.

იმაზე მეტი თავისუფლება რალა იქნება, ვიდრე ის, რომელიც აქვს მწერალს შედარებით შეზღუდული, შეიძლება ითქვას, ქანცგანწყვეტილი, უფრო მეტიც, დაკნინებული დიქტატურის პირობებში? სამოციან წლებში უნგრული დიქტატურა იმდენად კონსოლიდირებული გახდა, რომ სურვილის შემთხვევაში შეიძლებოდა მისთვის გვეწოდებინა საზოგადოებრივი კონსესუსი, რომელსაც მოგვიანებით დასავლეთის სამყარომ გულკეთილი შემწყნარებლობით უწოდა „გულიაშ-კომუნიზმი“. როგორც ჩანს,

დასავლეთი თავიდან კი გამოთქვამდა ერთგვარ უკმაყოფილებას, მაგრამ შემდეგ უნგრული კომუნიზმი მისთვის მოსაწონ კომუნიზმად იქცა. ასეთი კონსესუსის ჭაობიან საფლობში კაცი ან საბოლოოდ უარს ამბობდა ბრძოლაზე, ან მაინც პოულობდა დაკლაკნილ ბილიკებს, რომელიც შინაგან თავისუფლებამდე მიიყვანდა მას. მწერლის ხელობა მაინცდამაინც ხარჯიანი არ არის, წერისათვის საკმარისია ქალღმერთი და ფანქარი. ყოველდღე, გავიღვიძებდი თუ არა მოუთმული და გულდამძიმებული, მაშინვე აღმოვჩნდებოდი იმ სამყაროში, რომლის აღწერაც მსურდა. ძალიან მალე მივხვდი, რომ აღწერე იმ ადამიანს, რომელიც იტანჯება ტოტალიტარული ლოგიკის უღელქვეშ, გადაწყვეტს იგი სხვა ტოტალიტარიზმის სისტემაში და ჩემი რომანის ენა ორი რეალობის ჰიპნოზურ მედიატორად იქცეოდა. ჩემი მაშინდელი მდგომარეობა გულახდილად რომ შევაფასო, უნდა ვთქვა: დასავლეთში, თავისუფალ საზოგადოებაში რომ მეცხოვრა, არა მგონია, სწორედ ის წიგნი დამწერა, რომელიც დღეს ცნობილია როგორც რომანი „უილბლო“ და რომელიც შვეციის აკადემიამ უმაღლესი ჯილდოს ღირსად ცნო.

არა, ალბათ, შევეცდებოდი სხვანაირად მეწერა. რა თქმა უნდა, ისევ სიმართლეს დავწერდი, მაგრამ, რომელიღაც სხვანაირ სიმართლეს. წიგნისა და იდეების თავისუფალ ბაზარზე, ალბათ, მეც გამიჩნდებოდა თავსატეხი — მეპოვა უფრო მკაფიო, მიმზიდველი ფორმა რომანისა: მაგალითად, შემეძლო დამერღვია დროთა კავშირი რომანში, რათა ყველაზე უფრო შთამბეჭდავი ეპიზოდები გადმომეცა. მაგრამ ჩემს თხრობაში საკონცენტრაციო ბანაკში ჩაგდებული გმირი საკუთარი დროით როდი ცხოვრობს, მას წართმეული აქვს ყველაფერი — დროც, ენაც, პიროვნებაც. მას არაფერი აგონდება, იგი მხოლოდ არსებობს. ამიტომ ჩემს უბედურ გმირს ისლა დარჩენია, გაითხოვოს თხრობის თანმიმდევრობის უსაშველო ერთფეროვნებაში, მას არ შეუძლია გვერდი აუაროს თავის მტანჯველ წერილმანებს. ღირსსახსოვარი, ტრაგიკული დიადი ნუთების ნაცვლად მან განიცადა ყველაფერი, რაც არანაკლებ მტანჯველი და ერთფეროვანია, ვიდრე თვით ცხოვრება.

მაგრამ ამ გამოცდილებამ გასაოცარი გაკვეთილები ჩამიტარა. თხრობის თანმიმდევრობის პრინციპმა მოითხოვა უკლებლივ

ყველა წარმოქმნილი სიტუაციის წარმოსახვით აღდგენა. ეს პრინციპი არ მაძლევდა უფლებას, ვთქვათ, იოლად გამომეტოვებინა ოცი წუთი, არ მაძლევდა მხოლოდ იმიტომ, რომ ეს ოცი წუთი თვალწინ მედგა, როგორც იდუმალი და შემზარავი შავი ორმო, რომელიც საძმო საფლავს მოგაგონებდათ. მე ვსაუბრობ იმ ოცი წუთის შესახებ სიკვდილის ბანაკ ბირკენაუს რკინიგზის ბაქანზე, რომლის გავლის შემდეგ ვაგონებიდან ჩამოსული ხალხი აღმოჩნდა „სელექციონერი“ ოფიცრის წინ. ბუნდოვნად მახსოვს ეს ოცი წუთი, მაგრამ რომანი მოითხოვდა, რომ არ დავჯერებოდი საკუთარ მეხსიერებას. ბევრი ანგარიში, უწყება და მოგონება წავიკითხე, მაგრამ თითქმის ყველა ერთხმად მონმოვდა, რომ მოვლენები სწრაფად ვითარდებოდა და რაიმეს დანამდვილებით შეტყობა შეუძლებელი იყო: ვაგონის კარები უცბად იღებოდა, ისმოდა ყვირილი და ძაღლების ყეფა, აცალკევებდნენ ქალებსა და კაცებს, საშინელ არეულობაში ბოლოს ადამიანები აღმოჩნდებოდნენ ოფიცრის წინ, რომელიც თვალს გადაჰკრავდა მათ, ხელს საითქენლაც გაიშვერდა და ისინი უკვე ტუსაღები იყვნენ.

ეს ოცი წუთი მე სხვანაირად დამამახსოვრდა. პირველწყაროებს რომ ვეძებდი, პირველ რიგში, წავიკითხე თადეუმ ბოროვსკის გულგამგმირავი და თვითგვემასავით სასტიკი მოთხრობები, მათ შორის, ისიც, რომლის სათაურია „ბატონებო და ქალბატონებო, შებრძანდით გაზის კამერაში!“. შემდეგ ხელთ ჩამივარდა იმ ფოტოსურათების სერია, რომელნიც ამერიკელებმა იპოვეს დახაუს ბანაკის განთავისუფლებისას: ბირკენაუს რკინიგზის სადგურზე ესესელი ჯარისკაცი იბარებს ცოცხალ საქონელს. თავზარდაცემული ვუყურებდი ამ ფოტოებს. ქალთა ლამაზი მოლიმარი სახეები, ცნობისმოყვარე მზერა ახალგაზრდებისა, რომელნიც მზად არიან კეთილი საქმისა და თანამშრობლობისათვის. და მე მივხვდი როგორ, რატომ გაქრა მათს მეხსიერებაში უმოქმედობისა და უმწეობის ეს სამარცხვინო წუთები. და როცა მე ჩავუფიქრდი იმას, რომ ეს ყველაფერი იმავე ფორმით მეორდებოდა ყოველდღე, ყოველკვირა, ყოველთვე მრავალი წლის განმავლობაში, ჩემთვის გასაგები გახდა იმ საშინელების ტექნოლოგია, რომელიც ხსნის, თუ როგორ შეიძლება თვით ადამიანური არსი დავუპირისპიროთ ადამიანის სიცოცხლეს.

ასე ნაბიჯ-ნაბიჯ მივიწვევდი წინ აღმოჩენათა უსასრულო გზაზე. ეს იყო, თუ შეიძლება ასე ითქვას, ჩემი ევრისტიკული მეთოდი. მალე მე გავიცნობიერე, რომ ჩემთვის ყველაზე მნიშვნელოვანი ის კი არ არის, ვისთვისა ვწერ, და არც ის, რატომ ვწერ, მე მხოლოდ ერთი შეკითხვა მაღელვებს: რა არის ის, რაც საერთოდ ჯერ კიდევ მაკავშირებს ლიტერატურასთან? მე ხომ ვიცოდი, რომ ლიტერატურისაგან, იმ იდეალებისა და სულიერებისაგან, რომელიც ასოცირდება ლიტერატურის ცნებასთან, მე გამიჯნული ვარ გადაულახავი ზღვარით, და ამ ზღვარს, ისევე როგორც ბევრ სხვა რამეს ჩემს ცხოვრებაში, ეწოდება ოსვენციმი. როცა ოსვენციმის შესახებ ვწერთ, უნდა გავიგოთ, რომ მან — ოსვენციმმა ლიტერატურა ერთგვარად შეუძლებელ საქმედ აქცია. ოსვენციმის შესახებ მხოლოს შავი რომანის დაწერა თუ მოხერხდება ან თუ დაიწერება იაფფასიანი კიჩი (მომიტივეთ ასეთი გამოთქმა), რომელიც იწყება ოსვენციმში და დღევანდლამდე გრძელდება. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ოსვენციმის შემდეგ ისეთი არაფერი მომხდარა, რაც მას უარყოფდა. ჩემს ნაწარმოებებში ჰოლოკოსტი არასოდეს მიჩვენებია წარსული დროის მოვლენად.

ჩემზე ამბობენ — ხან საქებრად, ხანაც აგდებულად — ერთი თემა აქვსო მწერლობაში, ჰოლოკოსტის თემა. არაფერი მაქვს საწინააღმდეგო, ერთგვარი შესწორებებით მართლაც შეიძლება ის ადგილი დავიკავო, რომელსაც მითმოვენ ბიბლიოთეკის შესაბამის თაროებზე. განა არსებობს თანამედროვე ავტორი, რომელიც ჰოლოკოსტის თემაზე არ წერდეს? მე მიმაჩნია, იმისათვის, რომ ადამიანმა გაიგონოს ის დათრგუნული ხმა, რომელიც ათწლეულების განმავლობაში ისმის თანამედროვე ევროპულ ხელოვნებაში, სულაც არ არის აუცილებელი შემოქმედების თემად ჰოლოკოსტი ავირჩიოთ. მეტის თქმაც შეიძლება: მე არ ვიცნობ ისეთ ნამდვილ, ჭეშმარიტ ხელოვნებას, რომელშიც არ იგრძნობოდეს ეს დათრგუნულობა. იგი გვაგონებს სვეგამწარებულ ადამიანს, რომელიც კომმარული ლამის შემდეგ უმწეოდ აცეცებს თვალებს გარემომცველ სამყაროში. იმ საკითხებს, რომლსაც მოიცავს ცნება ჰოლოკოსტი, მე არასოდეს ვთვლიდი რაღაც გადაუწყვეტელ კონფლიქტად გერმანელთა და ებრაელთა შორის; მე არასოდეს მიმიჩნევია ჰოლოკოსტი ებრაელთა ტანჯვის

ისტორიის უახლეს თავად, რომელიც ლოგიკურად გამომდინარეობს მანამდელი განსაცდელისაგან; არასოდეს ჩამითვლია იგი ეგრეთ წოდებული ისტორიის შემთხვევით და ერთეულ მოვლენად, არ ვთვლიდი მას ისეთ დარბევად, რომელიც მხოლოდ თავისი მასშტაბით განსხვავდება წინამორბედი დარბევებისაგან, არც ებრაული სახელმწიფოს წარმოშობის წანამძღვრად მიმაჩნია იგი. მე პოლოკოსტში აღმოვაჩინე ადამიანური სიტუაცია, დიდი მოგზაურობის ბოლო წერტილი, რომელსაც მიაღწია ევროპელმა კაცმა თავისი ორი ათას წელზე მეტი ხნის მორალურ-ეთიკური კულტურით.

დღეს ჩვენ მხოლოდ იმაზე უნდა ვიფიქროთ, საით ვიმოძრაოთ ასეთი ტვირთით. ოსვენციმის პრობლემა არ დგას ასე: გავავლოთ აქ ზღვარი თუ არ გავავლოთ; გვახსოვდეს იგი თუ ისტორიის ყუთში გადავუძახოთ; დავუდგათ თუ არა ძეგლი მილიონობით დაღუპულს და თუ დავუდგათ, როგორი უნდა იყოს იგი. ოსვენციმის ჭეშმარიტი პრობლემა ის გახლავთ, რომ იგი იყო, მოხდა და ამ ფაქტს ველარ შეცვლის ვერც ყველაზე კეთილი და ვერც ყველაზე ბილნი ზრახვანი. ეს მძიმე სიტუაცია, ალბათ, ყველაზე ზუსტად დაახასიათა უნგრელმა კათოლიკე პოეტმა იანოშ პილინსკიმ, როცა მას უწოდა „სკანდალი“. ცხადია, პოეტმა ის იგულისხმა, რომ ოსვენციმის ტრაგედია დატრიალდა ქრისტიანული კულტურის სფეროში და ამიტომ სულიერ-მეტაფიზიკური მნიშვნელობით გამოუსწორებელია ის, რაც მოხდა.

ძველი წინასწარმეტყველება გვეუბნება, რომ ღმერთი მოკვდა. ოსვენციმის შემდეგ, უეჭველია, მარტონი დავრჩით. საკუთარი ფასეულობანი ახლა თვითონვე უნდა შეექმნათ, შეექმნათ ყოველდღიური შეუპოვარი შრომით. დაე, ვერავინ შეამჩნიოს ეს შრომა, რომელმაც ბოლოს და ბოლოს იქნებ მოგვეცეს შედეგი და შექმნილი ფასეულობანი საძირკვლად დაედება ახალ ევროპულ კულტურას. პრემიას, რომელიც შვეციის აკადემიამ სწორედ ჩემს ნაშრომს უბოძა, მე მივიჩნევ იმის მაუწყებლად, რომ ევროპისათვის კვლავ მნიშვნელოვანი გახდა ის გამოცდილება, რომელიც შეიძინეს ოსვენციმის, პოლოკოსტის მომსწრე ადამიანებმა. თუ ნებას მომცემთ, ასე ვიტყოდი: შვეციის აკადემიის პოზიცია მონუმობს ერთგვარ გაბედულებას და რისკისათვის მზადყოფნასაც კი, რადგან ვინც გადანწყვიტა, ეს ტრიბუნა დაეთმო ჩემთვის,

ცხადია, კარგად იცოდა, რაზე ვილაპარაკებდი აქ. უეჭველია, ჩვენ ვალდებული ვართ ვიცოდეთ ყველაფერი, რაც შეიტყო მსოფლიომ ნდლჟსუნგ-ის (იგულისხმება ებრაელთა საკითხის „საბოლოოდ მოგვარება“), „საკონცენტრაციო სამყაროს“ მეშვეობით; მხოლოდ ამ ბოლო წერტილის ჩვენ მიერ გაცნობიერება იქნება შემოქმედებით ძალთა გადარჩენისა და შენარჩუნების ერთადერთი გარანტია. განა, ცხადად დანახვა თავისთავად არ არის ნაყოფიერი? გონების დიად გაბრწყინებაში, თუნდაც გაუნელებული ტრაგედიის პირობებში, ყოველთვის არის თავისუფლების მარცვალი — უდიდესი ევროპული ფასეულობა, რომელიც ჩვენს სიცოცხლეს ანიჭებს რაღაც უპირატესობას, გვაფხიზლებს ჩვენი ყოფიერების რეალურობისა და მასზე ჩვენივე პასუხისმგებლობის შესაცნობად.

ჩემთვის განსაკუთრებით სასიხარულოა, რომ ეს აზრები გაგიზიაროთ თქვენ ჩემს მშობლიურ ენაზე — უნგრულად. მე ნარმოშობით ბუდაპეშტელი ვარ, ებრაული ოჯახიდან, რომელიც დედის მხრივ მომდინარეობს ტრანსილვანიის კოლოფარიდან, მამის მხრივ კი ბალატონის სამხრეთ-დასავლეთით მდებარე ადგილებიდან. ჩემი ბებია და ბაბუა შაბათის შესახვედრად პარასკევობით ჯერ კიდევ ანთებდნენ სანთლებს, მაგრამ თავიანთი გვარი უკვე შეცვლილი ჰქონდათ უნგრულად. მათ ბუნებრივად მიაჩნდათ, რომ ებრაელობა მათთვის რელიგიაა, სამშობლო კი უნგრეთია. დედაჩემის მშობლები პოლოკოსტის ქარცეცხლში დაიღუპნენ, მამაჩემის მშობლები კი რაკოშის კომუნისტურმა დიქტატურამ გაისტუმრა იმქვეყნად, როცა ებრაელ მოხუცებულთა სახლი ბუდაპეშტიდან უნგრეთის ჩრდილოეთ საზღვართან გადაიტანა. მე მგონია, ეს მოკლე ოჯახური ისტორია სიმბოლურად განასახიერებს უახლოეს ეპოქაში ჩემი ქვეყნის ტანჯვის ისტორიას. ეს ყველაფერი მასწავლის იმას, რომ მწუხარება მოიცავს არა მარტო სიმწარეს, არამედ დიდ ზნეობრივ პოტენციალსაც. ვიყო თუ არა ებრაელი? ჩემი აზრით, ჩვენს დროში ეს, უწინარეს ყოვლისა, კვლავ ეთიკური პრობლემაა. თუ პოლოკოსტს დღეს კულტურის შექმნის უნარი შესწევს და ქმნის კიდევ, მიზანი მხოლოდ ერთია: გამოუსწორებელი რეალობიდან სულის ძალისხმევით იშვას ერთადერთი შესაძლებელი მონანიება — კათარსისი. ეს მისწრაფება მთამაგონებდა მე ყველაფერ იმას, რასაც ვაკეთებდი.

თითქმის ყველაფერი ვთქვი, რის თქმაც მინდოდა, მაგრამ პატიოსნად უნდა ვაღიარო: მაინც ვერ მოვახერხე სულის დამამშვიდებელი წონასწორობა დამემყარებინა ჩემს ცხოვრებასა, მწერლობასა და ნობელის პრემიას შორის. ამ წუთებში ვგრძნობ მხოლოდ უღრმეს მადლიერებას იმ სიყვარულისათვის, რომელმაც გადამარჩინა და დღევანდლამდე მაცოცხლებს. მაგრამ მაინც უნდა დამეთანხმოთ, რომ ჩემ მიერ გავლილი ძლივს შესამჩნევი გზა, ჩემი, თუ შეიძლება ასე ითქვას, „კარიერა“ რაღაცით საოცარია, აბსურდულია, რაღაც ისეთის მომცველია, რისი შეცნობა შეუძლებელია, თუ არ ავყევით ცდუნებას, რომ არსებობს ზებუნებრივი სინამდვილე, წინასწარხედვა, მეტაფიზიკური სამართლიანობა, სხვანაირად რომ ვთქვათ, თავი უნდა მოვიტყუოთ, ე.ი. შევიქმნათ საფრთხე, რომ დავეჯახებით რიფებს, დავიღუპებით, დავკარგავთ რა სიღრმისეულ და მტანჯველ კავშირს მილიონობით დაღუპულთან, ვინც ისე დაიღუპა, არ გაუცნობიერებია, შებრალების გრძნობა რომ არსებობს ამ ქვეყანაზე. ძნელია იყო გამონაკლისი: და რაკი ბედმა ასეთი ხვედრი გვარგუნა, უნდა შევურიგდეთ აბსურდულ სინამდვილეს, რომელიც დახვრეტის შესახებ მოულოდნელად გაცემულ ბრძანებასავით განაგებს ჩვენს სიცოცხლეს — არაადამიანური ხელისუფლებისა და კომმარული დიქტატურის მძევალს.

ერთი ამბავი მაინც უნდა გიამბოთ: როცა აქ სიტყვის წარმოსათქმელად ვემზადებოდი, მოხდა ერთი არაჩვეულებრივი ამბავი, რომელმაც რამდენადმე აღმიდგინა სულიერი წონასწორობა. ფოსტით მივიღე დიდი ყავისფერი კონვერტი, რომელსაც მიგზავნიდა მემორიალური კომპლექს „ბუხენვალდის“ დირექტორი დოქტორი ფოლკჰარდ კნიგე. თავაზიან მოლოცვასთან ერთად პაკეტში იდო კიდევ ერთი პატარა კონვერტი, რომლის შესახებ დოქტორმა კნიგემ ცალკეც მომწერა, თუ მე არ მეყოფოდა ძალა მის გასახსნელად. კონვერტში იდო ბანაკის პირადი შემადგენლობის შესახებ ყოველდღიური ცნობა 1945 წლის 18 თებერვლისათვის. ცნობის გრაფაში „ბგლნგე“ („დანაკლისი“) წავიკითხე: მოკვდა 64921 ტუსალი იმრე კერტესი, 1927 წელს დაბადებული, ებრაელი, ქარხნის მუშა. დაბადების წლისა და საქმიანობის შესახებ ცრუ ცნობები შემთხვევით არ მოხვე-

დრილა ბანაკის სტატისტიკაში: როცა ბუხენვალდის კანტორაში ჩემს მონაცემებს იწერდნენ, ორი წელი მოვიმატე, რომ ბავშვთა კატეგორიაში არ მოვხვედრილიყავი, მუშად და არა მოსწავლედ კი იმიტომ გამოვაცხადე თავი, რომ ბანაკის ხელმძღვანელობას უფრო სასარგებლო პიროვნებად მივეჩნე.

ასე რომ, მე ერთხელ უკვე მოვკვდი — მოვკვდი იმისათვის, რომ მეცოცხლა. ალბათ, სწორედ ეს არის ჩემი ნამდვილი ისტორია. ჩემს წიგნებს, რომლებიც ბავშვის სიკვდილისაგან იშვა, ვუძღვნი მილიონობით დაღუპულებს და ყველას, ვისაც კი ახსოვს ისინი. და რაკი საუბარია ლიტერატურაზე, რომელიც, თქვენი აკადემიის განსაზღვრით, ეპოქის მონუმობაც არის, შესაძლებელია ჩემი შრომა მომავლისათვის უსარგებლო არ აღმოჩნდეს, უფრო მეტიც, სულითა და გულით ვისურვებდი, რომ ჩემი წიგნები მომავალს ემსახუროს. მე ასე წარმომიდგენია, რომ ოსვენციმის ტრავმაზე ფიქრით ვუახლოვდები თანამედროვე ადამიანის სიცოცხლისუნარიანობისა და შემოქმედებითი შესაძლებლობის ფუნდამენტურ საკითხებს. სწორედ ასე რომ ვფიქრობ ოსვენციმზე — დაე, პარადოქსულად ჟღერდეს! — მე ვფიქრობ არა წარსულზე, არამედ მომავალზე.

სარჩევი

ნობელიანტი საკონცენტრაციო ბანაკიდან (ც. კალმახელიძე).....	3
კადიში არდაბადებულ ბავშვზე.....	9
თვითმკვლელობა	123
ევრიკა (სანობელო ლექცია, თარგმანი ვ. პაიკიძისა)	225

გამომცემლობა „ინტელექტმა“

სარიით

„ნოგელის პრემიის ლაურეატები“

გამოსცა:

ანატოლ ფრანსი. ბატონ ჟერომ კუანიარის აზრები.
ფრანგულიდან თარგმნა ბაჩანა ბრეგვაძემ.

უილიამ ფოლკნერი. გამტაცებლები.
ინგლისურიდან თარგმნა ზაურ კილაძემ.

ნაჯიზ მაჰფუზი. მირამარი.
არაბულიდან თარგმნა მაია ანდრონიკაშვილმა.

შეშელ აბნონი. ედო და ეინამი.
ებრაულიდან თარგმნა მამუკა ბუცხრიკიძემ.

ჰენრიკ სენკევიჩი. უდაბნოსა და ჯუნგლებში.
პოლონურიდან თარგმნა ნათელა გავაშელმა.

პერმან ჰესე. დამსვენებელი.
გერმანულიდან თარგმნა ნანა გოგოლაშვილმა.

თომას მანი. ავანტურისტ ფელიქს კრულის აღსარება.
გერმანულიდან თარგმნა დალი ფანჯიკიძემ.

ელფრიდე იელინეკი. პიანისტი ქალი.
გერმანულიდან თარგმნა ლაშა დადიანმა.

უინსტონ ჩერჩილი. მოახლოებული ქარიშხალი.
ინგლისურიდან თარგმნა რუსუდან მახათაძემ.

ანდრე ჟიდი. ყალბი ფულის მჭრელები.
ფრანგულიდან თარგმნა დავით კახაბერმა.

ალექსანდრ სოლჟენიცინი. ივან დენისოვიჩის ერთი დღე.
რუსულიდან თარგმნეს რევაზ თვარაძემ და ვახტანგ პაიკიძემ.

ივან ბუნინი. ნატალი.
რუსულიდან თარგმნა ლილი მჭედლიშვილმა.

გორის პასტერნაკი. ექიმი ჟივაგო.
რუსულიდან თარგმნა ნოდარ ნონიაშვილმა.

ლუიჯი პირანდello. განსვენებული მათიას პასკალი.
იტალიურიდან თარგმნა მერი ტიტვინიძემ.

ორჰან ფამუში. თეთრი ციხესიმაგრე.
თურქულიდან თარგმნა ქეთევან ტომარაძემ.

მიგელ ანხელ ასტურიასი. გვატემალის ლეგენდები.
თარგმნა გოდერძი რუხაძემ.

ბაბრიელ ბარსია მარკესი. მოთხრობები.
ესპანურიდან თარგმნა თეა გვასალიამ.

პერ ლაგერკვისტი. ქორწილი.
თარგმნა მანანა მიქელაძემ.

ჟონ სტაინბექი. ზამთარი ჩვენი მღელვარებისა.
ინგლისურიდან თარგმნა ვახტანგ ჭელიძემ.

ჟონ მაქსველ კუთზაე. მისტერ ფო.
თარგმნა ციალა კალმახელიძემ.

იასუნარი კავაბატა. ათასფრთიანი წერო.
თარგმნა ლილი მჭედლიშვილმა.

ჟოზე სარამბუ. მოგონებანი მონასტერზე.
თარგმნა ნინო სილაგაძემ.

ისააკ ზინბერი. ოინბაზი.
თარგმნა ნინო სილაგაძემ.

სელმა ლაბერლოფი. საგა იოსტა ბერლინგზე.
თარგმნა აკაკი ბრეგაძემ.

კამილო ხოსე სელა. პასკუალე დუარტეს ოჯახი.
თარგმნა ლამარა თურმანიძემ.

ქნუტ ჰამსუნი. განცდილი და ნაფიქრალი კავკასიაში.
თარგმნა რეზო კვესელავამ.

რაბინდრანათ თაგორი. ბენგალია.
თარგმნა თამაზ ჩხენკელმა.

რადიარდ კიპლინგი. ნამგეი დულა.
ინგლისურიდან თარგმნა ედიშერ გიორგაძემ.

დარიო ფო. პიესები.
იტალიურიდან თარგმნეს ილია გასვიანმა და მარიეტა ჩიხლაძემ.

დორის ლესინგი. ნაპრალი.
ინგლისურიდან თარგმნა რუსუდან მახათაძემ.

იმრაე კერტისი. კადიში არდაბადებულ ბავშვზე.
თარგმნა ციალა კალმახელიძემ.

IMRE
KERTÉSZ

KADDIS
A MEG NEM
SZÜLETETT
GYERMEKÉRT

•

FELSZÁMOLÁS

MAGVETŐ

საგამომცემლო ჯგუფი

ნელი ელიზბარაშვილი
ეთერ კვანჭიანი
მაია კუდავა
ვლადიმერ პერანიძე
ალექსანდრე ჯიქურიძე

ბარეკანის დიზაინი
ილია ხელაიასი

გამომცემლობა
ინტელექტი

თბილისი, ილია ჭავჭავაძის გამზირი №17 ბ

25-05-22, 91-22-83, 8(99) 53-05-22, 8(99) 55-66-54

ფაქსი 91-22-83

www.intelekti.ge intelekti@caucasus.net